

Gireidi ya 3

THEMO YA 2

TSHIVENDA

LUAMBO LWA

HAYANI

Pulane

ya Ngudo

NDAMBAMBILO/KUI TELE KWA NZUDZANYO

Kha vhashumisani,

Vho t̄anganedzwa kha Phurogireme ya NECT ya Luambo Lwa Hayani!

Ri tama u vha divhadza kana u vha tsivhudza uri matheriala wa Themo ya 1 ya NECT ya Luambo Lwa Hayani wo bveledzwa nga tshifhinga tshituku. Zwenezwo, ri khou tenda na u t̄anganedza uri hu nga vha na dziñwe nzudzanyo kana tshanduko dzine dza nga tevhela nga murahu.

Ri khou dzhia vhuḍifhinduleli hoṭhe ha u vha vhaṅe vha mañwala, na u shuma na vhashumisani na riṅe u dzula ri tshi khou khwiṅisa matheriala. Arali vha wana hu na vkhakhi, ri humbela uri vha tevhele kuitele kwo teaho kwa u vhiga murahu.

- 1 Kha vha rumele imeiḷi kha iresi yo teaho:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeiḷi, vha ñwale referensi ya dokhumenthe yavho. Sa tsumbo Gireidi Ya 3 THEMO YA 2 PULANE DZA NGUDO MASIAṬARI A 45–47
- 3 Kha mutumbu wa mafhungo avho a imeiḷi, vha ñee mutevhe wa tshanduko kana ndulamiso dzine dza tea u itwa. Kana, vha ite tshanduko/ndulamiso idzo kha khophi ya siaṭari vha sikene kana u dzhia tshifanyiso tsha siaṭari ḷeneḷo vha nambatedze kha imeiḷi.
- 4 Arali mafhungo avho ane vha ṭoḍa uri tshivhudza ngao nga ha luambo a tshi fhira ṭhoho, ri vha humbela uri vha shumise referensi heyi kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeiḷi. Sa tsumbo: VHUṬANZI HA DAIḷEKITHI YA DZINGU
- 5 Vha konaha u ṭalusa mafhungo avho kha mutumbu wa imeiḷi.
- 6 Ri khou humbela uri vha tshi rumela imeiḷi vha ambe madzina avho, poswo ine vha vha khayo na nomboro dza luṭingothendeleki uri ri kone u vha kwama arali hu tshi nga vha na ṭhoḍea ya u vha na therisano navho.
- 7 **Ri vha livhutshela u engedza ndivho yavho kha phurogireme iyi! Ri khou ṭoḍa u vha na vhuṭanzi ha uri mañwalwa a luambo luñwe na luñwe a vhe o kunaho nahone a kwae kha dokhumenthe dzoṭhe dzashu.**

Zwi re ngomu

Notsi dza Ndangulo	v
Thikho ya Maitele	xiii
Vhege ya 1 Thero: Nḁowenḁowe i ya khwiḁisa	1
Musumbuluwo	3
ḽavhuvhili	9
ḽavhuraru	15
ḽavhuḁa	22
ḽavhuṭanu	26
Vhege ya 2 Thero: Nḁowenḁowe i ya khwiḁisa	31
Musumbuluwo	33
ḽavhuvhili	39
ḽavhuraru	45
ḽavhuḁa	52
ḽavhuṭanu	57
Vhege ya 3 Thero: Miṭa i a londana	61
Musumbuluwo	63
ḽavhuvhili	68
ḽavhuraru	74
ḽavhuḁa	81
ḽavhuṭanu	86
Vhege ya 4 Thero: Miṭa i a londana	91
Musumbuluwo	93
ḽavhuvhili	98
ḽavhuraru	105
ḽavhuḁa	112
ḽavhuṭanu	117
Vhege ya 5 Thero: Vhukhunzi	123
Musumbuluwo	125
ḽavhuvhili	130
ḽavhuraru	136
ḽavhuḁa	143
ḽavhuṭanu	147

Vhege ya 6 Thero: Vhukhunzi	153
Musumbuluwo	155
Ḷavhuvhili	161
Ḷavhuraru	168
Ḷavhuṅa	175
Ḷavhuṭanu	180
Vhege ya 7 Thero: Ri vha ṅwali	185
Musumbuluwo	187
Ḷavhuvhili	192
Ḷavhuraru	198
Ḷavhuṅa	205
Ḷavhuṭanu	209
Vhege ya 8 Thero: Ri vha ṅwali	213
Musumbuluwo	215
Ḷavhuvhili	220
Ḷavhuraru	225
Ḷavhuṅa	232
Ḷavhuṭanu	236
Vhege ya 9 Thero: Zwithu zwine zwa ri shusha	241
Musumbuluwo	243
Ḷavhuvhili	248
Ḷavhuraru	255
Ḷavhuṅa	263
Ḷavhuṭanu	268
Vhege ya 10 Thero: Zwithu zwine zwa ri shusha	273
Musumbuluwo	275
Ḷavhuvhili	281
Ḷavhuraru	288
Ḷavhuṅa	296
Ḷavhuṭanu	300

Notsi dza Ndangulo

Mvelelo dza u guda

Theme heyi, vhagudi vha tea u swikela mvelelo dza u guda dzi tevhelaho:

U THETSHELESA NA U AMBA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u amba kana u imba zwidade zwiṅa zwiswa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u shela mulenzhe kha nyambedzano na u kovhana thangelanḁivho kiḁasini.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ita nyambedzano nga zwiṅori zwa u vhala (khathihi) na vhagudi hu tshi shumiswa fureme ya nyambedzano sa tsumbandila.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u bveledza zwiṅori zwavho vhone vhane, u itela nyito ya vhutsila ha u ṅalutshedza zwiṅori.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u amba nga zwe vha ṅwala ngazwo.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u pfesesa na u shumisa ḁivhaipfi i tevhelaho:

ṅdowṅdowe	linganisa	gobagoba	akhamala	dzangalelo	u laṅa fululufhelo
shona	bvelela	feila	kongḁa	mupfuli wa musevhe	livhanya
livhanyaho	ndivho	khogḁa	kongḁelela	swili	ṅthonifha
muṅthonifhi	lungano	londa	londana	phaphethe	shuma
thithisa	livha	oma	tshiḁai	thositi	kongḁelela
khongḁelelo	vhudifungi	bvelela	u ḁidina	ndaela	ndaedzo
vhudifungi	kongḁelela	gobagoba	linganya	shona	amba
muṅtaleli	tshiṅuhu	lemala	lunguluwa	ḁirivhula	kora
thalenthe	mutsinda	mubvanḁa	luambo	khalo	u sa ḁithemba
furalela	thusa	eṅhe	vhuludu	fogisi	lusevhedi
dayari	ṅodisa	ṅhodiso	humbulela	ganḁisa	u pomba
mulaedza	tumbukisa	thumbuko	thekhinolodzhi	thembele	nduvho
ṅwala	rekhoda	kwakwana	vumba	vumba	tshiiteo
muloro	muloro wa vhusiku u ofhisaho	ḁithu	ofha	dodela	kweta
handamedza	tshuwa	huwelela	khathihi	nga khathihi	ṅhasela
malofha	nzuruma	imisanyana	tangiwa	tshuwa	hanganea

fhasi	akhamala	femuluwa	femuluwa ngauri wo rulea		
-------	----------	----------	--------------------------	--	--

NDIVHO YA FONIKI NA FONIKI

- 1 Vhagudi vha tea u kona u t̄alusa mibvumo nga u pfa kana u thetshelesa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u d̄ivha fonimi dzi tevhelaho nga u shumisa tshumisand̄owelo.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u t̄anganya na u fhandekanya fonimi dzi tevhelaho:

tsh	mmb	ndz	khw	dzh	nzw
nkhw	pfh	fhw	nyw	mphy	thy
iu	ie	oo	ee		

Vhagudi vha tea u kona u fhandekanya madungo a maipfi a tevhelaho:

tshikolo	tshena	tshovha	tshutshudza	tshali	mmbudza
mmbangiseni	mmboniseni	mmbengwa	ndzumba	ndzemba	khwali
khwevha	dzhulu	dzhena	dzhia	dzhavhelo	dzhiela
nzwelule	nkhwala	nkhwesa	nkhweleleni	nkhwivha	pfheṅe
pfhala	pfhiwa	fhufhwa	pfhufhwa	t̄anganywa	vhekanywa
vhofhekanywa	khomphyutha	mphye	thyethyenyeya	tshiulu	miumo
miunga	mielo	tshienge	dzhiela	swiela	tshoṭoo

U VHALA

Vhagudi vha tea u kona u dikhouda maipfi a tevhelaho:

tshikolo	tshena	tshovha	tshutshudza	tshali	mmbudza
mmbangiseni	mmboniseni	mmbengwa	ndzumba	ndzemba	khwali
ndzemba	dzhulu	dzhena	dzhia	dzhavhelo	dzhiela
nzwelule	nzwii!	nkhwala	nkhwesa	nkhweleleni	nkhwivha
pfheṅe	pfhala	pfhiwa	fhufhwa	pfhufhwa	t̄anganywa
vhekanywa	vhofhekanywa	khomphyutha	mphye	thyethyenyeya	tshiulu
miumo	miunga	mielo	tshienge	dzhiela	swiela
mboo!	tshoṭoo	vhee	tshee	see	wee!

Vhagudi vha tea u kona u vhala maipfi o ḍoweleaho a tevhelaho:

basigira	tshi	fhedzi	humbula	lingedza	hevhedza
boḍeloo	vhuronwane	mukalaha	munwe	Sibongile	Sipho

phaphethe	vhurotho	rothola	vhona	murahu	gidima
murathu	milenzhe	tshiswa	bola	vha	mutambo
zwienda	Timeo	tshifhinga	vhudzisa	thetshelesani	ḡamusi
Mandu	dayari	buraweni	dzumba	mavhudzi	ḡwala
thembeleni	goroi	zwinga	thundu	Nintendo	khabodo
vothi	kuḡa	hevhedza	tshiḡori	shaka	khunzikhunzini
maḡlini	khovhe				

Vhagudi vha tea u kona u vhala maḡwalwa o ḡmekanywaho sa tsumbo i tevhelaho:

Naa fhano muḡlini hu pḡhiwa nnyi?' Ndi vho Vele vho tou halifha. Vha khou amba na vhana vhavho vho takalela muḡwe wavho o ḡanganywa na makhwaa a America. Vho mu fulufhedzisa u muḡea bazari. Fhedzi zwo vha zwi sa athu khwaḡhisedzwa. Ndi ngazwo mukala vha sa athu vhudzwa. O fhufhwa nga ḡa uri u ḡo ya seli lwa miḡwaha miraru, ngauri o vha o takalesa o pfa zwa bazari.

U PFESESA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u bvumba kha maḡwalwa nga u vhala zwifanyiso.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u humbula zwidombedzwa nga maḡwalwa.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ḡalutshedza maḡwalwa e vha vhala ngao.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u tevhékanya zwiwo u bva maḡwalwani.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u thoma u pḡsesa uri zwi amba mini u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, u ḡmekanya, u humbulela, u ḡivhudzisa nga maḡwalwa.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u humbula nga vhusedzi nga maḡwalwa vha tshi shumisa fureme ya u ḡalutshedza.
- 7 Vhagudi vha tea u kona u fhindula mbudziso dza tholokanyonḡivho kha maḡwalwa.
- 8 Vhagudi vha tea u kona u bveledza manweledzo nga maḡwalwa.

U ḡWALA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ḡirowa zwifanyiso zwine zwa amba kana zwa rumela mulaedza.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u engedza ḡebulu nthihi kana mbili kha zve vha ola.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ḡwala pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u ḡwala na u pulana.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u ḡwala 1 pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u ḡwala na u pulana.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u ḡwala: mutevhe/vhurifhi.

Matheriala na Zwiko Zwi re Hone

Kha vha dzhiele nzhele uri zwiko zwothe zwe vha fhiwa ndi zwa tshikolo. Zwiko zwi do bviswa luthihi fhedzi, zwino zwi tea u tangedziwa zwa vhulungiwa nga ngona.

Kha Themo ya 1 vhadededzi/vhagudisi vho newa zwiko zwi tevhelaho:

1 Bodo dza u tana dza mivhala $\times 4$

Kha vha shumise bodo idzi kha u furema mushumo wavho wa vhege. Vhege inwe na inwe, kha vha tane: mibvumo na maipfi; maipfi o shumiseswaho; maipfi a divhamaipfi ya thero; nyolo; na fureme ya u nwala.

2 Tshathi ya/dza muñwalo

Kha vha tane tshati idzi phanda klasini u itela uri dzi vhe khagala kha vhagudi. Vhadededzi vha Gireidi ya 1 na Gireidi ya 3 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomugandiswa. Vhagudisi vha Gireidi ya 3 na Gireidi ya 3 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomupombiwa.

3 Pulane dza Ngudo dza Themo ya 1

Kha vha shumise pulane idzi kha u vhona uri vha do funza mini duvha nga duvha. Thikho dza maitele dzi vha vhudza kufunzelwe kwa ngudo inwe na inwe. Kha vhege mbili dza u thoma dza Themo ya 1, vha do tevhedza phurogireme ya tsumbandila.

4 Ndondangudo ya Themo ya 1

Kha vha shumise linwalwa ili kha u dadza ATP yavho na Pulane ya Themo yavho. Kha vha ite thikhi na u nwala duvha kha ngudo inwe na inwe khathihi na nyito ya u linga musi une zwa itiwa ngawo. Kha vha tole kufunzele kwavho.

5 Bugu Khulwane ya Themo ya 1

Kha vha shumise zwiitori zwa bugu khulwane musi wa ngudo ya U vhala (khathihi) na vhagudi. Hu na zwiitori zwa malo zwa themo yeneyo.

6 Phekhe ya Zwiko ya Themo ya 1

Phekhe ya zwiko i na zwithu zwi tevhelaho:

- **Maipfi a Garaṭaṭhanwa** vho fhiwa e a u shumisa kha divhamaipfi ya thero; maipfi o shumiseswaho; mibvumo na maipfi. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Tsumbedzelo dza Divhamaipfi ya Thero** dzo newa he zwa tea. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Mabambiri a Vhutsila ha U anetshela Zwiitori** o newa e a thero inwe na inwe. Hu na tselano ya zwifanyiso zwa 3 kana zwa 4 zwi no anetshela tshiitori. Hu na khophi dza 10 dza bambiri linwe na linwe – lithihi kha tshigwada tshituku tshithihi. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.
- **Mabambiri a Rekhodo dza U linga** vho newa e a u rekhoda mvelelo dza vhagudi na mabulamihumbulo zwa themo yeneyo.

7 Mabambiri a U vhala a Themo ya 1 $\times 8$

Vho newa Mabambiri a U vhala a themo iyi – lithihi kha vhege inwe na inwe u thoma kha Vhege ya 3 u swika kha Vhege ya 10. Kha vha shumise mabambiri a u shumela aya musu wa U vhala na tshigwada hu na u sumbiwa ndila. Hu na khophi dza 20 dza Bammbiri la U shumela la U vhala. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.

Rothini/nyitondowelwa dza vhege: Awara dza 7

- 1 Phurogireme dza u guda dzo tou pulanelwaho dzi tevhela rothini dzi no fana vhege inwe na inwe.
- 2 Hezwi zwi leludzela vhagudisi na vhagudi uri vha kone u tevhela.
- 3 Vhagudi vha nga dilugisela nyito i no tevhela musu vha tshi vho divha rothini.
- 4 Rothini iyi yo disendeka nga tshifhinga tsha fhasisa tsha CAPS tsha Luambo lwa Hayani: awara dza 7 nga vhege.
- 5 Rothini iyi yo itelwa u shuma sa tshipida tsha phurogireme ya nyambo mbili i tshi shuma khathihi na phurogireme ya u guda yo tou pulanelwaho ya PSRIP EFAL.
- 6 Kha vha tane rothini iyi kilasini yavho nahone vha lingedze u i divha nga thoho!

MUSUMBULUWO		LAVHUVHILI		LAVHURARU		LAVHUNA		LAVHUṬANU	
Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15
		Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15
Muṅwalo	15	Muṅwalo	15	Muṅwalo	15				
U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15			U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15
U ṅwala	30			U ṅwala	30				
U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Ndugiselo dza Vhege nga Vhege

Zwi na ndeme u elelwa uri phurogireme ya Luambo lwa Hayani yo fhungudza thodea ya uri vhagudisi vha PULANE, fhedzi NDUGISELO dzi kha di todea! Luthihi nga masiari kha vhege, kha vha tngane na vhashumisani navho (vhagudisi vhothe vha Vhuimo ha Fhasi), vha ite ndugiselo vhothe.

Musi vha tshi khou ita ndugiselo dzavho, vha elelwe u:

- 1 Vhala pulane ya ngudo ya vhege nga vhuronwane.

- 2** Vha vhe na vhuṭanzi uri vha ḍivha na u pfesesa ngona dzine dza tea u shumiswa. Arali zwi songo ralo, kha vha ye kha khethekanyo i no pfi ‘Thikho ya maitele’ vha vusuludze he zwa tea.
- 3** Tshi no tevhela, kha vha sedze uri ndi garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo dzifhio dzi no ṭoḍea kha ḍivhamaipfi ya thero, maipfi a no shumiseswa, foniki na fureme ya u ṅwala. Kha vha lugise garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo idzi nga ṅḍila heyi:
 - a** Kha vha gere garaṭaṭhanwa kana tsumbedzelo.
 - b** Kha vha lingedze u dzi nambatedza kha khadibodo kana bammbiri.
 - c** Arali zwi tshi konadzea, kha vha dzi ḷamineithe kana vha dzi putele nga puḷasiṭiki.
 - d** Kha vha vhee garaṭaṭhanwa dza ngudo fhethu huthihi fuloboni, kana vha dzi vhofhe nga luḷekere.
- 4** Kha vha kuvhanganye zwiṅwe zwiko zwine vha nga zwi ṭoḍa, hu tshi katelwa na zwifanyiso kana zwithu zwa vhukuma.
- 5** Kha vha sedze uri Bugu Khulwane yavho i kha ngona.
- 6** Kha vha vhale nyito dziṅwe na dziṅwe dzi re kha Bugu ya Mishumo ya DBE ine vha tea u i ṭhaphudza.
- 7** Kha vha ite ṅdowendowe ya u ṅwala ngudo.
- 8** Kha vha vhe na vhuṭanzi uri Ndondangudo yavho a khou tshimbila na tshifhinga u bva tsha vhege yo fhiraho vha ṭole kushumele kwavho.

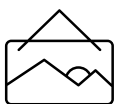
Shedulu ya Thero na U vhala

NOMBORO YA VHEGE	THERO	MAÑWALWA A U VHALA NA VHAGUDI	BAMMBIRI LA U SHUMELA LA U VHALA
1	Nḡowenḡowe i ya khwiḡisa	Baisigiri ntswa ya Bheki	
2	Nḡowenḡowe i ya khwiḡisa	Li Jie muthuntshi wa vhukuma o ḡewaho	
3	Miḡa i a londana	Vhurotho ho ḡhaḡhiwaho vhu khou ḡa!	3
4	Miḡa i a londana	Vhuḡifungi hu hulu ha Candice na Carla	4
5	Vhukhunzi	Tshikolo tshiswa tsha Jojo	5
6	Vhukhunzi	Vho Timeo vha thusa muḡa wavho	6
7	Ri vha ḡwali	Dayari ya Mandu ya tshiphirini	7
8	Ri vha ḡwali	Vhaḡwali vha u thoma kha ḡifhasi	8
9	Zwithu zwine zwa ri shusha	Hu na guru kha khabodo yanga	9
10	Zwithu zwine zwa ri shusha	U thuswa ha khovhe ya vhimbi	10

Phurogireme ya U linga ya Themo ya 1

Phurogireme ya U linga yo dizainiwa hu tshi tevhedzwa Khethekanyo ya 4 Yo Pfuḡhifhadzwaho Tshitatamennde Tsha Phoḡisi Tsha Kharikhuḡamu na U linga (CAPS). Hezwi zwi nga wanala murahu ha ḡhirekha ya themo inwe na inwe.

Maḡano a kiḡasini

BODO DZA MAḡANO

- Sa tshipiḡa tsha phurogireme iyi, vha ḡo fhiwa bodo ḡḡa khulwane dza u ḡana dza mivhalavhala.
- Bodo inwe na inwe ya mivhalavhala i ḡo shumiswa kha u ḡana sethe dzo fhambanaho dza maipfi dza vhege nga vhege.
- Kha vha shumise bodo idzi nga ḡḡila i tevhelaho:
 - Bodo dala** – kha vha ḡane maipfi a ḡivhamaipfi ya thero na tsumbedzelo dza vhege yeneyo.
 - Bodo ya lutombo** – kha vha ḡane maipfi e a shumiseswa a vhege yeneyo.
 - Bodo ya muḡaḡa** – kha vha ḡane mibvumo ya foniki na maipfi a vhege yeneyo.

- d Bodo ya pinki** – kha vha tane fureme ya u n̄walela ya vhege yeneyo.
- 4 Maipfi a re kha bodo idzi a tea u engedzwa vhege in̄we na in̄we.
 - 5 Vha songo tana divhamaipfi na tsumbedzelo zwa thero zwa n̄waha wothe. Maṭano aya a tea u yelana na thero ine vha vha khayō. Arali maipfi na tsumbedzelo zwa vha zwo sokou ḍadza kīlasi yothe, zwi ḍadisa vhagudi nahone hu ḍo swika hune vha sa tsha zwi londa.
 - 6 Musi vho no bvisa sethe dza maipfi na tsumbedzelo, kha vha dzi failē nga vhuronwane.
 - 7 Kha vha londote maipfi aya u itela uri vha a shumise n̄wakani.

TAFULA YA THERO

- 1 Kha vha lingedze u ita ṭafula ya thero afho kīlasini yavho.
- 2 Kha vha shumise fhethu afha kha u tana zwifanyiso na zwithu zwa vhukuma (zwi no tshila) zwi no yelana na thero.
- 3 Kha vha n̄wale izwi zwithu madzina, u itela uri vhagudi vha gude maipfi aya.

Thikho ya Maitele

Ndangulo ya kilasi

Zwiṅwe zwa zwiṅirathedzi zwa ndangulo ya kilasi zwo dzheniswa afha sa ‘Thikho ya maitele’. Hezwi ndi zwiṅirathedzhi zwine zwa shumiswa misi yoṅhe kha phurogireme iyi, zwino zwi na ndeme uri zwi ḍivhiwe tshoṅhe.

Ndivho: U khwiṅisa tshifhinga-tshishumiswa, vhuḍifari ha mugudi na tshumisani vhukati ha vhagudi. U fhungudza u khakhiswa ha pfunzo. U ḍisa mitambo pfunzoni.

KUDZULELE NA ZWIGWADA ZWIṅUKU

- 1 Zwi na mushumo uri vha ḍiṅee tshifhinga na u ṅhogomela uri vha dzudza vhagudi vhavho nga ṅḍila ḍe kilasini.
- 2 Musi vha tshi ita ngauralo, kha vha londe zwi tevhelaho:
 - a **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi edza u vangana ha vhukoni** – o zwo ngo tea uri vhagudi vha no khou kundelwa vha dzule nga tshavho, ngeno vha no kona vho dzula vho nga tshavho. Kha vha vanganye vhagudi u itela uri kilasi yoṅhe i vhe fhethu ha vhukoni ho vanganaho.
 - b **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi shumisa maano u itela u thivhela phosho yo kalulaho.** Vhagudi vha no dzindela vhaṅwe vha songo dzudzwa nga tshavho. Vhagudi vha no ambesa vha songo dzudzwa nga tshavho. Kha vha fhandekanye vhagudi vho raliho u itela u tinya thaidzo.
- 3 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṅoda vhagudi vha tshi shuma vhe kha zwigwada zwiṅuku.
- 4 Zwigwada izwi zwi tea u vha zwi na vhana vha 3–4, vho dzulaho tsini na tsini. Kha vha ite ngauralo u itela uri musu vha tshi vhudza vhagudi uri vha shume vhe kha ‘zwigwada zwiṅuku’ zwavho vha kone u vhumba zwigwada izwi nga u ṅavhanya hu si na thavhithavhi nanzhi.
- 5 Arali vhagudi vho dzula kha miduba, ṅḍila i sa konḍi ya u ita zwigwada zwiṅuku nda ya uri vhagudi vhavhili vha re kha muduba wa phanḍa vha rembuluwe vha sedzane na vhagudi vhavhili vha re murahu havho, kha muduba wa vhuvhili. Vha nga kona u ita zwigwada zwiṅuku zwa vhaṅa nga u ṅavhanya nahone zwo fhelela.
- 6 Vha songo zwi sia kha vhagudi vhone vhaṅe. Kha vha vhone uri vha vhumba hani zwigwada zwiṅuku kilasini yavho, vha gudise vhagudi uri vha kuvhangane zwigwadani zwavho nga u ṅavhanya nahone hu si na phosho.
- 7 Arali vho vhana nzulele ya tshigwada tshigede i sa shumi zwavhuḍi, kha vha shandukise tshigwada – vha songo kombetshedza uri vhagudi vha shume vhoṅhe.

U LANGA THERISANO DZA ZWIGWADA

- 1** Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoḍa vhagudi vha tshi ita therisano dza zwigwada.
- 2** Kha vha gudise vhana uri vha zwi ite nga ndila dzi tevheleho:
 - a** Tsha u thoma, vhagudi vha tea u vha kha zwigwada zwiṭuku zwavho.
 - b** Tshi no tevhela, vhagudi vha tea u ṭalukanya mbudziso kana fureme ya therisano.
 - c** Zwo no ralo, mugudi muṅwe na muṅwe u fanela u wana tshifhinga tsha u fhindula mbudziso inwe na inwe, zwi amba uri:
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Ngauralo ngauralo.
- 3** U nga vha muhumbulo wavhuḍi u shumisa zwiga zwa u ṭhonifha tshiambi sa 'lubaḍa/ toambo/tshinwe tshithu' kha u langa u sielisana.
 - a** Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe tshithu tshi no nga lubaḍa kana toambo, zwa mivhalavhala.
 - b** Tshiambi tsho faraho itsho tshithu tshi a amba ngeno muṅwe na muṅwe a re kha tshigwada o thetshelesa.
 - c** Musi mugudi o no fhedza u amba, u tea u pfukisela tshiga kha muṅwe mugudi, ngauralo ngauralo.
- 4** Musi tshigwada tshi tshi tea u vhiga murahu, musu muṅwe na muṅwe o no fhindula, tshigwada tshi a vouta uri uri phindulo ya khwiṅesa ya mbudziso inwe na inwe ndi ifhio.

NYITO DZA U RANGELA U VHALA

- 1** Musi wa ngudo dza U vhala Nga Tshigwada Hu na U Sumbiwa Nḍila, vhadededzi/ vhagudisi vha tea u shuma na zwigwada zwiwhili izwi.
- 2** U bva kha tshinwe tshigwada u ya kha tshinwe, zwo tea uri hu vhe na 'bureiki ya muṭharamuwo' musu vha sa athu dzudza vhana uri vha ite nyito i no tevhela kha Bammbiri ḷa u shumela.
- 3** Kha vha zwi ite nga ndila i tevhelaho:
 - a** Musi vho no fhedza u shuma navho, kha vha ri Tshigwada tsha 1 tshi humele ṭafulani dzatsho.
 - b** Kha vha ri kilasi i thetshelese.
 - c** Kha vha ite nyito ya Phanḍa u Vhala na kilasi yoṭhe.
 - d** Kha vha ri vhagudi vha dzule fhasi vho fara Bammbiri ḷa U shumela ḷa U vhala.

- e Kha vha ɽalutshedze nyito i no khou tevhela i re kha Bammbiri ɽa U shumela ɽa U vhalala.
 - f Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u thoma vha fhedza nyito ine vha khou ita vha sa athu pfukela kha i tevhelaho – vha tea u shuma nga luvhilo lwo vha teaho.
 - g Kha vha vhidze Tshigwada tsha vuvhili tshi ɽe tshi shume navho.
- 4 Kha Themo ya 1, ri themendela uri vha shumise Nyito dza Phanda u Vhalala nna vhe na vhagudi:

Nyito ya 1: Mudededzi/Mugudisi Vha Ri:

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha ɽalutshedze uri vha khou ya u ita miɽharamuwo yo fhambanaho, sa: u fara ɽhoho; u fhufhisa khaithi; u vinyula ningo; u fhufha kararu; nzw.
- 3 Vha thoma nga u amba uri ‘mudededzi/mugudisi vha ri’, vhagudi vha tevhedza nga zwiito.
- 4 Arali vhone vha nga ri ‘mugudisi vha ri’, vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5 Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri ‘mugudisi vha ri’, mugudi uyu o kaɽa lune a tea u dzula fhasi.
- 6 Mukundi ndi uyo mugudi we a sala e eɽhe.

Nyito ya 2: Phathi ya Mutshino

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha vha ɽalutshedze uri vha ɽo tamba muzika kha founu yavho.
- 3 Musi vhagudi vha tshi pfa muzika, vha tea u tshina.
- 4 Musi vhone vha tshi tou dzima muzika, vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5 Kha vha tambe muzika vha dovhe vha u dzime lu re na tshivhalo, u itela uri vhagudi vha tshine na u ima dzii! lu re na tshivhalo!

Nyito ya 3: Bidiga, bidiga, dzii!

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2 Kha vha ri: bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, dzii!
- 3 Vhagudi vha tea u amba hezwi khathihi na vhone nahone vha tea u bidigama vha tshi ri ‘bidiga’.
- 4 Musi vha tshi swika kha u ‘dzii!’ vha tea u sa tsukunyea nahone ho tou hwii!
- 5 Kha vha dovholele lu re na tshivhalo.

Nyito ya 4: Nḡe na tshidulo tshanga

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime tsini ha zwidulo zwavho. Hu tea u sala zwikhala u mona navho.
- 2 Kha vha vha ḡea ndaela dzine vha tea u tevhedza – vha tea u ita nga u ḡavhanya nahone vho fhumula.
- 3 Ndaela idzi dzoḡthe dzi kwama tshidulo nahone vha ita ḡdowenḡdowe ya u shumisa thangelavhuimo/mabulafhethu.
- 4 Kha vha ḡee ndaela dzi no fana na:
 - imani murahu ha tshidulo.
 - imisani tshidulo ḡḡha.
 - gonyani ḡḡha ha tshidulo.
 - rathani ḡḡha tshidulo tshaḡu.
 - nzw.

Nyito dza Oraḡa

Mathomoni a ngudo ya Luambo Lwa Hayani nga Musumbuluwo muḡwe na muḡwe, ḡavhuraru ḡiḡwe na ḡiḡwe na ḡavhuḡanu ḡiḡwe na ḡiḡwe vha ḡo ita ngudo dza oraḡa Hezwi ndi nyito dza u thetshesela na u amba zwa phurogireme/mbekanyamushumo. Zwo vhekanyiwa nga vhuronwane u itela u ḡea mugudi muḡwe na muḡwe tshifhinga tsha u amba.

Kha vha Funze ḡivhaipfi ya Thero

Ndivho: U engedza ḡdivho ya ḡivhamaipfi ya mugudi hu tshi itelwa u khwiḡisa u vhala hu na u pfesesa na ḡdivho nga u angaredza. U ḡea mugudi luambo lwa khwiḡe lune a ḡo kona u shuma zwavhuḡi kha Vhuimo ha Vhukati.

- 1 Kha vha gudise vhagudi maipfi mararu a ḡivhamaipfi ya thero.
- 2 Kha vha shumise maitele a SIVA (PATS) u funza ḡivhamaipfi ntswa.
- 3 SIVA zwo imela Sumbani, Itani, Vhudzani, Ambani.
- 4 A zwi konadzei tshifhinga tshoḡthe u ita nyito hedzi ḡḡa kha ipfi ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa kha thero.
 - a S-SUMBANI vha sumba kha tshifanyiso kana kha tshithu tsha vhukuma arali zwi tshi konadzea.
 - b I-ITANI kha vha sumbe ipfi ḡi re kha thero nga u tou ita.
 - c V-VHUDZANI kha vha vhudze vhagudi uri ipfi ḡi re thero zwi amba mini. Kha vha ḡee ḡhalutshedzo i sa konḡi ya ipfi.
 - d A-AMBANI kha vha ambe ḡi kha fhungo, vhagudi vha tevhedzele nga murahu.
- 5 Musi vho no funza ḡivhamaipfi ya thero ya vhege, kha vha ḡane maipfi kha bammbiri ḡa u ḡanela khathihi na tshifanyiso tsha ipfi i ḡa thero.

- 6 A si vhagudi vhothe vha no do humbula ipfi liswa la thero nga u tsvhanya. Hezwi zwi songo vha vhilaedza, nahone vha songo ita uri vhagudi vha dovholole ipfi lunzhilunzhi.
- 7 Vhagudi vha do tangana na maipfi maswa manzhi nga tshifhinga tsha thero, Vha do newa tshifhinga tsha u fhatā divhamaipfi yavho nga zwi bvaho kha vhone vhane.

Nyimbo kana Zwidade

Ndivho: Kha vha khwaṭhisedze ndivho ya divhamaipfi ntswa kha vhagudi. *Nga u guda nga u tamba.*

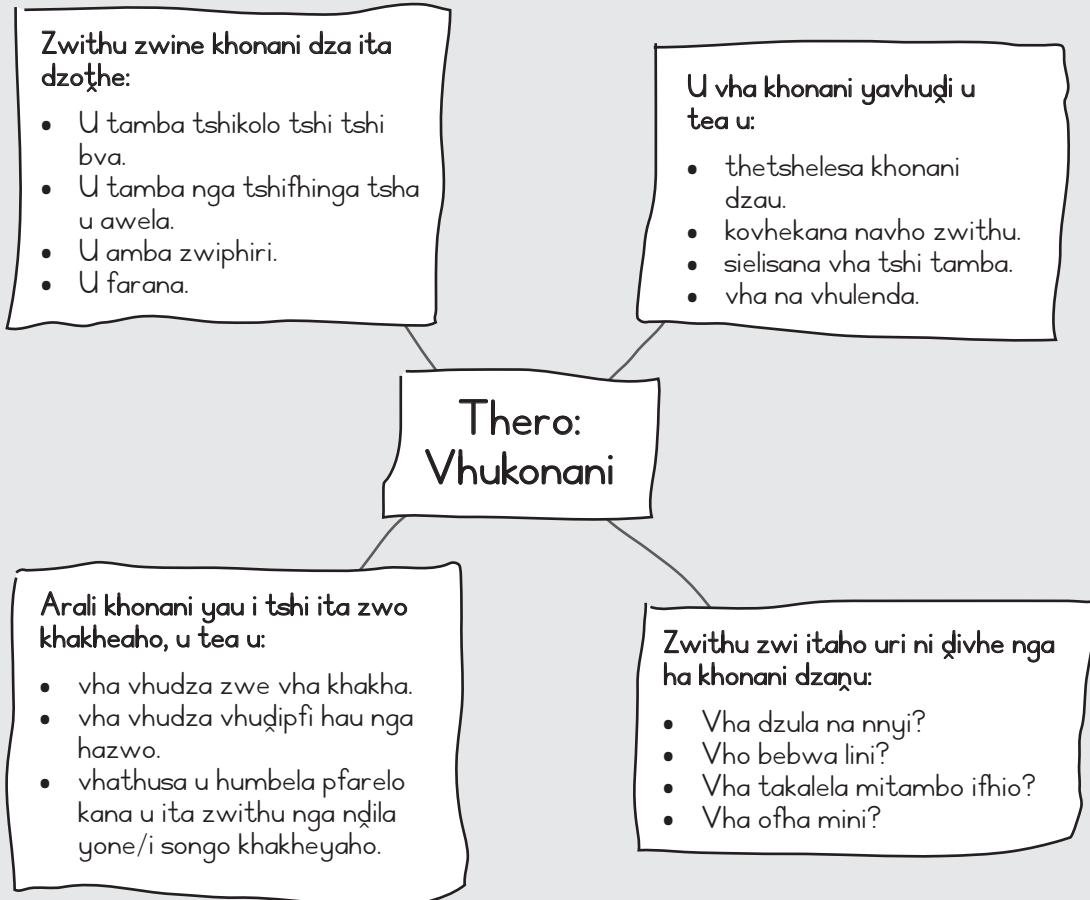
- 1 Nyimbo kana zwidade zwo tiwaho zwine vha tea u ita na vhagudi zwo dubekanyiwa kha pulane ya ngudo.
- 2 Tshifhinga tshi tshi ya phanda, vhagudi vha do divha idzi nyimbo na zwidade, vha vho do kona u imba hu si na u humbula.
- 3 Naho zwo ralo, musi vha tshi thoma u divhadza nyimbo kana zwidade kha vhagudi, vha tea u funza vha maipfi, nyito na muungo (arali u hone)
- 4 Kha vha funze vhagudi luimbo kana tshidade mutaladzi nga mutaladzi sa zwi tevhelaho:
 - a Kha vha imbele kilasi luimbo lwothe kana tshidade tshothe kana vha tou zwi bula nga mulomo. Kha vha talutshedze vhagudi zwine luimbo kana tshidade tsha amba zwone arali zwo tea.
 - b Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa u thoma, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - c Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa vhuvhili, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - d Kha vha imbe kana u amba mitaladzi mivhili ya u thoma khathihi, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - e Kha vha ise phanda ngaurali u swikela vha tshi funza vhagudi luimbo kana tshidade tshothe.
- 5 Kha vha katele nyito yo teaho kha luimbo kana tshidade tshifhinga tshothe.
- 6 Vhagudi kha vha humbelwe u imba luimbo lune vha lu takalela mafheloni a divha – heyi ndi ndi ndila ya u khwaṭhisedza luambo luswa lwe vha guda.

Kha vha divhadze Thero: U linga ndivhothangeli.

Ndivho: *u bveledza na u tangedza ndivho ine vhagudi vha vha nayo kha thero, na u fhatā kha zwine zwa vho divhiwa nga ha thero. U modela ya mepe wa ndivho nga u shumisa tshithathedzhi tsha mapa wa muhumbulo.*

- 1 Kha heyi nyito, mugudisi u thoma nga u ita mapa wa muhumbulo nga u tsvhanya kha bodo ya u nwalela.

- 2 Mugudisi vha ola tshitendeledzi tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya u ñwalela.
- 3 Tshi tevhelaho, mugudisi vha vhudzisa vhagudi: *Ndi mini tshine na vho ñivha nga ha thero iyi?*
- 4 Mugudisi vha ñwala fhasi mihumbulo ya vhagudi u mona na mapa wa muhumbulo. Mugudisi vha tea u lingedza u vhea mihumbulo i fanaho kha tshigwada tshithihi, tsumbo, arali thero i 'Vhukonani' vha nga vha na mapa wa muhumbulo u no nga sa hoyu:

- 5 Nga vhege ya vhuvhili ya mutevhetḥanḍu, mugudisi vha ḍo shumisa mapa wa muhumbulo kha u thusa vhagudi u ita ndovhololo na u sedza murahu kha zwe vha guda kha vhege ya u thoma ya mutevhetḥanḍu.
- 6 Mugudisi vha ḍo vhudzisa vhagudi: *Ndi zwifhio zwiswa na zwithu zwo vha takadzaho kha zwe vha guda u swika zwino nga ha thero iyi?*

Vhutsila ha u anetshela tshiḱori Vhege ya 1

Ndivho: U ñea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhañe, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiḱori tshi no amba zwi pfallaho. U fhaḱa tshikili tsha u tevhékanya. U ñea vhagudi tshifhinga tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiḱuku.

- 1 Nyito hedzi dzi nea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa khumbulelo na vhutsila ha divhamaipfi ya thero ntswa na tshikili tsha tevhekanya hu tshi itiwa tshiṭori tshiswa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 3 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshela tshiṭori nga thero. Vha do wana izwi kha mabambri a zwishumiswa.
- 4 Haya mabambiri a na mutevhe wa zwifanyiso 3–4 zwine zwa do shumiswa u fhaṭa zwiṭori zwi re na vhushaka na thero.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga tshiṭori tshi yelanaho na zwifanyiso.
- 6 Kha vha nee vhagudi minete muthihi kana mivhili u shumisa mihumbulo.
- 7 Zwi tevhelaho, mugudi muṅwe na muṅwe kha tshigwada u tea u sielisana na vhaṅwe kha u nea sia lawe la tshiṭori.
- 8 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 9 Kha vha monamone vha tshi thetshesha vhagudi vho fhambanaho musi vha tshi khou anetshela zwiṭori zwavho.
- 10 Kha vha kuvhanganye mabambiri vha a vhulunge nga vhuronwane u itela vhege i tevhelaho/iḍaho.
- 11 Kha vha tuṭuwedze vhagudi uri vha anetshele vhaṅwe zwiṭori zwavho hayani.

Vhutsila ha u anetshela tshiṭori Vhege ya 2

Ndivho: U nea vhagudi tshikhala tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhaṅwe, na u shumisa nḍivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiṭori tshi no amba zwi no pfala. U fhaṭa tshikili tsha u tevhekanya. U fha vhagudi tsha u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiṭuku.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 2 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshela tshiṭori nga thero.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 4 Ino vhege, vhagudi vha tea u shuma nga zwigwada u dzhia tsheo nga ha tshiṭori tsha tshigwada.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri tshiṭori tshavho tshi tea u vha na vhutsila fhedzi tshi tea u yelana na zwifanyiso.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi zwine vha tea u zwi dzhiela nzhele.
- 7 Kha vha humbele zwigwada 1–2 zwo fhambanaho u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.

Kha vha rere nga liṅwalwa ḷa u Vhala Khathihi na Vhagudi

Ndivho: kha vha funze vhagudi u humbula hu na u sengulusa, tshikili tsha u ita manweledzo na u vha ṅea tshifhinga tsha u ita ṅdowendowe uri vha bveledze izwi zwickili. U fhaṭa vhuḍifulufheli ha vhagudi nga u vha ṅea tsha u fhaṭa na u amba mihumbulo, u sengulusa, u tanganyisa na u kwamanisa na u zwo ḍisendeka nga vhuṭanzi na u humbula. U ṅea vhagudi tshikhala tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada.

- 1 U rera nga liṅwalwa ḷa u Vhala Khathihi na Vhagudi zwi itea nga ḷavhuṭanu liṅwe na liṅwe.
- 2 Kha vha thome nga u ṅwala fureme ya u rera kha bodo ya u ṅwalela.
- 3 Zwi tevhelaho, kha vha vhale vha ṭalutshedze vhagudi fureme ya u rera.
- 4 Vhagudi vha tea u zwi pfesesa uri a hu na khaṭhulo kha phindulo ya mbudziso yo vuleaho (i si na phindulo yo tewaho) – phindulo dzo fhambanaho na mihumbulo zwi a tanganedzwa.
- 5 Mafheleloni a ngudo, kha vha vhudze kilasi zwine ya tea u zwi dzhiela ṅṅha.
- 6 Kha minete i si gathi ya u fhedza kha vha vha humbele vhagudi kana tshiṅwe tshigwada tshi sumbedze zwiṅwe zwigwada phindulo yatsho.
- 7 Vha livhuwe phindulo na thikhedzo ya vhagudi.
- 8 Musi phindulo dzi si dzone, kana hu na ṭhōḍea ya u engedzedza, kha vha khakhulule vhagudi kana u vhudzisa mbudziso dza u ṭokonya muhumbulo.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 1 na 2 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwoṭhe kha heyi phurogireme.

U Pfumbisa/khwaṭhisedza: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: U linga ṭhalukanyo ya vhagudi ya mibvumo na u elelwa foniki na muṅwalo zwo gudwaho lwa infomala. U lulamisa kana u khwaṭhisedza ndivho ya foniki na muṅwalo nga u ḍikhakhulula. U shumisa u linga ha mbono ndivho hu u itela u khwiṅisa u funza na kugudele.

- 1 Nga Musumbuluwo muṅwe na muṅwe nga tshifhinga tsha Muṅwalo, vhagudi vha ita ṅdowendowe ya u ṅwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, dungo na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ṅwalela. Vhagudi vha vhuya vha kona u vula bugu, vha tea u ṅwala datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha pete siaṭari nga vhukati, vha ṅwale nomboro 1–5 kha lukombo na 6–10 vhukati ha siaṭari. (nomboro ya mibvumo, dungo na ipfi zwi ḍo fhambana u ya nga ngudo na ngudo.)

- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale mubvumo, dungo kana ipfi musi vha tshi khou li amba – vha tea u n̄wala tsini na nomboro i re yone. Arali vha sa koni u n̄wala mubvumo kana ipfi, vha tea u n̄wala deshe –.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, dungo na maipfi vho no a gudaho.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ṭola foniki na muñwalo wavho.
 - a Vha tea u vhona arali vha tshi kona u n̄wala mubvumo, dungo kana ipfi nga ndila yone.
 - b Vha tea u vhona arali vha tshi ḍivha u vhumba ḷedere zwavhuḍi.
- 7 Kha vha bule mibvumo, dungo na maipfi zwi re kha pulane ya ngudo.
- 8 Zwi tevhelaho kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 9 Kha vha n̄wale phindulo yone kha bodo ya tshoko vha tshi khou bula mubvumo, na u ṭalutshedza mañwalele musi vha tshi khou ita hezwi.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u elelwa mubvumo kana u n̄wala ḷedere, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 11 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vha fhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho.

U guda Mubvumo na Maipfi: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷiñwe na ḷiñwe

Ndivho: U bvedza na u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana. U funza vhagudi mibvumo na dungo ya Luambo lwa Hayani zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na u ita ndowendowe ya u topola na u shumisa fonimi na dungo dzo funzwaho kha maipfi.

Kha vha ḍivhadze mubvumo muswa

- 1 Kha vha ambe mubvumo vho imisela garaṭatai n̄ṭha, tsumbo:/b/.
- 2 Kha vha ambe mubvumo vha laele vhagudi u dovholola × 3.
- 3 Kha vha rere vha tshi sumbedza uri mubvumo/b/u a fana kha luambo lwa hayani na kha English/wo fhambana na wa luambo lwa hayani na English.
- 4 Vha tshi amba nga mubvumo muthihi, kha vha sumbedze vhagudi mubvumo kha alfabethe dzi re kha luvhondo.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi maipfi fhio ane na a elekanya a no shumisa mubvumo/o/?
- 6 Kha vha humbule maipfi na vhagudi, sa **omo, oma, omba, ola, (maipfi maṅa.)**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni nga kona u elekanya maipfi ane a ṭhaphuwa nga /o/
- 8 Kha vha elekanye maipfi vhe na vhagudi, sa: dzomo, khoro, goko.

Kha vha divhadze maipfi maswa

- 1 Kha vha bule ipfi zwi tshi pfala zwi khagala musi vha tshi khou sumbedza vhagudi garaṭatai: **omo, oma, omba, ola** (maipfi maṅa.)
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi ipfi liṅwe na liṅwe, musi vha tshi li bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha dovhohole maipfi vha edzisela vhone, vha tshi ombedzela maipfi a re na mibvumo yo nangwaho.
- 4 Kha vha nambatedze magaraṭatai a maipfi kha bodo ya u ṭana foniki.

U ṅwala (ma)ḽedere na maipfi maswa: ḽavhuvhili na ḽavhuraru liṅwe na liṅwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ṅḽila yone na u ṅwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ṅḽila ya u ṭandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)ḽedere nga ṅḽila yone a mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha edzisele u ṅwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha ṭalutshedze maitele a u vhumba ḽedere musi vha tshi khou ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee ṭhoho dzavho kha desike.
- 4 Zwino, vha furalela vhagudi, vha imisela tshandḽa tshavho tshauḽa ṅṭha.
- 5 Kha vha vhudze vha shumisaho tshandḽa tshauḽa u tevhezela musi vha tshi khou ṅwala (ma)ḽedere vha tshi khou kha muya.
- 6 Zwi tevhelaho, kha vha dovhohole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 7 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṅwe vhe vhavhili.
- 8 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume vhe vhavhili vha tshi ṅwalana miṭana nga minwe.
- 9 Murahuh ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ṅwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 10 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 11 Vhagudi vha tea u ṅwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 12 Vhagudi vha tea u talela mubvumo muswa wo gudwaho kha maipfi/mafhungo o ṅwalwaho.

U Fhandekanya na u ṭanganya : ḽavhuṅa

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ṅḽila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na dungo dzo funzwaho, u itela u vhala na u ṅwala nga iwe muṅwe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandḽowelo (automacy.)

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya ḽavhuvhili.

- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo nga tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe dungo ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe dungo ya vhuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele/modela u sumba kha, na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi ufho? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo: /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u ṅanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone: /m/-/a/- b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?: /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?: /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u ṅanganya silabulu dzi fhaṅa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

U wana ipfi: Lavhuṅanu liṅwe na liṅwe

Ndivho: u ṅea vhagudi tshifhinga tsha u khwaṅhisedza ndivho yavho ya fonimi dzo gudwaho. U ṅea vhagudi tshifhinga tsha u ita ṅdowendowe ya tshikili tsha u vanganya hu tshi fhaṅwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo (automaticity.)

Kha vha ṅwale thebulu kha bodo ya u ṅwalela hu tshi katelwa na mibvumo yo gudwaho tshifhinga tsho fhiraho khathihi na yo funzwaho nga Lavhuvhili na Lavhuraru.

bv-	i	n
zw	d	a
zw	e	m

U Edzisela/Modeļa

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mubvumo wa vhege: sa tsumbo:/bv/-a/-n/i/.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso)
- 3 Kha vha nee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi uri u fhaṭa ipfi hu tshi shumiswa mubvumo wo sedzwaho khawo zwi itiswa hani, sa/bv/-a/-n/i/.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe na miṅwe – a vha tou tea u shumisa/bv/a/n/i/fhedzi.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u fhaṭa liṅwe ipfi, sa:/zw/-/i/-/m/-a/.
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo sedzwaho khayoy sa **zwima** kana maipfi a mibvumo i songo sedzwaho khayoy sa **dzivha**.

Zwine vhagudi vha ḡo ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu ya ndowendowe, vha ṅwale thoho: **bv, u, m, a**.
- 2 Kha vhalaele vhagudi uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha wane maipfi manzhi nga ṅdila ine vha nga kona ngayo.
- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mushumo wavho. Kha sumbedze vhagudi kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe):
bvani, bvisa, bvuma, bvela maba, mila, mela, doba, dada, dipe, mala.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 2 na 3 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme.

GIREIDI YA 2 THEMO YA 3-4

MUṅWALO

U shandula Maipfi: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: u khwiṅisa na u khwaṭhisedza foniki na muṅwalo u ḡilulamisa iwe muṅwe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela, vha ñwale datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi u nombora 1–5 kha lukombo, vha tshi pfuka mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha ñwale fhungo lo ñewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko tsini na nomboro 1, sa 1. Ndi funa u vhala.
- 5 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo ilo kha bugu dzavho.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala zwipiḁa zwa ñefhungo zwo fhambanaho (nga Tshivenḁa – maimela) tsini na nomboro sa:
 - U
 - Ni
 - Tshi
 - Vha
- 8 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo, vha tshi shumisa maipfi sa ñefhungo sa maimela.)
- 9 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, silabulu na maipfi vho no a gudaho.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri hu khou ṭolwa foniki na muñwalo wavho.
- 11 Mafheloni a ngudo, kha vha ñwale fhungo nga ndila yone kha bodo ya tshoko, vha tshi bula mubvumo na u ṭalutshedza maitele a u pomba musu vha tshi khou ita hezwi.
- 12 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe phetheni inwe na inwe ine vha khou i vhona, sa: hune fhungo la Shanduka.
- 13 Kha vha talele phetheni, sa:
 - U funa u vhala.
 - Ni funa u vhala.
 - Tshi funa u vhala.
 - Vha funa u vhala.
- 14 Kha vha ñee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u ñwala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 16 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha ñwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhañhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha di kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u ñwala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 1-2

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: u khwiñisa na u khwañisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muñe. U bvedza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho dzi vhege dzo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u ñwalela vha ñwale datumu na tsho: **Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.**
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi a re kha vhuthihi a re kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho: **Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.**
 - Tshimange.
 - Tshikolo.
 - Milenzhe.
 - Mutukana.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miñanu ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi talutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi la Shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa: **Vhuthihi vhu tshi ya kha Vhunzhi**
 - 1 Tshimange.
Zwimange.
 - 2 Khuhu.
Dzikhuhu.

- 3 Goloi.
Dzigoloi.
- 4 Muthu.
Vhathu.
- 5 Mutukana.
Vhatukana.
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbele nga ha phetheni musi vha tshi khou vhalakana u n̄wala.
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u n̄wala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha toḁa thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha ḁi kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u n̄wala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 3-4

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

***Ndivho:** u khwiḁisa na u khwaḁisedza foniki na muñwalo u ḁilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhalakana nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.*

***Dzhielani nzhele:** zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.*

- 1 Nga Misumbuluwo nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u n̄wala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u n̄walela vha n̄wale datumu na ḁhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1-5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi are kha vhuthihi are kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 1 Tshimange tshi khou n̄anzwa mafhi.

- 2 Khuhu i a fhufha.
- 3 Muthu u a vhala.
- 4 Mutukana u funa tshikolo.
- 5 Goloi i a ima.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha nṱwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u hambela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi ḷa shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha mafungo a vhunzhi
 - 1 Tshimange tshi khou nanzwa mafhi.
Zwimange zwi nanzwa mafhi.
 - 2 **Khuhu i a fhufha.**
Dzikhuhu dzi a fhufha.
 - 3 Muthu u a vhala.
Vhathu vha a vhala
 - 4 Mutukana u funa tshikolo.
Vhatukana vha funa tshikolo
 - 5 Goloi i a ima.
Dzigoloi dzi a ima
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha hambule nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana nṱwala
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u hambula mubvumo kana u nṱwala ledere nga u pomba, vha tea u ḷi guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha nṱwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭodathuso yo engedzwaho. Vhaṱwe vhagudi vha nga vha vha kha ḷi kondelwa nga foniki, hu uri vhaṱwe vha khou kondelwa nga u nṱwala nga u pomba.

FONIKI

Ndovhololo ya mibvumo nga U fhandekanya na U ṭanganya: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷinwe na ḷinwe

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na silabulu dzo funzwaho, u itela u vhala na u nṱwala nga iwe mune. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandowelo.

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhuru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhura kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha n'wale ipfi kha bodo ya tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe silabulu ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe silabulu ya vuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele u sumba kha, na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuvhuru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi u fhio? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vuvhuru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha n'wale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha nee vhagudi ndaela u tanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone : /m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifhio? : /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vuvhili ya ipfi ndi ifhio? : /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u tanganya silabulu dzi fhaṭa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuvhuru.

Ni ita ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bvise bugu dzavho dza u n'walela, vha n'wale datumu na ṭhoho: maipfi a P.
- 2 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi u n'wala nomboro i no bva kha 1-5 kha lukombo.
- 3 Kha vha bule silabulu ṭhanu kana maipfi a bvaho kha pulane ya u funza.

- 4 Vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro yone. Vha tea u shumisa zwickili zwa fhandekanya na u țanganya uri zwi vha thuse u peleta maipfi aya.
- 5 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho kha ipfi.
- 6 Nga minete mivhili ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi kha bodo ya tshoko nga ndila yone, vha talele mubvumo wo tiwaho.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha khakhulule mushumo wavho nga khirayoni.
- 8 Kha vha țalutshedze vhagudi uri vha do guda u ñwala iyi mibvumo nga u POMBA kha ngudo i tevhelaho.

MUÑWALO

U ñwala ma/leđere na maipfi maswa: Lavhuvhili na Lavhuraru ĩinwe na ĩinwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ndila yone na u ñwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ndila ya u țandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)leđere nga ndila yone na mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha funze mađere matuku na madanzi a mubvumo muñwe na muñwe.
- 3 Kha vha edzisele u ñwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha țalutshedze maitele a u vhumba leđere musi vha tshi khou ñwala.
- 4 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee țhoho dzavho kha desike.
- 5 Zwino, vha furaleta vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshaula ntha.
- 6 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshaula u tevhezela musi vha tshi khou ñwala (ma)leđere vha tshi khou ñwala muyani.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha dovholele maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 8 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muñwe vhe vhavhili.
- 9 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume na muñwe vhe vhavhili vha tshi ñwalana mitana nga minwe.
- 10 Murahuru ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ñwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 11 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)leđere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 12 Vhagudi vha tea u ñwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 13 Musi vha tshi khou edzisela maipfi, kha vha khwațhisedze nga ndila ine mađere a țumana ngayo musi hu tshi pombiwa.
- 14 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha ipfi/mafhungo mañwe na mañwe o ñwaliwaho.

FONIKI**U tshintshana ha maledere: Lavhuna jinwe na jinwe**

Ndivho: u khwinisa na u khwaṭhisedza ndivho ya foniki. U bvedza zwickili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u topola tshanduko nthihi kha ipfi ine ya shandukisa zwine ipfi la amba.

Ndi ita...

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri namusi ri ḑo ita ndowendowe ya u sedza phambano ṭhukhu kha ipfi. Hezwi zwi ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi mavhili o ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **pila, sila**.
- 3 Kha vha ṭalutshedza uri namusi ri ḑo lingedza u sumbedza uri ndi mubvumo ufhio wo fhambanaho kha maipfi mavhili.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi phambano, sa: **pila, sila**.
- 5 Kha vha ṭalutshedze phambano, sa mubvumo/**b/na/s/yo** fhambana fhedzi tshinwe na tshinwe kha ipfi zwi a fana.

Ri ita ...**Tshipida tsha 1**

- 1 Kha vha ṅwale maipfi mavhili o ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **sela, sala**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Phambano ndi mini kha aya maipfi mavhili?
- 3 Kha vha vhidze mugudi a ḑe a talele phambano vhukati ha maipfi mavhili, sa **sela, sala**.
- 4 Kha vha ṭalutshedze phambano vhukati ha maipfi mavhili.

Tshipida tsha 2

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi lo ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u ṅwalela, sa: **bola**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi mubvumo ufhio une na nga u shandula kha ipfi ili u ita ipfi lo fhambanaho?
- 3 Kha vha ṅwale muduba wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya u ṅwalela, sa: **mila, lila; bola, bala**.

Ni ita...

- 1 Kha vha ṅwale ipfi lo ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u ṅwalela, sa: **mila**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: **Ndi mubvumo ufhio u ne ra nga thivha kha ipfi ili u ita ipfi liswa?**
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha fhaṭe maipfi manzhi a ne vha nga a kona, u thivha mubvumo muthihi kha ipfi.
- 4 Mafheloni a ngudo, kha vha vhidze vhagudi vha kuvhangane.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha ḑe kha bodo ya u ṅwalela vha ṅwale maipfi avho.

- 6 Kha vha sedze maipfi, vha tlatshedze uri ndi mubvumo ufho wo shandulwaho **bola, lila, bula, bala.**

FONIKI

U wana Ipfi: Lavhutanu liñwe na liñwe

Ndivho: u ñea vhagudi tshifhinga tsha u khwathisedza ndivho yavho ya maledere (phonemes.) u tendela vhagudi u ita ndowendowe tshikili tsha u tanganyisa hu tshi fhatwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo.

Kha vha ñwale thebulu kha bodo ya u ñwalela. Zwi katela na dziñwe thangi.

tshi-	u-	p	mu-
zwi-	b	a	vh-
l	e	m	dzi-

U sumbedzela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mibvumo ya vhege: **/kh/na/th-/**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso) nga u i ñwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha tlatshedze uri vhagudi vha do vha na minete miraru ya u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga kona musi vha tshi khou shumisa mibvumo na muvango u re afho ñtha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga shumisa mibvumo yo nangiwo u fhatwa maipfi sa: **/th/-/u/-/th/-/a/= thatha.**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo miñwe na miñwe – A vha tou tea u shumisa **/th/kana/kh/**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga fhatwa ngayo mañwe maipfi, sa: **/b/-/a/-/b/-/a/ = baba.**
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo nangiwo, sa: mibvumo yo tiwaho, sa: **phula**, kana maipfi a si na mibvumo yo nangiwo, sa vhamba.

Vhagudi vha ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale thoho **kh, th.**
- 2 Kha vha fhe ndaela vhagudi uri vha thome u ñwala.
- 3 Kha vha fhe vhagudi minete 3 u wana maipfi a u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga a kona.

- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mishumo yavho. Kha vha sumbedze ndila i ne vha nga fhatisa zwone maipfi (na zwiinwe): **phula, thutha, thendo, thatha, mathatha, thivha, phapha, phupha, phopho, thula phema, phala, tholo, fhola, mbila, mela, lala, swima, raha, phomo.**

U vhala na vhagudi (khathihi) na Zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa

Tshiṭori tshiswa tsha u vhala (khathihi) na vhagudi vhege inwe na inwe.

U vhala (khathihi) na vhagudi hu itwa nga ndila i tevhelaho:

Musumbuluwo: Thangelauvhala

Ḳavhuvhili: U vhala ha u thoma/ranga

Ḳavhuṅa: U vhala ha vhuvhili

Ḳavhuṭanu: Thevhelauvhala

Kha tshifhinga hetshi tsha tsha u vhala (khathihi) na vhagudi, kha vha ite uri vhagudi vha lavhelele zwi tevhelaho:

- U dzula vho ḍigeḍa nahone vho fhumula, vhagudi vha tea u dzulisea, uri vha kone u vhona zwifanyiso kha bugu khulwane. Mugudisi a humbudze vhagudi nga zwi tevhelaho:
- ZWANḌA zwi dzule kha zwirumbi.
- Mihumbulo na MATO zwi dzule zwo livha kha buguni kha tshiṭori.
- Vhagudi vha FHUMULE (Kha vha ite tsumbozwanḍa i sumbedzaho uri vhagudi vha phosho.)

Ndivho khulwane dza u vhala (khathihi) na vhagudi

- 1 Mugudi u wana tshenzhemo ya u vhala tshiṭori tshoṭhe tshi konḍaho, u fhira musi a tshi vhala e eṭhe. Kha vhagudi vha si na thaidzo ya u vhala ha tshitekiniki, zwi ita uri vha lavhelesese kha mitaladzi ya tshiṭori na vhabvumbedzwa. Vhagudi vha dovha hafhu vha takalela tshiṭori na u bveledza u dzangalelo ḷa u vhala.
- 2 Mugudisi u vhalela tshiṭori nṭha a tshi edza zwiinwe zwa zwikili zwa u vhala: u vhala u bva kha siatari ḷa u thoma u ya kha siatari ḷa u fhedza, u vhala u bva nṭha a tshi ya fhasi ha siatari, u vhala u bva kha tshandḍa tsha u ḷa u ya kha tsha monde, u tevhedzela zwiḡa zwa u vhala, u vhala a tshi elela nga ḷiga ḷo teaho, u vhala a tshi sumbedza vhuḍipfi, hezwi zwi ita uri ṭhalutshedzo ya mafhungo i pfesese. Vhagudi vha guda zwikili zwinzhi zwa u vhala nga u tou lavhelesa muvhali a no vhala zwavhuḍi nga ḷiga ḷo teaho.
- 3 Musi mugudisi a tshi vhala, u ṭahisa ṭhalutshedzo dza tshiṭorini nga: u sumbedza tshipiḍa tsha tshifanyiso kha tshiṭori, u shumisa tsumbozwanḍa kana nga u tou edzisela zwine a khou vhala tshiṭorini, na nga u engedza nyanyuwo kana thouni ya ipfi musi a tshi vhala. Mugudisi u dovha hafhu a inga u pfala ha ṭhalutshedzo dzawe, nga u ita a tshi ima musi a tshi khou vhala, a ṭalutshedza zwine ipfi kana fhungo ḷa amba zwone. Nga u

thetshesela na u lavhelesa mugudisi a tshi ita zwothe hezwi, vhagudi vha guda tshikili tsha luambo tshi swa.

4 *Ndi zwa ndeme uri musi hu tshi tshi vhalwa (khathihi) na vhagudi, mugudisi a gudise vhagudi u humbula nga ha tshitori, na u fhaṭa kupfesesele khavho kwa tshitori. Kha phurogireme heyi, ro nanga u fhaṭa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwo fhambanaho. Ho shumiswa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwi tevhelaho:*

- U bvumba.
- U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.
- U ṭala maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa.
- U nweledza/manweledzo.
- U elekanya nga zwi ḍaho (ḍivhudzisa.)
- U ṭumekanya kana u livhanya mafhungo.
- U ṭahisa mihumbulo/humbulela.
- U ṭhathuvha/sengulusa.

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA

Thebuḷu i re afho fhasi i ṭalutshedza tshitarathedzhi nga tshithihi nga tshithihi.

Tshiṭirathedzhi tsha u thoma (1): U bvumba	
Ṭalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi bvumba, vha amba nga zwine vha humbula u nga zwi ḍo itea kha tshitori. Vhagudi vha bvumba zwine vha vhona u nga zwi ḍo itea nga u sedza zwifanyiso. Vha nga bvumba na zwino khou tevhela, zwine zwi nga itea nga murahu ha musi vho vhala maṅwalwa. Vhagudi vha nga fhedzisela nga u bvumba uri tshitori tshi ḍo fhela hani.
Ndivho.	<i>Nga u ita uri vhagudi vha bvumba, mugudisi u vha a tshi khou vha thusa u humbula nga ha tshitori, vha sa athu na u thoma u tshi vhalwa. Vhagudi vha nga tou ṭunguwa u ri vha lingedze u bvumba uri vhaṅwe vha vhabvumbedzwa ndi vhaṅho, na uri zwiwo zwine zwa ḍo itea ndi zwifhio. Musi vhagudi vha tshi bvumba vha vha vha tshi khou bveledza zwikili zwa vho zwa u pfesesa nga u humbula nga tshitori.</i>
Maga a u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Lavhelesani zwifanyiso. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa koni u fhindula, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo. 5 Kha vha sumbedze uri zwifanyiso zwi ṭumekana hani kha u fhaṭa tshitori.
Tsumbo dza u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu u khou ḍipfa hani? Ndi ngani ni tshi ralo? 3 Ni humbula u nga ni ḍo vhona mini kha zwifanyiso zwi tevhelaho?
Maga a u bvumba nga zwi no kwama maṅwalwa	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani siaṭari ṭithihi ṭa maṅwalwa. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa fhinduli, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo.
Tsumbo dza u bvumba nga	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga ho itea mini zwi tevhelaho? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu o ita mini zwi tevhelaho? 3 Ni humbula u nga tshitori itshi tsho fhela hani?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuvhili (2): U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula nga zwine zwa khou itea kha tshiṭori, sa kha bono ḵa kha muvi. Vha tea u lingedza u vhona tshiṭori tshi tshi khou itea mihumbuloni yavho musii vha tshi khou endela u vhala.
Ndivho.	<i>Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa u ṅea ṭhaluso ya maipfi a re kha siaṭari tsha a shandukisa a nga sa a bono ḵa kha muvi mihumbuloni ya vhagudi. Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa vhagudi u vhona uri zwiwo zwi ṭumekana hani. Hezwi zwi thusa u fhaṭa u pfesesa nga ha tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela, u fhira u vhala siaṭari nga siaṭari.</i>
Maga a u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudze vhagudi uri: Zwino ri khou ya u bvedza tshifanyiso tsha muhumbulo u fana na musii ro sedza muvi. 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha thetshesele maipfi uri vha kone u ita muvi wavho mihumbuloni yavho. 4 Kha vha dovholole u vhala maṅwalwa. 5 Kha vha vhudze vhagudi tshifanyiso tsha muhumbulo tshaṅu (edzani tshikili.) 6 Kha vha vhudzise vhagudi: No vhona mini? (Hu khou itea mini kha muvi waṅu?) 7 Kha vha thetshesele phindulo dza vhagudi vha ambe navho ngadzo. Kha vha ite vhungoho ha uri phindulo dza vhagudi dzi yelana na zwine zwa khou bvelela kha tshiṭori.
Tsumbo dza u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musii Joe a tshi kunda kha mbambe ya u gidima. Ndo vhona biko ḵi tshi tou phopha ṭhoho yoṭhe heyi. Ndo vhona maṭo awe o tou fombe, o livha mutaladzini wa u ṭhaphudza mbambe, muvhili wawe u tshi khou shuma vhukuma. 2 Tshifanyiso tshaṅu tsha muhumbulo ndi tshifhio? Ho itea mini muvini waṅu?
Tshiṭirathedzhi tsha vhuraru (3): Ṭalani maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa	
Ṭhalutshedzo.	U ṭala maṅwalwani ndi iṅwe ya ṅila yo leluwaho ya u pfesesa mbudziso kha maṅwalwa. Mbudziso hedzi dzi thusa vhagudi u humbula kana u sedza maipfi kha siaṭari na u humbula mafhungo.
Ndivho.	<i>Mbudziso hedzi dzi sedza kha u pfesesa maipfi kha siaṭari. Siṭirathedzhi hetshi tshi sumbedza vhagudi u topola na u ṭoḍa maipfi a ndeme a ne a ḍo vha thusa u fhindula mbudziso.</i>
Maga a u ṭala kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi nga ha mafhungo a re kha maṅwalwa, sa tsumbo, Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi kha mbambe? 3 Kha vha tendele vhagudi vha fhindule mbudziso. 4 KHA VHA DZHIELE NZHELE: kha vha thuse vhagudi uri vha wane phindulo nga u topola maipfi a ndeme, vha dovhe hafhu vha ṭoḍe mafhungo maipfi ayo ndeme kha maṅwalwa. Hezwi zwi vha isa ṅilani ya u kona u nga fhindula mbudziso.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi? 2 Joe o thoma a ita mini mbambe i sa athu thoma? 3 Joe o ita lini ṅḍowedzo ya mbambe? 4 Mbambe yo farelwa gai?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuṅa (4): U nweledza/manweledzo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vha vhagudi vha tshi ṅea manweledzo a mafhungo, vha tea u humbula nga zwo iteaho kha tshiṭori. Vha tea u humbula na nga zwinwevho zwithu, sa: ndi mini tshine vha funa nga ha tshiṭori na zwe vha guda kha tshiṭori.
Ndivho.	<i>Manweledzo a sumbedza uri vhagudi vha pfesesa na u humbula nga ha tshiṭori. U vhudzisa vhagudi nga ha manweledzo a tshiṭori ndi ṅila ya khwiṅe ya u sedzulusa uri vho pfesesa vha dovha vha humbula nga ha tshiṭori naa.</i>
Maga a manweledzo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa. 2 Kha vha humbudze vhagudi: ri tshi ṅea manweledzo, ri humbula nga zwipiḡa zwa ndeme kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga ha zwine ra zwi funa afho kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga zwine ra zwi takalela afho kha tshiṭori na zwe ra guda kha tshiṭori. 3 Kha vha ṅee vhagudi muthethe muthihi wa u humbula nga ha tshiṭori. 4 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane uri vha ambe nga manweledzo na ṭhama dzavho. 5 Tsha u fhedzisela, vha nga humbela vhagudi u ri vha ṅwale fhasi manweledzo avho, vha tshi khou shumisa fureme u vhatshusa.
Tsumbo.	<p>Tshiṭori: Joe u kunda kha mbambe ya u gidima.</p> <p><u>Vhagudi vha ṅea manweledzo a tshiṭori a tevhelaho:</u></p> <p>Tshiṭori hetshi tshi amba nga ha mutukana a no pfi Joe, a no khou ṭoḡa u kunda muṅwe mutukana a no pfi Sizwe kha mbambe ya u gidima tshikoloni. Joe o vha a tshi ita ṅdowedzo tshifhinga tshoṭhe, o fhedzisela o kunda Sizwe.</p> <p>Ndi takalela tshipiḡa tsha musii Joe a tshi kunda a ṭhukhula theiphi mafheleloni a mbambe.</p> <p>Ndo guda uri arali u tshi shuma nga maanḡa u sa neti u ya kunda.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhuṭanu (5): U elekanya nga zwi ḡaho (ḡivhudzisa)	
Ṭhalutshedzo.	Musi mugudisi a tshi ḡivhudzisa, u tea u vha a tshi khou humbulela ṅṅha nga zwi no kwama U ita uri vhagudi vha pfe nga zwine a khou humbula ngazwo.
Ndivho.	<p><i>Nga u edzisela kana u modeḡa musii u tshi khou humbula/kana u ḡivhudzisa nga ha maṅwalwa, ri vha ri tshi khou gudisa vhagudi zwithu zwivhili:</i></p> <p><i>Tsha u thoma, ri vha gudisa uri vhavhali kwae, a vha vhali mafhungo lwa fhedzi, vha tea u dzula vha tshi humbula nga zwine vha khou vhala ngazwo.</i></p> <p><i>Tsha vuvhili, ri sumbedza vhagudi kuhumbulele, na ṅila kwae dza u vhala maṅwalwa. Ngauralo ri vha ri khou gudisa vhagudi u humbula nga vhukoni na u humbula ho ṭandavhuwaho nga maṅwalwa. Tshifhinga tshi tshi ya vhagudi vha mbo ḡi thoma u ita izwi zwithu zwoṭhe nga vhoṭhe.</i></p>
Maga a u elekanya nga zwi ḡaho (ḡivhudzisa.)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Humbulani nga mbudziso kana muhumbulo une muvhali kwae a nga vha nawo nga zwi no kwama (Mihumbulo yo ṅewa kha u vhala ha u ranga na ha vuvhili kha buḡoko ire kha puḡane ya ngudo) 3 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi a vhona. 4 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi khou ḡivhudzisa ...? 5 Vhagudi a vho ngo tea u ṅea phindulo
Tsumbo.	Ndi a vhona uri Sizwe o sea Joe musii a tshi dzhena mbambeni ya u gidima. Ndi khou ḡivhudzisa arali hezwi zwo vhaisa Joe?

Tshiřirathedzhi tsha vhurathi (6): U řumekanya mafhungo/u livhanya	
řhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi řumekanya mafhungo, vha fanyisa zwa tshiřorini na zwa matshilo avho a řuvha na řuvha, kana mafhungo ane vha a řivha na e vha vhala huńwevho.
Ndivho.	<i>U řumekanya mafhungo zwi thusa uri vhagudi vha pfesese mańwalwa zwavhuđi nga u řumekanya ayo mafhungo na zwińwe zwine vha zwi řivha, kana vho vhuyaho vha řangana nazwo. Hezwi zwi sumbedza uri vhagudi vha nga kona u řumekanya mafhungo: u bva kha mańwalwa u ya kha mańwe mańwalwa, mańwalwa u ya kha iwe muńe, matshilo avho, na mańwalwa a zwa shango – mańwe mafhungo a ne a řivhea shangoni.</i>
Maga a u řumekanya mafhungo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mańwalwa kha siařari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso, sa: Ndi lini he na vhuya na pfa ni tshi tama u kunda, u fana na Joe? 3 Shumisani muedzo kana vha nga tou modeřa u řea phindulo sa tsumbo yańu, sa: Musi Joe a tshi řođa u kunda kha mbambe ya u gidima, zwi nkhubudza musu ndi tshi řařisana na mukomana wanga tshikoloni. O vha a tshi dzulela u wana maraga dza nřha kha zwořhe, vhabebi vhanga vho vha vha tshi řihudza ngae. Ndo vha ndi tshi řođa uri vhabebi vhanga vha řihudzevho nga nře.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Izwi zwi ni humbudzisa mini nga vhutshilo hańu? 2 Ambani arali no no vhuya na vha na tshifhinga tshe zwi fanaho na izwi zwa bvelela kha inwi. 3 Arali no vha ni Joe, no vha ni tshi řo vha no ita mini musu Sizwe a tshi ni sea? 4 Ni humbula u nga Sizwe o řipfa hani musu a tshi kundwa nga Joe? 5 Izwi zwithu zwi ni humbudza mubvumbedzwa ufho?
Tshiřirathedzhi tsha vhusumbe (7): U řahisa mihumbulo/humbulela	
řhalutshedzo.	U řahisa mihumbulo zwi katela u shuma kana u humbula nga zwine wa vho zwi řivha, na zwine wa vha wo vhala uri u bvumbe zwavhuđi nga ha tshiřori. Hezwi ndi zwone zwine ra zwi vhidza u vhala u tshi řođa u pfesesa na u wana řhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. Musu vhagudi vha tshi řahisa mihumbulo, vha bvumba nga zwavhuđi zve vha vhala kha tshiřori. Tshińwe tshifhinga muńwali hańwali zwidodombedwa zwořhe nga ha tshiřori. Muńwali u siya zwińwe zwiřiđa zwa mafhungo kha tshiřori, u zwi siya zwi songo fhelela, uri vhavhali vha kone u wana mafhungo o fhelelaho nga vhone vhane.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u wana u pfesesa kha tshiřori nga u řahisa mihumbulo yavho – vha tea u guda u vhala vha tshi itela u pfesesa na u wana řhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. U ita hezwi vha tea u shumisa zwońwalwaho na zwine vha vho dzula vha tshi zwi řivha u lingedza u wana zwithu zwi songo bvelaho khagala musu hu tshińwalwa tshiřori.</i>
Maga a u řahisa mihumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mańwala kha siařari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni řivha mini nga hezwi? Mańwalwa a ri mini? 3 Vhudzisani vhagudi: Ndi zwiřho zwińwe zwine ra nga bvumba nga mafhungo aya? Hu na mafhungo o siedzwaho kha mańwalwa? 4 Vhudzisani vhagudi: Ni nga řahisa mihumbulo ufho musu no sedza nřila ye Joe a vha a tshi khou ita nřowedzo dzawe? 5 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha řea phindulo dzi pfallaho. 6 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha řeeni tsumbo ya řahisa mihumbulo. Shumisani fureme ya mafhungo u vha thusa: U ya nga nga mutheo wa mafhungo aya ... Ndi humbula u nga ...

Tsumbo.	<p>Mañwalwa</p> <p>Khaladzi yanga o apujayela u ya Yunivesithi. Ndi tshi swika hayani ndo wana o fara luñwalo a tshi khou mwemwela. Mme anga vho vha vha tshi khou lila, vha dovha hafhu vha sea, vha tshi ita na u mu kuvhatedza.</p> <p>U ṭahisa mihumbulo:</p> <p>U ya nga mutheo wa mafhungo aya ndi mbuno ya uri khaladzi yanga o apujaya u ya Yunivesithi, na uri u o fara luñwalo nahone u vhonala o takala, ri bvumba uri o ṭangedzwa Yunivesithi.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhumalo (8): U ṭhathuvha/sengulusa	
Ṭhalutshedzo.	Musi ri tshi ṭhathuvha mañwalwa, ri dzhia tsheo nga tshipiḽa tsha mañwalwa ayo.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u funzwa uri vha dzule vha tshi ṭhathuvha zwine vha vhala, na u tikedza phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho.</i>
Maga a u ṭhathuvha.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mañwala kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso ya u ṭhathuvha mañwalwa: ni vha humbele uri tikedze phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho. 3 Tsumbo: Ni vhona u nga X o ita zwone? Ndi ngani? 4 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṽea phindulo dzi pfalaho. 5 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṽeeni tsumbo ya u ṭhathuvha: Ndi vhona u nga X o ita zwone ngauri X
Tsumbo.	<p>Dziñwe mbusiso dza u ṭhathuvha dzi thoma nga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ni vhona u nga ... 2 Ni a tendelana na. 3 Nga u vhona haṽu ... 4 No takalela ...

Afho fhasi ndi ṭhalutshedzo ya ngonathikho ya ngudo inwe na inwe ya u vhala (khathihi) na vhagudi, thangelauvhala, u vhala ha u thoma, u vhala ha vhuvhili, na thevhelauvhala.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THANGELAUVHALA

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U BVUMBA

Kha thangelauvhala, ri fhaṭa zwikili zwa u pfesesa nga u ita uri vhagudi vha humbule nga tshiṭori vha sa athu u tshi vhala.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha ḽo lavhelesa zwifanyiso kha tshiṭori, na u humbula nga ha tshiṭori.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri u ya nga zwine vha vhona, vha ḽo tea u bvumba nga ha tshiṭori. Hezwi zwi amba uri vha ḽo shumisa zwifanyiso u lingedza u bvumba uri tshiṭori tshi amba nga mini?
- 3 Ṭalutshedzani vhagudi uri vha songo humbula nga tshifanyiso tshithihi fhedzi. Vha tea u humbula ngauri zwifanyiso zwoṭhe zwi na vhushaka ḽe. Vha tea u ṭumekanya zwifanyiso zwoṭhe u itela u wana uri tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela tshi amba nga ha mini.

- 4 Kha vha sumbedze vhagudi gwati la tshitori vha vhalele thoho ya mafhungo ntha.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni vhona u nga hu do itea mini kha tshitori itshi
- 6 Tshi tevhelaho, kha vha lavhelese tshifanyiso tshinwe na tshinwe kha tshitori, musi vho lavhelesa sa zwenezwo, Kha vha vhudzise vhagudi:
 - a Ni khou vhona mini kha tshifanyiso itshi?
 - b Ni vhona u nga hu khou itea mini afha fhethu?
 - c Ni vhona u nga hu nga itea mini zwi tevhelaho?
- 7 Arali vhagudi vha tshi hangwa u tumejanya zwifanyiso zwo fhambanaho, kha vha vha tutuwedze u ita hezwi: Tsumbo, Ni a humbula uri uyu mutukana o vha a tshi khou ita mini kha tshifanyiso tsho fhiraho? U khou ita mini zwino? Ni vhona u nga hu khou itea mini?
- 8 Vha tshi swika kha tshifanyiso tsha u fhedzisela, Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga tshitori itshi tshi do fhela hani? (arali zwo tea)
- 9 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha bvumba.
- 10 Arali vha na tshifhinga, kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi vha sa imi.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA U RANGA/THOMA

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhalo ha u ranga/thoma, ri tea u thoma ra fhatu zwikili zwa u pfesesa nga u vhalo na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori. Ri tea u ita muedzo kana u modela u humbula nga ha tshitori. Musi ni sa athu u thoma u vhalo, kha vha vhudze kilasi zwine na do vha ni tshi khou ita. Vha vhudzeni zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhalo (khathihi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetsheswa tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhalo ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Kha vha vhale siatari linwe na linwe la tshitori vha tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhalo, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, ni tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwathisedza talutshedzo dza manwalwa.
- 2 Hune zwa vha zwo tea, kha vha talutshedze ipfi kana furase lenelo kha vhagudi.
- 3 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhalo ha u ranga/thoma, kha ri lavhelesese kha u ita muedzo kana u modela na u funza vhagudi zwitirathedzhi zwa u pfesesa.
- 4 Mafheleloni ha siatari linwe na linwe, ni do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhalo ha u ranga/thoma na u vhalo ha vuvhili.
- 5 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, kha va awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela

kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfesesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone, a zwi nga pfali na kha vhagudi.

- 6 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 8 Kha vha sumbedze vhagudi uri hu nga vha na phindulo dzi fhiraho nthihi kha mbudziso, na uri vhagudi vha nga vha na mihumbulo yo fhambanaho.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA VHUVHILI

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhala ha vhuvhili, ri ya phanda na u fhatwa zwikili zwa u pfesesa nga u vhala na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori, na u modela kana u ita muedzo wa u humbula nga tshitori. Kha vha dovhe hafhu, vha vhudze kilasi zwine vha do vha vha tshi khou ita. Kha vha vha vhudze zwithu zwi ngaho sa: *‘Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhala (kathihi) na vhagudi’ Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u theshelesa tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. ‘Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhala ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.’*

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha vhale siatari linwe na linwe la tshitori ni tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhala, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, vha tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwathisedza thalutshedzo dza manwalwa.
- 2 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhala ha vhuvhili, vha a modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori.
- 3 Mafheleloni ha siatari linwe na linwe, vha do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 4 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, vha awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: ‘hu na mini kha buloko?’ Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfesesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone mune, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 5 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha sike/vhumbe mbudziso dza zwi no vha kwama.
 - a Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga vhothe nga mbudziso dzine vha nga vhudzisa nga zwi no vha kwama.

- b** Arali zwo fanela, kha vha humbudze vhagudi nga maipfi a mbudziso, tsumbo, ndi nnyi? Ndi mini? Gai? Hani? Ndi ngani? U ya nga muhumbulo waṅu, ni humbula u nga ...? Neani, Nzw.
- c** Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe uri vha kone vhudzisana mbudziso.
- d** Kha vha vhudze vhagudi vha si gathi vha nee phindulo dzavho kilasi yo thetshelesa.
- e** Kha vha nee vhaṅwe vhagudi tshifhinga u nea phindulo dza mbudziso.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THEVHELAVHALA

Ndivho ya nyito ya thevhelavhala ndi u nea vhagudi tshifhinga tsha u tanganyisa kana u kuvhanganya ndivho ya kupfesesele kwa tshitori, na u didowedza nyambo ntswa ye vha guda.

Kha thevhelavhala, ni do ita nyito nthihi kha nṅa:

- 1** Tsumbedzelo dza maṅwalwa.
- 2** U ita litambwa/nyito nga ha tshitori.
- 3** Nganetshelo ya tshitori ya oraḷa kana ya u tou ṅwalwa.
- 4** Thelokanyondivho ya u tou ṅwalwa.

TSUMBEDZELO DZA MAṅWALWA

- 1** Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u ṅwalela kana siaṅari ḷi si na tshithu, penisela na dzikhirayoni.
- 2** Kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha maṅwalwa a no bva kha tshitori. Kha vha humbudze vhagudi uri musi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula uri tshi nga vha tshi tshi fana na mini? tshi na muṅukho de? Tshi pfalisa hani? Vha tea u nea tshifanyiso tsha muhumbulo nga uri vha dipfa hani nga mubvumbedza, zwiwo kana zwiteṅwa zwi re kha maṅwalwa.
- 3** Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṅo, vha kha nyawelo. Kha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 4** Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maṅo, vha ole tshifanyiso tshavho tsha muhumbulo tshi no bva kha maṅwalwa. Vhagudi vha nga lebuḷa na u ṅalutshedza, muṅukho, muthetshelo, Nzw
- 5** Vhagudi vha tea u shumisa mathomo a mafhungo u ṅwalwa fhungo kana u ṅwala nga tshifanyiso tsha muhumbulo tshavho.
- 6** Tsha u fhedzisa, kha vha tendele vhagudi u rembuluwa vha amba vha nekana mihumbulo nga ha tshifanyiso tsha muhumbulo.

U ITA LITAMBWA/NYITO NGA HA TSHITORI

- 1** Kha vha dzudze vhagudi kha thovho/methe, kana fhethu ho dzikaho nṅa.
- 2** Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha do edza zwipiḷa zwa tshitori tshe vha vhalala.
- 3** Kha vha farele bugu khulwane nṅha. Kha vha vhale siaṅari ḷa u thoma.
- 4** Kha vha nee vhagudi ndaelo dza zwine vha khou tea u edza. (kha pulane ya ngudo)

- 5 Kha vha edze ndaela na vhagudi.
- 6 Kha vha dovholole kha siaṭari liṅwe na liṅwe.
- 7 Kha vha gudise vhagudi u tenda u shumisa tshiga tsha u sumbedza u fhumula uri vha kone u thetshesela musi ni khou vhala kha siaṭari ni tshi sumbedzela na nga nyito.

NGANETSHELO YA TSHIṬORI YA ORALA KANA YA U TOU NṪWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhana zwavhuḍi uri vha kone u vha pfa.
- 2 Kha vha tevhele maga a pulane ya nyito u ṭalutshedza vhagudi zwipiḍa zwa tshiṭori.
- 3 Tsha u thoma, vha ḍo edza u ita nganetshelelo ya zwiṅwe tsha zwipiḍa kha tshiṭori.
- 4 Ha tevhele uri vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga tshiṅwe tsha zwipiḍa kha tshiṭori – a vho ngo tea u kopa nganetshelelo ya tshiṭori tshavo.
- 5 Vhagudi vha tea u rembuluwa vha amba vha ṅekana mihumbulo nga nganetshelelo dzavho vhone vhaṅe.
- 6 Tsha u fhedzisela, vha ḍo tea u vhidza vhagudi vha si gathi uri vha ṅee kilasi nganetshelelo dzavho.
- 7 Arali ngudo i ya nganetshelelo ya u tou nṪwala, vhagudi vha tea u ola/kana u nṪwala nganetshelelo buguni dzavho dza u nṪwalela.

THOLOKANYONḌIVHO YA U TOU NṪWALWA

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha nṪwale ṭhoho ya maṅwalwa sa ṭhoho ya mafhungo kha bodo ya u nṪwalela.
- 2 Ha tevhele, uri vha nṪwale kupfesesele kwa mbudziso, kha bodo ya u nṪwalela, na mathomele a mafhungo musi ni tshi ṅea phindulo. (arali zwo tea)
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaedzo ya u vula bugu dza u nṪwalela vha kone u nṪwala ṭhoho ya mafhungo.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha khou ya u humbula na u nṪwala phindulo dza mbudziso hedzi.
- 5 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi vha ṅee ṭhalutshedzo arali zwo tea.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri a vho ngo tea u nṪwala mbudziso, vha tea u nṪwala phindulo fhedzi.
- 7 Kha vha tshimbile vha mone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.
- 8 Mithethe mivhili ya u fhedzisela, kha vha i shumise u vhala phindulo na vhagudi, vha vha tendele vha khakhulule mushumo wavho.

U Vhala ha Zwigwada

Ndivho: U thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhalela nṭha nga muthihi, na u fhaṭa zwikili zwa maitele a u vhala na zwikili zwa u vhala hu na u pfesesa zwi khagala. U tendela kilasi yoṭhe u wana tshifhinga u ita nḍowenḍowe ya u vhala maipfi a foniki, maipfi ano dovholola lunzhi na mafhungo ane a konea u dikhouda, vha saathu fhedza nyito pfufhi yo nṪwalwaho ya tholokanyandivho nga muthihi.

Ndi zwa ndeme uri vha thetshelese mugudi muñwe na muñwe a tshi vhala e eṭhe, luthihi nga vhege.

ZWINE VHA ITA NA KIḲASI YOṬHE:

- 1 Vha sa athu u thoma na tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, vha tea u thoma nga u dzudzanya kiḲasi yoṭhe na bugu dzavho dza ndowendowe na mabambiri a mushumo wa u vhala a no dikhoudea.
- 2 Vha tea u vha na vhuṭanzi uri mabambiri a mushumo o tsiredzea, nga u shumisa faela dza u tou vula kana zwibambiri zwa pulasitiki.
- 3 Kha vha funze vhagudi maitele a u vhala ha tshigwada kha Luambo lwa Hayani nga ndila i tevhelaho:
 - a Kha vha dzudzanye kiḲasi na mabambiri avho a mushumo a u vhala.
 - b Kha vha ṭalutshedze bambiri Ḳa nyito ya mushumo une vha tea u u shuma.
 - c Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - d Musi vho no thetshelesa mugudi muñwe na muñwe kha tshigwada, tshigwada kha tshi humele murahu vhudzuloni hatsho.
 - e Kha vha nee kiḲasi ndaela ya u ita nyito ya muratho, sa Mugudisi uri; tshinani vhuṭambo; tshimbila tshimbila, imani ni tou dzii! kana Ndi tshidulo tshanga na nṅe.
 - *Kha vha elelwe minete ya 30 yo lapfesa kha vhagudi vhaṭuku vho tou dzula vho fhumula nga vhone vhane. Nga mulandu wa zwenezwo, ndi zwa ndeme u ita nyito ya u pfukela kha inwe nyito, u itela uri vhagudi vha awele vha ite zwiñwe zwi takadzaho nga muvhili yavho.*
 - f Kha vha dzudzanyulule kiḲasi vhe na mabambiri avho a mushumo.
 - g Kha vha ṭalutshedze nyito ya bambiri ya mushumo i tevhelaho, i ne ya tea u shumiswa.
 - h Kha vha vhidze tshiñwe tshigwada tshi vha vhalele.
- 4 Ndi muhumbulo wavhuḍi wa u dzudza mugudi a no kondelwa tsini na muvhali a sa kondelwi, u itela uri musu vhagudi vha tshi khou vhala mabambiri a mushumo, vhañwe vhagudi vha nga thusa.

TSHIVHUMBEO TSHA MABAMBIRI A MUSHUMO WA U VHALA:

- 1 Bammbiri Ḳa mushumo wa vhege inwe na inwe Ḳi na nyito dza 10 dza tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada nga vhege, naho zwo ralo tshigwada tshiñwe na tshiñwe tshi na tshifhinga tsha u shuma na mugudisi luthihi nga vhege. Hezwi zwi amba uri vhagudi vha ḍo fhedza nyito dza bammbiri Ḳa mushumo nga zwifhinga zwa 9.
- 2 Zwiga zwi humbudza vhagudi zwine vha ḍo ita ḍuvha Ḳiñwe na Ḳiñwe:
 - a Mulomo u humbudza vhagudi u bula mubvumo ipfi zwi tshi pfala.
 - b Maṭo a humbudza vhagudi uri vha tea u vhala aya maipfi vho tou a sedza.(U vhalela mbiluni)
 - c Nwana muthihi u humbudza vhagudi u vhala nga vhoṭhe.
 - d Vhana vhavhili vha humbudza vhagudi uri vha vhala vhe vhavhili.

- e Tshanda tsho faraho tsha u n̄wala zwi humbudza vhagudi uri vha tea u ola kana u n̄wala.
- 3 Mutevhe wothe wa foniki na maipfi a no didovholola lunzhi e a funziwa a vhulungwe. Zwiṭori zwiṣwa zwo dzudzanyiwa hu tshi khou shumiswa foniki na maipfi a no dovholola lunzhi a vhege yeneyo na o gudwaho tshifhinga tsho fhiraho. Hezwi zwi amba uri vhagudi a vha tei ṭangana na maipfi vha sa athu a vhona kha bammbiri ḷa mushumo

KOVHELANI ZWIGWADA ḷIN̄WALWA ḷO NANGELWAHO U VHALA HA TSHIGWADA:

- 1 Kha vhege mbili dza u thoma dza tshikolo, kha vha thetshesele mugudi muṁwe na muṁwe a tshi vhalala e eṭhe.
- 2 Kha vha shumise ruburiki i re afho fhasi u dzudzanya vhagudi u ya nga vhukoni havho
- 3 Kha vha kovhekane vhagui u ya nga zwigwada zwa vhukoni vhu no fana.
- 4 Kha phurogireme hei, hu na zwifhinga zwa 10 zwa u thetshesele u vhalala. Zwi amba uri vha nga vhumba zwigwada zwa 10. Arali vha nga vhumba zwigwada zwiṭuku kha 10, vha nga shumisa tshifhinga tsho salaho kha u shuma na vhavhali vhane vha kondelwa.
- 5 Kha ṭhireka yavho vha ḍo wana fomo ine vha ḍo n̄wala madzina a vhagudi u ya nga zwigwada, na thebulu i ne ya ḍo vha tendela u dzula vhe na vhuṭumani na zwe vhagudi vha vhalala.
- 6 **Kha vha elelwe:** ruburiki i fhandekanya vhagudi zwo ḍisendeka kha zwiḷikili zwa maitele a vhukoni havho.
- 7 Arali hu na vhagudi vhanzhi kha vhuimo vhufanaho, vha nga shumisa u vhalala hu na u pfesesa sa in̄we n̄dila ya u isa phanda na u kovhekanya tshigwada.
- 8 Kha ḷilasi ya vhagudi vha 40, hu nga vha hu:
 - a si na vhuimo ha u 1 ha tshigwada tsho ḍalaho, hu na vhagudi vhaṭuku.
 - b tshigwada tsha 1 kha vhuimo ha 2.
 - c zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 3.
 - d zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 4.
 - e zwigwada 1 kana 2 kha vhuimo ha 5.

Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 1	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 2	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 3	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 4	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 5
<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi ha ñivhi na ipfi, kana maipfi a si manzhi. Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhusaka ha vhonezhi ha mibvumo ya maJedere. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi a si manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhusaka ha miñwe ya mibvumo, KANA hoyu mugudi u ñoda thuso nnzhi u vhala maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho. Hoyu mugudi u ñoda thuso ya u dikhouda maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho na u kona u dikhouda vhonezhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Hoyu mugudi u a ñoda thuso nga tshiñwe tshifhinga u dikhouda maipfi manzhi a mu ñeaho khaedu. Mugudi u vhala a tshi tou elela zwiñuku/nyana. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho. Hoyu mugudi u a kona u dikhouda vhonezhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Mugudi hoyu u vhala a tshi tou elela na vhuñinyanyuli. Hoyu ndi muñwe wa vhavhali vha khwiñe kijasini.

ZWINE VHA ÐO ITA NA TSHIGWADA TSHIÑWE NA TSHIÑWE NGA TSHIFHINGA TSHA U VHALA HA TSHIGWADA:

- Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - Kha vha vhe na vhuñanzi uri mugudi muñwe na muñwe u na liñwalwa lo teaho.
 - Tshigwada kha tshi dzule nga tshitendeledi/sekele.
 - Kha vha hambudze vhagudi nga maipfi a no dovholola e vha guda kha vhege yeneyo. Kha vha sumbedze vhagudi magariñatai a haya maipfi vha ite ndowendowe ya u a vhala.
 - Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi minete i si minzhi vha vhale zwiñida zwa liñwalwa nga vhoñthe na musi vho fhumula.
 - Vha kone u hambela mugudi a vhalele nñha tshiñida tsha liñwalwa, e eñhe.
- Nga tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, ndi zwa ndeme u hambula u:
 - sumba maipfi a no dovhololola lunzhi.** Kha vha hambudze vhagudi uri hu na mañwe maipfi a no bvelela lunzhi, aneo ri tea u guda u a vhala ri tshi tou a vhone.
 - fhañ zwickili zwa u dikhouda.** Arali mugudi a sa koni u vhala ipfi, vha songo sokou muthusa nga u ñavhanya, vha nga tou muñuñwedza uri kha vhañe ilo ipfi nga mubvumo zwi tshi pfala, vha kone u li ñanganya mibvumo u vhumba ipfi na mugudi.

- c khoḁa na u tuṭuwedza vhagudi.** Kha vha ite u uri huvhe na u uri huvhe na u vhala ha tshigwada hu u guda ha tshenzhemo i thusaho kha vhagudi, vha dovhe vha shumise tshifhinga itshi u fhaṭa vhuḁifulufheli kha vhagudi.
- d fhaṭa u vhala nga u elela.** Kha vhathuse vhagudi u khwiṅisa u vhala havho vha tshi tou elela. Kha vha vhudze vhagudi uri, u vhala havho hu tea u pfala vha tshi nga vha kho tou amba. Kha vha edzisele vhagudi u vhala vha tshi tou elela, vhagudi vha dovholole murahu havho.
- e fhaṭa u vhala hu na u tshi pfesesa.** Kha vha vhudze vhagudi uri tshifhinga tshoṭhe vha tea u humbula nga ha zwine vha khou vhala nga hazwo. Kha vha gudise vhagudi u awela, vha humele murahu vha vhalulule zwe vha vhala arali vho xedza vhuṭala ha zwine zwa amba. Kha vha vha gudise u humbulela musi vha tshi khou vhala-u fhaṭa filimu/muvi ṭhohoni dzavho wa zwine vha khou vhala. Kha vha gudise vhagudi u lingedza u humbula zwe vha vhala. Kha vha dovhe vha vha tuṭuwedze u vhudzisa arali vha sa pfesesi zwiṅwe.

U VHULUNGA MABAMMBIRI A MUSHUMO:

- 1** Ndi muhumbulo wavhuḁi u vhea mabammbiri a mushumo kha faela ya u tou vula musi vhagudi vha tshi a shumisa.
- 2** Vha londe mabammbiri aya nga vhuronwane, vha a vhulunge zwavhuḁi o no shumiswa.
- 3** Vha ḁo kona u shumisa anea mabammbiri a mushumo miṅwaha minzhi, sa izwi vhagudi vha sa ṅwaleli khao. Vhudzuloni hao, vha ṅwalela kha bugu dzavho dza ṅdowendowe.

TSHIṅWE TSHI NE VHA NGA ITA KHA U VHALA HA TSHIGWADA

Vha elelwe uri mbuno ya u Vhala ha Tshigwada ndi u thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe nga muthihi, u itela u vha thusa kha u fhaṭa zwikili zwa thekiniki ya vhala. Arali vha si na vhudzulo ho linganaho ha hezwi kiḁasini yavho, kana arali vha na khaedu ya u langula vhuḁifari hu si havhuḁi kiḁasini musi vha tshi khou thetshesela tshigwada tshi tshi khou vhala, hu na zwiṅwe zwine vha nga ita.

Nga tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada, kha vha dzudzanye vhagudi vhoṭhe kha desiki dzavho vha na mabammbiri a u vhala. Vha kone u ita zwi tevhelaho:

- 1** Kha vha ṭalutshedze nyito ya u thoma i ne vha tea u ita kha bammbiri ḁa mushumo.
- 2** Vha konaha, u vhidza mugudi nga muthihi nga muthihi a ḁe a vha vhalela ṭafulani yavho.
- 3** Kha vha thetshesele mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhala kha ḁiṅwalwa ḁi bvaho kha vhuimo ho mu teaho.
- 4** Kha vha fhaṭe thekiniki ya zwikili zwa u vhala kha vhagudi.
- 5** Murahu ha minete ya 15, kha vha ṅee kiḁasi ndaela ya u ita nyito ya u pfukela kha iṅwe nyito.

- 6 Vha kona-ha u dzudzanyulula vhagudi vhudzuloni havho vha na mabambiri avho a u shumela khao.
- 7 Kha vha talutshedze nyito i tevhelaho i ne vha tea u i ita.
- 8 Kha vha ise phanda na u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi da u vhalela ntha tafulani yavho.

Arali vha tshi khou khetha u shumisa haya maitele a u thetshesela hu si u vhala, vha tea u vha na vhuṭanzi uri vha do thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe luthihi nga vhege.

U ṅwala nga maga

Ndivho: U gudisa vhagudi maitele a u shumisa mihumbulo yavho kha u ṅwala vha tshi tou thusiwa. U sumbedza vhagudi uri musi vha tshi shumisa u tevhokana ha maga/magoza zwi ita uri vha wane tshikhala tsha u shandula, u dzeula na u khwiṅisa mihumbulo yavho, vhudzuloni ha uri 'vha zwi kone nga luthihi'.

U ṅwala nga maga zwi katela u pulana, mvetomveto u dzudzanya, u anḑadza na u kumedza. Zwipiḑa izwi zwiṅa zwa maitele a u ṅwala zwi gudiwa kha gireidi tharu, musi vhana vha tshi alusa vhukoni nga zwiṭuku nga zwiṭuku.

KHA VHA PULANELE U ṅWALA

- 1 Kha phurogireme iyi, u pulana zwi sedzesa u gudisa vhana u pulana hu tshi shumiswa:
 - a Mutevhe.
 - b Mepe/mapa wa muhumbulo.
- 2 Musi vhagudi vha sa athu ḑisikela pulane yavho, vha vha itele tshiedziso tshayo, u itela uri vha talukanye uri ndi zwifhio zwine vha tea u ita. Pulane ya ngudo ndi tsumbandila yavho ya kuitele kwa hezwi zwithu.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri, tshifhinga tshoṭhe, muthu u tea u HUMBULA nga zwine a khou ya u ṅwala ngazwo. Kha vha talutshedze kuhumbulele kwavho vha tshi ambela ntha u itela uri vhagudi vha vha pfe.
- 4 Kha vha shumise themphuleithi ya u pulana musi vha tshi sika pulane yavho ya u ṅwala.
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha fhe vhagudi minete i si gathi ya u elekanya nga zwine vha do ṅwala ngazwo.
- 6 Kha vha tende vhagudi vha tshi rembuluwa, vha ambe na u nekana mihumbulo na vhaṅwe ngavho.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha dededze na u tikedza vhagudi musi vha tshi shumisa themphuleithi ya u pulana uri vha fhedzise pulane dzavho.

U N̄WALA MVETOMVETO

- 1** Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha n̄wale hafhu fureme yavho ya u pulanela ya ngudo ye ya funzwa nga MUSUMBULUWO kha bodo. Kha vha n̄wale fureme ya u n̄wala kha bodo.
- 2** Tshi tevhelaho, kha vha talutshedze, nga u pfufhifhadza khathihi na u sumbedzela, uri vhagudi vha do shumisisa hani pulane dzavho vha tshi ita mvetomveto
- 3** Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u n̄wala ine ya do vha husa u ita mvetomveto
- 4** Musi vhagudi vha tshi khou khunyeledza mvetomveto dzavho, kha vha tandule kilasi vha tshi vha thusa.

KHA VHA DZUDZANYE ZWE ZWA N̄WALWA

- 1** Kha vha n̄wale mutevhe wa u tola (checklist) wa u dzudzanya mañwalwa u no bva kha pulane ya ngudo i re kha bodo.
- 2** Kha vha vhale vha talutshedze vhagudi milayo ya kuitele (criteria).
- 3** Vha nga kha di sumbedza vhagudi kululamisele kwa vhukhakhi ho itwaho nga vhunzhi havho.
- 4** Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u dzudzanya na u lulamisa zwe vha n̄wala, vha tshi shumisa mutevhe wa u tola.

U AN̄DADZA NA U KUMEDZA MAÑWALWA

- 1** Kha vha vhudze vhagudi uri vha vhe na vhudele musi vha tshi n̄wala mañwalwa a u khunyeledza.
- 2** Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u nekana bugu uri vha vhale mañwalwa a vhañwe.
- 3** Kha vha fhe vhañwe vha vhagudi tshifhinga tsha u vhalela kilasi yothe zwe vha n̄wala.
- 4** Kha vha humbele vhagudi vha n̄walulule zwe vha n̄wala, kha kubambiri ku songo n̄walwaho tshithu vha sumbedzele nga zwifanyiso, vha saine. Kha vha tane mañwalwa aya kha luvhondo kilasini.
- 5** Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi. Vha lavhelelwa uri vha lulamisa mañwalwa a 2 fhedzi lwa fomaḷa nga themo vha tshi shumisa rubiriki dze vha nea. Fhedzi ha, kha vha vhale na u bula mihumbulo yavho malugana na mañwalwa a u khunyeledza a mugudi kha mutevheṭhaḍu (sekele) muñwe na muñwe.
- 6** Ri tshi ombedzela, vhuḍifulufheli ndi tshithu tshihulwane kha u alusa/bveledza zwikili zwa u n̄wala.

Zwiṭirathedzhi zwa u ṅwala

Ndivho: U fha vhagudi zwiṭirathedzhi zwi re na tshivhalo zwine shuma sa basha ḷa u vha thusa u shandula mihumbulo yavho ya fhaṭa maṅwalwa a no bva khavho vhone vhaṅe.

- 1 Kha vha tevhele pulane dza ngudo vha tshi fhedzisa mushumo wa u ṅwala wa vhege inwe na inwe.
- 2 Kha pulane dza ngudo, vha ḍo zwi vhona uri hu tevhelwa rothini dzi no fana. Ndi u itela u thusa vhagudi uri vha ḍivhe zwine vha tea u lavhelela kha pulane dza maṅwalwa. Hezwi zwi vha thusa u fhaṭa vhuḍifulufheli.
- 3 Vha ḍo zwi vhona uri zwiṭirathedzhi zwo fhambanaho zwi funzwa vhana nga zwiṭuku nga zwiṭuku u itela uri vha kone u ṭhaphudza fureme dza maipfi zwavhuḍi.
- 4 Ndivho ndi ya uri, u kona ha vhagudi u shumisa zwiṭirathedzhi izwi, zwi vha zwo no tou vha malofhani, yo no vha ṅdowelo.
- 5 Zwiṭirathedzhi izwi zwi thusa vhagudi uri vha vhe na vhuḍifulufheli siani ḷa zwe vha ṅwala nge vha vha sumbedza uri hu na maga a re na tshivhalo ane a tevhelwa musi vha tshi ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U THOMA (1): MUDEDEDZI/MUGUDISI U SUMBEDZELA KUṅWALELE U THOMA

- a Mugudisi u thoma nga u sumbedza kḷasi kushumele (u sumbedza kḷasi zwithu zwone zwone zwine vha khou ya u ita.)
- b Nge vha ṭalela mugudisi, vhagudi vha vho pfesesa zwine vha tea u ita.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUVHILI (2): VHAṅWALI VHA A ELEKANYA VHA SA ATHU ṅWALA

- a U ṅwala ndi nyito ya u ṅwala mihumbulo kha bammbiri.
- b Hezwi zwi amba uri vhaṅwali vha tea u thoma nga u humbula vha kona u ketha zwine vha tama u ṅwala ngazwo musi vha sa athu ṅwala.
- c Zwi dovha zwa amba uri a hu na 'phindulo' dzone na dzo khakheaho musi muthu a tshi ṅwala – muṅwali muṅwe na muṅwe u mihumbulo yawe ine a tama u ṅwala ngayo.
- d Tshifhinga tshoṭhe kha vha wane tshifhinga tsha uri vhagudi vha humbule nga zwine vha tama u ṅwala ngazwo.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURARU (3): VHAÑWALI VHA TALELA IPFI LIÑWE NA LIÑWE MUTALO

- a** Vhagudi vha elekanya nga fhungo line vha toda u li ñwala, vha li bulela ntha.
- b** Vha vhala uri hu na maipfi mangana kha fhungo ili, vha tala mutalo u no imela ipfi liñwe na liñwe.
- c** Mitalo iyi i fanelwa u talwa i tshi buḁa u bva kha tsha monde u ya kha tsha u la nahone i tshi sielisana u bva ntha ha siatari i tshi ya fhasi ha siatari.
- d** Vhulapfu ha mitalo iyi vhu tea u anganyelwa uri vhu lingane na ha maipfi ayo.
- e** Maipfi kha gadiswe. (Kha hu siiwe tshikhala vhukati ha maipfi.)
- f** Magumoni a fhungo, mugudi u vhea tshithoma/tshiawelo.
- g** Musi mitalo iyi yo no vha hone, mugudi u ñwalela maipfi ane a divhiwa, kana a lingedze u ñwala mibvumo ya u ranga ya ipfi musu a sa athu humbela thuso.
- h** Hezwi zwi ita uri mañwalwa a mugudi a vhe na tshivhumbeo, zwa fhaṁa vhuḁifulufheli. Vhagudi vhane vha khou kundelwa na vhone vha nga thoma u ñwala mañwalwa nga ndila yeneyi.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṂA (4): VHAÑWALI VHA SHUMISA ZWIKO KHA U ÑWALA MAIPFI

- a** Kha vha gudise vhagudi vha si humbele thuso ya u ñwala maipfi othe ane vha sa a divhe. Kha vha thome vha shumise zwiñwe zwiko kha u wana kuñwalele kwa ipfi line vha si li divhe. Sa tsumbo:
- b** Maipfi a re luvhondoni.
- c** Bugu dziñwe vho.
- d** Mitevhe ya mupeleṁo.
- e** Vha nga kha ḁi vhudzisa na vhañwe ngavho kilasini.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṂANU (5): VHAÑWALI VHA SHUMISA NYELELWO YAVHO KHA U ÑWALA MAIPFI

- a** Vhagudi vha tea u lingedza u elelwa maipfi e vha guda, na u a ñwala zwi tshi bva kha nyelelwo dzavho.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURATHI (6): VHAÑWALI VHA BULA MAIPFI VHA TSHI ONGOLOWA SA TSHIBODE

- a** Kha vha gudise vhagudi u bula nga u ongolowa ipfi line vha sa li divhe u itela u pfa mibvumo yalo yo fhambanaho. (U fhandekanya)
- b** Zwi no tevhela, kha vha gudise vhagudi u ñwala mubvumo muñwe na muñwe une vha kona u u pfa. (Vha nga vha vha sa koni u peleta ipfi nga ngona, fhedzi hu vha hone u thoma u ñwala maipfi ane vha sa a divhe. Sa tsumbo **thotha** li nga ñwalwa sa **thotha**. Mugudisi a nga kona-ha u fhaṭa kha zwenezwi a fundedza muñwali mupeleto wone.)
- c** Kha vha lingedze u vhala mañwala a fonetiki a mugudi, vha vha khoḏe uri vho shumisa ndivho yavho ya fonetiki vha tshi lingedza u fhaṭa maipfi. Hetshi ndi tshikili tshihulwane tshine tsha tea u tuṭuwedzwa.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUSUMBE (7): VHAÑWALI VHA VHALA ZWINE VHA ÑWALA

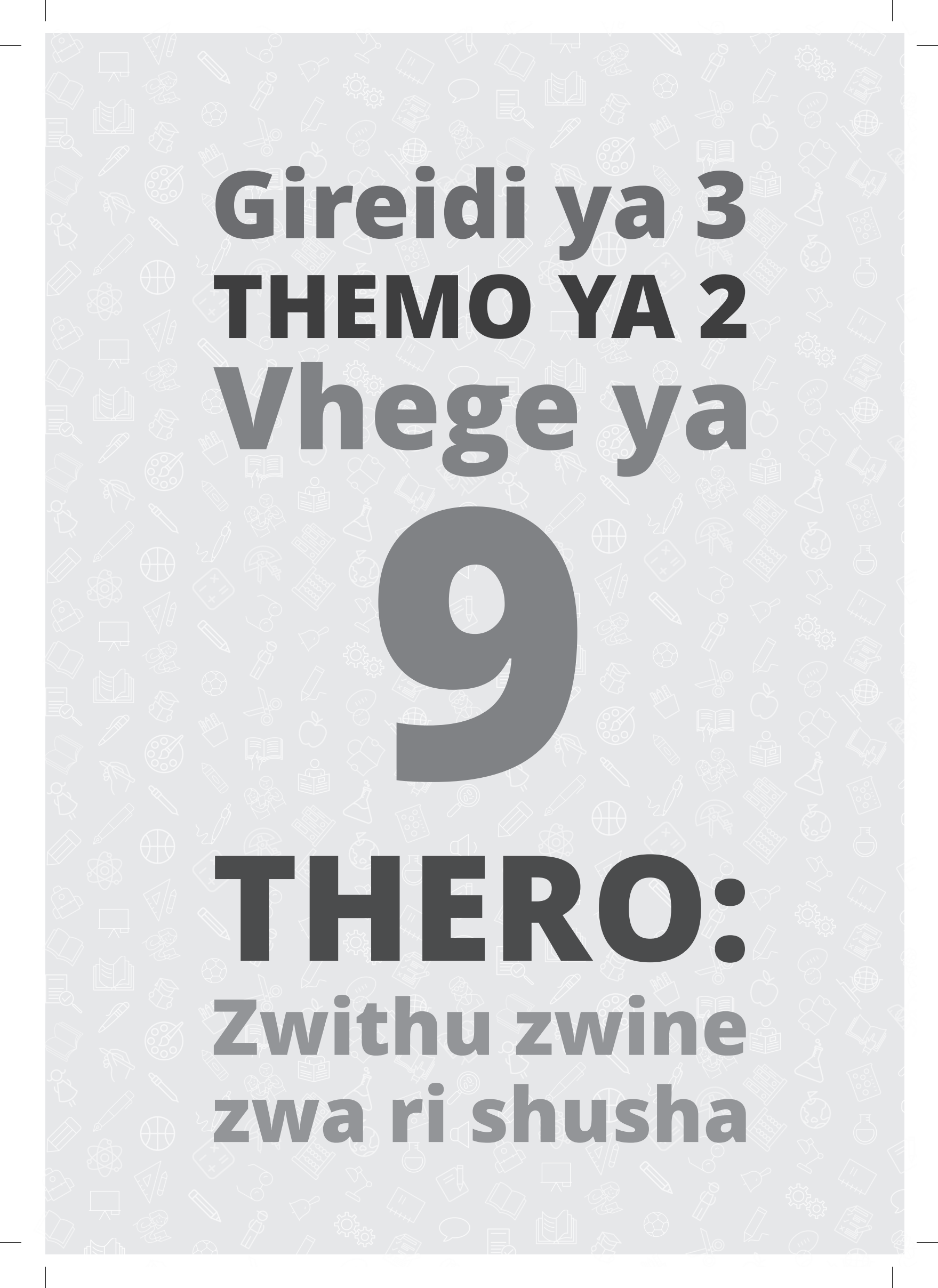
- a** Vhagudi vha vhalela nṭha mafhungo avho vha tshi divhalela vhone vhaṅe kana vha tshi vhalela vhañwe ngavho. U vhalela vhañwe nga iwe kilasini zwe wa ñwala zwi ita uri maitele a u ñwala a pfadze.
- b** Musi vha tshi ita ngaurali, vha ita vha tshi tola uri a hu na maipfi e vha siedza naa.
- c** Vha dovha hafhu vha sedza uri thevhekano ya maipfi ndi yone naa.
- d** Tshi re tshihulwane afha ndi tsha uri vha zwi ite nga ndila ine vhana vha diphina nga u vhala, nahone vha pfe vha tshi dihudza nga zwe vha ñwala.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUMALO (8): VHAÑWALI VHA A REMBULUWA VHA AMBA

- a** Kha zwifhinga zwo fhambanaho musu wa ngudo, vhagudi vha nga rembuluwa vha livhana na vhañwe ngavho vha sielisana u amba vhoṭhe.
- b** Hezwi zwi nga shumiswa kha u nekana mihumbulo i no kwama zwine vha ḏo ñwala ngazwo, vha tshi vhalelana, u ṭalutshedzana zwifanyiso, kana u tola uri vha a pfesesa zwine vha tea u ita.
- c** Kha vha gudise vhagudi vha sedzane nahone vha haseledze vha sa iti phosho musu vha tshi rembuluwa vha amba.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṬAHE (9): HU VHA NA DZULO TSHIROLE (MINI-CONFERENCES)

- a** Hetshi ndi tshitirathedzhi tshi no shuma tshi no shumiswa musi vhagudi vha tshi khou ṅwala.
- b** Kha vha tandule kilasi/lufhera, vha ime hune vha vhona mugudi a tshi khou kundelwa.
- c** Kha vha ite dzulo-tshirole na mugudi uyu.
- d** Kha vha ambe nga mushumo wa mugudi, vha mu thetshese, vha mu thuse zwi tshi langwa ngathuso ine a lila/toḁa.
- e** Vha elelwe u lingedza u fha mugudi thuso yawe e eṭhe, khathihi na u khoḁa u lingedza hune vhagudi vha ita khathihi na u ḁikhwiṅifhadza havho.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 3
THEMO YA 2
Vhege ya

1

THERO:
Nḡowendowe
i ya khwiṅisa

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuḁanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḁi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḁo ṭoḁa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteḁwa zwine vha ḁo shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḁo takadza vhagudi: zwifanyiso zwa vhatambi vha zwipotso vha bvumo tshifhinga tsha musu vha tshi kha ḁi vha tshikoloni tsha nṭha thimuni dzavho, zwiṭori zwa vhaambi vha bvumo vha tshi khou guda u imba.
- 5 Kha vha ite ṭhoḁisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: zwifanyiso zwa vhagidimi vha vha bvumo vha tshi kha ḁi vha vhaṭuku vha tshi khou ita nḁowendowe kana vhaambi vha tshi kha ḁi vha vhaṭuku kerekeni vha tshi khou imba khwairini.
- 6 Kha vha vhe na vhuḁanzi uri bugu dza vhagudiswa dza nḁowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḁi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuḁanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vha nga zwigwada u ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḁea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḁa na ha fomaḁa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari ḁa 22 na 23, Kha ri ḁwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari ḁa 24 na 25, Kha ri ḁwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari ḁa 26, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tshaḁu inwi muḁe ni tshi khou ita nḁowendowe ya zwiinwe zwithu.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

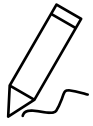
KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ḷa tshiṭori tsha bugu khulwane: **Baisigiri ntswa ya Bheki**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Nḁowenḁowe i ya khwiṇisa**
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha ṅwale dzina ḷa **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwifhio zwine ra ita nḁowenḁowe khazwo?
 - b Ndi zwifhio zwine ra ita nḁowenḁowe khazwo tshikoloni uri ri bvelele?
 - c Ndi zwifhio zwine ra ita nḁowenḁowe khazwo nga nnḁa ha zwa tshikoloni?

DIVHAMAIPIFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Nḁowenḁowe.
 - Linganisa.
 - Gobagoba.
 - Akhamala.

Tshidade kana luimbo	Nyito
U phasa zwo naka; Zwo naka nga ngoho; Kha vha ḁi dinaho; Vha u ita nḁowenḁowe; Vha si na gonobva; Zwone zwi sa ḁifhi; Ndi nnyi a zwi funaho? Hu ḁifha mvelele; Mvelele mbuya; Musi wo phasa. Nḁowe nḁowe ndi mushonga. Mushongazwivhuya.	<i>A huna</i>

Muḁwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ḁwalela vha ḁwale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ḁwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ḁwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: Ndi takalela u tshina ḁuni yanga.
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ḁwale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2–5:
 - 1 Nḁe
 - 2 Ene
 - 3 Inwi
 - 4 Vhone
 - 5 Riḁe
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha ḁwale maipfi a thomaho nga masala o ḁewaho afho ḁḁha.
- 6 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, kha vha ḁwale maipfi nga ḁila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ḁalutshedze muḁwalo wavho wa u pomba uri u i ḁwalwisa hani.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ḁa shanduka hone.
- 8 Kha vha talele phatheni, sa:
 - 1 Nḁe ndi takalela u tshina ḁuni yanga.
 - 2 Inwi ni takalela u tshina ḁuni yaḁu.
 - 3 Riḁe ri takalela u tshina ḁuni yashu.
 - 4 Ene u takalela u tshina ḁuni yawe.
 - 5 Vhone vha takalela u tshina ḁuni yavho.
- 9 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U ḁHADUKANYA MUḁWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Baisigiri ntswa ya Bheki**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

u pulana na mvetomveto

T̄HOHO: ṅwalani uri ndi zwifhio zwe na vhuya na ita ṅdowendowe khazwo ni tshi ṭoda u swikela ndivho ye na ta.

MUSHUMO: ṅwalani pharagirafu ya mitaladzi ya 10.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ṅwale mutevhe.

KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa athu ṅwala.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo nga thero, sa:
Ndi vhona u nga ndi ḍo ṅwala nga u ola hanga. Ndi ḍo ṅwala nga ha uri ndi ita ṅdowendowe mafheloni a vhege iṅwe na iṅwe ndi fhethu ho fhambanaho. Ndi ḍo ṅwala nga ha uri ndi kale ndi tshi khou ita ṅdowendowe, tshiṅwe tshifhinga ndo vha ndi tshi ṭoda na u laṭa fulufhelo, fhedzi nda fungelela u ita ṅdowendowe ngauri ndi tshi khou ṭoda u dikhwiniṣa. Mafheleloni nda wana uri u ola hanga nga ngoho ho khwiniṣhala.

U EDZISELA/U MODEḶA: (NṂE NDI ...)

- 1 Kha vha ṅwalele vhagudi fureme ya u pulana luḶa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani **mutevhe** nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise pulane kha luḶa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.

<p>Mbudziso dza u pulana</p> <p>Pharagirafu ya 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 No vha ni tshi ṭoḁa u khwiḁisa mini? 2 No itisa hani dzaḁu? 3 Nḁowenḁowe dzaḁu no dzi ita ngafhi? 4 No vha ni tshi ita nḁowenḁowe dzaḁu nga tshifhinga ḁe? 5 Nḁowenḁowe dzaḁu no vha ni tshi dzi ita lungana? 	<p>Pulane</p> <p>Pharagirafu ya 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 U ola. 2 <i>Mafheloni a vhege inwe na inwe ndo vha ndi tshi ita nḁowenḁowe.</i> 3 Nḁa ngadeni kha ṭafula tshiṭangani/khishini. 4 Nga matsheloni. 5 <i>mafheloni a vhege inwe na inwe nḁaha woṭhe.</i>
<p>Pharagirafu ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 No vha ni tshi ḁipfisa hani musi kati nḁowenḁowe dzaḁu? 2 Ndi mini tsho itaho uri ni sa laṭe fulufhelo? 3 <i>No ḁipfa hani mafheleloni ni tshi vho swikelela ndivho dzaḁu?</i> 4 No guda mini khazwo? 	<p>Pharagirafu ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Tshiḁwe tshifhinga ndo vha ndi tshi takala. Tshiḁwe tshifhinga ndo vha ndi tshi sinyuwa ngauri zwo dzhia tshifhinga tshilapfu uri ndi khwiḁise. 2 <i>Ndo vha ndi na dzangalelo la u khwiḁisa.</i> 3 Ndo vhona u ola hanga ho khwiḁifhadzea, naho zwo ralo nda isa phanḁa na nḁowenḁowe dzanga-ndi ḁo dzula ndi tshi ḁikhwiḁisa. 4 Uri nga u ita nḁowenḁowe tshifhinga tshoṭhe ndi nga khwiḁisa u ola hanga.

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NḁE NDI ITA)

- 1 Kha vha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha humbule nga zwithu zwi re na ndeme zwine ṭhama/khonani ya vhukuma ya tea u vha zwone. Kha vha ṭalutshedze vhagudi na zwine ṭhama/khonani i si fanele u vha zwone.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ḁee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḁo nḁwala, sa zwe vhona vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ḁee vhagudi bugu dza nḁowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha nḁwale ṭhoho: **Nḁowenḁowe i ya khwiḁisa: U pulana**
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u nḁwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou nḁwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

PulanePharadgirafu 1

1. U imba
2. Duvha linwe na linwe tshkolo tshi
sathu bva namusi tshi tshi bva, ndi
ita ndowendowe ya u imba
3. Nnda gadeni kana nga ngomu
lufherani lwanga lwa u edela.
4. Nga matsheloni na nga masidri
5. Duvha linwe na linwe

Pharadgirafu 2

1. U takala na dakala
2. Muloro wanga ndi wa uvha myimbi
wa bvumo
3. Kuimbele kwanga ku khwinefhedzi
ndi kha di ita ndowendowe
4. Arali nda ita ndowendowe ndo di
imisela ndi nga swikelela kha ndivho
yanga

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḁila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḁasi yoḁhe, muḁwe na muḁwe e na **Bammbirimishumo la U vhala 1.**
- 2 Kha vha ḁalutshedze kiḁasi yoḁhe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḁalutshedze kiḁasi yoḁhe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuvhili

U ɽalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U ɽanganya na u Fhandekanya

NNE NDI ITA

- 1 Kha vha bule mubvumo: **tsh**
- 2 Kha vha bule ipfi **tshena**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /tsh/-/e/-/n/-a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: / **tsh** /
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**e**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**n**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi ilo: /**a**/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **tshena**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ɽanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /tsh/-/e/-/n/-/a/
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /**tshe**/
- 11 Kha vha bule dungo la vhuvhili la ipfi ilo: /**na**/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ɽanganya uri a vhumbe ipfi ilo: /tsh/-/na/ = **tshena**

RINE RI

- 1 Kha vha bule mubvumo: **tsh**
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshali**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /tsh/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /a/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /l/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio? /i/
- 7 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **tshali**
- 8 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u ɽanganyisa mibvumo kha ipfi navho /tsh/-/a/-/l/-/i/
- 9 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: /tsha/
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ilo ipfi ndi lifhio? /li/
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ɽanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /tsha/-/li/ = **tshali**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza nḁowedzo vha ḁwale deithi na ḁhoho: **maipfi a tsh.**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha ḁwale nomboro 1–5 kha mukombo wa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **tshikolo**
 - 2 **tshena**
 - 3 **tshovha**
 - 4 **tshutshudza**
 - 5 **tshali**
- 4 Vhagudi vha tea u ḁwala maipfi tsini na nomboro. Vha talele mibvumo ine vha khou ḁḁa i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miḁanu yo salaho ya ngudo, kha vha ḁwale mafhungo nga nḁila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ḁḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ḁalutshedze vhagudi nga muḁwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ḁalusa muḁwalo wa **U POMBA.**

PHUROGIREME YA U ḁHAPUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

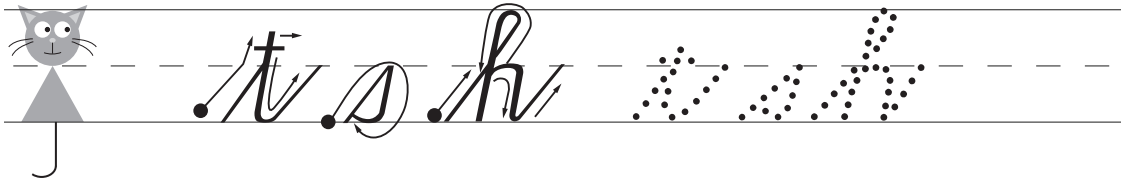

Muḁwalo:

Minete ya 15

U ḁwala ma(ḁḁere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuḁwalele kwone kwa maḁḁere maḁuku na u pomba: **tsh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuḁwalele kwa (ma)ḁḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḁ tshaulḁ vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḁ tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ḁwale (ma)ḁḁere kha miḁana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ḁwale (ma)ḁḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḁwalelwe kwa (ma)ḁḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ḁwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 tshikolo

 tshena

 tshovha

 tshutshudza

 tshali

 Uhana who tshutshudzana

 u litsha tshikolo.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIḁIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: KHUMBULELO

Liḁwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Baisigiri ntswa ya Bheki</p> <p>Khonani dzoḁhe dza Bheki dzi na baisigiri. Bheki o vha a tshi tou tshimbila e eḁhe a tshi ya tshikoloni, ngauri khonani dzoḁhe dza Bheki dzo vha dzi tshi tou reila baisigiri dzi tshi ya tshikoloni. Bheki o vha a tshi tou tea u tamba mudavhini e eḁhe, ngauri tshikolo tshi tshi bva khonani dzawe dzo vha dzi tshi reila baisigiri dzavho. Ndi tama arali na nḁe vho ndo vha ndi na baisigiri. Bheki u khou humbula musi khonani dzawe dzi tshi khou mu pfuka.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Bheki u khou ḁoḁa Baisigiri ngauri khonani dzawe dzoḁhe dzi na baisigiri. Bheki u pfa o sala nḁa ngauri khonani dzi reila dzoḁhe fhedzi ene a nga si kone u vha navho.</p>
<p>Bheki o luvhelela o luvhelela fhedzi vhabebi vhawe vha tshi khou hana.</p> <p>'A ri na tshedele yo linganaho lune ri nga sokou renga baisigiri zwino,' hu amba mmeawe.</p> <p>ḁhamusi liḁwe ḁuvha, ndi khotsi awe vha no ralo.</p> <p>Fhedzi nga ḁuvha la mabebo awe a tshi khou fara ḁwaha wa vhu 8, Bheki o tsa nga zwiḁepisi a wana baisigiri yawe tswuku. Oo, ndo livhuwa mmawe! Ndo livhuwa baba! Ndi Bheki a tshi khou ḁavha mukosi.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Bheki o vha a tshi khou ḁoḁa baisigiri zwavhukuma uri a kone u reila na khonani dzawe. Ndi khou humbulela uri o takalesa ngauri zwino u ḁo kona u reila sa khonani dzawe</p>
<p>Bheki a bvisela nḁa baisigiri yawe ntswa. A fhufhela nḁha kha baisigiri yawe. A takusa milenzhe yawe a tshi khou lingedza u reila, fhedzi baisigiri ya wa. Bheki a lingedza lunzhi lunzhi, fhedzi tshifhinga tshiḁwe na tshiḁwe a tshi takusa milenzhe uri a reile o vha a tshi wa.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri ndi lwa u thoma Bheki a tshi reila baisigiri. Ndi khou humbulela uri ha ngo zwi ḁivha uri u reila baisigiri zwi ḁoḁa nḁowenḁowe tshifhinga tshinzhi.</p>
<p>Bheki a mbo ḁi ḁavhanya a humisela baisigiri yawe nḁuni. O vha sa ḁoḁi khonani dzawe dzi tshi pfuka nga hanefho. O vha a sa ḁoḁi uri vha ḁivhe uri u na baisigiri ntswa ine a si kone u i reila.</p> <p>'Khonani dzanga dzi ḁo ri mini dzi tshi pfa uri a thi koni u reila baisigiri?' ndi Bheki a tshi ḁivhudzisa. A dzhia tsho ya uri ha nga vhudzi muthu.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Bheki u khou vhilahela uri khonani dzawe dzi ḁo mu sea arali vha ḁivha uri ha koni u reila baisigiri. Ndi khou humbulela uri vhoḁhe vha a kona u reila zwavhuḁi ngauri vha reila tshifhinga tshoḁhe.</p>

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Ndi ngani ni sa yi na reila na khonani dzaṅu?' hu vhudzisa mme a Bheki. 'Ndi kha ḡi ita bele ntswa ya baisigiri yanga,' ndi Bheki a tshi fhindula. Musi a kati na u ita bele ntswa ya baisigiri ntswa, o vha a tshi humbula nga ha kuwele kwawe. 'Ndi nga gudisa hani u reila baisigiri?' Ndi Bheki a tshi khou humbula.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri mme a Bheki a vha zwi ḡivhi uri Bheki ha koni u reila baisigiri yawe ntswa. Ndi a ḡivhudzisa uri ndi ngani o o ṭoḡa baisigiri ngeno a sa koni u i reila? Hoo! Ndi ngauri khonani dzawe dzoṭhe dzi na baisigiri!</p>
<p>Vhusiku uho, Bheki o lala mmbeteni, o sedza nṅa nga fasiṭere. Nga u ṭavhanya, a wana muhumbulo! 'Ndi a zwi ḡivha!' Nda guda u reila vhusiku, a hu na na muthihi ane a ḡo mmbona! Ndi Bheki a tshi khou humbula. A dodela a ya ngadeni hune a hu na ane a ḡo mu vhona musu o wa. O lingedza na u lingedza, fhedzi a si kone u baḷantsa.</p> <p>'Naa ndi ḡo vhuya nda guda u reila baisigiri?' ndi Bheki a tshi khou ḡivhudzisa.</p>	<p>Bheki o ṭoḡa baisigiri uri a reile na khonani dzawe. Fhedzi ndi khou humbulela uri ha ngo zwi ḡivha uri u reila baisigiri hu ḡo vha khaedu. Ndi a ḡivhudzisa arali a kha ḡi vha o takalela u wana baisigiri?</p>
<p>Ha kona uri Jane muhura wawe a mu vhidzelela a ri 'Bheki irini ndi ni farele baisigiri uri i kone u ima zwavhuḡi! Ndi hone ni sa ḡo wa'</p> <p>'o! Hai!' Ndo vha ndi sa ṭoḡi zwi tshi ḡivhiwa nga muthu na muthihi. Fhedzi ha Bheki a humbula nga ha nḡila ye Jane a mu vhona a tshi wa.</p> <p>'Ndi zwone, ndo livhuwa,' ndi ene a tshi fhindula.</p>	
<p>Jane a fara baisigiri a tshi gidima murahu ha Bheki. Baisigiri i tshi thengathenga na u tetemela, fhedzi Bheki a sa wele fhasi. Bheki a reila nga luvhilo Jane o fara baisigiri.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Jane u a kona u reila baisigiri. Ndi khou humbulela uri muṅwe muthu o thusa Jane u guda u reila nga nḡila yeneyi ine a khou thusisa zwone Bheki.</p>
<p>Nga luthihi o mbo ḡi thoma u reila baisigiri, ya mbo ḡi thoma u gidima nga luvhilo. Jane litshedzani ndi ṭuwe! Heee! 'Ni khou reila ni noṭhe!' ndi Jane a tshi ṭavha mukosi.</p> <p>'Hei! Bheki u ṭavha mukosi a tshi engedza luvhilo. Vho ita nḡowenḡowe lunzhi u swika Bheki a si tsha ṭoḡa thuso ya Jane na luthihi.</p> <p>'Matshelo ndi nga ya tshikoloni ndi nga baisigiri.' 'Ndo livhuwa Jane!' Bheki u amba e na vhuḡifulufheli.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Bheki o dovha hafhu a takalesa nga maanḡa nga ha baisigiri yawe ntswa. U tea u takalesa ngauri o vhuya a zwi kona u reila na khonani dzawe. Sa zwe a vha a tshi khou zwi takalelisa zwone.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nga matsheloni a tevhelaho, Bheki o bvisela nḡa baisigiri hu tshe matshelonitsheloni.</p> <p>'Nndindeleni! U a vhidzelela musi khonani dzawe dzi tshi khou fhira.</p> <p>Eee, 'Ni na baisigiri!' Vha mu ḡavhela mukosi. 'Yeyee!'</p> <p>Bheki o reila baisigiri na khonani dzawe u swika tshikoloni. Ha ngo vhuya a wa na luthihi.</p>	
Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Bheki o wana mini zwa ḡuvha Ḳa mabebo Ḳa minwaha ya 8	O wana Baisigiri ntswa.
Bheki o vhudza nnyi uri ha koni u reila baisigiri?	Ha ngo vhudza muthu.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Nd inga mini Bheki o luvhelela vhabebi vhave uri vha mu rengle baisigiri?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou ḡoḡa u kona u reila na khonani dzawe. • Ngauri khonani dzawe dzoḡhe dzo vha dzi tshi kona u reila baisigiri. • Ngauri o vha a tshi pfa o siiwa nḡa nga u sa vha na baisigiri

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḲasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bammbirimishumo Ḳa U vhala 1.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Dzangalelo.
 - U laṭa fululufhelo.
 - Shona.

Tshidade kana luimbo	Nyito
U phasa zwo naka; Zwo naka nga ngoho; Kha vha ḡi dinaho; Vha u ita ṅḡowenḡowe; Vha si na gonobva; Zwone zwi sa ḡifhi; Ndi nnyi a zwi funaho? Hu ḡifha mvelele; Mvelele mbuya; Musi wo phasa. ṅḡowenḡowe ndi mushonga. Mushonga zwivhuya.	<i>A huna</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ḡanganya

NḡE NDI ITA ...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **mmb**
- 2 Kha vha bule ipfi: **mmbudza**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: /**mmb**/-/**u**/-/**d**/-/**z**/-/**a**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi iḡo: /**mmb**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi iḡo: /**u**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi iḡo: /**d**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa vhuḡa wa ipfi iḡo: /**z**/
- 8 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi iḡo: /**a**/
- 9 Kha vha ḡwale ipfi iḡo kha bodo ya tshoko: **mmbudza**
- 10 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḡanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**mmb**/-/**u**/-/**d**/-/**z**/-/**a**/=**mmbudza**
- 11 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḡa u thoma ḡa iḡo ipfi: /**mmbu**/
- 12 Kha vha bule dungo ḡa vhuvhili ḡa iḡo ipfi: /**dza**/
- 13 Kha vha modeḡe vha tshi sumba madungo na u a ḡanganya uri a vhumbe ipfi iḡo: /**mmbu**/-/**dza**/ = **mmbudza**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **mmb**
- 2 Kha vha bule ipfi: **mmbengwa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi iḡo ndi ufhio? / **mmb**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa iḡo ndi ufhio? /**e**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi iḡo: /**n**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuḡa wa ipfi iḡo ndi ufhio? /**g**/
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuḡanu wa ipfi iḡo? /**w**/
- 8 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi iḡo? /**a**/
- 9 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye iḡo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe? /**mmb**/-/**e**/-/**n**/-/**g**/-/**w**/-/**a**/
- 10 Kha vha ḡwale ipfi iḡo kha bodo ya tshoko: **mmbengwa**
- 11 Vha vha ḡee vhagudi ndaela ya uri vha ḡanganyise mibvumo uri vha vhumbe fhungo khathihi na vhone: /**mmb**/-/**e**/-/**n**/-/**g**/-/**w**/-/**a**/= **mmbengwa**
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḡa u thoma ḡa ipfi iḡo ndi lifhio?: /**mmben**/
- 13 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḡa vhuvhili ḡa ipfi iḡo ndi lifhio?: /**gwa**/
- 14 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḡa vhuraru ḡa ipfi iḡo ndi lifhio?: **mmbengwa**
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ḡanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**mmben**/-/**gwa**/ =**mmbengwa**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: maipfi a **mmb**.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–5 kha mukombo wa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **mmbudza**
 - 2 **mmbangiseni**
 - 3 **mmboniseni**
 - 4 **mmbengwa**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. Vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muñwalo:

Minete ya 15

U n̄wala ma(ḁere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḁere maṭuku na u pomba: **mmb**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshand̄a tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshand̄a tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 mmbudza

 mmbangiseni

 mmboniseni

 mmbengwa

 Mmbangiseni u langana

 na mmboniseni u

 litsha tshikolo.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUḡWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ñwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetomveto

VHEGE YA 1

T̄HOHO: Ñwalani uri ndi zwiŋhio zwe na vhuya na ita ñdowendowe khazwo ni tshi toḁa u swikela ndivho ye na ta.

MUSHUMO: Ñwalani pharagirafu ya mitaladzi ya 10.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA:

Ndo vha ndi tshi toḁa u....

Ndo vha ndi tshi zwi ñivha uri ndi tea u...

Ndo ita ñdowendowe....

Musi ndi tshi khou guda....

Ndo isa phanda na u ita ñdowendowe ngauri

Ndo guda.....

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u ñwala, kha vha ñwale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEĽA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (NÑE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi pulane yo ñwalwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u ñwala na vhagudi.
- 4 Nga u modeĽa/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u ñwala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Ndo vha ndi tshi toḁa uvha muoli wa khwiḽe. **Ndo vha ndi tshi zwi ñivha uri ndi tea u dzula** ndi tshi ita ñdowendowe. **Ndo ita ñdowendowe** mafhelo a vhege inwe na inwe. Tshiḽwe tshifhinga ndo vha ndi tshi ita ñdowendowe kha tafula tshitangani/khishini kana nḽa ngadeni.

Musi ndi tshi khou guda u vha muoli wa khwiḽe, ndo vha ndi tshi vhona u nga ndi khou lenga u swikela ndivho yanga ye nda ta. **Ndo isa phanda na u ita ñdowendowe ngauri** ndi a zwi ñivha uri zwi a thusa uri muthu a bvelele. Nga murahu ha miḽwedzi ndo vhona nyolo dzanga dzi khwiḽifhala. Na namusi ndi kha ñi isa phanda na u ita ñdowendowe ngauri khwiḽisa. **Ndo guda** uri nga u dzula ndi tshi ita ñdowendowe ndi nga khwiḽisa tshiḽwe na tshiḽwe.

KHA VHA FUNZE LSC (NNE NDI ITA)

- 1 Kha vha nange LSC yo teaho vha i funze zwi tshi ya nga nyimele kana vhuvha ha ngudo
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi LSC na mishumo yayo (zwi fhambana u ya nga nyambo.)
- 3 Ri tshi ḁwala ndaela, ri nga thoma nga u vhala nomboro dza maipfi uri ri kone u vhona uri hu na ndaela nngana. Haya ndi maipfi a fanaho na: u thoma, vhuvhili, vhuraru, nzw
- 4 Haya maipfi a vhidzwa odinaḁa.
- 5 U sumbedza uri ri kha ndaela ya mafhelelo, kha ndaela ya vhuraru ri nga shumisa: tsha u fhedzisela kana u khunyeledza.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha ḁee vhagudi bugu dza ḁowedzo.
- 2 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya u ḁwala deithi na ṭhoho: **Nḁowendowe i ya khwiḁisa: Mvetomveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha ḁwala nga Musumbuluwo na uri vha ḁe na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u ḁwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze maḁwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou ḁwala, kha vha monamone na kiḁasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

Zwa vhukuma ndi khou todou ita ndowe
ndowe ya uimba.

Ndo zwi divha uri ndikhou toda u vha
muimbi wa bvuma nga linwe la maduha.
Ndo ita ndowendowe divha linwe na linwe
tshikolo tshi saathu dzhena na musisi tsho
ne bva.

musisi ndi kha di guda ndo pfa ndo takalo
dakala ngauri ndo zwi divha uri ndi khou
vha khwine ndi tshi ya.

Ndo isa phanda na u ita ndowendowe ngauri
ndo vha ndi tshi khou toda uri nga linwe la
maduvha ndi swikele kha muloro wanga.
Ndo guda uri ni fanela u vha na muloro na
u shumesa u u swikelela.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dazde tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḙavhuḁa

U ḁalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U tshintsha maḁedere

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha ḁalutshedze vhagudi uri namusi ri ḁo, ita nḁowedzo ro sedza kha phambano ḁukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḁo ri thusa u vha vhavhali vha khwiḁe.
- 2 Kha vha ḁwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **tshali, tshena**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **tshali, tshena**
- 4 Kha vha ḁalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /ali/ na /ena/ ndi maḁedere o fhambanaho, fhedzi maḁedere ayo maḁwe oḁe a a fana!

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ḁwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **mmbangiseni, mmboniseni**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḁe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **mmbangiseni, mmboniseni**
- 4 Kha vha ḁalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ḁwale ipfi ḁi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **mmbangiseni**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḁedere ḁifhio ḁine na nga tshintsha kha fhungo ḁi na ita uri ipfi ḁi ḁi ambe zwiḁwe zwo fhambanaho na zwiḁe ḁa amba zwone?
- 3 Kha vha ḁwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **nkhweleleni**

NNE NDI...

- 1 kha vha ḁwale ipfi ḁi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **mmbudza**
- 2 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḁiḁwe ḁedere vha dzhenise ḁiḁwe. Vha dzhenise ḁedere ḁithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḁe phanda vha ḁwale maipfi avho bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ḁalutshedze uri ho shandulwa maḁedere afhio. **Poidza**

PHUROGIREME YA U ṲHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U HUMBULELA

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Baisigiri ntswa ya Bheki</p> <p>Khonani dzoṲhe dza Bheki dzi na baisigiri. Bheki o vha a tshi tou tshimbila e eṲhe a tshi ya tshikoloni, ngauri khonani dzoṲhe dza Bheki dzo vha dzi tshi tou reila baisigiri dzi tshi ya tshikoloni. Bheki o vha a tshi tou tea u tamba mudavhini e eṲhe, ngauri tshikolo tshi tshi bva khonani dzawe dzo vha dzi tshi reila baisigiri dzavho. Ndi tama arali na nṲe vho ndo vha ndi na baisigiri. Bheki u khou humbula musi khonani dzawe dzi tshi khou mu pfuka.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Bheki u pfa vhuludu ngauri ndi ene khonani i yoṲhe I si na baisigiri.</p>
<p>Bheki o luvhelela o luvhelela fhedzi vhabebi vhawe vha tshi khou hana.</p> <p>‘A ri na tshelede yo linganaho lune ri nga sokou renga baisigiri zwino,’ hu amba mmeawe.</p> <p>Ṳhamusi Ḳinwe ḡuvha, ndi khotsi awe vha no ralo.</p> <p>Fhedzi nga ḡuvha Ḳa mabebo awe a tshi khou fara Ṳwaha wa vhu 8, Bheki o tsa nga zwiṲepisi a wana baisigiri yawe tswuku. Oo, ndo livhuwa mmawe! Ndo livhuwa baba! Ndi Bheki a tshi khou Ṳavha mukosi.</p>	<p>Ndi khou ana uri Bheki u khou humbula u sumbedza khonani dzawe baisigiri yawe ntswa!</p>
<p>Bheki a bvisela nṲa baisigiri yawe ntswa. A fhufhela nṲa kha baisigiri yawe. A takusa milenzhe yawe a tshi khou lingedza u reila, fhedzi baisigiri ya wa. Bheki a lingedza lunzhi lunzhi, fhedzi tshifhinga tshinwe na tshinwe a tshi takusa milenzhe uri a reile o vha a tshi wa.</p>	<p>Ndi humbulela uri Bheki o vha a sa ḡivhi zwinzhi nga ha u reila baisigiri musi a tshi luvhelela vhabebi vhawe. Ndi khou humbulela uri zwe a vha a tshi khou humbula zwone ndi u reila baisigiri na khonani dzawe. Ha ngo humbula nga mushumo muhulu wa u guda u i reila.</p>

Liḡwalwa	U vhalha ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Bheki a mbo ḡi ṡavhanya a humisela baisigiri yawe nḡuni. O vha sa ṡoḡi khonani dzawe dzi tshi pfuka nga hanefho. O vha a sa ṡoḡi uri vha ḡivhe uri u na baisigiri ntswa ine a si kone u i reila.</p> <p>'Khonani dzanga dzi ḡo ri mini dzi tshi pfa uri a thi koni u reila baisigiri?' ndi Bheki a tshi ḡivhudzisa. A dzhia tsheo ya uri ha nga vhudzi muthu.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri khonani dza Bheki dzoṡhe dzi reila baisigiri zwavhuḡi. Ndi a humbulela uri vha dzhia u reila baisigiri zwi sa konḡi. Bheki u ḡo shona uri ha koni u ita zwiḡwe zwithu zwi leluwaho kha khonani dzawe dzoṡhe.</p>
<p>'Ndi ngani ni sa yi na reila na khonani dzaḡu?' hu vhudzisa mme a Bheki. 'Ndi kha ḡi ita bele ntswa ya bairigiri yanga,' ndi Bheki a tshi fhindula. Musi a kati na u ita bele ntswa ya baisigiri ntswa, o vha a tshi humbula nga ha kuwele kwawe. 'Ndi nga gudisa hani u reila baisigiri?' Ndi Bheki a tshi khou humbula.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Bheki u pfa a tshi khou shona u vha a sa koni u reila baisigiri. Ha ṡoḡi zwi tshi ḡivhiwa na nga muthu na muthihi. A dovha a si ṡoḡe na u humbela thuso. Zwi a konḡa u guda u ita tshithu tshiswa arali ni tshi pfa ni na ṡhoni u humbela thuso. Ndi ḡivhudzisa uri Bheki u ḡo ita mini?</p>
<p>Vhusiku uho, Bheki o lala mmbeteni, o sedza nḡa nga fasiṡere. Nga u ṡavhanya, a wana muhumbulo! 'Ndi a zwi ḡivha!' Nda guda u reila vhusiku, a hu na na muthihi ane a ḡo mmbona! Ndi Bheki a tshi khou humbula. A dodela a ya ngadeni hune a hu na ane a ḡo mu vhona muso o wa. O lingedza na u lingedza, fhedzi a si kone u baḡantsa.</p> <p>'Naa ndi ḡo vhuya nda guda u reila baisigiri?' ndi Bheki a tshi khou ḡivhudzisa.</p>	<p>Bheki u ṡoḡa u reila swiswini fhedzi, zwine zwa ita uri ndi humbulele uri u khou shona lune a nga si vhuye a reila baisigiri sa khonani dzawe.</p>
<p>Ha kona uri Jane muhura wawe a mu vhidzelela a ri 'Bheki irini ndi ni farele baisigiri uri i kone u ima zwavhuḡi! Ndi hone ni sa ḡo wa'</p> <p>'o! Hai!' Ndo vha ndi sa ṡoḡi zwi tshi ḡivhiwa nga muthu na muthihi. Fhedzi ha Bheki a humbula nga ha nḡila ye Jane a mu vhona a tshi wa.</p> <p>'Ndi zwone, ndo livhuwa,' ndi ene a tshi fhindula.</p>	<p>Ndi humbulela uri Bheki o vha a songo vhuya a funa na muso Jane o zwi ḡivha. Ndi humbulela uri Bheki o shona ngauri Jane o mu vhona a tshi edzisa, a tshi wa.</p>
<p>Jane a fara baisigiri a tshi gidima murahu ha Bheki. Baisigiri tshi thengathenga na u tetemela, fhedzi Bheki a sa wele fhasi. Bheki a reila nga luvhilo Jane o fara baisigiri.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri zwo leluwa u reila baisigiri hu na thuso. Zwi a konḡa u guda u reila baisigiri u si na muthu a no u thusa.</p>
<p>Nga luthihi o mbo ḡi thoma u reila baisigiri, ya mbo ḡi thoma u gidima nga luvhilo. Jane litshedzani ndi ṡuwe! Heee! 'Ni khou reila ni noṡhe!' ndi Jane a tshi ṡavha mukosi.</p> <p>'Hei!' Bheki u ṡavha mukosi a tshi engedza luvhilo. Vho ita nḡowenḡowe lunzhi u swika Bheki a si tsha ṡoḡa thuso ya Jane na luthihi.</p> <p>'Matshelo ndi nga ya tshikoloni ndi nga baisigiri.' 'Ndo livhuwa Jane!' Bheki u amba e na vhuḡifulufheli.</p>	<p>Jane o vha o takalesa ngauri Bheki u a kona u reila. Ndi khou humbulela uri u khou pfa e wavhuḡi nge a mu thusa. Zwi a takadza u thusa muthu a guda zwiswa.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nga matsheloni a tevhelaho, Bheki o bvisela nḡa baisigiri hu tshe matshelonitsheloni.</p> <p>'Nndindeleni! U a vhidzelela musi khonani dzawe dzi tshi khou fhira.</p> <p>Eee, 'Ni na baisigiri!' Vha mu ḡavhela mukosi. 'Yeyee!'</p> <p>Bheki o reila baisigiri na khonani dzawe u swika tshikoloni. Ha ngo vhuya a wa na luthihi.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ho vha hu tshi ḡo vha ho bvelela mini arali Bheki a vha a humbela thuso kha khonani dzawe? A thi humbuli uri vho vha vha tshi ḡo vha vho mu sea ndi humbula uri vho vha vha tshi ḡo vha vho takalela u mu thusa.</p>
Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Mafhedziseloni Bheki o gudisa hani u reila baisigiri?</p>	<p>O thuswa nga muhura wawe jane ngadeni.</p>
<p>Ni nga humbulela mini nga ha u guda u reila baisigiri?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwo leluwa u guda u reila baisigiri hu na thuso. • Zwi a konḡa u guda u reila baisigiri. • U reila baisigiri zwi ḡoḡa ḡdowenḡowe.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini Bheki o vha a sa ḡoḡi khonani dzawe dzi tshi zwi ḡivha uri ha koni u reila baisigiri?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vhoḡhe vha a kona u reila. • Ngauri o vha a sa ḡivhi uri khonani dzawe dzi ḡo humbula mini arali dza zwi ḡivha uri ha koni u reila baisigiri. • Ngauri khonani dzawe dzi dzhia u reila baisigiri zwi zwithu zwo leluwaho. • O pfa zwi tshi mu shonisa a sa koni u reila baisigiri sa khonani dzawe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambirimishumo la U vhala 1**.
- 2 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡanu

Nyito dza oraḲa

Minete ya 15

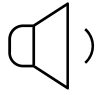
ḲIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḳivhamaipfi ya Thero.
 - Bvelela.
 - Feila.
 - Konḡa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
U phasa zwo naka; Zwo naka nga ngoho; Kha vha ḡi dinaho; Vha u ita nḡowenḡowe; Vha si na gonobva; Zwone zwi sa ḡifhi; Ndi nnyi a zwi funaho? Hu ḡifha mvelele; Mvelele mbuya; Musi wo phasa. Nḡowenḡowe ndi mushonga. Mushonga zwivhuya.	<i>A huna</i>

THERISANO YA MAḲWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiḡori itshi ndi...
Ri nga ḡalusa Bheki sa...ngauri.....
Ndi humbula uri thero ya tshiḡori hetshi ndi u ri funza nga...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḡhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso ḡnwe na ḡnwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḲasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu tshi katelwa na thangi.

tsh	mmb	i
o	k	l
e	a	n
vh	u	dz
s	g	w

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /**tsh**/ and /**mmb**/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa /**tsh**/-/**e**/-/**n**/-/**a**/ = **tshena**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /**tsh**/ or /**mmb**/
- 6 Kha vha sumbedze vhana uri maipfi a vhumbiwa hani, sa: /**k**/-/**o**/-/**l**/-/**a**/ = **kola**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **tsh**, **mmb**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **tshikolo**, **tshena**, **tshovha**, **tshutshudza**, **tshali**, **mmbudza**, **mmbangiseni**, **mmboniseni**, **mmbengwa**, **kala**, **naka**, **gulu**, **vhala**, **dzula**

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

ZWIṪIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U NWELEDZA

U ṆWALA THOLOKANYONDIVHO

- 1 Ngudo i sa a thu thoma, kha vha Ṇwale ṫhoho dzi tevhelaho: mbudziso na zwisimafhungo kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi, ni dzi ṫlutshedze arali zwo tea.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe vha rere nga mbudziso na phathinara.
- 4 Vhagudi vha tea u vula bugu dzavho dza u Ṇwalela, vha Ṇwala datumu na ṫhoho, vha dovhe vha Ṇwale phindulo dza mbudziso.
- 5 Minete miṫanu ya u fhedzisela kha ngudo, kha vha sedze phindulo na vhagudi vha vha tendele u lulamisa mushumo wavho vhone vhaṅe.

BAISIGIRI NTSWA YA BHEKI

- 1 Muvhala wa baisigiri ya Bheki ndi munzani?
Baisigiri ya Bheki yo vha i....
- 2 Ndi ngani Bheki o vha a tshi khou ṫoda baisigiri?
Bheki o vha a tshi khou ṫoda baisigiri ngauri.....
- 3 Ndi ngani Bheki o vha o shona?
Bheki o vha o shona ngauri.....

BAISIGIRI NTSWA YA BHEKI – PHINDULO

- 1 Muvhala wa baisigiri ya Bheki ndi munzani?
Baisigiri ya Bheki yo vha tswuku.
- 2 Ndi ngani Bheki o vha a tshi khou ṫoda baisigiri?
Bheki o vha a tshi khou ṫoda baisigiri ngauri khonani dzawe dzoṫhe dzo vha dzi na dzibaisigiri/o vha a sa ṫodi u tshimbila e eṫhe u ya tshikoloni.
- 3 Ndi ngani Bheki o vha o shona?
Bheki o vha o shona ngauri o vha a sa koni u reila baisigiri, ngeno khonani dzawe dzoṫhe dzi tshi kona.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo** la U vhala la 3.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

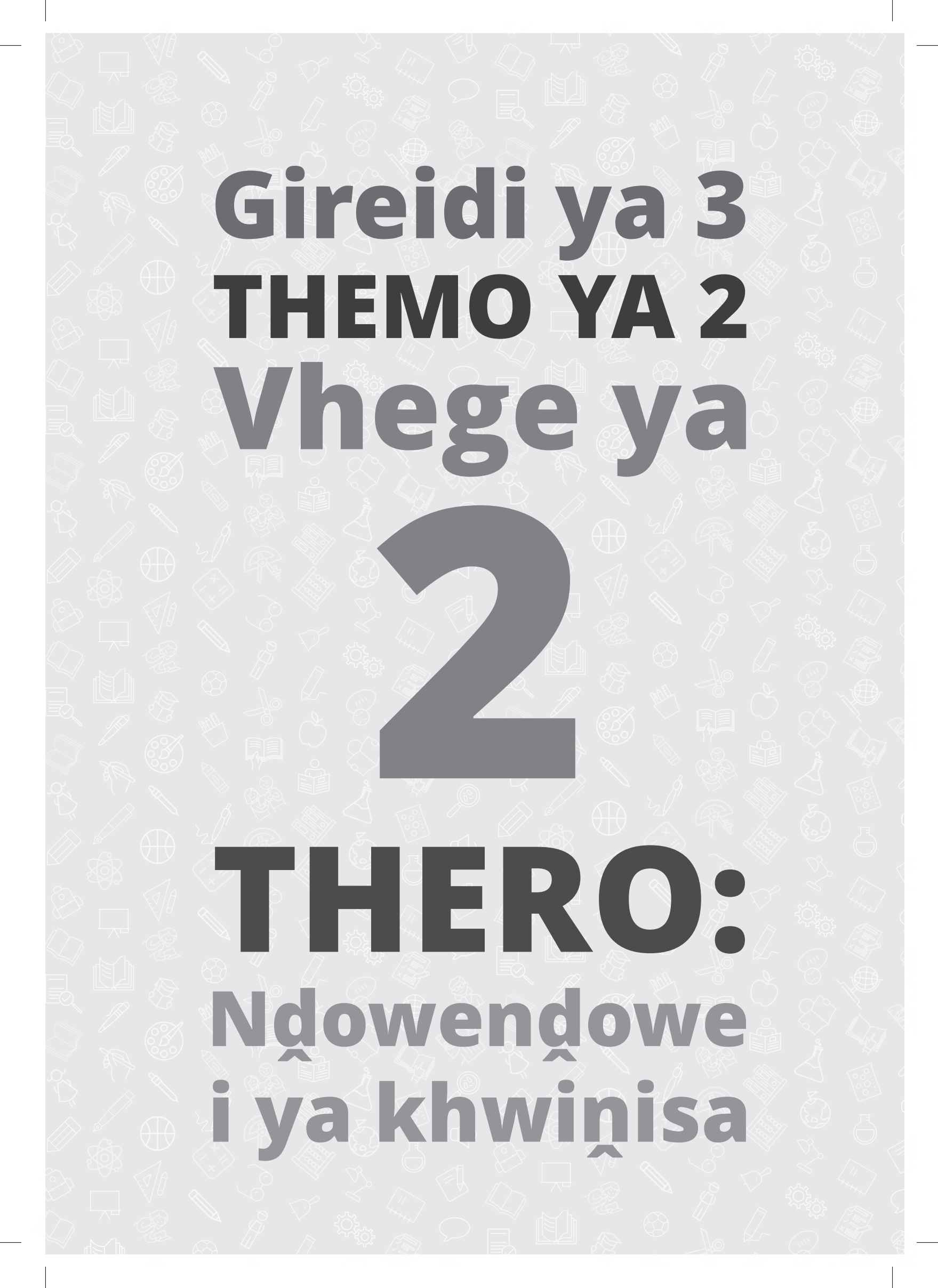

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḁuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza ḁo sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwiḁori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwiḁori zwe ra vhala?
 - e Ro ḁwala nga mini ino vhege?
 - f Muḁwalo waḁu wo khwiḁifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaḁu kwo khwiḁifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na ḁihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḁo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha ḁikhwiḁisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u ḁiingamela na u ḁitola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, pie charts), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 3
THEMO YA 2
Vhege ya

2

THERO:
Nḡowendowe
i ya khwiṅisa

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuḁanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḁi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḁo ṭḁa u zwi shumisa.
- 4 Kha vhaite ndugiselo dza zwiteḁwa zwine vha ḁo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḁo takadza vhagudisi: Kha vha humbele vhabebi vha vhagudi vha ḁwale maḁwalwa mapfufhi nga zwiḁwe zwa zwithu zwine vha zwikonesa nge vha ita nḁowendḁowe. (sa, u ṭavha miroho, u bika, u imba na nzw.)
- 5 Kha vha ite ṭhoḁisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: zwiṭori zwa vhatu vho feilaho musu vha sa a thu vha ḁivhalea kana vhatu vha bvumo – sa Michael Jordan musu a tshi kha ḁi vha tshikoloni tsha nṭha vha tshi khou mu bvisa kha thimu ya basiketebola.
- 6 Kha vha vhe na vhuḁanzi uri bugu dza vhagudiswa dza nḁowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḁi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuḁanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 27 na 28, Kha ri ḁwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 29, Kha ri ḁwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 30, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwithu zwine na ṭḁa u ita nḁowendḁowe ngazwo (uri ni bvelele kha vhumatshelo haḁu.)

Musumbuluwo

Nyito dza Orala

Minete ya 15

U DOVHOLOLA THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Li Jie a tshi khou korola nga musevhe kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha: **Li Jie muthuntshi wa vhukuma o newaho**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero ntswa i no pfi: **Ndowendowe i ya khwinisa**
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha nwale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri dipfa hani musi ri tshi ita ndowendowe?
 - b Ndi lini hune na nga pfa ni tshi vho fhela mbilu?
 - c Ndi lini hune na nga pfa ni tshi dikukumusa?
 - d Ndowendowe i tea u itwa nga vhonnyi?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Mupfuli wa musevhe.
 - Livhanya
 - Livhanyaho.
 - Ndivho.

Tshidade kana luimbo	Nyito
U phasa zwo naka; Zwo naka nga ngoho; Kha vha qi dinaho; Vha u ita ndowendowe; Vha si na gonobva; Zwone zwi sa qifhi; Ndi nnyi a zwi funaho? Hu qifha mvelele; Mvelele mbuya; Musi wo phasa. Ndowendowe ndi mushonga. Mushonga zwivhuya.	<i>A huna</i>

Munwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ḁwalela vha ḁwale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ḁwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ḁwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: Ndi takalela u tshina nḁuni yanga.

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi

- 1 puḁamu
- 2 bugu
- 3 khaphu
- 4 liḁo
- 5 mulenzhe
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ḁwalela vha ḁwale deithi.
- 5 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ḁwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu.
- 6 Kha vha ḁwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: Ndi takalela u tshina nḁuni yanga.
- 7 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ḁwale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2–5

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi

- 1 puḁamu
dzipuḁamu
- 2 bugu
dzibugu
- 3 khaphu
dzikhaphu
- 4 liḁo
maḁo
- 5 mulenzhe
milenzhe
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhalala kana u ḁwala.
- 9 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Li Jie muthuntshi wa vhukuma o newaho**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari ḽinwe na ḽinwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṭumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḽi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḽivhadze vhagudi ḽivhamaipfi ntswa kha zwipiḽa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ḁwala:

Minete ya 30

U dzudzanya

ṬHOHO: Kha vha ḁwale uri ndi zwifhio zwe vha vhuya vha ita nḁowendḁowe khazwo vha tshi ṭḁḁa u guda zwiḁwe zwithu kana u khwiḁisa zwiḁwe zwithu.

MUSHUMO: Kha vha ḁwale pharagirafu ya mitaladzi ya 10.

NDUGISELO:

- Kha vha ḁwale mutevhemuṭoli wa u dzudzanya kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u ḁwala ngudo.
- Kha vha ḁwale mvetomveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA/U EDITHA:

- 1 Ndo shumisa tshifhinga tsha zwino?
- 2 Ndo thoma ndaela iḁwe na iḁwe nga nomboro i no bula vhuimo?
- 3 Ndi na ndaela dza 6?
- 4 Ndo peḁḁa maipfi zwavhuḁi?
- 5 Ipfi liḁwe na liḁwe li thoma nga ḁḁeredanzi?
- 6 Fhungo liḁwe na liḁwe li fhela nga tshithoma kana tshigagarukela?

U MODEḁA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (NḁE NDI ITA...)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemuṭoli nṱa.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele vhagudi mvetamveto nṱa.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemuṭoli, vha vha vhone arali mvetomveto yavho i si na vhukhaki kana i tshi ṭḁḁa u khakhululwa.
- 4 Nga u modeḁa kha vha sumbedze vhagudi nḁila ya u khakhula.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha ḁee vhagudi bugu dza nḁowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wa u ḁwala.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemuṭoli wa u dzudzanya, vha khakhulule na u khwiḁisa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kiḁasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṱanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshiḁwe na tshiḁwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muḁwe na muḁwe wa u ḁwala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho ḁowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou ḁwala.

- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshelese, kha vha n̄wale vhukhaki ho d̄oweleaho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaki havho.

Zwa vhukuma ndi khou todoy ita ndowe
ndowe ya y imba.

Ndo zwi divha uri ndikhou toda y vha
muimbi wa bvuma nga linwe la maduvha.
Ndo ita ndowendowe duvha linwe na linwe
tshikolo tshi saathu dzhena na musi tsho
no bva.

M
(m)usi ndi kha di guda ndo pfa ndo taka^ala
daka^ala ngauri ndo zwi divha uri ndi khou
vha khwine ndi tshi ya.

Ndo isa phanda na y ita ndowendowe ngauri
ndo vha ndi tshi khou toda uri nga linwe la
maduvha ndi swikele kha muloro wanga.
Ndo guda uri ni fanela y vha na muloro na
y shumesa y y swikelela.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bammbirimishumo ḡa U vhala ḡa 2.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili

U ɽalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo ya mibvumo, u fhandekanya na u ɽanganya

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ndz**
- 2 Kha vha bule ipfi: **ndzumba**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: **/ndz/-/u/-/mb/-/a/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: **/ndz/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/u/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/mb/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela ilo: **/a/**
- 8 Kha vha ñwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **ndzumba**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ɽanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/ndz/-/u/-/mb/-/a/ = ndzumba**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: **/ndzum/**
- 11 Kha vha bule dungo la vhuvhili la ipfi ilo: **/ba/**
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ɽanganya uri a vhumbe ipfi ilo: **ndzum/-/ba/ = ndzumba**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ndz**
- 2 Kha vha bule ipfi: **ndzemba**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? **/ndz/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/e/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: **/mb/**
- 6 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio? **/a/**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio? **/ndz/-/e/-/m/-/b/-/a/**
- 8 Kha vha ñwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **ndzemba**
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ɽanganyisa mibvumo kha ipfi navho. **/ndz/-/e/-/m/-/b/-/a/ = ndzemba**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: **/ndzem/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ilo ipfi ndi lifhio?: **/ba/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ɽanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **/ndzem/-/ba/ = ndzemba**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza nḁowedzo vha ḁwale deithi na ḁhoḁo: **maipfi a ndz.**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha ḁwale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **ndzumba**
 - 2 **ndzema**
- 4 Vhagudi vha tea u ḁwala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miḁanu yo salaho ya ngudo, kha vha ḁwale mafhungo nga nḁila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ḁḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ḁalutshedze vhagudi nga muḁwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ḁalusa muḁwalo wa **U POMBA.**

PHUROGIREME YA U ḁHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

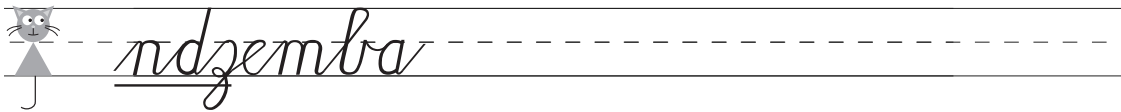
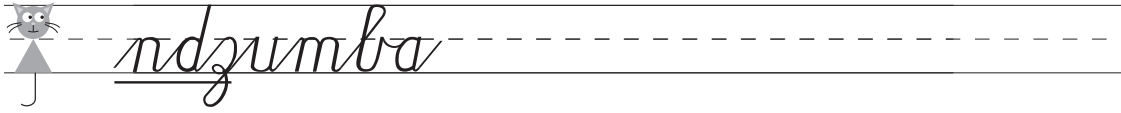
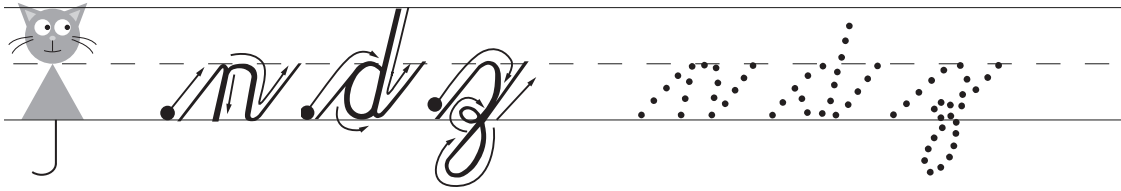

Muḁwalo:

Minete ya 15

Kha U vha ḁwale ḁwala ma(ḁḁere), maipfi/muḁwalo wa mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuḁwalele kwone kwa maḁḁere maḁuku na u pomba: **ndz**
- 2 Kha vha sumbedzele kuḁwalele kwa (ma)ḁḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tshaula vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ḁwale (ma)ḁḁere kha miḁana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ḁwale (ma)ḁḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḁwalelwe kwa (ma)ḁḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ḁwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESEA: U ḐIVHUDZISA/U ṬHAṬHUVHA

Ḑinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Li Jie muthuntshi wa vhukuma o newaho <i>Tshiṭori hetshi tsho ḑisendeka kha ngano dza Matshaina.</i></p>	<p>Lungano ndi tshiṭori tsho no ṭalutshedzeswaho lunzhi lunzhi lwa tshifhinga tshilapfu. Ngano kanzhi dzo itelwa u ri funza ngudo. Ndi ḑi vhudzisa uri ndi ngudoḑe ine lungano lwa ḑo ri funza?</p>
<p>Kale kha China ḑa kale, ho vha hu tshi dzula ra miswaso o no pfi Li Jie. O vha a tshi ḑivhelwa u thuntsha/pfula misevhe nga vhuronwane kha shango ḑoṭhe. Huṅwe na huṅwe hune a tshimbila hone nḑilani o vha a tshi pfa u hevhedzana.</p>	<p>Ndi a ḑivhudzisa uri zwo ḑa hani uri Li Jie o vha muthuntshi/mupfuli makone muhulwane.</p>

Liḁwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>A hu na muḁwe wa khwiḁe! hu hevhedzana vhaḁwe vhanna.</p> <p>'A ri athu u vhona muthu a na vhuronwane nga u rali! Hu hevhedzana vhafumakadzi.</p>	
<p>Li Jie o tenda uri o vha wa nḁhesa. O tshimbila o imisa khana.</p> <p>O humbula uri: 'A hu na wa khwiḁe u fhira nḁe!'</p>	<p>Zwi ita uri ḁivhudzise uri Li Jie o vha vthuntshi/mupfuli wa musevhe muhulu? Ndi ḁivhudzisa uri o bebwa na tshikili tsha u vha muthuntshi/mupfuli naa?</p>
<p>Liḁwe ḁuvha o vha a tshi khou ita nḁowenḁowe ya u thuntshela midavhini ya vthuntshi/vhapfuli. Gogo ḁo kuvhangana u ḁalela Li Jie. Musi a tshi takusela musevhe nḁha, a pfa u hevhedza.</p> <p>'A hu na muḁwe wa khwiḁe! hu hevhedza vhanna.</p> <p>'A ri athu u vhona vhuronwane nga urali! hu hevhedza vhafumakadzi.</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa arali Li Jie e na mugudisi wa vhuronwane, kana arali o guda u thuntsha nga u ita nḁowenḁowe?</p>
<p>Musi musevhe wa Li Jie u tshi tou koo, vhukati he a livha hone! gogo ḁi takuwa nga u vhandā zwanḁa. Li Jie o vha a tshi rembulutshela murahu u vhona vhatikedzi vhawe a kotamisa ḁhoho a tshi vha livhuwa. Fhedzi zwezwi a tshi khou rembuluwa a vhona mukalaha a tshi khou rengisa mapfura a luḁi. Mukalaha vho vha vha tshi khou ḁalela fhedzi a vho ngo vhandā zwanḁa.</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa uri ndi nga mini avho mukalaha vha songo vhandā zwanḁa?</p>
<p>Li Jie u tenda kha uri vthathu vhoḁhe vha tea u mu ḁhomphe. A tshimbila a ya ngei hu re na mukalaha.</p> <p>'Ndo vha vhona vha tshi khou ḁalela fhedzi a vho ngo vhandelela. Vho no vhuya vha vhona muthuntshi/mupfuli wa khwiḁe a no nga nḁe? U a vha vhudzisa.</p> <p>'Hai a thi athu u mu vhona!' hu fhindula mukalaha.</p> <p>'Zwino ndi ngani vha sa mmbandeli? Li Jie u vhudzisa o sinyuwa vhukuma.</p>	<p>Mukalaha vha vhone vha sa nyanyulwi nga Li Jie. Ndi ḁivhudzisa uri ndi ngani vha sa vhandeleli Li Jie.'</p>
<p>Mukalaha vha fhumula lwa tshifhinga nyana.</p> <p>Vha kona u fhindula, 'A si iwe muhali wa vhahali. A u mudzimu. Wo vha na tshikili tsha muthuntshi/mupfuli ngauri wa ita nḁowenḁowe. Ndi ḁo nyanyulwa nga u konḁelela madzuloni a u tou korola!</p> <p>Li Jie ha ngo tenda zwine nḁevhe dzawe dza khou pfa. O vha a tshi tenda uri muḁwe na muḁwe u a mu ḁhomphe.</p>	<p>Hoo! Mukalaha a vho ngo vhandā ngauri vha tenda kha uri muḁwe na muḁwe a ne a nga ita nḁowenḁowe anga vha muthuntshi/mupfuli makone muhulu. A vha humbuli uri Li Jie ha tou vha o khetheaho.</p>

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Ni khou t̄oḡa u ita mini zwino? 'Ndi tshikili tshifhio tshine vha vha natsho tshine tsha ita uri vha si n̄thomphe?' u vhudzisa o gonyisela na ipfi n̄tha nyana.</p>	
<p>Mukalaha a vho ngo amba tshithu. Vho tou ḡidzhiela boḡelo lavho kha ṭafula vha li vhea fhasi. Vha dzhia tshelede yavho ya mangwinzhili a koporo vha a vhea kha mulomo wa boḡelo. Mukalaha vha bvisela khagala boḡelo lavho la mapfura kha tshifaredzi tshihulwane, vha imisela n̄tha vha thoma u ḡadza boḡelo nga ku buli kuṭuku kwa mangwinzhili.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa arali Li Jie o nyanyulwa nga tshikili tsha mukalaha?</p>
<p>Gogo lo ṭalela lo mangala. Musi mapfura a tshi ḡadza boḡelo, Li Jie a pfa hu tshi hevhedziwa.</p> <p>'A hu na wa khwiṇe!' hu hevhedza vhanna.</p> <p>'A ri a thu vhona vhuronwane vhungafha! Hu hevhedza vhafumakadzi.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri Li Jie u ḡo humbula mini musa a tshi pfa vhatu vha tshi amba mukalaha nga n̄dila i no fana na zwenezwiḷa zve vha vha vha tshi ambela ene?</p>
<p>Fhedzi mukalaha vho vha vha sa zwi ḡivhi uri vha a mangadza. A vho ngo tshimbila vho imisela khana n̄tha.</p> <p>Hezwi a zwivhuyi zwa ita uri muthu a vhe o khetheaho. Ndo wana tshikili hetshi ngauri ndo ita n̄ḡowenḡowe, arali u tshi ita n̄ḡowenḡowe u sa imi, u a vhuya wa vha na vhuronwane u nga n̄ḡe. Hu amba mukalaha. Vha tshi fhedza u amba maipfi ayo vha mbo ḡi ṭuwa.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri ndi pfunzo ifhio ye mukalaha vha vha vha tshi khou t̄oḡa u funza muthuntshi/ mupfuli. Ndi humbula uri hu nga hu u t̄oda u mu funza uri a songo ḡihudza nga tshikili tshine a vha natsho. U tea u zwi ḡivha uri ndi nga u ita n̄ḡowenḡowe muthu a tshi ita zwithu zwavhuḡi</p>
<p>Li Jie o sala mudavhini e eṭhe a tshi khou elekanya. Gogo la vhatu na lone lo vha lo ḡi ima nga thungo ha mudavhi, hu tshi pfala u hevhezana.</p> <p>'Ndo vha ndi sa zwi ḡivhi uri hu nga vha na muthu ane a nga kona u kala u fana na na n̄ḡe' ndi Lie Jie a tshi khou humbula.</p> <p>'Ṭhamusi arali na riṇe ra thoma u ita n̄ḡowenḡowe ri nga vha vhapfuli kana vhatuntshi vha khwiṇesa,' ndi muṇwe wa vhanna vhe vha vha vho ima thungo ha mudavhi a tshi tou hevhedza. Ṭhamusi ndi ngazwo ri tshi ri a ri a athu vhuya ra vhona muthu a konesaho u thuntsha, ngauri a ri athu u vhuya ra lingedza,' hu amba muṇwe mufumakadzi we a vha e henefho na ene a tshi tou hevhedza.</p> <p>U bva leneḷo ḡuvha, vhatu vha shango ilo vho mbo ḡi thoma u dzhiela n̄tha u shuma vho khwaṭhisa na u ita n̄ḡowenḡowe uri vha vhe na zwikili zwine vha t̄oḡa.</p>	<p>Hoo! Mathomoni a tshiṭori ndo vha ndi tshi khou ḡivhudzisa uri lungano ulu lu ḡo ri funza mini? Ndi a humbulela uri Pfunzo ndi ya uri roṭhe ri nga vha vho makone vha zwiṇwe arali ra ita n̄ḡowenḡowe.</p>

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Li Jie ndi makone wa mini?	Ndi muthuntshi/mupfuli makone muhulu.
Mukalaha vha vhona mini tshi tsha ndeme?	Vho vha tshi ḡoḡa muthu wa u konḡelela u fhirisa u vha muthutshi/mupfuli makone muhulu.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini mukalaha vha songo vhandela Li Jie zwanḡa	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri a vha vhoni Li Jie sa mudzimu. • Ngauri vho vhona uri Li Jie ndi mupfuli makone muhulu nge a ita nḡowenḡowe. • Ngauri vho vha sa vhoni zwa khwiḡe nga Li Jie. • Ngauri muḡwe na muḡwe a nga vha muthuntshi/mupfuli makone arali a ita nḡowenḡowe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambirimishumo ḡa U vhala ḡa 2.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **ḡavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **ḡavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Khoḍa.
 - Konḑelela.
 - Swili.

Tshidade kana luimbo	Nyito
U phasa zwo naka; Zwo naka nga ngoho; Kha vha ḡi dinaho; Vha u ita ṅḑowenḑowe; Vha si na gonobva; Zwone zwi sa ḡifhi; Ndi nnyi a zwi funaho? Hu ḡifha mvelele; Mvelele mbuya; Musi wo phasa. ṅḑowenḑowe ndi mushonga. Mushonga zwivhuya.	<i>A huna</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshele zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshele tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhurongwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ḁalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ḁanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **khw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **khwali**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoḁhe: **/khw/-/a/-/l/-/i/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: **/khw/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/a/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: **/l/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: **/i/**
- 8 Kha vha ḁwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **khwali**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḁanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/khw/-/a/-/l/-/i/= khwali**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: **/khwa/**
- 11 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la vhuvhili la ipfi ilo: **/li/**
- 12 Kha vha modeḁe vha tshi sumba madungo na u a ḁanganya uri a vhumbe ipfi ilo / **khwa/-/li/ = khwali**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **khw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **khwevha**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? **/khw/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/e/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **vh/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuḁa wa ipfi ilo ndi ufhio? **/a/**
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoḁhe? **/khw/-/e/-/vh/-/a/**
- 8 Kha vha ḁwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **/khw/-/e/-/vh/-/a/**
- 9 Vha vha ḁee vhagudi ndaela ya uri vha ḁanganyise mibvumo uri vha vhumbe fhungo khathihi na vhone: **/khw/-/e/-/vh/-/a/= khwevha**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: **/khwe/**
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: **/vha/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ḁanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **/khwe/-/vha/ = khwevha**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ḁowedzo vha ḁwale deithi na ḁhoḁo: **maipfi a khw**

- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **khwali**
 - 2 **khwevha**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

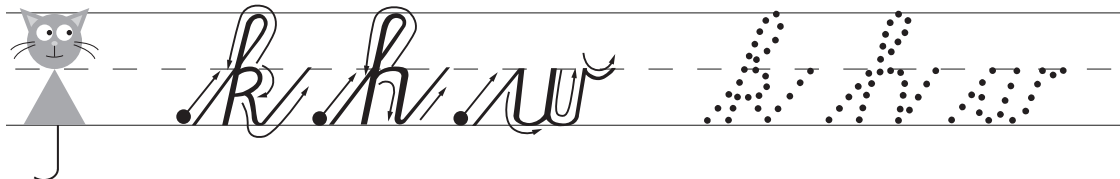

Muṅwalo:

Minete ya 15

U n̄wala ma(ṭedere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maṭedere maṭuku na u pomba: **khw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ṭedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ṭedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ṭedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ṭedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

khwali

Khwevha

Khwali i wanala

Khwevha.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUḆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ḁwala:

Minete ya 30

U anḁadza na makumedzwa

ṬHOHO: Kha vha ḁwale uri ndi zwifhio zwe vha vhuya vha ita nḁowendḁowe khazwo vha tshi ṭḁḁa u swikela ndivho ye vha ta.

MUSHUMO: Kha vha ḁwale pharagirafu ya mitaladzi ya 10.

FUREME/MUHANGA WA U ḆWALA:

Ndo vha ndi tshi ṭḁḁa u....

Ndo vha ndi tshi zwi ḁivha uri ndi tea u...

Ndo ita nḁowendḁowe....

Musi ndi tshi khou guda....

Ndo isa phanḁa na u ita nḁowendḁowe ngauri

Ndo guda.....

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u ḁwala, kha vha ḁwale mvetomveto ye vha dzudzanya nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NNE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemutoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri do andadza na u nea makumedzwa a u fhedzisa a tshipida tsha manwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha nwalulula hani tshipida tsha manwalwa avho, vha nwele na thoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANADZA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwele deithi na thoho: **Ndaela: U vha khonani ya vhukuma ... (dzina lavho)**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha nwalulule zwavhudi tshipida tsha u fhedzisa tsha manwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u tshanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou nwele, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MANWALWA AVHO

- 1 Kha minete mitanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhaelane manwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha de vha vhaelele kilasi manwalwa avho.
- 4 Kha vha tane manwalwa a vhagudi vho a livhanya na levele ya maoto avho, uri vha kone u vhaelana manwalwa nga tshavho.

Zwa vhukuma ndi khoy todou ita ndowe
ndowe ya y imba.

Ndo zwi divha uri ndikhoy toda y vha
muimbi wa bvuma nga linwe la maduvha.
Ndo ita ndowendowe duvha linwe na linwe
tshikolo tshi saathu dzhena na musi tsho
no bva.

Musi ndi kha di guda ndo pfa ndo takala
dakalo ngauri ndo zwi divha uri ndi khoy
vha khwine ndi tshi ya.

Ndo isa phanda na y ita ndowendowe ngauri
ndo vha ndi tshi khoy toda uri nga linwe la
maduvha ndi swikele kha muloro wanga.
Ndo guda uri ni fanela y vha na muloro na
y shumesa y y swikelela.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḙavhuḁa

U ḁalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Maḁedere a a ḁaḁulana

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha ḁalutshedze vhagudi uri namusi ri ḁo, ita nḁowedzo ro sedza kha phambano ḁukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḁo ri thusa u vha vhavhali vha khwiḁe.
- 2 Kha vha ḁwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **ndzumba, ndzembra**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **ndzumba, ndzembra**
- 4 Kha vha ḁalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /u/ na /e/ ndi maḁedere o fhambanaho, fhedzi maḁedere ayo maḁwe oḁhe a a fana!

RINE RI ITA...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ḁwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **khwali, khwevha**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḁe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **khwali, khwevha**
- 4 Kha vha ḁalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ḁwale ipfi ḁi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **ndzumba**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḁedere ḁifhio ḁine na nga tshentsha kha fhungo ḁi na ita uri ipfi ḁi ḁi ambe zwiḁwe zwo fhambanaho na zwiḁe ḁa amba zwone?
- 3 Kha vha ḁwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **vumba, vhumba, zwimba, sumba, vhumba mba**

NNE NDI ITA ...

- 1 kha vha ḁwale ipfi ḁi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **khwevha**
- 2 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḁiḁwe ḁedere vha dzhenise ḁiḁwe. Vha dzhenise ḁedere ḁithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḁe phanda vha ḁwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ḁalutshedze uri ho tshentshwa maḁedere afhio. **thivha, dzuvha, mbevha**

PHUROGIREME YA U ᱠᱤᱨᱤᱰᱤᱦᱤᱰᱤ

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

VHEGE YA 2

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIᱠIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ᱠᱤᱨᱤᱰᱤᱦᱤᱰᱤ/U ᱠᱤᱨᱤᱰᱤᱦᱤᱰᱤ

ᱠᱤᱨᱤᱰᱤᱦᱤᱰᱤ	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Li Jie muthuntshi wa vhukuma o newaho</u> <i>Tshitori hetshi tsho d̄isendeka kha ngano dza Matshaina.</i></p>	
<p>Kale kha China ᱠa kale, ho vha hu tshi dzula ramiswaswo o no pfi Li Jie. O vha a tshi d̄ivhelwa u thuntsha/pfula misevhe nga vhuronwane kha shango ᱠoᱠhe. Huᱠwe na huᱠwe hune a tshimbila hone nᱠilani o vha a tshi pfa u hevhedzana. ‘A hu na muᱠwe wa khwiᱠe!’ hu hevhedzana vhaᱠwe vhanna. ‘A ri athu u vhona muthu a na vhuronwane nga u rali!’ Hu hevhedzana vhafumakadzi.</p>	<p>Ndi a d̄ivhudzisa uri u d̄ipfisa hani musi vhatu vha tshi dzula vha khou amba zwithu nga ha iwe.</p>
<p>Li Jie o tenda uri o vha wa nᱠhesa. O tshimbila o imisa khana. O humbula uri: ‘A hu na wa khwiᱠe u fhira nᱠe!’</p>	<p>Ndi ita tsenguluso kana ᱠᱤᱨᱤᱰᱤᱦᱤᱰᱤ yanga uri o vha a tshi konᱠisa ngauri vhatu vha ri ndi ene wa khwiᱠe.</p>
<p>ᱠᱤᱨᱤᱰᱤᱦᱤᱰᱤ o vha a tshi khou ita nᱠowendᱠwe ya u thuntshela midavhini ya vhatuntshi/vhapfuli. Gogo ᱠo kuvhangana u ᱠalela Li Jie. Musi a tshi takusela musevhe nᱠha, a pfa u hevhedza. ‘A hu na muᱠwe wa khwiᱠe!’ hu hevhedza vhanna. ‘A ri athu u vhona vhuronwane nga urali!’ hu hevhedza vhafumakadzi.</p>	<p>Li Jie u pfa uri ndi ene wa khwiᱠe tshifhinga tshoᱠhe. Ndi d̄ivhudzisa arali a tshi humbula uri a zwi konadzei uri muᱠwe a nga thuntsha sa ene.</p>
<p>Musi musevhe wa Li Jie u tshi tou koo, vhukati he a livha hone! gogo ᱠi takuwa nga u vhandazwanda. Li Jie o vha a tshi rembulutshela murahu u vhona vhatikedzi vhawe a kotamisa ᱠhoho a tshi vha livhuwa. Fhedzi zwezwi a tshi khou rembuluwa a vhona mukalaha a tshi khou rengisa mapfura a luᱠi. Mukalaha vho vha vha tshi khou ᱠalela fhedzi a vho ngo vhandazwanda.</p>	<p>Ndi ita tzedzuluso yanga ya uri Li Jie u funa u khoᱠiwa hoᱠhe hu ne a vha hone, ngauri u rembuluwa a sedza vhatu vha no khou muvhandela zwanda.</p>

Liḡwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Li Jie u tenda kha uri vhatu vhoḡhe vha tea u mu ḡhompḡa. A tshimbila a ya ngei hu re na mukalaha.</p> <p>'Ndo vha vhona vha tshi khou ḡalela fhedzi a vho ngo vhandelela. Vho no vhuya vha vhona muthuntshi/mupfuli wa khwiḡe a no nga nḡe? U a vha vhudzisa.</p> <p>'Hai a thi athu u mu vhona!' hu fhindula mukalaha.</p> <p>'Zwino ndi ngani vha sa mmbandeli? Li Jie u vhudzisa o sinyuwa vhukuma.</p>	<p>Ndi humbula uri hezwi zwi sumbedza nḡila ine Li Jie a sa vhe na matshilisano ngayo. Ha koni u pfesesa u vhona muthu a sa mu ḡhompḡi.</p>
<p>Mukalaha vha fhumula lwa tshifhinga nyana.</p> <p>Vha kona u fhindula, 'A si iwe muhali wa vhahali. A u mudzimu. Wo vha na tshikili tsha muthuntshi/mupfuli ngauri wa ita nḡowenḡowe. Ndi ḡo nyanyulwa nga u konḡelela madzuloni a u tou korola!</p> <p>Li Jie ha ngo tenda zwine nḡevhe dzawe dza khou pfa. O vha a tshi tenda uri muḡwe na muḡwe u a mu ḡhompḡa.</p> <p>Ni khou ḡoḡa u ita mini zwino? 'Ndi tshikili tshifhio tshine vha vha natsho tshine tsha ita uri vha si nḡhompḡe?' u vhudzisa o gonyisela na ipfi nḡha nyana.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri Li Jie o ḡipfisa hani musi mulakaha vha tshi ri ha tou vha muhali wa vhahali kana mudzimu? U tea u vha o mangala vhukuma – ngauri u ḡipfa e ene wa khwiḡe kha vhatu vhoḡhe</p>
<p>Mukalaha a vho ngo amba tshithu. Vho tou ḡidzhiela boḡelo ḡavho kha ḡafula vha ḡi vhea fhasi. Vha dzhia tshedeledede yavho ya mangwinzhili a koporo vha a vhea kha mulomo wa boḡelo. Mukalaha vha bvisela khagala boḡelo ḡavho ḡa mapfura kha tshifaredzi tshihulwane, vha imisela nḡha vha thoma u ḡadza boḡelo nga ku buli kuḡuku kwa mangwinzhili.</p>	
<p>Gogo ḡo ḡalela ḡo mangala. Musi mapfura a tshi ḡadza boḡelo, Li Jie a pfa hu tshi hevhedziwa.</p> <p>'A hu na wa khwiḡe!' hu hevhedza vhanna.</p> <p>'A ri a thu vhona vhuronwane vhungafha! Hu hevhedza vhafumakadzi.</p>	<p>Ndi ita tsenguluso kana ḡhaḡhuvho yanga ya uri Li Jie u ḡo pfa o ḡaḡa, ngauri vhatu vhe vha vha vha tshi mu ḡhompḡa zwino vha khou khoḡa mukalaha nga nḡila yo no tou kwakwa sa zwenezwiḡa vha tshi khoḡa ene.</p>
<p>Fhedzi mukalaha vho vha vha sa zwi ḡivhi uri vha a mangadza. A vho ngo tshimbila vho imisela khana nḡha.</p>	<p>Mukalaha ndi makone kha u shela mapfura – u fana na Li Jie e makone kha u thuntsha/mupfuli. Fhedzi Li Jie u a ḡihudza fhedzi mukalaha vha sa ḡihudzi. Ndi a ḡivhudzisa uri ndi ngani?</p>

ᱵinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Hezwi a zwivhuyi zwa ita uri muthu a vhe o khetheaho. Ndo wana tshikili hetshi ngauri ndo ita ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟᱥᱟ, arali u tshi ita ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟᱥᱟ u sa imi, u a vhuya wa vha na vhuronwane u nga ᱆᱇ᱱᱟ. Hu amba mukalaha. Vha tshi fhedza u amba maipfi ayo vha mbo ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟ.</p>	
<p>Li Jie o sala mudavhini e eᱱhe a tshi khou elekanya. Gogo ᱵa vhathu na ᱵone ᱵo vha ᱵo ᱆᱇ᱱᱟ ima nga thungo ha mudavhi, hu tshi pfala u hevhezana.</p> <p>‘Ndo vha ndi sa zwi ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟ uri hu nga vha na muthu ane a nga kona u kala u fana na na ᱆᱇ᱱᱟ’ ndi Lie Jie a tshi khou humbula.</p> <p>ᱵᱱamusi arali na ri᱆᱇ᱱᱟ ra thoma u ita ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟᱥᱟ ri nga vha vhapfuli kana vhathuntshi vha khwi᱆᱇ᱱᱟsa,’ ndi mu᱆᱇ᱱᱟ wa vhanna vhe vha vha vho ima thungo ha mudavhi a tshi tou hevhezana. ᱵᱱamusi ndi ngazwo ri tshi ri a ri a athu vhuya ra vhona muthu a konesaho u thuntsha, ngauri a ri athu u vhuya ra lingedza,’ hu amba mu᱆᱇ᱱᱟ mufumakadzi we a vha e hene᱆᱇ᱱᱟ na ene a tshi tou hevhezana.</p> <p>U bva ᱵeneᱵo ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟ, vhathu vha shango ᱵo vho mbo ᱆᱇ᱱᱟ thoma u dzhiela ᱆ᱱᱟᱛᱟ u shuma vho khwaᱱᱟᱛᱟᱥᱟ na u ita ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟᱥᱟ uri vha vhe na zwikili zwine vha ᱱᱟ᱆ᱱᱟ.</p>	<p>Ndi ita tsenguluso kana ᱱᱟᱱᱟᱛᱟᱛᱟ ya uri tshenzhemo ya Li Jie na mukalaho zwi ᱆᱇ᱱᱟ mu thusa uri a fhungudze u ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟᱥᱟ.</p>
Mbuziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Mukalaha vha makone wa mini?</p>	<p>Vha makone wa u shela mapfura nga vhuronwane.</p>
<p>Ndi vhuᱱᱟᱛzi vhu᱆ᱱᱟ vhone ra nga vhuᱱᱟᱛᱟᱥᱟ u ita tsenguluso kana ᱱᱟᱱᱟᱛᱟᱛᱟ ya uri Li Jie ndi muthu wa u ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟᱥᱟ?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ri nga ita tsenguluso kana ᱱᱟᱱᱟᱛᱟᱛᱟ ngauri: • O humbula uri ndi ene a mangadzaho. • O tshimbila o hwala khana. • O vha o sinyuwa a tshi vhona mukalaha vha songo mu vhandela • O humbula uri mu᱆᱇ᱱᱟ na mu᱆᱇ᱱᱟ u ᱆᱇ᱱᱟ mu ᱱᱟᱛᱟᱥᱟ.
Mbuziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini/ngani Li Jie o mangala musi mukalaha vha sa vhandi zwan᱆ᱱᱟ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri mu᱆᱇ᱱᱟ na mu᱆᱇ᱱᱟ u dzulela uri ndi ene wa khwi᱆᱇ᱱᱟ. • Ngauri o ᱆᱇ᱱᱟᱛᱟ uri hu hulisiwa/takalelwa ene a re na zwikili zwa u thuntsha/pfula. • Ngauri u humbula uri ndi ene wa khwi᱆᱇ᱱᱟ. • Ngauri o vha a sa humbuli uri mukalaha vho no vhona muthuntshi/mupfuli wa khwi᱆᱇ᱱᱟ u fhira ene.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bammbirimishumo ḡa U vhala ḡa 2.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **ḡavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **ḡavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Ṭhonifha.
 - Muṭhonifhi.
 - Lungano.

Tshidade kana luimbo	Nyito
U phasa zwo naka; Zwo naka nga ngoho; Kha vha ḡi dinaho; Vha u ita ṅḡowenḡowe; Vha si na gonobva; Zwone zwi sa ḡifhi; Ndi nnyi a zwi funaho? Hu ḡifha mvelele; Mvelele mbuya; Musi wo phasa. ṅḡowenḡowe ndi mushonga. Mushonga zwivhuya.	<i>A huna</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Tshiṭori hetshi tshi...
 U ya nga ṅṅe Li Jie...
 Ndi humbula u mukalaha vho vha vha tshi khou ṭḡḡa uri Li Jie a ḡivhe...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musu vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhanwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ḁalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḁu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḁavhuvhili na ḁavhuraru. Hu tshi katelwa na thangi.

ndz	khw	u
mb	a	e
l	i	vh
m	o	s

U MODEḁA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **ndz** / and / **khw** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoḁhe na themba dzo vanganaho (ḁhanganyiso) nga u i ḁwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ḁee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ḁḁha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa: /**khw**/-/**e**/-/**v**/-/**h**/-/**a**/ = **khwevha**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miḁwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **ndz** / or / **khw** /
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḁiḁwe ipfi, sa: /**mb**/-/**u**/-/**l**/ – /**a**/ = **mbula**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ḁḁowedzo vha ḁwale ḁhohwana i no ri: **ndz, khw**
- 2 Kha vha ḁee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ḁwala.
- 3 Kha vha ḁee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaḁa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaḁele kwa maipfi aya (na maḁwe): **ndzumba, ndzemba, khwali, khwevha, mbula, sema, luma, vhumba, mbalo**

PHUROGIREME YA U ḁHAḁUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO

NYITO YA ORAḶA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḑo tea u humbula nga zwipiḑa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḑo tea u humbula nga zwine vha ḑivha zwine vha nga zwi ṭumekanya na maṅwalwa.
- 3 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso. Tshiṭori itshi tshi amba nga...(mafhungo 1–3)
Ndo takadzwa nga....
Tshiṭori itshi tsho ṅwalelwa uri ndi gude...
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḑivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḑa zwi re na ndeme fhedzi.
- 6 **Nga u modela/u edzisela** kha vha ṅee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: **Tshiṭori hetshi tsha Li Jie tshi amba nga** mupfuli wa musevhe makone wa bvumo wa musevhe. **Ndo pfa** ndi **tshi takalela** musi mukalaha vha tshi shela mapfura kha buli nga vhuronwane. **Ndi humbula uri hetshi tshiṭori tsho ṅwalelwa uri ndi gude** zwauri zwi a konadzea uri roṭhe ri nga vha vho makone kha zwithu zwo fhambanaho arali ra ita ṅdowṅdowe.
- 7 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwipiḑa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale manweledzo vha shumise fureme.
- 9 Kha vha dzudze kīlasi yavho zwavhuḑi i vhe fhethu huthihi.
- 10 Kha vha vhidze vhagudi 1–2 vha ṅee manweledzo avho afho kīlasini.
- 11 Kha ṅee vhagudi manweledzo avho, sa: **Tshiṭori itshi tshi amba nga** ḑuvha ḑe Li jie a wana pfunzo. **Ro takadzwa nga** musi Li Jie a tshi sinyutshela uri mukalaha a vho ngo mu rwela zwandā. **Ri humbula uri manwalwa haya o ṅwalelwa uri ndi gude** zwauri ṅdowṅdowe ndi ya ndeme u wana tshikili tshine wa tshi ṭoḑa.

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḑila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambirimishumo ḑa U vhalā ḑa 2**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.

- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḁalutshedze kilasi yoḁhe **Nyito ya 2 ya Lavhutḁanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḁuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yoḁhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza ḁo sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala roḁhe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro ḁwala nga mini ino vhege?
 - f Muḁwalo waḁu wo khwiḁifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaḁu kwo khwiḁifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na ḁihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḁo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha ḁikhwiḁisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u ḁiingamela na u ḁitola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 2

Vhege ya

3

THERO:

Miṭa i a londana

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: Kha vha humbele vhagudi vha ḍe na zwifanyiso kana vha ole zwifanyiso zwa miṭa ya havho, vha nṱwale fhungo lithihi nga ha uri miṭani ya havho vha londana hani kana vha thusana hani.
- 5 Kha vha ite ṭhodiṣiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: phukha dzo fhambanaho dzi londa hani miraḍo ya miṭa yayo.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada u ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭodea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 31 na 32, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 3, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 4, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha muṭa wa haṅu.

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha **Sibongile a tshi khou nea mme awe vhuurotho ho thathiwaho/thositiwaho** kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha **Vhuurotho ho thathiwaho vhu khou da!**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Miṭa i a londana.**
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha ṅwale dzina ḷa **thero.**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a U londana zwi amba mini?
 - b Nḍila dzo fhambanaho dzine ra nga londana ngadzo ndi dzifhio?
 - c Muṭani wa haṅu ni londana nga ṅdila ḍe?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Londa.
 - Londana.
 - Phaphethe.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! kuḷa kwe ndi vho nnyi vhaḷa? Hee! kuḷa kwe! Hee kuḷa kwe ndi vho Sengani; Hee kuḷa kwe! Vha ita'ni fhaḷa? Hee! kuḷa kwe vha via kholomo yavho; Hee! kuḷa kwe! Iḡani ri yo tumbela; Hee! Kuḷa Kwe! Kurambo vha posa. Hee! kuḷa kwe! Ra swika ra gotsha; Hee! kuḷa kwe! gumbu mayooo?	<i>Kha vha imbe vho ima phanḍa vha tshi khou vhudzisa mbudziso ya uri ndi vho nnyi vhaḷa. Kha vha shumise minwe u nga ri ndi lufhanga musi hu tshi khou viiwa tshifuwo. Vha sumbedze vho tumba uri vha khou fhiwa ku ṅama</i>

Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ṅwalela vha ṅwale deithi na ṭhoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.
- 3 Kha vha muvhidzelo wa mafhungo a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u ṅwala mafhungo tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Ndi ḁo ḁa puḁamu.
 - 2 Ndi takalela u dzula nda vhala bugu.
 - 3 Khaphu yo kwashea.
 - 4 ḁino ḁanga ḁi khou rema.
 - 5 Tshienda hetshi tshi khou vhaisa mulenzhe wanga.
- 4 Tshi tevhelaho, kha ṅee vhagudi ndaela ya u ṅwalulula mafhungo a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha ṅwale maipfi nga ṅḁila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ṭalutshedze muṅwalo wavho wa u pomba uri u i ṅwalwiswa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ḁa shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Ndi ḁo ḁa puḁamu.
Ndi ḁo ḁa dzipuḁamu.
 - 2 Ndi takalela u dzula nda vhala bugu.
Ndi takalela u dzula nda vhala dzibugu.
 - 3 Khaphu yo kwashea.
dzikhaphu dzo kwashea.
 - 4 ḁino ḁanga ḁi khou rema.
Maṅo anga a khou rema.
 - 5 Tshienda hetshi tshi khou vhaisa mulenzhe wanga.
Zwienda hezwi zwi khou vhaisa mulenzhe wanga.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhala kana u ṅwala.
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA**

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Vhurotho ho thathiwaho vhu khou da!**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

u pulana na mvetomveto**T̩HOHO:** Kha vha ñwale tshitori tsha khumbulelwa nga muṭa u ne wa londana?**MUSHUMO:** Kha vha ñwale tshitori tsha mafhungo a 10 bugu ya mushumo: Miṭa i a londana.**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA:** Kha vha ite tsukamuhumbulo**KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA**

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa athu ñwala.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo nga thero, sa:

Ndi khou ya u ṅwala nga tshiṭori tsha mukomana a ne a londa murathu wawe nga u mu thusa u ita tshuṅwahaya ya dzimbalo. U a mu thusa ngauri u a zwi vhona uri u a kondelwa.

U EDZISELA/U MODELA: (NṂE NDI ...)

- 1 Kha vha ṅwalele vhagudi fureme ya u pulana luḷa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani **tsukamuhumbulo** nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise pulane kha luḷa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.

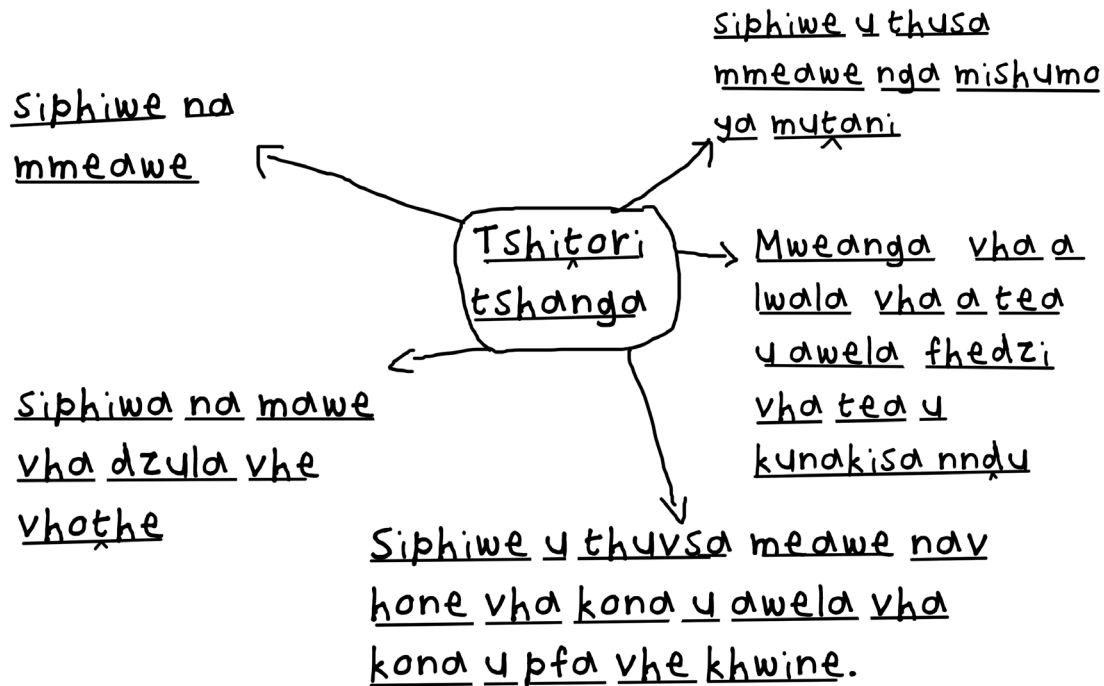
Pulane ya tsukamuhumbulo			Tsukamuhumbulo		
Vhabvumbudzwa tshiṭorini itshi ndi vho nnyi?		Muhumbulo wa u londana muṭani ni u vhona hani?	Ithabeleng ndi khaladzi muhulwane, Thabo khaladzi muṭuku		Ithabeleng u funza Thabo mbalo.
	Tshiṭori tshanga	Thaidzo tshiṭorini ndi ifhio?		Tshiṭori tshanga	Thabo u ṭoda thuso fhedzi muṅwe na muṅwe o farekanea u nga mu thusa
Fhethuvhupo tshiṭorini ndi vhufhio?	Hu na zwiṅwe zwa ndeme?	Thaidzo yo tandululwa hani?	Hayani	Ithabeleng u tea u dzula u swika tshifhinga tshilapfu uri a wane thuso.	Ithabeleng u vhona khaladzi yawe a songo takala a mbo ḡi diṅtshedza u nga thusa.

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NṂE NDI ITA)

- 1 Vha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha humbule nga zwithu zwi re na ndeme zwine ṭhama/khonani ya vhukuma ya tea u vha zwone. Kha vha ṭalutshedze vhagudi na zwine ṭhama/khonani i si fanele u vha zwone.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḡo ṅwala, sa zwe vhona vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṅwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.

- 6 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare khuvhanganotshihadu navho.

Pulane ya mapa wa muhumbulo

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo** la U vhala 3.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U ṭanganya na u Fhandekanya

NṆE NDI ITA ...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **dzh**
- 2 Kha vha bule ipfi: **dzhulu**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi Ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **dzh** /-/**u**/**l**/**u**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḷo: / **dzh** /
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi Ḷo: /**u**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi Ḷo: /**l**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi Ḷo: /**u**/
- 8 Kha vha Ṇwale ipfi Ḷo kha bodo ya tshoko: **dzhulu**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **dzh** /-/**u**/**l**/**u**/ = **dzhulu**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dundo Ḷa u thoma Ḷa ipfi Ḷo: / **dzhu**/
- 11 Kha vha bule dundo Ḷa u vhuvhili Ḷa ipfi Ḷo: /**lu**/
- 12 Kha vha modeḶe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi Ḷo: / **dzhu**/**lu**/ = **dzhulu**

RṆE RI ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **dzh**
- 2 Kha vha bule ipfi: **dzhia**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḷo ndi ufhio? / **dzh** /
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa Ḷo ndi ufhio? /**i**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa Ḷo ndi ufhio? /**a**/
- 6 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye Ḷo ipfi Ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe? /**dzh**/**i**/**a**/
- 7 Kha vha Ṇwale ipfi Ḷo kha bodo ya tshoko: **dzhia**
- 8 Kha vha Ṇee vhagudi ndaela ya u ṭanganyisa mibvumo kha ipfi navho / **dzh** /-/**i**/**a**/ = **dzhia**
- 9 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dundo Ḷa u thoma Ḷa Ḷo ipfi ndi Ḷifhio?: /**dzhia**/
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: / **dzhia**/ = **dzhia**

VHOIWE NI ITA ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a dzh**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **dzhulu**
 - 2 **dzhena**
 - 3 **dzhia**
 - 4 **dzhavhelo**
 - 5 **dzhiela**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. Vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

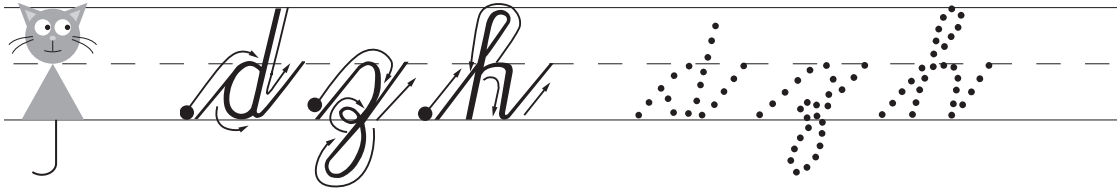
Maipfi: _____

Muṅwalo:

Minete ya 15

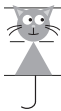
U n̄wala ma(ḁere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

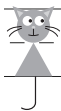
- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḁere maṭuku na u pomba: **dzh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 dzulu

 dhena

 dhia

 dzavhelo

 dhiela

 Dzavhelo la dzulu ndi

 u dhena mulindini.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U ṬHAṬHUVHA

Ṭinwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhurotho ho ṭhaṭhiwaho vhu khou ḍa!</p> <p>Musi Sibongile a tshi swika hayani a tshi bva tshikoloni, o wana mme awe vha mmbeteni vha tshi khou lwala.</p> <p>'Hai mmawe!' Ndi Sibongile a no ralo, 'Ndi ḍo vha londa!'</p>	<p>Haai! Ndi a ḍivhudzisa arali lu lwa u thoma Sibongile a tshi vhona mme awe vha tshi khou lwala.</p>
<p>Sibongile o humbula zwoṭhe zwe mme awe vha mu itela musi a tshi lwala. Mme anga vho nnyitela vhurotho ho ṭhaṭhiwaho. A ṭuwa a ya tshiṭangani u itela mme awe vhurotho ho ṭhaṭhiwaho</p>	
<p>Sipho kukaladzi kwa Sibongile kwo mbo ḍi ḍa tshiṭangani. 'Mmawe vha a ri londa tshifhinga tshoṭhe musi ri tshi lwala. U vhudza Sipho, 'Zwino ndi tshifhinga tshashu! Ndi khou humbela u thusiwa u ita vhurotho ho ṭhaṭhiwaho.'</p> <p>Sibongile o vha a tshi khou ṭoḍa u itela mme awe zwo khetheaho lwo kalulaho.</p> <p>'Ndi tea u ya u wana zwiṅwe. – ndi a vhuya zwenezwino!' ndi ene a tshi mba.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa uri zwithu zwo khetheaho lwo kalulaho zwine a khou ṭoḍa u itela mme awe ndi mini? Ndi a ḍivhudzisa uri ndi ngani a tshi khou shuma nga u rali u ita uri ḍuvha ḷa mme awe ḷi vhe ḷo khetheaho? Zwi nga vha zwi zwa uri mme awe vho mu londa zwavhuḍi musi a tshi khou lwala.</p>
<p>Sibongile o ya u wana sogisi ḷawe ḷa kale – ḷine ḷa vha na buli khaḷo. 'Hezwi zwi ḍo vha zwavhuḍi.' a tshi khou humbula. O wana sogisi a kona u wana zwiṅwe zwine a ḍo zwi shumisa.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa uri Sibongile a nga vha a tshi khou ṭoḍa u ita mini nga sogisi ḷa kale.</p>
<p>O bva nga henefha tshiṭangani. Sipho o vha o fanela o ita vhurotho ho ṭhaṭhiwaho, Fhedzi o vha a tshi khou tamba na tshibwanana. Vhurotho ho vha hu tshe ho dzula kha tsha u gotsha ngatsho. Vhu tshi kha ḍi rothola.</p> <p>'Sipho! No vha no tea ni tshi khou nthusa u londa mmawe.' Hu amba Sibongile. A vhea vhuṅwe vhurotho kha tsha u gotsha.</p> <p>O mu vhudza uri, 'Ndi khou humbela uri ni sedze vhurotho! Ni tea u vhu ḍisa kha mmawe vhu kha ḍi fhisa. Ndi kha ḍi ya u wana zwiṅwe.</p>	
<p>Sibongile o ya kamarani ya mme awe.</p> <p>O vhudzisa a ri, 'Ndi khou vha itela zwiṅwe zwo khetheaho na u fhirisa. Vha a ṭoḍa maḍithu kana dziḡowa?</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa uri Sibongile a nga vha a tshi khou ita mini? Ndi a ḍivhudzisa uri ndi ngani a tshi ṭoḍa u ḍivha uri mme awe vha nga takalela maḍithu naa kana dzi ḡowa?</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Maḡithu,' ndi mme awe vha tshi fhindula.</p> <p>'Zwo luga! ndi ḡo vhuya zwenezwino! Ndi Sibongile a tshi amba</p>	
<p>A fhira nga tshiṭangani hafhuhafhu. Siphō o vha o tea u vha a tshi khou ṭhaṭha vhurotho, Fhedzi, zwino u khou vhalo bugu. Vhurotho hu tshe ho dzulisa zwenezwo kha tsha u ṭhaṭha. Vhu khou rothola.</p> <p>'Siphō! No vha no tea ni tshi khou nthusa u londa mmawe. Hu amba Sibongile. A vhea vhuṅwe vhurotho kha tsha u gotsha.</p> <p>Ndi khou ni humbela uri ni sedze vhurotho hovhu. Ni tea u isela mmawe vhu tshi kha ḡi fhisa. Ndi Sibongile ano ralo.</p> <p>'Ndi kha ḡi ya u ṭoḡa zwiṅwe. – Ndi a vhuya zwenezwino.</p>	
<p>Sibongile o wana dzi maka na pennde. A vhea sogisi ḡitswuku kha ṭafula. A ola ṅingo na maṭo kha sogisi. Ku phaphethe kuṭuku kwa ḡithu! Sibongile o ri, musi a tshi khou vhea phaphethe kha tshanḡa tshawe a gidimela kha kamara ya mme awe.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi nga mini a tshi khou ita phaphethe? Ndi a ḡivhudzisa uri a u khou ya u ita mini nga phaphethe.</p>
<p>'Ndi khou ya u vha itela ṭano ḡa phaphethe.' Ndi Sibongile a tshi amba. Sibongile o ita ḡithu ḡituku ḡa phaphethe ḡi no amba na u tshina. O pfa o takala a tshi vhona mme awe vha tshi khou mwemwela na u sea. 'ṭano ḡaṅu ḡa phaphethe ndo ḡi funa.' Ndi mme awe vha tshi amba mafhidziseloni.</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri Sibongile muhumbulo wa u ita phaphethe o u wana ngafhi? Ndi a ḡivhudzisa uri mme awe vho no vhuya vha ita ṭano ḡa phaphethe naa.</p>
<p>'Ndi khou pfa ṅala,' Mme awe vha tshi khou vuwa. Sibongile. Sibongile a oma!</p> <p>Hai,hai ndo vha ṭhaṭhela vhurotho! Ndo hangwa! Sibongile a tshi fhindula. 'Kha vha dzule mmbeteni, ndi ḡo vha ḡisela!'</p>	<p>Ndi ḡivhudzisa uri Siphō u khou ita mini? O vha o tea a tshi khou lavhelesana na mafhungo a u ṭhaṭha vhurotho.'</p>
<p>Sibongile a gidimela tshiṭangani. Siphō o vha a tshi khou ola nga khirayoni dzawe. Vhurotho ho ṭhaṭhiwaho ho vha vhu tshi khou rothola. Ho vha hu si tshe na vhuṅwe vhurotho. 'Ndi a fulufhela mme anga vha ḡo takalela vhurotho ho ṭhaṭhiwaho vhu no rothola.'</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa arali mme a Sibongile vha tshi ḡo ḡa vhurotho ho gotshiwaho vhu no rothola?</p>
<p>Vhurotho ho ṭhaṭhiwaho ho vha hu tshi khou rothola, fhedzi ho vha vhu tshi lingana mmawe, Sibongile, Siphō na kuḡithu kwa Phaphethe.</p>	

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Sipho o vha a tshi khakhiswa nga mini?	O vha a tshi khakhiswa nga tshibwanana, bugu na khirayoni.
Sibongile o itela mme awe phaphethe ya lushaka lufhio?	Kuḁithu kwa Phaphethe.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi ngani Sibongile o ḁea mme awe vhurotho vhuno rothola?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou lingedza u itela mme awe phaphethe. • Ngauri khaladzi awe o vha o tea a tshi khou thusa, fhedzi o vha a tshi dzulela u hangwa. • Ngauri Sibongile o vha farekanea nga ḁano ḁa phaphethe a vhuya a hangwa nga vhurotho ho ḁaḁhiwaho.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḁasi yoḁhe, muḁwe na muḁwe e na **Bambirimishumo ḁa U vhala 3**.
- 2 Kha vha ḁalutshedze kiḁasi yoḁhe **Nyito ya 1** ya **Lāvuhvili**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ḁalutshedze kiḁasi yoḁhe **Nyito ya 2** ya **Lāvuhvili**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

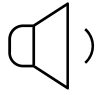
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Shuma.
 - Thithisa.
 - Livha.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! kuḷa kwe ndi vho nnyi vhaḷa? Hee! kuḷa kwe! Hee kuḷa kwe ndi vho Sengani; Hee kuḷa kwe! Vha ita'ni fhaḷa? Hee! kuḷa kwe vha via kholomo yavho; Hee! kuḷa kwe! Iḷani ri yo tumbela; Hee! Kuḷa Kwe! Kurambo vha posa. Hee! kuḷa kwe! Ra swika ra gotsha; Hee! kuḷa kwe! gumbu mayooo?	<i>Kha vha imbe vho ima phanḑa vha tshi khou vhudzisa mbudziso ya uri ndi vho nnyi vhaḷa. Kha vha shumise minwe u nga ri ndi lufhanga musi hu tshi khou viiwa tshifuwo. Vha sumbedze vho tumba uri vha khou fhiwa ku ḡama</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ŧalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ŧanganya

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **nzw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **nzwii!**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: **/nz/-/w/-/ii/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: **/nz/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/w/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: **/ii/**
- 7 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **nzwii!**
- 8 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ŧanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/nz/-/wii/ =nzwii!**
- 9 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: **nzwii!**
- 10 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ŧanganya uri a vhumbe ipfi ilo: **/nz/-/wii/ = nzwii!**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **nz**
- 2 Kha vha bule ipfi: **nzwelule**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? **/nz/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/w/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/e/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṅa wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/l/**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṭanu wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/u/**
- 8 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhurathi wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/l/**
- 9 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ilo? **/e/**
- 10 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: **/nz/-/w/-/e/-/l/-/u/-/l/-/e/**
- 11 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **nzwelule**
- 12 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha ŧanganyise mibvumo vha tshi vhumbe fhungo na vhone: **/nz/-/w/-/e/-/l/-/u/-/l/-/e/ = nzwelule**
- 13 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: **/nzwe/**
- 14 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: **/lu/**
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ŧanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **/nzwe/-/lu/-/le/ = nzwelule**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na ṭhoho: **maipfi a nz.**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 nzwelule
 - 2 nzwii!
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. Vha talele mibvumo ine vha khou ṭoda i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muñwalo wa **U POMBA.**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

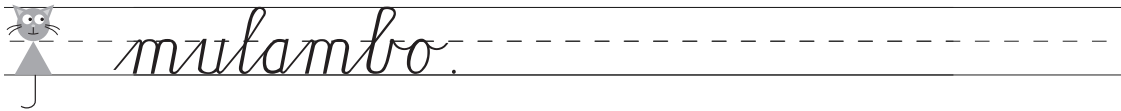
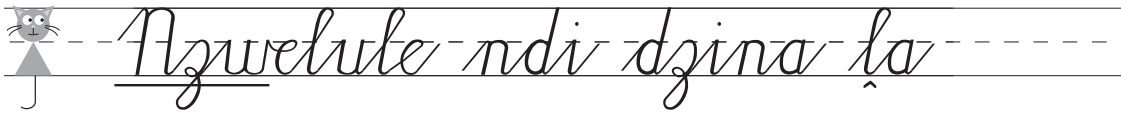
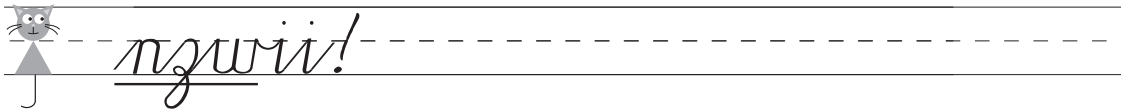
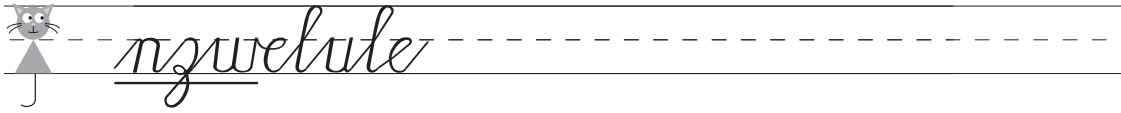
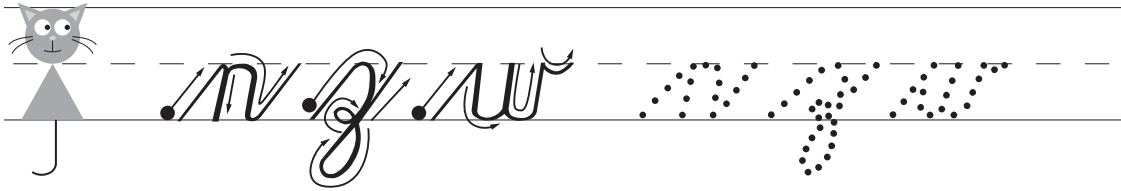

Muñwalo:

Minete ya 15

U n̄wala ma(ḷedere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḷedere maṭuku na u pomba: **nz**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḷedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshaula vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḷedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḷedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḷedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ṅwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetomveto

T̄HOHO: Kha vha ṅwale tshiṭori tsha khumbulelwa nga muṭa u ne wa londana?

MUSHUMO: Kha vha ṅwale tshiṭori tsha mafhungo a 10 bugu ya mushumo: Miṭa i a londana.

TSHIT̄IRATHEDZHI TSHA U PULANA:

Ho vhuya ha vha na...(ri vhudzeni nga fhethuvhupo na vhabvumbedzwa)

O vha a....(ṭalutshedzani thaidzo ndi ifhio?)

Fhedzi ha....(ṭalutshedzani uri thaidzo yo tandululwa hani?)

Mafheleloni...(pfunzo ya tshiṭori ndi ifhio?)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u ṅwala, kha vha ṅwale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulanela ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo ṅwalwaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u ṅwala na vhagudi.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi u shumisa zwiḍevhe kha fhungo nga u tou modela kana u edzisela.
- 5 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u ṅwala vha tshi khou shumisa pulane yaṅu, sa:

Ho vhuya ha vha hu muṅwe mutukana we a vha a tshi pfi Thabo **O vha a** tshi kondelwa nga mbalo. O vha a tshi ṭoda u gudiswa uri a khwiṅifhadze mushumo wawe. O ri a tshi humbela thuso kha mme awe a wana vha tshi ri vho farekanea vha nga si kone. A humbela malume awe na vhone vha sumbedzisa u farekanea o vha a sa tsha ḍivha uri a livhe gai.

Fhedzi ha, khaladzi yawe Ithabeleng o mbo ḍi mu pfa a tshi khou lila kamarani yawe 'Ndi mini ha zwino?' ndi ene a tshi vhudzisa.

'A thi ḍivhi uri ndi nga khwiṅisa hani mbalo. A hu na ane a ṭoda u nthusa!' ndi Thabo.

'ndi ḍo ni thusa,' ndi Ithabeleng a tshi fhindula.

Madekwana maiwe na maiwe Thabo o vha a tshi dzula na Ithabeleng iri n̄na uri a mu gudise mbalo. Musi Thabo a tshi ya u eḍela, Ithabeleng o vha a tshi kona ha u sala, a ita vho tshuṅwahaya dzawe.

Mafheleloni... Thabo o mbo ḍi khwiṅisa mbalo ngauri khaladzi awe a mu thusa.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u ñwala deithi na thoho: **Miṭa i a londana: Mvetamveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha ñwala nga Musumbuluwo na uri vha ḑe na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u ñwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze mañwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

Ho vhuya ha vha na munwe musidzana a no
pfi siphwe na mmeawe.

Vha vha vha tshi dzula vhothe kuduni.
Meawe vho vha vha tshi khou lwala,
fhedzi vho vha vha tshi tea u kunakisa
nndu.

Fhedzi siphwe o vhudza mmeawe uri vha
ye u edela vha awele.

Mafhedziseloni mmeawe vho pfa vhe
khwine na nndu yo vha yo kunda. U thuvsa
muta wa hau zwi vha zwavhudi tshifhinga
tshothe.

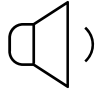

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U tshintsha maḷedere

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi ri ḍo, ita ndowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwiṅe.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **dzama, dzima**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **dzama, dzima**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /a/ na /i/ ndi maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a a fana!

NNE NDI ITA...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi ri ḍo, ita ndowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwiṅe.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **dzhena, dzhulu**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **dzhena, dzhulu**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /ena/ na /ulu/ ndi maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a a fana!

RINE RI ITA...

TSHITEṆWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **dzhia, dzhiela**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **dzhia, dzhiela**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITEṆWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi li tevhelaho kha bodo ya tshoko: **dzhia**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **vhia**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi li tevhelaho kha bodo ya bodo ya tshoko: **dzhiela**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ṅiṅwe ṅedere vha dzhenise ṅiṅwe. Vha dzhenise ṅedere ṅithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho shandulwa maṅedere afhio.
bvela, zwela, wela, lela, imela

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U ṬHAṬHUVHA

ṅiṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhurotho ho ṭhaṭhiwaho vhu khou ḍa!</p> <p>Musi Sibongile a tshi swika hayani a tshi bva tshikoloni, o wana mme awe vha mmbeteni vha tshi khou lwala.</p> <p>‘Hai mmawe!’ Ndi Sibongile a no ralo, ‘Ndi ḍo vha londa!’</p>	<p>Ndi nga sengulusa/ṭhaṭhuvha uri Sibongile ndi muthu wa u londa. U ṭoḍa u londa mme awe, sa zwine mme awe vha londisa zwone.</p>
<p>Sibongile o humbula zwoṭhe zwe mme awe vha mu itela musi a tshi lwala. Mme anga vho nnyitela vhurotho ho ṭhaṭhiwaho. A ṭuwa a ya tshiṭangani u itela mme awe vhurotho ho ṭhaṭhiwaho</p>	<p>Ndi nga sengulusa/ṭhaṭhuvha uri Sibongile u a londa ngauri mme awe a vho ngo humbela thuso, fhedzi Sibongile o tou funa u ṅekedza thuso nga ene muṅe. U ṭoḍa uri mme awe vha pfe vha tshi funiwa na u vha vho londiwa.</p>
<p>Sipho kukaladzi kwa Sibongile kwo mbo ḍi ḍa tshiṭangani. ‘Mmawe vha a ri londa tshifhinga tshoṭhe musi ri tshi lwala. U vhudza Sipho, ‘Zwino ndi tshifhinga tshashu! Ndi khou humbela u thusiwa u ita vhurotho ho ṭhaṭhiwaho.’</p> <p>Sibongile o vha a tshi khou ṭoḍa u itela mme awe zwo khetheaho lwo kalulaho.</p> <p>‘Ndi tea u ya u wana zwiṅwe – ndi a vhuya zwenezwino!’ ndi ene a tshi mba.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa arali Sipho a tshi londa sa khaladzi awe muhulwane.</p>

Ḳinwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Sibongile o ya u wana sogisi Ḳawe Ḳa kale – Ḳine Ḳa vha na buli khaḲo. 'Hezwi zwi Ḳo vha zwavhuḲi.' a tshi khou humbula. O wana sogisi a kona u wana zwiṅwe zwine a Ḳo zwi shumisa.</p>	
<p>O bva nga heneḲha tshiṅangani. Siphu o vha o fanela o ita vhurotho ho ṅhaṅhiwaho, fhedzi o vha a tshi khou tamba na tshibwanana. Vhurotho ho vha hu tshe ho dzula kha tsha u gotsha ngatsho. Vhu tshi kha Ḳi rothola.</p> <p>'Siphu! No vha no tea ni tshi khou nthusa u londa mmawe.' Hu amba Sibongile. A vhea vhuṅwe vhurotho kha tsha u gotsha.</p> <p>O mu vhudza uri, 'Ndi khou humbela uri ni sedze vhurotho! Ni tea u vhu Ḳisa kha mmawe vhu kha Ḳi fhisa. Ndi kha Ḳi ya u wana zwiṅwe.</p>	<p>Ndi nga sengulusa/ṅhaṅhuvha uri Siphu a si muthu wa u londa sa Sibongile. Siphu ha ngo vhuya a Ḳi dina kha u thusa u londa mme awe. O vha a tshi dzulela u hangwa u thusa Sibongile naho o mu humbela uri a thuse.</p>
<p>Sibongile o ya kamarani ya mme awe.</p> <p>O vhudzisa a ri, 'Ndi khou vha itela zwiṅwe zwo khetheaho na u fhirisa. Vha a ṅoḲa maḲithu kana dziḲowa?'</p> <p>'MaḲithu,' ndi mme awe vha tshi fhindula.</p> <p>'Zwo luga! ndi Ḳo vhuya zwenezwino! Ndi Sibongile a tshi amba.</p>	
<p>A fhira nga tshiṅangani hafhuhafhu. Siphu o vha o tea u vha a tshi khou ṅhaṅha vhurotho, fhedzi, zwino u khou vhalu bugu. Vhurotho hu tshe ho dzulisa zwenezwo kha tsha u ṅhaṅha. Vhu khou rothola.</p> <p>'Siphu! No vha no tea ni tshi khou nthusa u londa mmawe. Hu amba Sibongile. A vhea vhuṅwe vhurotho kha tsha u gotsha.</p> <p>Ndi khou ni humbela uri ni sedze vhurotho hovhu. Ni tea u isela mmawe vhu tshi kha Ḳi fhisa. Ndi Sibongile ano ralo.</p> <p>'Ndi kha Ḳi ya u ṅoḲa zwiṅwe. – Ndi a vhuya zwenezwino.</p>	<p>Ndi nga sengulusa/ṅhaṅhuvha uri Siphu ha lengi u thithisea! Tsha u thoma: o thithiswa nga u tamba na tshibwananana, zwino o thithiswa nga bugu! Ha khou sedza kha zwa u thusa mme awe sa Sibongile.</p>
<p>Sibongile o wana dzi maka na pennde. A vhea sogisi Ḳitswuku kha ṅafula. A ola ṅingo na maṅo kha sogisi. Ku phaphethe kuṅuku kwa Ḳithu! Sibongile o ri, musi a tshi khou vhea phaphethe kha tshanḲa tshawe a gidimela kha kamara ya mme awe.</p>	

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
'Ndi khou ya u vha itela ṭano ḷa phaphethe.' Ndi Sibongile a tshi amba. Sibongile o ita ḍithu ḷiṭuku ḷa phaphethe ḷi no amba na u tshina. O pfa o takala a tshi vhona mme awe vha tshi khou mwemwela na u sea. 'Ṭano ḷaṅu ḷa phaphethe ndo ḷi funa.' Ndi mme awe vha tshi amba mafhidziseloni.	Ndi nga sengulusa/ṭhaṭhuvha uri Sibongile ndi muthu wa vhusiki. O ita ṭano ḷa phaphethe yawe ene muṅe u thusa mme awe uri vha mwemwele na u sea.
'Ndi khou pfa ṅala,' Mme awe vha tshi khou vuwa. Sibongile. Sibongile a oma! Hai,hai ndo vha ṭhaṭhela vhurotho! Ndo hangwa! Sibongile a tshi fhindula. 'Kha vha dzule mmbeteni, ndi ḍo vha ḍisela!'	Hai nandi! Sibongile o shumesa uri ḍuvha ḷi vhe ḷa mme awe ḷo khetheaho. Ndi a ḍivhudzisa arali a tshi ḍo sinyutshela khaladzi awe ngauri ho ngo thusa nga u ṭhaṭha vhurotho.
Sibongile a gidimela tshiṭangani. Siphu o vha a tshi khou ola nga khirayoni dzawe. Vhurotho ho ṭhaṭhiwaho ho vha vhu tshi khou rothola. Ho vha hu si tshe na vhuṅwe vhurotho. 'Ndi a fulufhela mme anga vha ḍo takalela vhurotho ho ṭhaṭhiwaho vhu no rothola.'	Ndi nga sengulusa/ṭhaṭhuvha uri Sibongile ndi muthu wa vhulenda na u pfesesa. Siphu ha thusi nga tshithu fhedzi ha ngo mu sinyutshela na u mu ṭavhela mukosi! Tshithu tshe a livhana natsho ndi u londa mme awe.
Vhurotho ho ṭhaṭhiwaho ho vha hu tshi khou rothola, fhedzi ho vha vhu tshi lingana mmawe, Sibongile, Siphu na kuḍithu kwa Phaphethe.	
Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Ni humbula uri Siphu ndi muthuḍe?	Ndi nga ita ṭhaṭhuvho ya uri Siphu...ngauri...
Ni humbula uri Sibongile ndi muthuḍe?	Ndi nga sengulusa/ṭhaṭhuvha uri Sibongile u... ngauri...
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Sibongile o shumesa a tshi londa mme awe?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri mme awe vho vha tshi mu londa musi a tshi khou lwala. • Ngauri o vha a tshi khou ṭoda u vha sumbedza uri u a vha funa nahone u a vha londa. • Ngauri ndi muthu wa u londa. • Ngauri u na vhulenda. • Ngauri u khou ṭoda mme awe vha tshi pfa vhe khwiṅe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo** la U vhala la 3.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṅa**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṅa**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

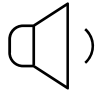
ḲIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḳivhamaipfi ya Thero.
 - Oma.
 - Tshilai.
 - Ṭhaṭha.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! kuḷa kwe ndi vho nnyi vhaḷa? Hee! kuḷa kwe! Hee kuḷa kwe ndi vho Sengani; Hee kuḷa kwe! Vha ita'ni fhaḷa? Hee! kuḷa kwe vha via kholomo yavho; Hee! kuḷa kwe! Iḷani ri yo tumbela; Hee! Kuḷa Kwe! Kurambo vha posa. Hee! kuḷa kwe! Ra swika ra gotsha; Hee! kuḷa kwe! gumbu mayooo?	<i>Kha vha imbe vho ima phanḷa vha tshi khou vhudzisa mbudziso ya uri ndi vho nnyi vhaḷa. Kha vha shumise minwe u nga ri ndi lufhanga musi hu tshi khou viiwa tshifuwo. Vha sumbedze vho tumba uri vha khou fhiwa ku ḡama</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshitori itshi...
Ndi humbula u nga Sibongile u...ngauri.....
Sibongile u ri gudisa nga ṭhoho 'miṭa i a londana' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Lāvhuṭhili na Lāvhuṭaru. Hu tshi katelwa na thangi.

dzh	nzw	u
l	n	e
a	i	vh
o	m	s

U MODELA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **dzh**/ and / **nzw**/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa /**dzh**/-/**u**/-/**l**/-/**u**/ = **dzhulu**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **dzh**/ or / **nzw**/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u vhumba ḷiṅwe dzina, sa: /**m**/-/**e**/-/**m**/-/**a**/ = **mema**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **dzh, nzw**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **dzhulu, dzhena, dzhia, dzhavhelo, dzhiela, nzwelule, nzwii! luma, sase, vhona, mema**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬHATHUVHA

NYITO YA ORAḶA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḁo amba nga tshiṅwe tshithu tshi re tshiṭorini itshi tshine vha tshi takalela: **Vhurotho ho ṭhathiwaho vhu khou ḁa!**
- 2 Vha ḁo amba na nga u ṭhathuvha tshiṭori.
- 3 Kha vha shumise **u modeḷa** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa na u ṭumekanya mafhungo tshiṭorini nga **tshiṅwe tshithu tshine vha tshi funa** na tshithu tshe vha **tshi ṭalukanya/tshine tsha vha kunga** tshiṭorini itshi, sa: **Ndo takadzwa** nga musi a tshi ṭoḁa u londa mme awe. **Ndi tshi ṭhathuvha** ndi khou wana uri Sibongile ndi muthu a vhulondo vhukuma, **ngauri** u khou ṭoḁa u ya ṭanoni ḷawe ḷa phaphethe fhedzi a thoma nga u itela mme awe thositi.
- 4 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bevelela.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **u ṭhathuvha mafhungo** tshiṭorini itshi.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **ṭalutshedze vho** kiḷasi yoṭhe mihumbulo yavho. **Kha vha thuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vkhakhi vhuṅwe na vhuṅwe ho ḁowealeho vhuṅwe ha anzela u itwa kha vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na ṭalutshedza-nga vhavhili /phathinara-vho vhaṅwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!*)

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḁila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḷasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambirimishumo ḷa U vhala ḷa 3**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḷasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḷavhuṭanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḷasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḷavhuṭanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.

- 8 Kha vha dādze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi dūvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nṱwala nga mini ino vhege?
 - f Muṱwalo waṅu wo khwiṅifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṅu kwo khwiṅifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwiṅisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 2

Vhege ya

4

THERO:

Miṭa i a londana

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudisi: mutevhe wa nḍila dza u sumbedza u londa vhana vha mme aṅu; mutevhe wa nḍila dza u sumbedza u londa vhatu vhane ra tshila navho.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: ṭhoḍisiso nga u ita phaphethe u fana na ye Sibongile a ita.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza nḍowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 40, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 41 na 41, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 43, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha u sumbedza nḍila nthihi ine na nga i shumisa u londa muṅwe muthu muṭani wa haṅu.

Musumbuluwo

Nyito dza Orala

Minete ya 15

U DOVHOLOLA THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

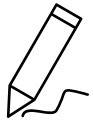
- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Candice a vha tshi khou fungedza Carla u reila baisigila kha tshitori tsha Bugu Khulwane: **Vhudifungi hu hulu ha Candice na Carla**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero ntswa i no pfi: **Mita i a londana**
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha nwale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nwale mihumbulo ya vhagudi kha tsukamuhumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudziso thuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi ngani mita I tshi londana?
 - b Ndi dzifhio ndila dzine na nga dzi shumisa u sumbedza uri ni na vhulondo kha vhathu?
 - c Ndi nga mini zwi zwa ndeme u sumbedza vhulondo kha vhathu?
 - d Ni dipfa hani musi muñwe muthu a tshi ni sumbedza vhulondo?
 - e Ni dipfa hani musi ni tshi sumbedza vhathu nga inwi vhulondo?

VHEGE YA 4

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Kondolela.
 - Khondolelo.
 - Vhudifungi.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! kuja kwe ndi vho nnyi vha ja? Hee! kuja kwe! Hee kuja kwe ndi vho Sengani; Hee kuja kwe! Vha ita'ni fha ja? Hee! kuja kwe vha via kholomo yavho; Hee! kuja kwe! Idani ri yo tumbela; Hee! Kuja Kwe! Kurambo vha posa. Hee! kuja kwe! Ra swika ra gotsha; Hee! kuja kwe! gumbu mayooo?	<i>Kha vha imbe vho ima phanda vha tshi khou vhudzisa mbudziso ya uri ndi vho nnyi vha ja. Kha vha shumise minwe u nga ri ndi lufhanga musi hu tshi khou viiwa tshifuwo. Vha sumbedze vho tumba uri vha khou fhiwa ku nama</i>

Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ṅwalela vha ṅwale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ṅwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: Ndi takalela u tshina ṅduni yanga.
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2–5:
 - 1 Nṅe
 - 2 Riṅe
 - 3 Inwi
 - 4 Ene
 - 5 Vhone
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale maipfi a thomaho nga masala o ṅewaho afho ṅṅha.
- 6 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, kha vha ṅwale maipfi nga ṅdila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ṭalutshedze muṅwalo wavho wa u pomba uri u i ṅwalwisa hani
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ṭa shanduka hone.
- 8 Kha vha talele phatheni, sa:
 - 1 Vhone vha ḁo ṅwala mulingo.
 - 2 Nṅe ndi ḁo ṅwala mulingo.
 - 3 Inwi ni ḁo ṅwala mulingo.
 - 4 Ene u ḁo ṅwala mulingo.
 - 5 Riṅe ri ḁo ṅwala mulingo.
- 9 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhalala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Vhudifungi hu hulu ha Candice na Carla**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siafari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vha tshitori tshoṱhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

U dzudzanya

T̄HOHO: ṅwalani tshitori tsha khumbulelwa nga ha muṱa wa haṅu une wa londana.

MUSHUMO: Kha vha ṅwale tshitori tsha mafhungo a 10 kha bugu dza ṅdowedzo nga ṱoho: Miṱa I a londana.

NDUGISELO:

- Kha vha ṅwale mutevhemuṱoli wa u dzudzanya kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u ṅwala ngudo.
- Kha vha ṅwale mvetomveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA/U EDITHA:

- 1 Ndo shumisa tshifhinga tsha zwino?
- 2 Ndo thoma ndaela inwe na inwe nga nomboro i no bula vhuimo?
- 3 Ndi na ndaela dza 6?
- 4 Ndo peḁa maipfi zwavhudi?
- 5 Ipfi linwe na linwe li thoma nga ḁederanzi?
- 6 Fhungo linwe na linwe li fhela nga tshithoma kana tshigagarukela?

U MODEḁA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNZANYO (NṅE NDI ITA...)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemuṱoli ṅṱha.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele vhagudi mvetamveto ṅṱha.

- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemuṭoli, vha vha vhone arali mvetomveto yavho i si na vhukhaki kana i tshi ṭoḍa u khakhululwa.
- 4 Nga u modeḷa kha vha sumbedze vhagudi ndila ya u khakhula.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNZANYO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wa u ṅwala.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemuṭoli wa u dzudzanya, vha khakhulule na u khwiṅisa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṭanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshinwe na tshinwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u ṅwala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho ḍowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou ṅwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshese, kha vha ṅwale vhukhaki ho ḍowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaki havho.

Ho vhuya ha vha na muñwe musidzana a no
pfi Siphwe na mmeawe.

Vha vha vha tshi dzula vhothe kuduni.
M^meawe vho vha vha tshikhoulwala,
fhedzi vho vha vha tshi tea u kundakisa
ndu.

Fhedzi Siphwe o vhudza mmeawe uri vha
ye u edela vha awele.

Matshedziseloni ^m mmeawe vho pfa vhe
khwine na ndu yo vha yo kunda. U thuyisa
muta wa hau zwi vha zwavhudi tshifhinga
tshothe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dade tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo ya mibvumo, u fhandekanya na u ṭanganya

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **nkhw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **nkhwala**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **nkhw**/-/**a**/-/**l**/-/**a**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: / **nkhw**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u vhuvhili wa ipfi ḷo: /**a**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: /**l**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ḷo: /**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **nkhwala**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **nkhw**/-/**a**/-/**l**/-/**a**/ = **nkhwala**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḷa u thoma ḷa ipfi ḷo: / **nkhwa**/
- 11 Kha vha bule dungo ḷa vhuvhili ḷa ipfi ḷo: /**la**/
- 12 Kha vha modeḷe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ḷo: / **nkhwa**/-/**la**/ = **nkhwala**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **nkhw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **nkhwesa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? / **nkhw**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? /**e**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? /**s**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufhio?? /**a**/
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **nkhw**/-/**e**/-/**s**/-/**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **nkhwesa**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **nkhw**/-/**e**/-/**s**/-/**a**/ = **nkhwesa**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa u thoma ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: /**nkhwe**/
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa vhuvhili ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: /**sa**/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**nkhwe**/-/**sa**/ = **nkhwesa**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a nkhw**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **nkhwala**
 - 2 **nkhwesa**
 - 3 **nkhweleleni**
 - 4 **nkhwivha**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga nd̄ila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

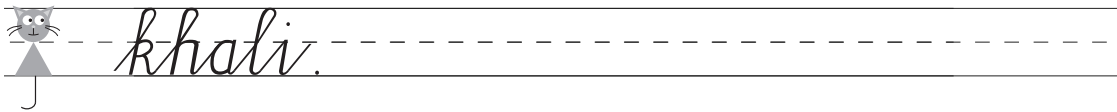
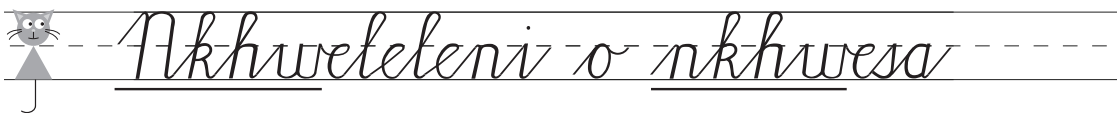
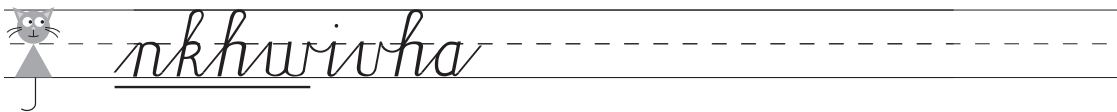
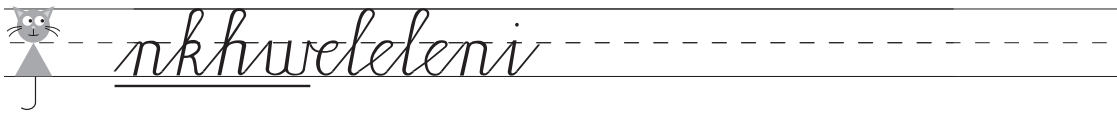
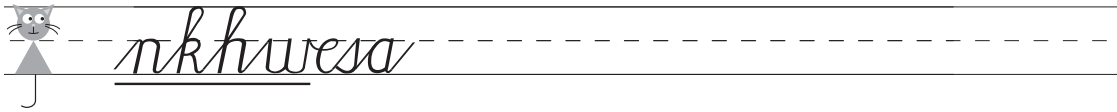
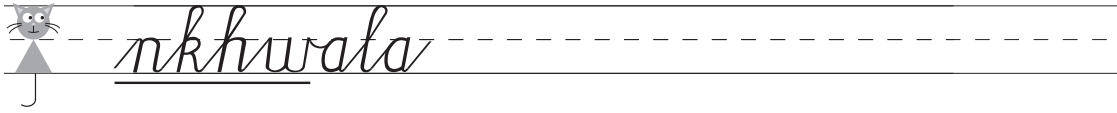
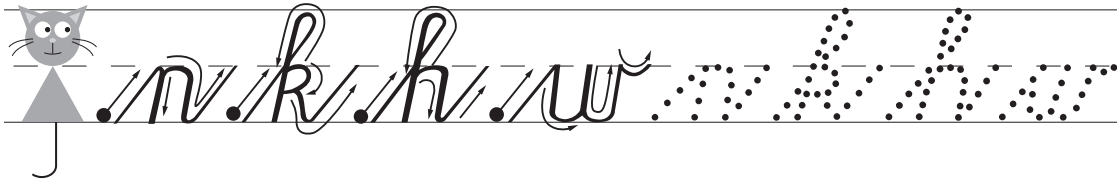
Maipfi: _____

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha U vha n̄wale n̄wala ma(ḁeḁere), maipfi/muṅwalo wa mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḁeḁere maṭuku na u pomba: **nkhw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḁeḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshand̄a tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshand̄a tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁeḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁeḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḁeḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: KHUMBULELO

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhudifungi hu hulu ha Candice na Carla</p> <p>Mabebo a Carla o vhuya a swika. Mukomana wawe Candice o vha o lindela heji ḡuvha. Candice na Makhulu vha tshisadzi vho nangela Carla baisigiri ya dzivha. Candice o vhona zwi tshi khou lenga uri a gudise Carla u reila baisigiri.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Candice u vho kona u reila baisigiri.</p>
<p>Nga murahu ha tshilalelo, Makhulu vha tshisadzi vho mbo vhudza Candice uri a kunguluse baisigiri ntswa i dzhene ṅuni. Candice o mbo ḡi vhidza Carla. Candice o vha o lindela u vhona Carla a tshi mwemwela musi a tshi tou vhona baisigiri ntswa.</p>	<p>Ndi humbulela uri Candice uri Carla u ḡo funa tshifhiwa tshiswa, ngauri u khou lindela u vhona Carla a tshi mwemwela.</p>
<p>Carla o gidimela ṅuni, tshifhaṭuwo tshawe tsho vha tsho tsha a tshi vhona baisigiri ya dzivha. Fhedzi u mwemwela hawe ha mbo ḡi revha zwiṭuku. A mbo ḡi ri: 'Fhedzi ... a thi ḡivhi uri i reiliswa hani.' Ni songo vhilahela! Candice o amba o takalesa ari: 'Mpho yanga ya mabebo ndi u gudisa inwi uri i reiliswa hani!'</p>	<p>Ndi humbula uri Candice o vha a si na tshelede ya u rengela murathu wawe mpho. Madzuloni a izwo a pulana tshifhiwa tsho tou raloho.</p>
<p>ḡuvha ḡi tevhelaho ho vha hu Mugivhela. Candice a vusa Carla nga matshelonitsheloni.</p> <p>'Kha ri ye phakhani! Ndi khou ṭoḡa u ni funza u reila baisigiri uri ri ḡo kona u ya ḡitumbulela zwithu! Hu amba Candice. Candice a ṅamela baisigiri yawe. 'Sedzani ṅṅe. Ni ḡo kona u ḡivha zwine na tea u ita,' u vhudza murathu wawe.</p> <p>Candice a reile baisigiri yawe milenzhe i tshi ya ṅṅha na fhasi kha luḡila musi Carla o ṭalela.</p> <p>'Zwino ni nga lingedza!' Ndi Candice a tshi vhudza Carla.</p> <p>'Ndi khou ofha!' Ndi Carla a tshi vhudza Candice. 'Arali nda wa?' u a vhudzisa.</p>	<p>Hoo! Ndi humbulela uri Candice o humbula uri Carla u ḡo kona nga u tou mu sedza fhedzi nga vhuronwane. Fhedzi Carla ha pfi e na vhudifufheli ho linganaho u lingedza nga ene muṅṅe murahu ha musi o ṭalela.</p>
<p>Candice o vha o humbula ungari zwi ḡo leluwa u funza Carla. O vha a tshi khou elekanya nga ha uri a nga funza hani murathu wawe u reila. O mbo ḡi ḡelwa nga muhumbulo.</p>	<p>Ndi humbulela uri Carla u ṭoḡa ṅḡowenḡowe nga maandḡa uri a kone u vha vhudifufheli nga ene muṅṅe.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Idani, ṅamelani baisigira yaṅu,' hu amba Candice. Candice o fara baisigiri uri i songo tshimbila. Ni nga kona u ita ṅdowṅdowe ya u reila, ndi ene a tshi vhudza Carla.</p> <p>Carla a vhea milenzhe kha zwa u reila ngazwo musi Candice o farelela baisigiri. O reila, a reila. Nga murahu ha minetse i si minzhi, Candice o humbula uri Carla o zwi fara.</p> <p>'Ni nga edzisa nga inwi muṅe zwino!' Candice u ṅea Carla ndaela. 'Candice tshimbizani baisigiri, Candice tshimbizani baisigiri'. Carla o mbo ḡi kanda kha zwa u reila ngazwo fhedzi a pfa baisigiri i tshi khou pepeleka. A bvisa mulenzhe yawe kha zwa u reila ngazwo. 'Ndi khou ofha u reila nga ṅe muṅe arali nda waa?' hu vhudzisa Carla.</p>	
<p>Candice o vha o humbula ungari zwi ḡo leluwa u funza Carla. O vha a tshi khou elekanya nga ha uri a nga funza hani murathu wawe u reila. Zwino ngauri ni vho kona u reila. O mbo ḡi ḡelwa nga muhumbulo wa ṅḡila ine a nga gudisa Carla uri baisigiri uri i sa pepeleke. O mbo ḡi vha na muhumbulo.</p> <p>'Idani, ṅamelani baisigiri yaṅu,' Ndi Candice a no ralo. Candice a tika baisigiri nga murahu. 'Zwino ni nga ita ṅdowṅdowe uri baisigiri i si pepeleke.' U vhudza Carla.</p> <p>Carla o thoma u reila musi Candice a tshi khou gidima nga murahu o i fara nga maandḡa. Nga murahu ha minetse i si minzhi Candice o humbula uri Carla o zwi fara.</p> <p>'Lingedzani nga inwi muṅe zwino!' Candice u ṅea Carla ndaela. 'Candice ṅamelani baisigiri.'</p> <p>Carla o pfa baisigiri i tshi pepeleka a vhea milenzhe yawe fhasi. 'Ndi khou ofhesa u tika nga ṅe muṅe! Arali nda wa? Hu vhudzisa Carla.</p>	<p>Ndi humbulela uri Candice ha athu funza muthu u reila baisigiri, ngauri ha koni u zwi vhona uri zwi ṭḡḡa ṅdowṅdowe nanzhi u ri a pfe a na vhuḡifulufheli ho linganaho u reila nga ene muṅe.</p>
<p>Candice o zwi vhona uri a hu vhi na u reila hu lapfu ṅamusu.</p> <p>Candice a dovha a tika baisigiri nga murahu. Zwa zwino itani ṅdowṅdowe ya u reila na u balantsa,' u vhudza Carla.</p> <p>Vha gonya vha tshi tsa na mulila, lwa awara na dzi awara-Carla a ṅḡha ha baisigiri yawe, Candice a tshi khou gidima nga murahu.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Candice u khou ṭḡḡa u thusa murathu wawe uri a gude. Ngauri o gidima murahu ha baisigiri ya murathu wawe ḡuvha loḡḡe a tshi khou mu thusa uri a ite ṅdowṅdowe.</p>

L̥inwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Ḑuvha Ḑa mbo thoma u kovhela. Candice o vha o netesa nga u gidima ḑuvha Ḑoṱhe. 'Kha ri ye hayani,' ndi Candice a no ralo.</p>	<p>Ndi humbulela uri Candice u tea u vha o neta ngauri o vha a tshi khou lingedza u thusa Carla u reila ḑuvha Ḑoṱhe, fhedzi ha athu kona nga ene muṱe.</p>
<p>'Luthihi fhedzi,' Ndi Carla a no ralo.</p> <p>Candice a gidima murahu o farelela uri a sa we. Nga murahu ha sekhende dzi si gathi, Carla a huwelela, 'Litshedzani!'</p> <p>Candice a litshedza tshanḑa tshawe a lavhelesa musi Carla a tshi khou reila luḑilanani, nga eṱhe. Candice a thoma u vhanda zwanḑa a tshi khou khoḑedzela a tshi vhona murathu wawe a tshi khou reila baisigiri.</p>	<p>U sa fhela mbilu ha Candice zwo ita uri Carla a wane nḑonḑowe ye a vha a tshi khou ṱoḑa. Ndi humbulela uri Candice u ḑihudza ngazwo.</p>
<p>Naho zwo ralo yo vha tshenzhemo yavhuḑi ṅamusi. O ṱavha mukosi wa dakalo na u vhanda zwanḑa a tshi vhona murathu wawe o kona.</p>	<p>U funza Carla zwo vha mushumo muhulu, naho Candice o vha a songo zwi humbulela uri zwi ḑo ralo.</p>
Mbuziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Bisigiri ya Carla yo i muvhalaḑe?</p>	<p>Yo vha i dzivha vaṱavaṱa</p>
<p>Tshifhiwa tshe Candice a fha Carla ndi tshifhio?</p>	<p>Tshifhiwa tsho vha tsha u gudisa u reila baisigiri.</p>
Mbuziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi ngani Candice o gidima nga murahu ha baisigiri ya murathu wawe ḑuvha Ḑoṱhe?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou ṱoḑa uri murathu wawe a kone u reila baisigiri. • Ngauri murathu wawe o vha a tshi ofha u reila baisigiri e eṱhe. • Ngauri o humbula uri zwi ḑo ṱhusa u ita nḑowenḑowe ya u reila na u baḑantsa. • Ngauri o vha na vhulenda na u londa murathu wawe.

VHEGE YA 4

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 4.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Bvelela.
 - U ḡidina.
 - Ndaela.
 - Ndaedzo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
<p>Hee! kuḷa kwe ndi vho nnyi vhaḷa? Hee! kuḷa kwe! Hee! kuḷa kwe ndi vho Sengani; Hee! kuḷa kwe! Vha ita'ni fhaḷa? Hee! kuḷa kwe vha via kholomo yavho; Hee! kuḷa kwe! Iḡani ri yo tumbela; Hee! Kuḷa Kwe! Kurambo vha posa. Hee! kuḷa kwe! Ra swika ra gotsha; Hee! kuḷa kwe! gumbu mayooo?</p>	<p><i>Kha vha imbe vho ima phanḡa vha tshi khou vhudzisa mbudziso ya uri ndi vho nnyi vhaḷa. Kha vha shumise minwe u nga ri ndi lufhanga musi hu tshi khou viiwa tshifuwo. Vha sumbedze vho tumba uri vha khou fhiwa ku ḡama</i></p>

VHEGE YA 4

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḡtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelase zwiḡtori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḡwe ngavho zwiḡtori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ṭanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **pfh**
- 2 Kha vha bule ipfi: **pfhene**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**pfh**/-/**e**/-/**n**/-/**e**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /**pfh**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**e**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**n**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /**e**/
- 8 Kha vha nṱwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **pfhene**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**pfh**/-/**e**/-/**n**/-/**e**/ = **pfhene**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /**pfhe**/
- 11 kha vha bule dungo la vhuvhili la ipfi ilo: /**ne**/
- 12 Kha vha modeḽe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ilo: /**pfhe**/-/**ne**/ = **pfhene**

RINE RI ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **pfh**
- 2 Kha vha bule ipfi: **pfhala**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /**pfh**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**a**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo ndi ufhio? /**l**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**a**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe? /**pfh**/-/**a**/-/**l**/-/**a**/
- 8 Kha vha nṱwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **pfhala**
- 9 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha ṭanganyise mibvumo u vhumba fhungo na vhone: /**pfh**/-/**a**/-/**l**/-/**a**/ = **pfhala**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: /**pfha**/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /**la**/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**pfha**/-/**la**/ = **pfhala**

VHOIWE NI ITA ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a pfh**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele wa maipfi a tevhelaho:
 - 1 pfhene
 - 2 pfhala
 - 3 pphiwa
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga nd̄ila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

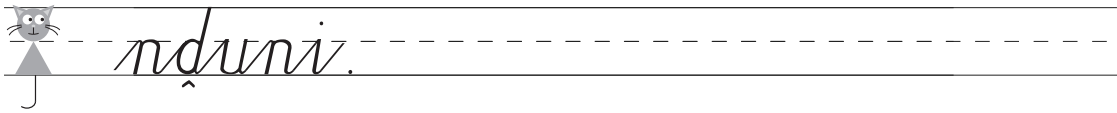
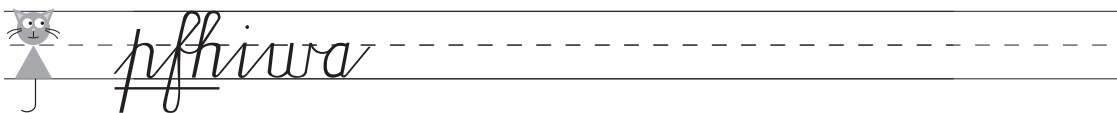
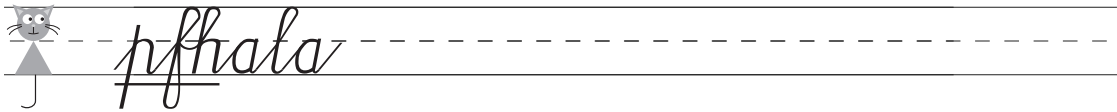
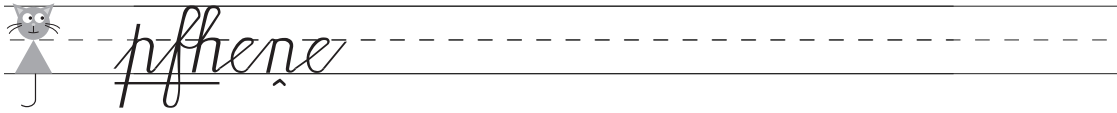
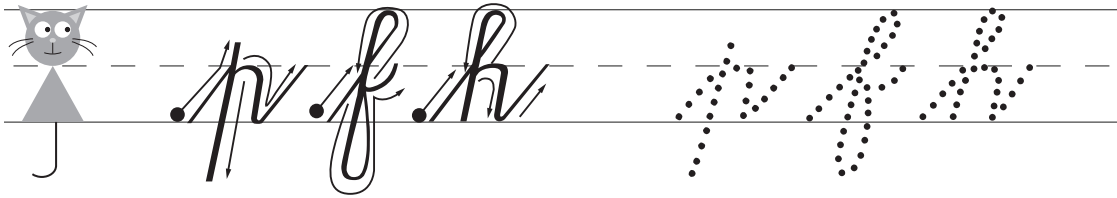
Maipfi: _____

Muñwalo:

Minete ya 15

U n̄wala ma(ḽedere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽedere maṭuku na u pomba: **pfh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshaula vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUṄWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ñwala:

Minete ya 30

U anḁadza na makumedzwa

ṬHOHO: Kha vha ñwale tshiṭori tsha khumbulelwa nga ha muṭa wa haṅu une wa londana.

MUSHUMO: Kha vha ñwale tshiṭori tsha mafhungo a 10 kha bugu dza ndowedzo nga ṭhoho: Miṭa I a londana.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA:

Ho vha hu na... (ri vhudzeni nga fhethuvhupo na vhabvumbedzwa.)

O vha... (ṭalutshedzani thaidzo)

Fhedzi ha a... (ṭalutshedzani uri thaidzo yo tandululwa hani?)

Mafheleloni (pfunzo ya tshiṭori)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u ñwala, ñwalani mvetomveto ye na dzudzanya nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODEḂA KUI TELE KWA U DZUDZANYA: (NṆE NDI ITA ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuṭoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri ḁo anḁadza na u ñea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḁa tsha mañwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha ñwalulula hani tshipiḁa tsha mañwalwa avho, vha ñwale na ṭhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḁADZA (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha ñee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala deithi na ṭhoho: **Ndaela: Miṭa I a londana**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha ñwalulule zwavhuḁi tshipiḁa tsha u fhedzisa tsha mañwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u ṭavhanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, kha vha monamone na kiḁasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA ÑEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.

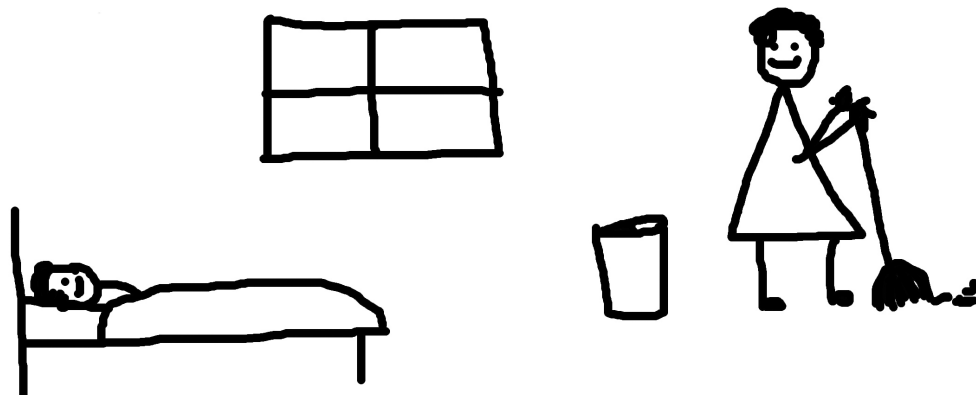
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḑe vha vhalele kilasi maṅwalwa avho.
- 4 Kha vha ṭane maṅwalwa a vhagudi vho a livhanya na ḑevele ya maṭo avho, uri vha kone u vhalelana maṅwalwa nga tshavho.

Ho vhuḡa ha vha na muṅwe musidzanda a no pfi Siphwe na mmeawe.

Vha vha vha tshi dzula vhoṭhe kuduni.
Mmeawe vho vha vha tshi khoulwala,
fhedzi vho vha vha tshi tea u kunakisa
ndu.

Fhedzi Siphwe o vhudza mmeawe uri vha
ye u edela vha awele.

Ma fhedziseloni mmweawe vho pfa vhe
khwine na ndu yo vha yo kunda. U thusa
muta wa hau zwi vha zwavhudi tshifhinga
tshothe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo** la U vhala la 4.
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya Lāvhararu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya Lāvhararu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

MaḲedere a a ṭhaḲulana

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṇamusi ri ḡo, ita ṇḡowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḡo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **nkhwala, nkhwesa**
- 3 Model finding the difference for learners, like: **nkhwala, nkhwesa**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /al/ and /es/ ndi maḲedere o fhambanaho, fhedzi maḲedere ayo maṇwe oṭhe a a fana!

RINE RI ITA...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṇwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **pfhala, pfhene**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḡe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **pfhala, pfhene**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṇwale ipfi Ḳi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **pfhala**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi Ḳedere Ḳifhio Ḳine na nga tshentsha kha fhungo Ḳi na ita uri ipfi Ḳi Ḳi ambe zwiṇwe zwo fhambanaho na zwine Ḳa amba zwone?
- 3 Kha vha ṇwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa **pala, kala, vhalala, ṇḡala, vala, lala**

NNE NDI A ITA...

- 1 kha vha ṇwale ipfi Ḳi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **nkhwala**
- 2 Kha vha ṇee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha Ḳiṇwe Ḳedere vha dzhenise Ḳiṇwe. Vha dzhenise Ḳedere Ḳithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḡe phanda vha ṇwale maipfi avho bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḲedere afhio. **vhalala, ṇḡala, vala, pala, kala**

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/KHUMBULELO**

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhudifungi hu hulu ha Candice na Carla</p> <p>Mabebo a Carla o vhuya a swika. Mukomana wawe Candice o vha o lindela heji ḡuvha. Candice na Makhulu vha tshisadzi vho nangela Carla baisigiri ya dzivha. Candice o vhona zwi tshi khou lenga uri a gudise Carla u reila baisigiri.</p>	<p>Candice u tea u vha o takalesa u funza Carla ku reilele uri vha ḡo kona u reila vhoṭhe.</p>
<p>Nga murahu ha tshilalelo, Makhulu vha tshisadzi vho mbo vhudza Candice uri a kunguluse baisigiri ntswa i dzhene ṅuni. Candice o mbo ḡi vhidza Carla. Candice o vha o lindela u vhona Carla a tshi mwemwela musi a tshi tou vhona baisigiri ntswa.</p>	<p>Ndi humbulela uri Candice u takalela u londa murathu wawe, ngauri o zwi a mu takadza u vhona Carla a tshi mwemwela.</p>
<p>Carla o gidimela ṅuni, tshifhaṭuwo tshawe tsho vha tsho tsha a tshi vhona baisigiri ya dzivha. Fhedzi u mwemwela hawe ha mbo ḡi revha zwiṭuku. A mbo ḡi ri: 'Fhedzi ... a thi ḡivhi uri i reiliswa hani.' Ni songo vhilahela! Candice o amba o takalesa ari: 'Mpho yanga ya mabebo ndi u gudisa inwi uri i reiliswa hani!'</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Candice u na vhulenda na u humbulela murathu wawe, ngauri o pulana u mu funza u reila.</p>
<p>Ḍuvha ḡi tevhelaho ho vha hu Mugivhela. Candice a vusa Carla nga matshelonitsheloni.</p> <p>'Kha ri ye phakhani! Ndi khou ṭoḡa u ni funza u reila baisigiri uri ri ḡo kona u ya ḡitumbulela zwithu!' Hu amba Candice. Candice a ṅamela baisigiri yawe. 'Sedzani ṅe. Ni ḡo kona u ḡivha zwine na tea u ita,' u vhudza murathu wawe.</p> <p>Candice a reile baisigiri yawe milenzhe i tshi ya ṅṅha na fhasi kha luḡila musi Carla o ṭalela.</p> <p>'Zwino ni nga lingedza!' Ndi Candice a tshi vhudza Carla.</p> <p>'Ndi khou ofha!' Ndi Carla a tshi vhudza Candice. 'Arali nda wa?' u a vhudzisa.</p>	<p>Ndi humbulela uri Candice u funa u fhedza tshifhinga e na murathu wawe ngauri u ṭoḡa u mu gudisa mareilele uri vha ḡo kona u yo sokou ḡitshimbilela vha tshi vhona zwithu.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Candice o vha o humbula ungari zwi ḑo leluwa u funza Carla. O vha a tshi khou elekanya nga ha uri a nga funza hani murathu wawe u reila. O mbo ḑi ḑelwa nga muhumbulo.</p>	
<p>'Idani, ḡamelani baisigira yaṅu,' hu amba Candice. Candice o fara baisigiri uri i songo tshimbila. Ni nga kona u ita ṅdowṅdowe ya u reila, ndi ene a tshi vhudza Carla.</p> <p>Carla a vhea milenzhe kha zwa u reila ngazwo musi Candice o farelela baisigiri. O reila, a reila. Nga murahu ha minetse i si minzhi, Candice o humbula uri Carla o zwi fara.</p> <p>'Ni nga edzisa nga inwi muṅe zwino!' Candice u ṅea Carla ndaela. 'Candice tshimbidzani baisigiri, Candice tshimbidzani baisigiri'. Carla o mbo ḑi kanda kha zwa u reila ngazwo fhedzi a pfa baisigiri i tshi khou pepeleka. A bvisa mulenzhe yawe kha zwa u reila ngazwo. 'Ndi khou ofha u reila nga ṅṅe muṅe arali nda waa?' hu vhudzisa Carla.</p>	<p>Ndi humbulela uri Candice u ṭoḑa u vha mudededzi/mugudisi wavhuḑi, a zwi vhuyi zwa muvhilinganya musi a tshi vhona murathu wawe a tshi ofha. Ha mu fheleli mbilu, u ita na u ḑa na dziṅwe ṅḑila dza uri murathu wawe a gude.</p>
<p>Candice o vha o humbula ungari zwi ḑo leluwa u funza Carla. O vha a tshi khou elekanya nga ha uri a nga funza hani murathu wawe u reila. Zwino nga uri ni vho kona u reila. O mbo ḑi ḑelwa nga muhumbulo wa ṅḑila ine a nga gudisa Carla uri baisigiri uri i sa pepeleke. O mbo ḑi vha na muhumbulo.</p> <p>'Idani, ḡamelani baisigiri yaṅu,' Ndi Candice a no ralo. Candice a tika baisigiri nga murahu. 'Zwino ni nga ita ṅdowṅdowe uri baisigiri i si pepeleke.' U vhudza Carla.</p> <p>Carla o thoma u reila musi Candice a tshi khou gidima nga murahu o i fara nga maandḑa. Nga murahu ha minetse i si minzhi Candice o humbula uri Carla o zwi fara.</p> <p>'Lingedzani nga inwi muṅe zwino!' Candice u ṅea Carla ndaela. 'Candice ḡamelani baisigiri.'</p> <p>Carla o pfa baisigiri i tshi pepeleka a vhea milenzhe yawe fhasi. 'Ndi khou ofhesa u tika nga ṅṅe muṅe! Arali nda wa? Hu vhudzisa Carla.</p>	<p>Nd inga humbulela uri Candice ha mu fheleli mbilu murathu wawe, nga uri o mu thusa ḑuvha loṭhe naho zwo ralo o vha o humbula uri u ḑo ṭavhanya u guda.</p>

Lṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Candice o zwi vhona uri a hu vhi na u reila hu lapfu ṅamusi.</p> <p>Candice a dovha a tika baisigiri nga murahu. Zwa zwino itani ṅḡowenḡowe ya u reila na u balantsa,' u vhudza Carla.</p> <p>Vha gonya vha tshi tsa na mulila, lwa awara na dzi awara-Carla a ṅṅha ha baisigiri yawe, Candice a tshi khou gidima nga murahu.</p>	
<p>Ḃuvha Ḃa mbo thoma u kovhela. Candice o vha o netesa nga u gidima Ḃuvha Ḃoṅhe. 'Kha ri ye hayani,' ndi Candice a no ralo.</p>	
<p>'Luthihi fhedzi,' Ndi Carla a no ralo.</p> <p>Candice a gidima murahu o farelela uri a sa we. Nga murahu ha sekhende dzi si gathi, Carla a huwelela, 'Litshedzani!'</p> <p>Candice a litshedza tshanḡa tshawe a lavhelesa musi Carla a tshi khou reila luḡilanani, nga eṅhe. Candice a thoma u vhandā zwāḡa a tshi khou khoḡedzela a tshi vhona murathu wawe a tshi khou reila baisigiri.</p>	<p>Ohoo! Ndi humbulela uri Candice u ḡo vha o pfa a tshi ḡihudza musi a tshi vhona Carla a tshi khou reila nga ene muṅe. U khou vhandā zwāḡa a tshi khou mu khoḡa. U khou pfa a tshi ḡihudza nga mushumo we vha u ita wa ṅḡowenḡowe vha sa neti.</p>
<p>Naho zwo ralo yo vha tshenzhemo yavhuḡi ṅamusi. O ṅavha mukosi wa dakalo na u vhandā zwāḡa a tshi vhona murathu wawe o kona.</p>	<p>U funza muṅwe muthu tshithu tshiswa ndi tshenzhemo khulu.</p>
Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ni nga humbulela hani uri Candice o vha e na vhulenda na u londa murathu wawe?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o pulana u funza murathu wawe u reila baisigiri sa mpho. • Ngauri o vha o tika baisigiri musi murathu wawe a tshi khou reila. • Ngauri o gidima murahu ha baisigiri Ḃuvha Ḃoṅhe. • Ngauri ha ngo fhela mbilu musi murathu wawe o a tshi khou ofha u reila e eṅhe. • Ngauri o fhuledza na u vhandā zwāḡa musi Carla o fhedzisela o kona.
<p>Candice o thusisa hani murathu wawe?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O vha o farelela baisigiri musi murathu wawe a tshi khou reila. • O vha a tshi tika baisigiri musi murathu wawe a tshi khou reila na u balantsa nga tshifhinga tshithihi.

VHEGE YA 4

Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga'ni Candice o vhandā zwanḡa na u ṭavha mukosi musi o ṭalela murathu wawe a tshi khou reila?	<ul style="list-style-type: none">• Ngauri murathu wawe o vha a tshi khou reila baisigiri lwa u tou thoma.• Ngauri o vha a khou ḡihudza nga murathu wawe.• Ngauri murathu wawe o shuma nga maanḡa ḡuvha loṭhe.• Ngauri o shuma nga maanḡa ḡuvha loṭhe a tshi thusa murathu wawe.• Ngauri ḡuvha loṭhe, murathu wawe o vha a tshi khou ofha u reila e eṭhe, fhedzi a fhedza o lingedza.• Ngauri ndi mutukana wa vhulenda na u londa-u takala musi murathu wawe o bvelela kha zwiṅwe zwiṅwa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 4**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1 ya Lavhuṅa**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2 ya Lavhuṅa**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Vhudifungi.
 - Kondelela.
 - Gobagoba.
 - Linganya.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! kuĵa kwe ndi vho nnyi vhaĵa? Hee! kuĵa kwe! Hee kuĵa kwe ndi vho Sengani; Hee kuĵa kwe! Vha ita'ni fhaĵa? Hee! kuĵa kwe vha via kholomo yavho; Hee! kuĵa kwe! Iĵani ri yo tumbela; Hee! Kuĵa Kwe! Kurambo vha posa. Hee! kuĵa kwe! Ra swika ra gotsha; Hee! kuĵa kwe! gumbu mayooo?	<i>Kha vha imbe vho ima phanĵa vha tshi khou vhudzisa mbudziso ya uri ndi vho nnyi vhaĵa. Kha vha shumise minwe u nga ri ndi lufhanga musi hu tshi khou viiwa tshifuwo. Vha sumbedze vho tumba uri vha khou fhiwa ku nama</i>

VHEGE YA 4

THERISANO YA MAÑWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nŵale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 Tshiĵori hetshi tshi...
 Ndi humbula u nga Candice u...ngauri....
 Candice uri gudisa nga thero ya 'Mita I a londana' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwingwada zwiĵuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhothe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula
 mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nekane
 phindulo na vhañwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḷavhuvhili na Ḷavhuraru. Hu tshi katelwa na thangi.

nkhw	pfh	m
a	s	e
l	i	n
vh	w	ṅ

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **nkhw** / and / **pfh** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /**pfh**/-/**e**/-/**ṅ**/-/**e**/ = **pfheṅe**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /**nkhw**/ or /**pfh**/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /**l**/-/**e**/-/**l**/-/**a**/ = **lela**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: dr, ee
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **nkhwala**, **nkhwesa**, **nkhweleleni**, **nkhwivha**, **pfheṅe**, **pfhala**, **pfhiwa**, **lela**, **wawe**, **meme**, **vhalala**, **ṅemeneme**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U DIVHUDZISA

U ṆWALA THOLOKANYONḐIVHO

- 1 Ngudo i sa a thu thoma, kha vha ṅwale ṭhoho dzi tevhelaho: mbudziso na zwisimafhungo kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi, ni dzi ṭalutshedze arali zwo tea.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe vha rere nga mbudziso na phathinara.
- 4 Vhagudi vha tea u vula bugu dzavho dza u ṅwalela, vha ṅwala datumu na ṭhoho, vha dovhe vha ṅwale phindulo dza mbudziso.
- 5 Minete miṭanu ya u fhedzisela kha ngudo, kha vha sedze phindulo na vhagudi vha vha tendele u lulamisa mushumo wavho vhone vhaṅe.

VHUḐIFUNGI HU HULU HA CANDICE NA CARLA

- 1 Candice o gudisisa hani Carla u reila baisigiri?
Candice o gudisisa hani Carla u reila baisigiri.....
- 2 Ri tshi tou humbulela Candice o londisa hani mukomana wawe?
Ri tshi tou humbulela Candice o.....
- 3 Ndi nga mini Candice o dzhia tsheo ya u gudisa Carla u reila baisigiri?
Candice o dzhia tsheo ya u gudisa Carla u reila baisigiri ngauri.....

VHUḐIFUNGI HU HULU HA CANDICE NA CARLA

- 1 Candice o gudisisa hani Carla u reila baisigiri?
Candice o gudisisa Carla u reila baisigiri nga u farelela baisigiri ene a tshi khou reila/ nga u gidima murahu ha baisigiri o mu farelela yone.
- 2 Ri tshi tou humbulela Candice o londisa hani mukomana wawe?
Ri tshi tou humbulela Candice o konḑelela a sa fheli mbilu u gudisa mukomana wawe u reila baisigiri.
- 3 Nd inga mini Candice o dzhia tsheo ya u gudisa Carla u reila baisigiri?
Candice o dzhia tsheo ya u gudisa Carla u reila baisigiri ngauri o vha a tshi ṭoda uri vha reile vhoṭhe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 4.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u guɗiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 2

Vhege ya

5

THERO:

Vhukhunzi

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: Phosiṭa dzi hanedzanaho na vhukhunzi, ndila dzine vhana vha nga dzi shumisa kana maga ane vha nga a dzhia arali vha tshi khou tambudzwa nga khunzi kilasini.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Zwiṭirathedzhi zwa u bvela phanḍa!
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada u ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḍea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 44, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 45 na 46, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 48, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha tshithu tshithihi tshine ni nga ita arali ni tshi khou vhona muṅwe muthu a tshi khou tambudzwa nga khunzi.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U WANA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Jojo a tshi khou khou tambudzwa nga khunzi kha tshiṭori tsha Bugu Khulwane tsha: Tshikolo tshiswa tsha Jojo
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: U diimisela
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha ṅwale dzina ḷa **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Khunzi dzi ita mini?
 - b Ndi zwifhio zwine hunzi dza tambudzela vhaṅwe zwone?
 - c Ndi maga afhio ane na tea u dzhia arali ni tshi khou vhona muṅwe a tshi khou tambudzwa nga khunzi.

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Shona.
 - Amba.
 - Muṭaleli.

Tsidade kana luimbo	Nyito
Vhonani! maṭo ndi vhuḷaiḷai; O tonola maṭo Daimane yo xela; Ndi tshidumbumukwe; Tshikonela ho swaho; U shengedza vhana; Vhana vhaṭuku Shone! Mushengedzi!	<i>Kha vha sumbe maṭo a tshi kho sokou sedza. Vho a ruḷa. kha vha sumbedze muya sa tshidumbumukwe nga u monisa munwe vho u imisela ṅṅha. Vha imise zwangḷa vho khotha minwe vha tshi ri shone! Zwo pfuvha.</i>

Muṅwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ṅwalela vha ṅwale deithi na ṭhoho Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi

- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.
- 3 Kha vha muvhidzelo wa mafhungo a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u ñwala mafhungo tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 munṅa
 - 2 ñwana
 - 3 sekwa
 - 4 muthu
 - 5 mbevha
- 4 Tshi tevhelaho, kha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula mafhungo a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ṭalutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i ñwalwiswa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ḽa shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 munna
vhanna
 - 2 ñwana
vhana
 - 3 sekwa
masekwa
 - 4 muthu
vhathu
 - 5 mbevha
dzimbevha
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhalala kana u ñwala.
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: Tshikolo tshiswa tsha Jojo
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

U dzudzanya

T̄HOHO: Kha vha ṅwale tshiṭori nga muthu ane a khou tambudzwa nga khunzi. Tshiṭori tshi nga kha ḍi vha tsha khumbulelwa kana tsha vhukuma.

MUSHUMO: Kha vha ṅwale pharagirafu ya mitaladzi ya mafhungo ya 10.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ite tsukamuhumbulo.

KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA

- 1 kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa athu ṅwala.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo nga thero, sa:
Ndi khou ya u ṅwala nga ha muṅwe mutukana a no pfi Thina. U khou tambudzwa nga khunzi ngauri u na muvhili wo fhiraho ndingano. Hu na musidzana kilasini yawe a no pfi Maya a no mugwara/gaela ngazwo.

U EDZISELA/U MODELA: (NNE NDI A ITA...)

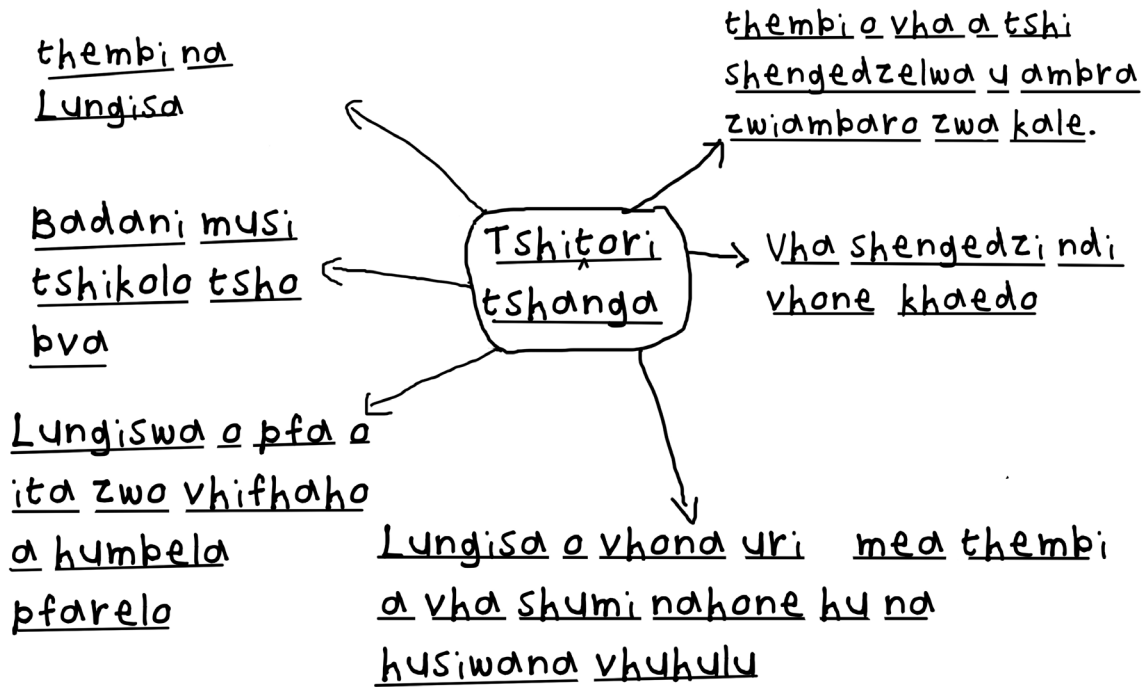
- 1 Kha vha ṅwalele vhagudi fureme ya u pulana kha luḷa luṅwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani **mutevhe** nga u fhindula mbudziso.
- 3 Fhedzisani pulani kha bodo ya tshoko kha luḷa luṅwe lurumbu lwa bodo.

Pulane ya tsukamuhumbulo			Tsukamuhumbulo		
Vhabvumbedzwa tshiṭorini itshi ndi vho nnyi?		Ndi ngani mutukana uyu o vha a tshi khou tambudzwa nga khunzi.	Thembi na Maya		Thina o vha a tshi khou tambudzwa nga khunzi ngauri o khwaṭhesa.
	Tshiṭori tshanga	Thaidzo tshiṭorini ndi ifhio?		Tshiṭori tshanga	Thabo u ṭoda thuso fhedzi muṅwe na muṅwe o farekanea u nga mu thusa
Fhethuvhupo tshiṭorini ndi vhufhio?	Hu na zwiṅwe zwa ndeme?	Thaidzo yo tandululwa hani?	Tshikolo tsha phuraimari kha shango la Afrika Tshipembe.	Maya o humbela pfarelo..	Mugudisi u dzudza Maya fhasi a mu ṭalutshedza uri ndi zwa ndeme u vha na vhuthu.

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NṂE NDI ITA)

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha humbule nga zwithu zwi re na ndeme zwine ṭhama/khonani ya vhukuma ya tea u vha zwone. Kha vha ṭalutshedze vhagudi na zwine ṭhama/khonani i si fanele u vha zwone.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulanela kha bodo ya tshokho, vha vha vhudze uri vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḍo ṅwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi bugu dza ṅdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṅwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kiḷasi vha fare **khuvhanganoṭshihadu** navho.

Pulane ya mapa wa mhumbulo

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo** la U vhala la 5.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuvhili

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U T̄anganya na u Fhandekanya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **fhw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **fhufhwa**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: / **fhu**/-/u/-/ **fhw**/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: / **fhu**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: / **u**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: / **fhw**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi ilo: / **a**/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **fhw**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u t̄anganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **fhu**/-/u/-/ **fhw**/-/a/= **fhufhwa**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /**fhu**/
- 11 Kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /**fhwa**/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a t̄anganya uri vha vhumbe ipfi: /**fhu**/-/ **fhwa**/ = **fhufhwa**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **fhw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **pfhufhwa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /**pfh**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? / **u**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**fhw** /
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio? /**a**/
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /**pfh**/-/u/-/ **fhw**/-/a/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **pfhufhwa**
- 9 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u t̄anganyisa mibvumo kha ipfi navho /**pfh**/-/u/-/ **fhw**/-/a/= **pfhufhwa**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: /**phfu**/
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ilo ipfi ndi lifhio?: /**fhwa**/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha t̄anganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**phfu**/-/ **fhwa**/ = **pfhufhwa**

VHONE VHA A ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoḥo: **maipfi a fhw.**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **fhufhwa**
 - 2 **pfhufhwa**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA.**

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

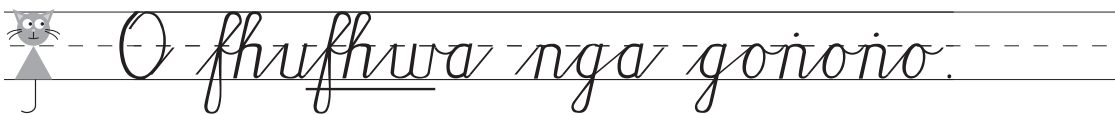
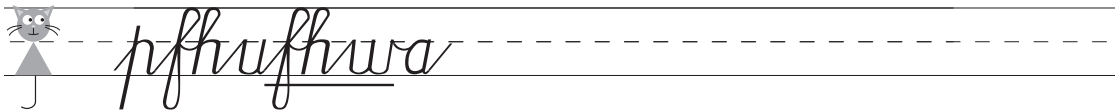
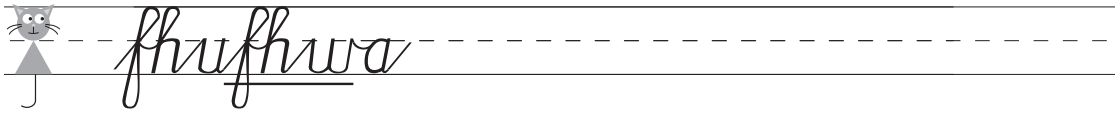
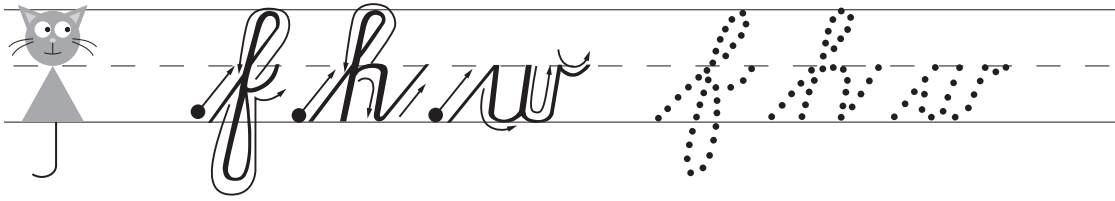
Maipfi: _____

Muñwalo:

Minete ya 15

U n̄wala ma(ḷeḷere), maipfi/ wa mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na u pomba: **fhw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA

Liñwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Tshikolo tshiswa tsha Jojo</p> <p>Jojo o vha a tshi khou ṭangana na zwi konḡaho tshikoloni tshiswa. Ndi ngani ndo ḡa kha itshi tshikolo? U khou gungula o vala tshifhaṭuwo nga zwanḡa zwawe. Vhana vha itshi tshikolo a vho ngo luga."</p>	<p>Hafha ndi guda uri Jojo u kha tshikolo tshiswa. Ndi guda uri ha ngo takala ngauri a vha na vhulenda khae.</p>

ᱵinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhabebi vha Jojo vho dzhia tsho ya uri u ᱑o wana pfunzo ya khwi᱆ arali a nga ya a dzula na khotsi awe Johannesburg. Jojo o vha o takala u thoma Gireidi 3 kha tshikolo tshiswa. Fhedzi o pfa zwi sa mu takadzi u sia mme awe na murathu wawe. O pfa zwi sa mutakadzi u sia tshikolo tshawe tshikulu. Na khonani dzawe dzo᱆. Ngauri zwino u Johannesburg u tama arali o vha a songo vhuya a ᱵuwa.</p>	<p>Hafha ndi guda uri Jojo u vho dzula Johannesburg na khotsi awe. Ndi guda uri vhabebi vha Jojo vha dzula fhethu ho fhambanaho, a vha dzuli vho᱆.</p>
<p>Jojo u khou shengedzwa nga tshigwada tsha vhatukana vhahulwane hafha tshikoloni tshiswa. Masiari ma᱆we na ma᱆we vho vha vha tshi mu tevhelela musi a tshi khou ya hayani. Namusi Bruce mu᱆we wa vhatukana vhahulwane hafha tshikoloni, o rwa mangilasi a Jojo a wela fhasi. A a dovha a a posa badani. Vha sea vha tshi khou gidima.</p>	<p>Ndi nnyi a no khou kolela Jojo? Hafha ndi guda uri vhatukana vhahulwane vha shengedza Jojo. Ndi guda uri vha a mu tevhelela. Ndi ᱑ivhudzisa uri ndi nga mini vhatukana vhahulwane vha tshi kolela Jojo?</p>
<p>Jojo a kwatama a dzhia mangilasi awe. Musi a tshi sedza n᱆ha, a vhona ramavhengele a tshi bva vhengeleni la mitambo a tshi khou gidima a tshi ᱑a hune a vha hone. Jojo o vha a tshi khou lila. Ha ᱆᱑i ramavhengele vha tshi zwi vhona. Jojo a rembuluwa a isa phanda na u tshimbila a tshi ya hayani.</p> <p>‘Ndi na muhumbulo wavhu᱑i! Thamusini nga lingedza u tamba bola tshikolo tshi tshi bva. Zwi ᱑o kona u kon᱑ela havha vhatukana u ni shengedza.’</p> <p>Jojo o humbula ngazwo, ndi muhumbulo wavhu᱑i hoyu. Mutambo muthihi une nda u takalela ndi wa bola ya milenzhe.’ Ndi ene a tshi fhindula. Fhedzi, athina zwienda zwa u tamba bola ya milenzhe.’ Jojo u amba o tou ᱵungufhala.</p> <p>‘Ndi ᱑uvha lanu la mashudu,’ Ndi ramavhengele vha tshi khou dzhena na ye vhengeleni. ‘Ndo vha ndi kati na u kunakisa vhengele, hu na zwienda zwinzhi zwa u raha bola zwine nda khou ᱆᱑a u kovha, lingedzani ri vhone’</p> <p>‘Zwi tou nndingana zwavhu᱑i.’ ndi Jojo a tshi amba. ‘Ndi zwanu zwino.’ Hu amba ramavhengele, tenda na vha ni tshi tambela thimu ya afha tshikolo.’ Ndi ramavhengele a tshi khou sumbedza Jojo ngomu vhengeleni. Ndi khou kunakisa vhengele. ‘Ndi na zwienda na mabutsu manzhi zwi no tea u ᱵuwa</p>	

VHEGE YA 5

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Jojo u khou vhoḥḥa phere ya we ya zwienda zwa bola ya milenzhezwiṣwu.</p>	<p>Ndo guda uri ramavhengele vha ḍo ṅea Jojo zwienda zwa u raha bola uri a kone u tamba thimuni ya tshikolo.</p>
<p>Jojo o vha wa mashudu ngauri ḍuvha ḽi tevhelaho tshikoloni, ho vha hu na ṅḍowḍowe ya mutambo wa bola ya milenzhe. Tshikolo tshi tshi bva, Jojo a mbo ambara zwienda zwa bola zwiṣwa o mbo ḍi ya mudavhini wa bola. O pfa a songo dzulisea musi a tshi tou kanda mudavhini. O sedza vhaṭaleli thungo dzoṭhe. Vha shengedzi vho vha vho dzula lumemeni lwa mudavhi, vha tshi khou sea vha tshi musumba.</p> <p>Nga tshifhinga hetsho, bola yo tou livha Jojo. O i ḍirivhula a tshi khou ya mapalani. O mbo ḍi raha nga maṅḍa mahulu. Jojo o mbo ḍi kora. Vhaṭaleli vhoṭhe vho mu takalela vhoṭhe nga ṅḍa ha vhashengedzi.</p> <p>Jojo o tamba bola ya khwiṅesa ya vhutshilo hawe. O kora tshikoro murahu ha tshiṅwe. Mafheloni a mutambo, vho mu takalela vha tshi tshanta dzina ḽawe 'Jojo! Jojo!'</p>	<p>Hafha ndi guda uri Jojo u na talente ya u tamba bola ya milenzhe. U kona u ḍirivhula na u kona bola ṅnzhi.</p>
<p>'Ni kha thimu ya A, ndi mugudisi vha tshi vhudza Jojo mafheloni a mutambo. 'Vhagudiswa Gireidi ya 3 vho vha vha sa swiki u ita thimu A. No ṅewa nga maṅḍa!' vha ralo vha tshi mu vhudza. Thimu ntswa ya Jojo ya kuvhangana vhoṭhe, vha tshi khou khou ḍitakalela. Jojo a sedza kha vhashengedzi. Vho vha vha sa sei kana u sumba zwaho. 'Ndi a tenda uri muṅwe na muṅwe u ḍo dzika,' ndi Jojo a tshi khou ḍihumbulela.'</p>	<p>Ndi guda uri Jojo o kona u vha kha thimu A kha thimu ya bola ya vhatambi makone, ngauri ndi mutambi makone kha bola ya milenzhe.</p>

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Jojo o pfulutshela ngafhi?	O pfulutshela Johannesburg u dzula na khotso awe.
Ndi nnyi ano shengedza Jojo?	Tshigwada tsha vhatukana vhahulwane afho tshikoloni tshiswa.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Jojo o vha tshipiḁa tsha bola ya milenzhe?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri ramavhengele vho ri zwi ḁo konḁela vhatukana vhahulwane u mu shengedza. • Ngauri ramavhengele vho mu fha zwienda zwiswa. • Ngauri o fulufhedzisa ramavhengele uri u ḁo vha tshipiḁa tsha thimu arali a wana zwienda zwiswa. • Ngauri u funa bola ya milenzhe. • Ngauri u a kona bola ya milenzhe. • Ngauri o kora zwikoro zwinzhi, a kona u ya kha thimu A. • Ngauri o vha a tshi khou ḁoḁa uri vhatukana vhahulwane vha songo tsha mushengedza.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḁila Minete ya 30

VHEGE YA 5

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḁasi yoḁhe, muḁwe na muḁwe e na **Bambirimishumo ḁa U vhala ḁa 5.**
- 2 Kha vha ḁalutshedze kiḁasi yoḁhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḁalutshedze kiḁasi yoḁhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

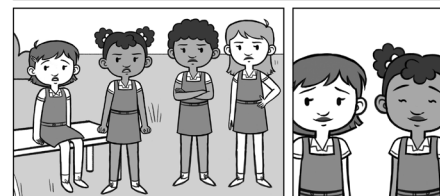
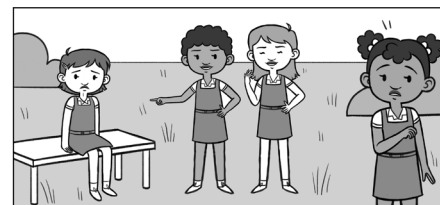
ḌIVHAMAIPFI YA THERO

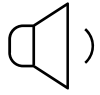
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Tshituḥu.
 - Lemala.
 - Lunguluwa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhonani! maṭo ndi vhuḷaiḷai; O tonola maṭo Daimane yo xela; Ndi tshiqumbumukwe; Tshikonela ho swaho; U shengedza vhana; Vhana vhaṭuku Shone! Mushengedzi!	<i>Kha vha sumbe maṭo a tshi kho sokou sedza. Vho a ruḑa. kha vha sumbedze muya sa tshiqumbumukwe nga u monisa munwe vho u imisela nṭha. Vha imise zwanḑa vho kotha minwe vha tshi ri shone! Zwo pfuvha.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u Ṭanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **nyw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **ṭanganywa**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /ṭ/-/a/-/n/-/g/-/a/-/nyw/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /ṭ/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /a/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /n/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa vhuṅa wa ipfi ilo: /g/
- 8 Kha vha bule mubvumo wa vhuṭanu wa ipfi ilo: /a/
- 9 Kha vha bule mubvumo wa vhurathi wa ipfi ilo: /nyw/
- 10 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 11 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **ṭanganywa**
- 12 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ṭ/-/a/-/n/-/g/-/a/-/nyw/-/a/= **ṭanganywa**
- 13 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: /ṭang/
- 14 Kha vha bule dungo la vhuvhili la ilo ipfi: /an/
- 15 **Kha vha bule dungo la vhuraru la ilo ipfi: /ywa/**
- 16 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi: /ṭang/-/an/-/ywa/ **ṭanganywa**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **nyw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vhekanywa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /vh/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /e/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /k/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṅa wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṭanu wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /nyw/
- 8 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhurathi wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /a/
- 9 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? /vh/-/e/-/k/-/a/-/nyw/-/a/
- 10 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **vhekanywa**
- 11 Vha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha ṭanganyise mibvumo u vhumbe fhungo na vhone: /vh/-/e/-/k/-/a/-/nyw/-/a/= **vhekanywa**
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio? /vhe/
- 13 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /kan/
- 14 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuraru la ipfi ilo ndi lifhio?: /ywa/

- 15 Kha vha vhudze vhagudi vha tanganye madungo u vhumba fhungo: /vhe/-/kan/-/ywa/
= **vhekanywa**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha nwale deithi na thoho: **maipfi a nyw**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **tanganywa**
 - 2 **vhekanywa**
 - 3 **vhofhekanywa**
- 4 Vhagudi vha tea u nwala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete mitanu yo salaho ya ngudo, kha vha nwale mafhungo nga ndila kwayo kha bodo ya tshokho, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 6 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha talutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u talusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

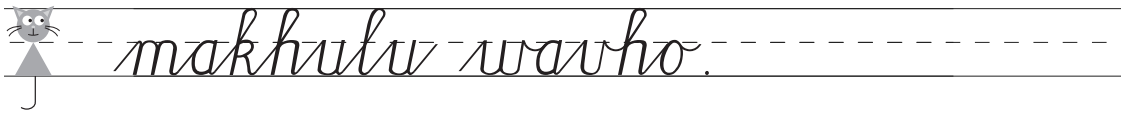
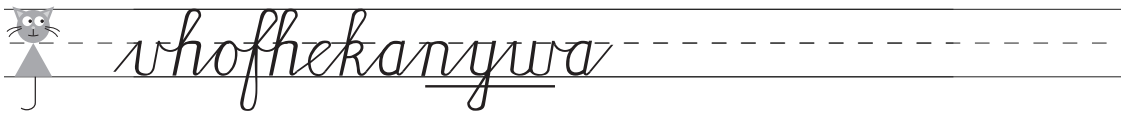
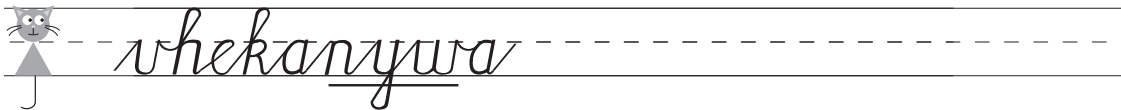
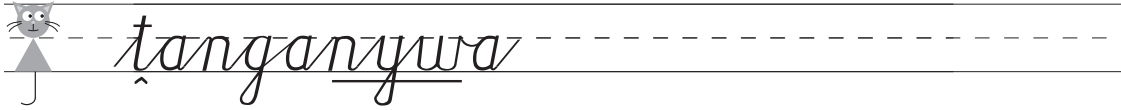
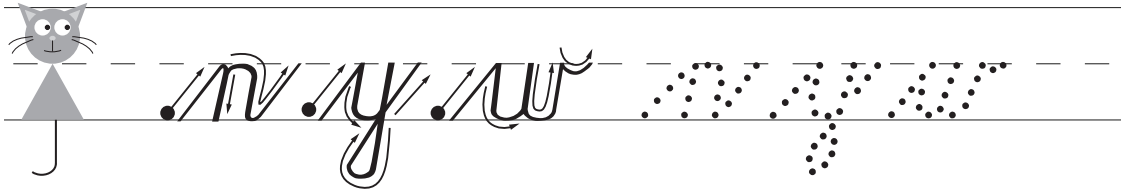

Muñwalo:

Minete ya 15

U nwala ma(ledere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maledere matuku na u pomba: **nyw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ledere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshaula vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha nwale (ma)ledere kha mitana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha nwale (ma)ledere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u nwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

VHEGE YA 5

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U n̄wala:

Minete ya 30

U pulana na mvetomveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale tshiṭori nga muthu ane a khou tambudzwa nga khunzi. Tshiṭori tshi nga kha ḍi vha tsha khumbulelwa kana tsha vhukuma.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale pharagirafu ya mitaladzi ya mafhungo ya 10.

TSHIT̄IRATHEDZHI TSHA U PULANA:

Ho vhuya ha vha na... (ri vhudzeni nga fhethuvhupo na vhabvumbedzwa)

O vha a.... (ṭalutshedzani thaidzo ndi ifhio?)

Fhedzi ha.... (ṭalutshedzani uri thaidzo yo tandululwa hani?)

Mafheleloni... (pfunzo ya tshiṭori ndi ifhio?)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye na ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI ITA...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulana na ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko kha luḷa luḷwe lurumbu lwa bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala vhe na vhagudi.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi u shumisa zwiḍevhe kha fhungo nga u tou modela kana u edzisela.
- 5 Nga u modela/edzisela kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Ho vhuya ha vha na muḱwe mutukana we a vha a tshi pfi Thina. **O vha a** khwaṭha u fhira vhathu vhoṭhe kiḷasini. Hezwi zwo vha zwi sa tou vha mafhungo a dinesaho lini, nga n̄ḍa ha uri muḱwe musidzana kiḷasini o vha a tshi dzulela u mu gaela/gwara. Ḍuvha liḱwe na liḱwe o vha tshi mu vhudza uri o khwaṭhesa, a tshi ita na mibvumo I itwaho nga nguluvhe.

Fhedzi ha, liḱwe ḍuvha mugudisi wa Thina vha mu vhidzela kiḷasini nga bureiki.

‘Ndi khou vhona hoyu Maya u dzulela u ni gaela/gwara – ndi khou ḍo amba nae.’

Nga ḍuvha lenelo, vho mme Moeng vha amba na Maya. Vha mu ṭalutshedza uri a si zwavhuḍi u gaela/gwara muḱwe n̄wana nga u khwaṭha hawe. Masiari a ḍuvha lenelo, Maya o mbo ḍi humbela Thina Pfarelo.

Mafheleloni, u bva zwenezwo Maya ha ngo tsha dovha u gaela/gwara Thina.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHONE VHA...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwala deithi na thoho: Musi we nda diimisela: Mvetomveto
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha nwala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u nwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho vhone vhane.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze manwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou nwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

Ho vhuya ha vha na musidzana a no pfi
thembi. O vha e na vhulenda na u vha
wavhudi.

O vha a tshi da tshikoloni o ampara zwo
kunesaho fhedzi zwi zwa kale zwa dovha
zwa vha zwi tuku nyana. Lungiswa o vha a
tshi dzulela u mukolela a tshi mu vhidza
uri musidzana wa dasitibini.

Fhedzi linwe duvha vha tshi khou ya
hayani. Lungiswa a vhona uri mea
thembi a vha shumisa na hone vho vha vhe
zwiswand zwa mafhelelo.

Mafheloni Lungiswa o pfa o ita zwo
vhifhaho a humbela pfarelo. O ita na
u nea Thembi zwinwe zwa zwi ampara
zwawe zwa a vha a sa tsha zwi ampara.

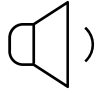

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavuḥuḅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Maḷeḷere a a ṭhadulana

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ṅḍowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **fhufhwa, pfhufhwa**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **fhufhwa, pfhufhwa**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /p/ na / ndi maḷeḷere o fhambanaho, fhedzi maḷeḷere ayo maṅwe oṭhe a khou fana!

RINE RI...

TSHITEṆWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **vhekanywa, ṭanganywa**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **ṭanganywa, vhekanywa**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITEṆWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **ṭanganywa**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷeḷere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **zwanga, nanga**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko:
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷeḷere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷeḷere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷeḷere afhio.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬALA MAṆWALWANI

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Tshikolo tshiswa tsha Jojo</u></p> <p>Jojo o vha a tshi khou ṭangana na zwi konḡaho tshikoloni tshiswa. Ndi ngani ndo ḡa kha itshi tshikolo? U khou gungula o vala tshifhaṭuwo nga zwanḡa zwawe. Vhana vha itshi tshikolo a vho ngo luga."</p>	<p>Ndi ngani Jojo o dzula o vala tshifhaṭuwo tshawe nga zwanḡa? Hoo! Ndi guda uri o vha a songo takala. Ndi guda uri vhana vha tshikoloni tshawe tsha kale vho vha vha sa koli u fana na havha vha hafha tshikoloni tshiswa.</p>
<p>Vhabebi vha Jojo vho dzhia tsheo ya uri u ḡo wana pfunzo ya khwiṅe arali a nga ya a dzula na khotsi awe Johannesburg. Jojo o vha o takala u thoma Gireidi 3 kha tshikolo tshiswa. Fhedzi o pfa zwi sa mu takadzi u sia mme awe na murathu wawe. O pfa zwi sa mutakadzi u sia tshikolo tshawe tshiṭuku. Na khonani dzawe dzoṭhe. Ngauri zwino u Johannesburg u tama arali o vha a songo vhuya a ṭuwa.</p>	<p>Ndi guda uri Jojo u ṭuvha tshikolo tshawe tsha kale. Ndi guda uri u tama u vhuyelela tshikoloni tshawe tsha kale.</p>
<p>Jojo u khou shengedzwa nga tshigwada tsha vhatukana vhahulwane hafha tshikoloni tshiswa. Masiari maṅwe na maṅwe vho vha vha tshi mu tevhelela musi a tshi khou ya hayani. Ṇamusi Bruce muṅwe wa vhatukana vhahulwane hafha tshikoloni, o rwa mangilasi a Jojo a wela fhasi. A a dovha a a posa badani. Vha sea vha tshi khou gidima.</p>	
<p>Jojo a kwatama a dzhia mangilasi awe. Musi a tshi sedza nṭha, a vhona ramavhengele a tshi bva vhengeleni ḡa mitambo a tshi khou gidima a tshi ḡa hune a vha hone. Jojo o vha a tshi khou lila. Ha ṭoḡi ramavhengele vha tshi zwi vhona. Jojo a rembuluwa a isa phanḡa na u tshimbila a tshi ya hayani.</p> <p>'Ndi na muhumbulo wavhuḡi! Ṭhamusi ni nga lingedza u tamba bola tshikolo tshi tshi bva. Zwi ḡo kona u konḡela havha vhatukana u ni shengedza.'</p>	

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Jojo o humbula ngazwo, ndi muhumbulo wavhuḡi hoyu. Mutambo muthihi une nda u takalela ndi wa bola ya milenzhe.' Ndi ene a tshi fhindula. Fhedzi, athina zwienda zwa u tamba bola ya milenzhe.' Jojo u amba o tou ḡungufhala.</p> <p>'Ndi ḡuvha Ḳanu Ḳa mashudu,' Ndi ramavhengele vha tshi khou dzhena na ye vhengeleni. 'ndo vha ndi kati na u kunakisa vhengele, hu na zwienda zwinzhi zwa u raha bola zwine nda khou ḡoḡa u kovha, lingedzani ri vhone'</p> <p>'Zwi tou nndingana zwavhuḡi.' ndi Jojo a tshi amba. 'Ndi zwaḡu zwino.' Hu amba ramavhengele, tenda na vha ni tshi tambela thimu ya afha tshikolo.' Ndi ramavhengele a tshi khou sumbedza Jojo ngomu vhengeleni. Ndi khou kunakisa vhengele. 'Ndi na zwienda na mabutsu manzhi zwi no tea u ḡuwa</p>	
<p>Jojo u khou vhofha phere ya we ya zwienda zwa bola ya milenzhezwitwu.</p>	
<p>Jojo o vha wa mashudu ngauri ḡuvha Ḳi tevhelaho tshikoloni, ho vha hu na ḡowenḡowe ya mutambo wa bola ya milenzhe. Tshikolo tshi tshi bva, Jojo a mbo ambara zwienda zwa bola zwiwa o mbo ḡi ya mudavhini wa bola. O pfa a songo dzulisea musi a tshi tou kanda mudavhini. O sedza vhaḡaleli thungo dzoḡhe. Vha shengedzi vho vha vho dzula lumemeni lwa mudavhi, vha tshi khou sea vha tshi musumba.</p> <p>Nga tshifhinga hetsho, bola yo tou livha Jojo. O i ḡirivhula a tshi khou ya mapalani. O mbo ḡi raha nga maanḡa mahulu. Jojo o mbo ḡi kora. Vhaḡaleli vhoḡhe vho mu takalela vhoḡhe nga nnḡa ha vhashengedzi.</p> <p>Jojo o tamba bola ya khwiḡesa ya vhutshilo hawe. O kora tshikoro murahu ha tshiḡwe. Mafheloni a mutambo, vho mu takalela vha tshi tshanta dzina Ḳawe 'Jojo! Jojo!'</p>	<p>Jojo o vha a tshi khou ḡipfisa hani? Ndi guda uri Jojo o vha a songo dzulisea mathomomi a ḡowenḡowe, fhedzi ndo guda uri o kora zwikoro zwinzhi. Ndi ḡivhudzisa uri Jojo o ḡipfisa hani mafheloni a muḡambo, musi muḡwe na muḡwe a tshi khou vha a tshi khou mu takalela?</p>
<p>'Ni kha thimu ya A, ndi mugudisi vha tshi vhudza Jojo mafheloni a mutambo. 'Vhagudiswa Gireidi ya 3 vho vha vha sa swiki u ita thimu A. No ḡewa nga maanḡa!' vha ralo vha tshi mu vhudza. Thimu ntswa ya Jojo ya kuvhangana vhoḡhe, vha tshi khou khou ḡitakalela. Jojo a sedza kha vhashengedzi. Vho vha vha sa sei kana u sumba zwaho. 'Ndi a tenda uri muḡwe na muḡwe u ḡo dzika,' ndi Jojo a tshi khou ḡihumbulela.'</p>	<p>Ndi guda uri vhatukana vhahulwane vho ima u sea na u sumba Jojo. Ndo dovha hafhu nda guda uri Jojo o humbula uri tshiḡwe na tshiḡwe tshi ḡo luga zwino. Ndi a ḡivhudzisa arali ramavhengele o takala uri u shengedziwa ho ima.</p>

VHEGE YA 5

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi vho nnyi vhe vha takalela na u tshanta dzina la Jojo?	Vhaṭaleli vhoṭhe, muṅwe na muṅwe nga nṅa ha vhashengedzi.
Ni zwi ḡivhisa hani uri Jojo o ṅewa kha bola ya milenzhe?	U a ḡirivhula, u kora bola nṅzhi, u kona u vha kha thimu A na uri vhana vha Gireidi 3 vho vha vha sa a thu kona u vha kha thimu A.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ni humbula uri Jojo o ḡipfisa hani o kona u vha kha thimu A?	<ul style="list-style-type: none"> Ndi humbula uri o takala ngauri mugudisi vho mu vhudza uri o ṅewa. Ndi humbula uri o ḡipfa zwavhuḡi ngauri vhatukana vhahulwane vho vha vha sa tsha mu sea na u mu sumba. Ndi humbula uri u pfa a tshi ḡihudza ngauri vhagudiswa vha Gireidi 3 a vha athu vha tshipiḡa tsha thimu A. Ndi humbula uri o takala ngauri muṅwe na muṅwe o vha a tshi khou mu takalela. Ndi humbula o pfa o vhofoholowa ngauri zwi vhonele u shengedzwa hu ḡo guma. Nzw

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- Kha vha dzudze kiḡasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 5**.
- Kha vha ṭalutshedze kiḡasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **La vhuṅa**.
- Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- Kha vha ṭalutshedze kiḡasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **La vhuṅa**.
- Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Dirivhula.
 - Kora.
 - Talente.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhonani! maṭo ndi vhuḷaiḷai; O tonola maṭo Daimane yo xela; Ndi tshidumbumukwe; Tshikonela ho swaho; U shengedza vhana; Vhana vhaṭuku Shone! Mushengedzi!	<i>Kha vha sumbe maṭo a tshi kho sokou sedza. Vho a ruḍa. kha vha sumbedze muya sa tshidumbumukwe nga u monisa munwe vho u imisela nṭha. Vha imise zwanḡa vho khotha minwe vha tshi ri shone! Zwo pfuvha.</i>

VHEGE YA 5

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
kha tshitori itshi tshi amba nga...
Ndi takalela hetshi tshitori ngauri ...
Ndi humbula u nga Jojo o pfa e khwine mafheleloni ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru. Hu katelwa na thangi.

fhw	nyw	u
p	fh	a
w	vh	e
k	o	m

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **fhw** / na / **nyw** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa /**vh**/-/**e**/-/**k**/-/**a**/-/**nyw**/-/**a**/ = **vhekanywa**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /**fhw** / **or** / **nyw** /
- 6 Kha vha sumbedze vhana u vhumba maipfi, sa: /**k**/-/**o**/-/**p**/-/**a**/ = **kopa**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **fhw, nyw**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **fhufhwa, pfhufhwa, vhekanywa, vhofhekanywa, kuma, meme, wawe, kopa**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalu (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

U ṆWALA THOLOKANYONDIVHO

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha ṅwale ṭhoho i tevhelaho, mbudziso na zwirangi zwa mafhungo kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi, vha dzi ṭalutshedze arali hu na ṭhoḏea iyo.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe, vha rere nga mbudziso na phathinara.
- 4 Vhagudi vha ḏo tea u vula bugu dzavho dza ṅḏowedzo, vha ṅwala deithi na ṭhoho, na phindulo dza mbudziso.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho kha ngudo, kha vha ambe nga phindulo na vhagudi vha vha tendele u khakhulula mushumo wavho.

TSHIKOLO TSHISWA TSHA JOJO

- 1 Tshikolo tshiswa tsha Jojo tsho vha tshi gai?
Tshikolo tshiswa tsha Jojo tsho vha tshi...
- 2 Ndi vhone vhe vha vha tshi tambudza Jojo?
..... vho vha vha tshi tambudza Jojo.
- 3 Ndi ngani ravhengele o ṅea Jojo phere ya zwienda zwiswa zwa u tamba bola?
Ravhengele o ṅea Jojo phere ya zwienda zwiswa zwa u tamba bola ngauri...

TSHIKOLO TSHISWA TSHA JOJO

- 1 Tshikolo tshiswa tsha Jojo tsho vha tshi gai?
Tshikolo tshiswa tsha Jojo tsho vha tshi Johannesburg.
- 2 Ndi vhone vhe vha vha tshi tambudza Jojo?
Vhatukana vhahulwane vho vha vha tshi tambudza Jojo.
- 3 Ndi ngani ravhengele o ṅea Jojo phere ya zwienda zwiswa zwa u tamba bola?
Ravhengele o ṅea Jojo phere ya zwienda zwiswa zwa u tamba bola ngauri o vha a sa ṭḏi uri khunzi dzi tambudze Jojo / O humbula uri Jojo u ḏo tamba bola musi tshikolo tshi tshi bva uri vhatukana vhahulwane vha dzikhunzi zwi vha konḏele u mu tambudza / ngauri Jojo o vha a tshi ṭḏa u tamba bola fhedzi o vha a si na zwienda zwa hone zwa u raha bola.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 2

Vhege ya

6

THERO:

Vhukhunzi

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: bugu dza vhana dzi ambaho nga vhukhunzi.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: nyito dzi fhataho u pfelana vhuṭungu nga ngomu kilasini.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 49 na 50, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 51, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 11, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha u sumbedza uri muthu a no tambudzwa nga khunzi a nga ḍipfa hani.

Musumbuluwo

Nyito dza Orala

Minete ya 15

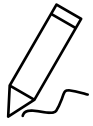
U DOVHOLOLA THERO: U WANA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha muṭa u tshi khou ṭangana kha tshiṭori tsha Bugu Khulwane: **Vho Timeo vha thusa muṭa wavho**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na i no pfi: **Vhukhunzi**
- 3 Kha vha ole tshidanga vha ṅwale dzina ḁa **thero**. vhukati ha bodo ya tshoko vha ṅwale dzina ḁa **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho
- 7 Ndi nga mini vhaṅwe vhatu vha tshi tambudza vhaṅwe nga vhukhunzi?
- 8 Ni nga ita mini u fhelisa vhukhunzi?
- 9 Ni nga amba na nnyi arali hu na khunzi ine ya khou ni tambudza?

DIVHAMAIPI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Mutsinda.
 - Mubvanḁa.
 - Luambo.
 - Khalo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhonani! maṭo ndi vhuḁaiḁai; O tonola maṭo Daimane yo xela; Ndi tshidumbumukwe; Tshikonela ho swaho; U shengedza vhana; Vhana vhaṭuku Shone! Mushengedzi!	<i>Kha vha sumbe maṭo a tshi kho sokou sedza. Vho a ruḁa. kha vha sumbedze muya sa tshidumbumukwe nga u monisa munwe vho u imisela ṅṅha. Vha imise zwanḁa vho kotha minwe vha tshi ri shone! Zwo pfuvha.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale deithi na thoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.
- 3 Kha vha muvhidzelo wa mafhungo a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u ñwala mafhungo tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Munna u do ya vhengeleni.
 - 2 Ñwana u do ya tshikoloni.
 - 3 Sekwa li do gidimisa ñwana.
 - 4 Houla muthu u na swili.
 - 5 Mbevha i do shavha ya dzumbama.
- 4 Tshi tevhelaho, kha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula mafhungo a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha talutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i ñwalwiswa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo la shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Munna u do ya vhengeleni.
Vhanna vha do ya vhengeleni.
 - 2 Ñwana u do ya tshikoloni.
Vhana vha do ya tshikoloni.
 - 3 Sekwa li do gidimisa ñwana.
Masekwa a do gidimisa ñwana.
 - 4 Houla muthu u na swili.
Hayhala vhathu vha na swili.
 - 5 Mbevha i do shavha ya dzumbama.
Dzimbevha dzi do shavha dza dzumbama.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musu vha tshi khou vhala kana u ñwala.
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIŤIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiťori tsha: **Vho Timeo vha thusa muťa wavho**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaťari liťwe na liťwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ťumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuťi uri tshiťori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiťa zwo teaho zwa tshiťori.
- 6 Kha vha vhale tshiťori tshoťhe nga khathihi, vha sa imi.

U n̄wala:

Minete ya 30

U dzudzanya

THOHO: Kha vha n̄wale tshiṭori nga muthu ane a khou tambudzwa nga khunzi. Tshiṭori tshi nga kha ḍi vha tsha khumbulelwa kana tsha vhukuma.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale pharagirafu ya mitaladzi ya mafhungo ya 10.

NDUGISELO

- Kha vha n̄wale mutevhemuṭoli wa nzudzanyo kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u n̄wala ngudo.
- Kha vha n̄wale mvetomveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili

MUTEVHEMUṬOLI WA NZUDZANYO:

- 1 Ndo shumisa tshifhinga tsho fhiraho?
- 2 Ndo shumisa muthu wa u thoma?
- 3 Zwiwo zwanga zwi na ndunzhendunzhe?
- 4 Ndi na mafhungo a 8 o fheleaho?
- 5 Ndo peḷeṭa maipfi zwavhuḍi?
- 6 Ipfi ḷinwe na ḷinwe ḷi thoma nga ḷeḍeredanzi?
- 7 Mafheleloni ha fhungo ḷinwe na ḷinwe ri vhea tshithoma kana tshigagarukela?

U MODEḷA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (N̄NE NDI...)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemuṭoli n̄ṭha.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele vhagudi mvetomveto n̄ṭha.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemuṭoli, vha vha vhone arali mvetomveto yavho i si na vhukhaki kana i tshi ṭoḍa u khakhululwa.
- 4 Nga u modeḷa kha vha sumbedze vhagudi n̄ḍila ya u khakhula.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (VHOIWE NI ITA...)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza n̄dowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wa u n̄wala.
- 3 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemuṭoli wa u dzudzanya, vha khakhulule na u khwinisa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṭanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u n̄wala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho ḍowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou n̄wala.

- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshelese, kha vha n'wale vhukhaxhi ho dowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaxhi havho.

Ho vhuya ha vha na musidzana a no pfi
Thempi. O vha e na vhulenda na u vha
wavhudi.

O vha a tshi da tshikoloni o ambara zwo
kunesaho fhedzi zwi zwa kale zwa dovha
zwa vha zwi tuku nyana. Lungiswa o vha a
tshi dzulela u mukolela a tshi mu vhidza
uri musidzana wa dasitibini.

Fhedzi linwe duvha vha tshi khoy ya
hayani. Lungiswa a vha na uri ^mmed
Thempi a vha shumi na hone vho vha vhe
zwisevana zwa mafhelelo.

Mafheloni Lungiswa o pfa o ita zwo
vhifhaho a humpela pfarelo. O ita na
u na Thempi zwi nwe zwa zwi ambara
zwo zwa vha a sa tsha zwi ambara.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo ya mibvumo, u fhandekanya na u ṭanganya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **mphy**
- 2 Kha vha bule ipfi: **khompyutha**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**kh/-/o/-/mphy/-/u/-/th/-/a/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /**kh/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḷo: /**o/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: / **mphy/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa vhuṅa wa ipfi ḷo: /**u/**
- 8 Kha vha bule mubvumo wa vhuṭanu wa ipfi ḷo: /**th/**
- 9 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ḷo: /**a/**
- 10 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **khompyutha**
- 11 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**kh/-/o/-/mphy/-/u/-/th/-/a/ = khompyutha**
- 12 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḷa u thoma ḷa ipfi ḷo: /**khom/**
- 13 kha vha bule dungo ḷa vhuvhili ḷa ipfi ḷo: /**phyu/**
- 14 **kha vha bule dungo ḷa vhuraru ḷa ipfi ḷo: /ta/**
- 15 Kha vha modeḷe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri vha vhumbe ipfi: /**khom/-/phyu/-/ta/ = khompyutha**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **mphy**
- 2 Kha vha bule ipfi: **mphye**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? /**mphy/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? /**e/**
- 5 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**mphy/-/e/**
- 6 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **mphy**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**mphy/-/e/ = mphye**
- 8 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḷa u thoma ḷa ḷo ipfi ndi ḷifhio?: /**mphye/**
- 9 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**mphye/ = mphye**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: maipfi a **mphy**.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
- 4 **khomphyutha**
- 5 **mphye**
- 6 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 7 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 8 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 9 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

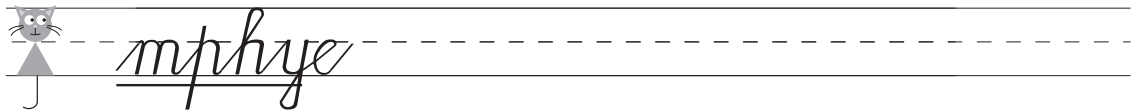
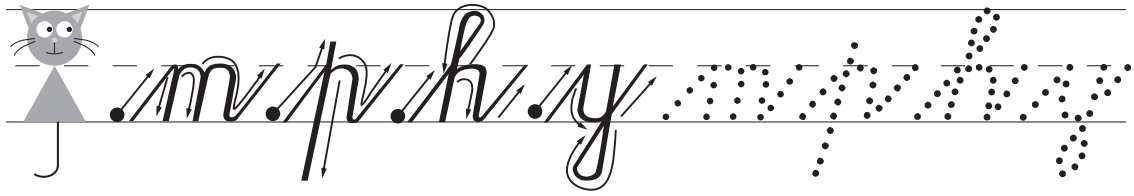

Muṅwalo:

Minete ya 15

U n̄wala ma(ḽeḽere), maipfi/ nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: **mphy**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬUMEKANYA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Vho Timeo vha thusa muṭa wavho</u></p> <p>‘Ho vha hu hani tshikoloni ṅamusi?’ Ndi vho Timeo vha tshi vhudzisa ṅwana wavho wa musidzana a tshi tou dzhena nga muṅango.</p> <p>Eva o vinyulamashaḁa awe. ‘Ho vha hu havhuḁi, U fhindula o tou ṭungufhala.</p> <p>‘Ho khakhea mini?’ Hu vhudzisa vho Timeo.</p> <p>‘Tshiṅwe tshifhinga hu na hoyu musidzana a no sokou ntsumba. Uri ṅṅe ndi pfi mafutha. Ndo khwaṭhesa ṅṅe nandi? Ndi Eva a tshi vhudzisa</p> <p>Vho Timeo vha amba nga vhulenda vha ri, thetshelesani, vhashengedzi vha huṅwe na huṅwe. Zwi ne na tea u ita tshiṅwe tshifhinga ndi u nga a ni zwi pfi. Wanani khonani dzaṅu na vathu vha re na vhulenda, ni fhedze tshifhinga tshinzhi ni navho.’</p>	
<p>‘Ho vha hu hani mushumoni ṅamusi?’ Vho Timeo vha vhudzisa mufumakadzi wavho zwezwi a tshi tou dzhena.</p> <p>Vho Gloria vha dzungudza ṭhoho. ‘Ho vha hu havhuḁi, ‘Vha fhindula vho tou ṭungufhala.</p> <p>‘Ho itea mini?’ vha a vhudzisa.</p> <p>‘Hu na vhaṅwe vhafumakadzi vha no ri ndo vha ndo tea ndi songo wana mushumo. Vha ri ndi tea u ya hayani, fhedzi ro dzula hafha miṅwaha. A si hayani hashu fhano?’ Ndi vho Gloria vha tshi vhudzisa.</p> <p>Vho Timeo vha amba nga vhulenda vha ri, thetshelesani, vhashengedzi vha huṅwe na huṅwe. Zwi ne na tea u ita tshiṅwe tshifhinga ndi u nga a ni zwi pfi. Wanani khonani dzaṅu na vathu vha re na vhulenda, ni fhedze tshifhinga tshinzhi ni navho.’</p>	<p>Ndi a kona u ṭumanya mafhungo a Eva na Vho Gloria, vhoṭhe vha khou shengedzwa/ tambudzwa. Ndi a zwi vhona uri vhoṭhe a vha na vhuḁifhulufheli musi muṅwe a tshi amba zwo vhihahaho nga havho.</p>

L̥inwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>‘Nḡowenḡowe ya bola ya milenzhe yo vha i hani?’ Vho Timeo vha vhudzisa ṛwana wavho wa mutukana a no pfi Emmanuel zwezwi a tshi tou dzhena nga muṅango.</p> <p>Emmanuel a monisa maṭo awe. ‘Yo vha yavhuḡi’. O fhindula o tou ṭungufhala.</p> <p>‘Ho tou itea mini?’ Vha a vhudzisa.</p> <p>‘Tshiṛwe tshifhinga hu na hoyu mutukana a no nkolela. U ri nḡe a thi koni u ḡirivhula kana u fhisela bola kha vhaṛwe. ‘Ndi tou vha muthu a sa koni bola ya milenzhe?’ Hu vhudzisa Emmanuel.</p> <p>Vho Timeo vha amba nga vhulenda vha ri, thetshesani, vhashengedzi vha huṛwe na huṛwe. Zwi ne na tea u ita tshiṛwe tshifhinga ndi u nga a ni zwi pfi. Wanani khonani dzaṅu na vhatu vha re na vhulenda, ni fhedze tshifhinga tshinzhi ni navho.’</p>	<p>Ohoo! Emmanuel u khou shengedzwa/ tambudzwavho na ene. Ndi a ḡivhudzisa uri Eva Vho Gloria na Emmanuel vha khou shaya vhuḡifulufheli ngauri vha dzulela u tambudzwa.</p>
<p>Vho Timeo vho ḡidzulela kha sofa, vha tshi khou ḡa marambo a ṭhoho nga ha muṭa wavho. A vho ngo takalela u vhona miraḡo ya muṭa wavho vha sa ḡifulufheli nga mulandu wa u shengedzwa/ tambudzwa. Vha dzhia tsheo ya u ita muṭangano na muṭa wavho.</p>	<p>Vho Timeo vha ṭumanya khaedu ya Eva, vho Gloria na Emmanuel – vha vhona dzi tshi fana. Vha humbula u vhidza muṭangano wa muṭa wavho uri vha vha thuse u ita vhuṭumanyi na vhaṛwe.</p>
<p>Vho Timeo vho ita makipukipu vha vhidza vha muṭa wavho uri vha ye khishini. Vho dzula u mona na ṭafula. Vho Gloria vho vhonala vho dinalea. ‘Hu na zwiṛwe zwi si zwavhuḡi zwo bvelelaho?’ vha vhudzisa vha songo dzulisea.</p> <p>Vho Timeo vha sedza u mona na ṭafula vho tou futa.</p> <p>Tshiṛwe tshifhinga hu na munna ane a mpfarisa tshi no konḡa musi ndi tshi ḡiḡivara dzi ofisini. U amba uri ha mpfesesi ngauri kubulele kwanga kwa maipfi kwo vhifhesa. Ndo vha ndi tshi dzulela u timatima kha zwikili zwanga zwa English. Ndo vha tshi dzulela u dinalea ndi tshi ri ndi khwiṅe ndi sa ḡidini u lingedza u amba English.</p> <p>Fhedzi ha nda fhaṭa vhukonani na Malume vho Themba na Malume Steven. Zwino ha aḡa maipfi a vhaḡa munna e vha vha vha tshi dzulela u mmbudza o vhifhaho, ha tsha ndina ngauri ndi a ḡivha uri khonani dzanga ndi dzifhio. ‘Kana nda tou badelwa ndi nga si tende u vha na vhukonani na havhaḡa munna’, ndi vhone vha tshi ralo.</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuṭumanyi, Vho Timeo na vhone vha sumbedza vho vhuya vha ṭangana u shengedzwa/tambudzwa u fana na miraḡo ya muṭa wavho. Ndi khou humbula uri vha khou ṭanganya muṭa uri u vhe na vhuṭumani, uri muthu a sa pfe u nga u eṭhe.</p>

VHEGE YA 6

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vho Timeo vho lavhelesa vha muṭa wavho. 'Roṭhe ro pfa mimuya yashu i fhasi. Roṭhe ro pfa ri tshi vho ḡi timatima, Roṭhe ro pfa ro nyadziwa. Fhedzi a ri roṭhe. Ri nga tikedzana. Na u dzula ri tshi humbudzana uri, a ri zwi bumba, a ro ngo u tswa mishumo, a ri vhatambi vhavhi vha bola ya milenzhe nahone a ri na tshikha'. Hu amba Vho Timeo.</p> <p>Eva a mwemwela.</p> <p>Vho Gloria vha mwemwela.</p> <p>Emmanuel a mwemwela, a ḡitusela makipukipi tshanda tsha ḡala</p>	<p>Zwino vhoṭhe vha khou mwemwela. Ndi khou humbula uri muṭangano wa muṭa wa Vho Timeo wo thusa miraḡo yoṭhe ya muṭa wavho uri vha pfe vhe na vhuṭumani. Zwa zwino vha a zwi ḡivha uri u shengedzwa/tambudzwa hu na masiandoitwa kha muṛwe na muṛwe, a si zwavho vhe vhoṭhe.</p>
<p>Masiari a tevhelaho, vho Timeo vho lindela Eva a tshi vhuya tshikoloni.</p> <p>'Ho vha hu hani tshikoloni ḡamusi?' vha a vhudzisa.</p> <p>'Ho vha hu khwiṅe nyana, Ndi Eva a tshi khou mwemwela</p>	
<p>Vho Timeo vho lindela vho Gloria vha tshi vhuya mushumoni. ' Ho vha hu hani mushumoni ḡamusi? '</p> <p>'Ho vha hu khwiṅe, ndi vho Gloria vha tshi khou mwemwela.</p>	
<p>Mafhedziseloni Emmanuel u dzhena hayani a tshi bva u tamba bola ya milenzhe.</p> <p>'Yo vha i hani ḡowenḡowe ya mutambo wa bola?' Vha a vhudzisa.</p> <p>'Zwo vha zwi kha ḡi konḡa,'Emmanuel u amba o tou futelela. 'fhedzi ndi humbula uri zwi ḡo vha khwiṅe.</p>	<p>Ndi a kona u ṭumanya mafhungo a Eva, vho Gloria na Emmanuel vho vha na maḡuvha a khwiṅe nga murahu ha muṭangano wa muṭa. Ndi a ḡivhudzisa arali vhoṭhe vho thetshelesa ngeletshedzo ya vho Timeo.</p>
<p>Vho Timeo vho dzula kha sofa, vha tshi tou vha tshidzikini tsha u humbula nga ha muṭa wavho. Vho zwi ḡivha uri thaidzo a yongo tandululea, fhedzi vho pfa vho takala uri vho thusa muṛwe na muṛwe wavho uri a vhe na ḡuvha ḡavhuḡi.</p>	<p>Ndi humbula uri u ṭumanya thaidzo dzine muṭa wavho wa khou ṭangana nadzo na u amba navho nga ha zwe vho Timeo vha shengedziswa zwone nga ngoho zwo thusa muṭa wavho. Ndi humbula uri vho pfa vho tikedzwa nahone vhe si vhoṭhe.</p>

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nnyi ano khou shengedzwa/tambudzwa tshiḱorini?	Muḱa woḱhe, (Eva, Vho Gloria, Emmanuel) vho vha tshi khou shengedzwa/tambudzwa tshiḱorini.
Ndi zwijiwa zwifhio zwa u ḱimvumvusa zwe Vho Timeo vha zwi itela muḱangano wa muḱa wavho?	Vho ita makipukipu.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi ngani Vho Timeo vho dzhia tsheo ya u vhidza muḱangano wa muḱa?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vha muḱa wavho vhoḱhe vho vha vha na thaidzo i fanaho. • Ngauri vjo humbula uri zwi nga thusa muḱwe na muḱwe muḱani u ḱivha uri a vha vhoḱhe – u tambudzwa hu nga itea kha muḱwe na muḱwe. • Ngauri vha muḱa wavho vhoḱhe vho vha vha na thaidzo i fanaho. • Ngauri vho vha vha tshi ḱoḱa uri vha muḱa wavho vha pfe vha khwiḱe. • Ngauri vho vha vha tshi ḱoḱa uri vha muḱa wavho vha zwi ḱivhe uri navho vha ita vha tshi tambudzwa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḱila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze ḱilasi yoḱhe, muḱwe na muḱwe e na **Bambirimishumo ḱa U vhala ḱa 6.**
- 2 Kha vha ḱalutshedze ḱilasi yoḱhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḱalutshedze ḱilasi yoḱhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḱadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḱalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

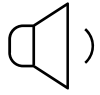
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - U sa ḡithemba.
 - Furalela.
 - Thusa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhonani! maḡo ndi vhuḷaiḷai; O tonola maḡo Daimane yo xela; Ndi tshiqumbumukwe; Tshikonela ho swaho; U shengedza vhana; Vhana vhaḡuku Shone! Mushengedzi!	<i>Kha vha sumbe maḡo a tshi kho sokou sedza. Vho a ruḡa. kha vha sumbedze muya sa tshiqumbumukwe nga u monisa munwe vho u imisela nḡha. Vha imise zwanḡa vho kotha minwe vha tshi ri shone! Zwo pfuvha.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḡtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḡtori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḡwe ngavho zwiḡtori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ṭanganya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **thy**
- 2 Kha vha bule ipfi: **thyethyenyeya**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **thy** /-/**e**/- / **thy** /-/**e**/- /**n**/-/**y**/-/**ea**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo: /**thy**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḽo: /**e**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḽo: /**thy**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa vhuṇa wa ipfi ḽo /**e** /
- 8 Kha vha bule mubvumo wa vhuṭanu wa ipfi ḽo /**n**/
- 9 Kha vha bule mubvumo wa vhurathi wa ipfi ḽo /**y**/
- 10 Kha vha bule mubvumo wa fhedza wa ipfi ḽo /**ea**/
- 11 Kha vha ṅwale ipfi ḽo kha bodo ya tshoko: **thyethyenyeya**
- 12 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **thy** /-/**e**/- / **thy** /-/**e**/-/**n**/-/**y**/-/**ea**/=**thyethyenyeya**
- 13 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḽa u thoma ḽa ḽo ipfi: /**thye**/
- 14 Kha vha bule dungo ḽa u thoma ḽa ḽo ipfi: /**thye**/
- 15 Kha vha bule dungo ḽa u fhedza ḽa ḽo ipfi: /**nyea**/
- 16 Kha vha modeḽe vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri vha vhumbe ipfi: /**thye**/- / **thye**/-/**nyea**/ = **thyethyenyeya**

RINE RI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **thy**
- 2 Kha vha bule ipfi: **thyethyenyeya**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo ndi ufhio? /**thy**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /**e**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /**thy**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṇa wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /**e**/
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuṭanu wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /**n**/
- 8 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhurathi wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /**y**/
- 9 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /**ea**/
- 10 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḽo ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **thy** /-/**e**/- / **thy** /-/**e**/-/**n**/-/**y**/-/**ea**/
- 11 Kha vha ṅwale ipfi ḽo kha bodo ya tshoko: **thyethyenyeya**
- 12 Vha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha ṭanganyise mibvumo u vhumbe fhungo na vhone: / **thy** /-/**e**/- / **thy** /-/**e**/-/**n**/-/**y**/-/**ea**/ = **thyethyenyeya**
- 13 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḽa u thoma ḽa ipfi ḽo ndi ḽifhio?: /**thye**/
- 14 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḽa vhuvhili ḽa ipfi ḽo ndi ḽifhio?: /**thye**/

- 15 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuraru la ipfi ilo ndi lifhio?: /nyea/
16 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /thye/-/
thye/-/nyea/ = **thyethyenyeya**

VHONE VHA A ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha nwale deithi na thoho: maipfi a **thy**.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1-5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho: **thyethyenyeya**
- 4 Vhagudi vha tea u nwala maipfi tsini na nomboro. vha talele mibvumo ine vha khou toda i tshi gudwa.
- 5 Kha minete mitanu yo salaho ya ngudo, kha vha nwale mafhungo nga ndila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou toda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha talutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u talusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

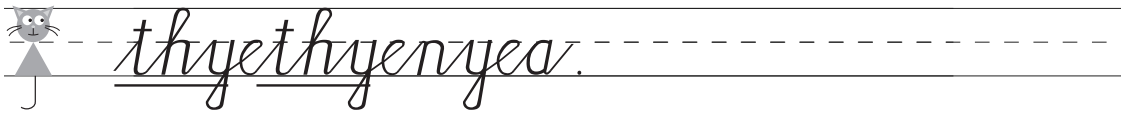
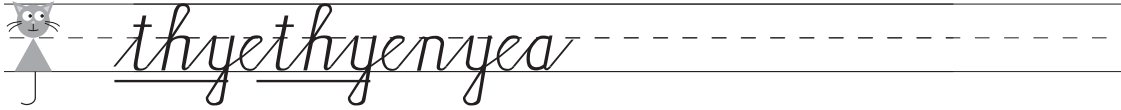

Muñwalo:

Minete ya 15

U nwala ma(ledere), maipfi/ nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maledere matuku na u pomba: **thy**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ledere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshaula vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha nwale (ma)ledere kha mitana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha nwale (ma)ledere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ñwala:

Minete ya 30

U anḡadza na makumedzwa

THOHO: Kha vha ñwale tshiḡori nga muthu ane a khou tambudzwa nga khunzi.

Tshiḡori tshi nga kha ḡi vha tsha khumbulelwa kana tsha vhukuma.

MUSHUMO: Kha vha ñwale pharagirafu ya mitaladzi ya mafhungo ya 10.

TSHIḡIRATHEDZHI TSHA U PULANA:

Ho vhuya ha vha na... (ri vhudzeni nga fhethuvhupo na vhabvumbedzwa)

O vha a.... (ḡalutshedzani thaidzo ndi ifhio?)

Fhedzi ha... (ḡalutshedzani uri thaidzo yo tandululwa hani?)

Mafheleloni... (pfunzo ya tshiḡori ndi ifhio?)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u ñwala, kha vha ñwale pulane ye na ita nga

Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA NZUDZANYO: (NNE NDI A ITA...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemutoli kha u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha humbudze vhagudi uri namusi ri do andadza na u nea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḁa tsha mañwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha ñwalulula hani tshipiḁa tsha mañwalwa avho, vha ñwale na thoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḁADZA (VHOIWE NI A ITA ...)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u ñwala deithi na thoho: **Vhukhunzi**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha ñwalulule zwavhuḁi tshipiḁa tsha u fhedzisa tsha mañwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u tavhanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

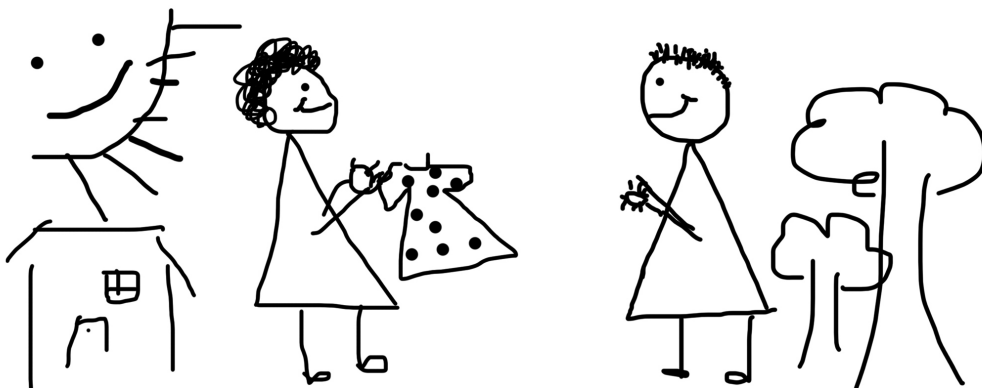
- 1 Kha minete miḁanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḁe vha vhalele kilasi mañwalwa avho.
- 4 Kha vha tane mañwalwa a vhagudi vho a livhanya na levele ya maḁo avho, uri vha kone u vhalelana mañwalwa nga tshavho.

Ho vhuya ha vha na musidzana a no pfi
Thempi. O vha e na vhuenda na y vha
wavhudi.

O vha a tshi da tshikoloni o ambara zwo
kunesaho fhedzi zwi zwa kale zwa dovha
zwa vha zwi tuku nyana. Lungiswa o vha a
tshi dzulela y mukolela a tshi mu vhidza
uri musidzana wa dasitibini.

Fhedzi linwe duvha vha tshi khou ya
hayani. Lungiswa a vhona uri mmea
Thempi a vha shumi na hone vho vha vhe
zwisewana zwa mafhelelo.

Mafheloni Lungiswa o pfa o ita zwo
vhifhaho a humbela pfarelo. O ita na
y na Thempi zwinwe zwa zwi ambara
zwawe zwa a vha a sa tsha zwi ambara.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Maḷedere a a ṭhadulana

NNE NDI...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ndowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **khompyutha, mphye**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **khompyutha, mphye**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa and maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a khou fana!

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko:
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **khakha**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **khompyutha**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **vhomba**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **thyethenyeya**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanḍa vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **vhea**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬUMEKANYA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Vho Timeo vha thusa muṭa wavho</u></p> <p>‘Ho vha hu hani tshikoloni ṅamusi?’ Ndi vho Timeo vha tshi vhudzisa ṅwana wavho wa musidzana a tshi tou dzhena nga muṅango.</p> <p>Eva o vinyulamashaḡa awe. ‘Ho vha hu havhuḡi, U fhindula o tou ṭungufhala.</p> <p>‘Ho khakhea mini?’ Hu vhudzisa vho Timeo.</p> <p>‘Tshiṅwe tshifhinga hu na hoyu musidzana a no sokou ntsumba. Uri ṅṅe ndi pfi mafutha. Ndo khwaṭhesa ṅṅe nandi? Ndi Eva a tshi vhudzisa</p> <p>Vho Timeo vha amba nga vhulenda vha ri, thetshelesani, vhashengedzi vha huṅwe na huṅwe. Zwi ne na tea u ita tshiṅwe tshifhinga ndi u nga a ni zwi pfi. Wanani khonani dzaṅu na vhatu vha re na vhulenda, ni fhedze tshifhinga tshinzhi ni navho.’</p>	<p>Ndi a zwi humbula uri vho Timeo vha vhuya vha shengedzwa/tambudzwa. Ndi a humbula uri vho Timeo vha a pfelesa vhuḡipfi ha Eva ngauri vha ita vhuṭumanyi na zwe zwa itea khavho.</p>
<p>‘Ho vha hu hani mushumoni ṅamusi?’ Vho Timeo vha vhudzisa mufumakadzi wavho zwezwi a tshi tou dzhena.</p> <p>Vho Gloria vha dzungudza ṭhoho. ‘Ho vha hu havhuḡi, ‘Vha fhindula vho tou ṭungufhala.</p> <p>‘Ho itea mini?’ vha a vhudzisa.</p> <p>‘Hu na vhaṅwe vhafumakadzi vha no ri ndo vha ndo tea ndi songo wana mushumo. Vha ri ndi tea u ya hayani, fhedzi ro dzula hafha mirwaha. A si hayani hashu fhano?’ Ndi vho Gloria vha tshi vhudzisa.</p>	

Ḳinwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vho Timeo vha amba nga vhulenda vha ri, thetshelesani, vhashengedzi vha huḡwe na huḡwe. Zwi ne na tea u ita tshinwe tshifhinga ndi u nga a ni zwi pfi. Wanani khonani dzaḡu na vhatu vha re na vhulenda, ni fhedze tshifhinga tshinzhi ni navho.'</p>	
<p>'Nḡowenḡowe ya bola ya milenzhe yo vha i hani?' Vho Timeo vha vhudzisa ḡwana wavho wa mutukana a no pfi Emmanuel zwezwi a tshi tou dzhena nga muḡango.</p> <p>Emmanuel a monisa maḡo awe. 'Yo vha yavhuḡi'. O fhindula o tou ḡungufhala.</p> <p>'Ho tou itea mini?' Vha a vhudzisa.</p> <p>'Tshinwe tshifhinga hu na hoyu mutukana a no nkolela. U ri ḡe a thi koni u ḡirivhula kana u fhirisela bola kha vhaḡwe. 'Ndi tou vha muthu a sa koni bola ya milenzhe?' Hu vhudzisa Emmanuel.</p> <p>Vho Timeo vha amba nga vhulenda vha ri, thetshelesani, vhashengedzi vha huḡwe na huḡwe. Zwi ne na tea u ita tshinwe tshifhinga ndi u nga a ni zwi pfi. Wanani khonani dzaḡu na vhatu vha re na vhulenda, ni fhedze tshifhinga tshinzhi ni navho.'</p>	<p>Ndi humbula uri Vho Timeo vha ḡumanya vhuḡipfi ha u shaya vhuḡifuluheli ha miraḡo ya muḡa wavho. Ndi humbula uri vho kona u ḡea ngeletshedzo l pfallaho kha muḡwe na muḡwe ḡauri na vhone vho vhuya vha pfa zwo no nga zwenezwi.</p>
<p>Vho Timeo vho ḡidzulela kha sofa, vha tshi khou ḡa marambo a ḡohohu nga ha muḡa wavho. A vho ḡo takalela u vhona miraḡo ya muḡa wavho vha sa ḡifuluheli nga mulandu wa u shengedzwa/ tambudzwa. Vha dzhia tsheo ya u ita muḡangano na muḡa wavho.</p>	
<p>Vho Timeo vho ita makipukipu vha vhidza vha muḡa wavho uri vha ye khishini. Vho dzula u mona na ḡafula. Vho Gloria vho vhone vho dinalea. 'Hu na zwinwe zwi si zwavhuḡi zwo bvelelaho?' vha vhudzisa vha songo dzulisea.</p> <p>Vho Timeo vha sedza u mona na ḡafula vho tou futa.</p> <p>Tshinwe tshifhinga hu na munna ane a mparisa tshi no konḡa musi ndi tshi ḡivara dzi ofisini. U amba uri ha mpfeseḡi ḡauri kubulele kwanga kwa maipfi kwo vhihhesa. Ndo vha ndi tshi dzulela u timatima kha zwikili zwanga zwa English. Ndo vha tshi dzulela u dinalea ndi tshi ri ndi khwinwe ndi sa ḡidini u lingedza u amba English.</p>	<p>Ndi humbula u nga Vho Timeo vha khou ḡoḡa u vhudza vha muḡa wavho nga zwe na vhone vha vhuya vha ḡangana nazwo uri vha kone u vhona uri ndi ḡani vho vha ḡea nyeletshedzo ye vha vha ḡea. Vha khou ḡoḡa uri vha muḡa vha ḡumanye tshenzhemo idzi dzoḡhe uri dzi a fana.</p>

VHEGE YA 6

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Vho Timeo vho zwi humbulisa hani uri muḡa wavho u ḡo tandulula vhuḡipfi havho ha u shaya vhuḡifulufheli?	<ul style="list-style-type: none"> • Nga u sa ita vhukonani na vhatambudzi. • Nga u ita vhukonani na vhatu vha re na matshilisano avhuḡi.
Ni nga ita vhuḡumanyi? No no vhuya na kolelwa kana u shengedzwa/tambudzwa? No ita mini uri ni pfe ni khwiḡe?	<i>Ndi ya kona u ḡumanya. Tshifhinga tshe nda vhuya nda tambudzwa ndo...</i>
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Vho Timeo vho dzhia tsheo ya u vhudza vha muḡa wavho nga ha u shengedzwa/tambudzwa mushumoni?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho vha vha tshi khou ḡoḡa u ita vhuḡumanyi nga tshenzhemo ya muḡwe na muḡwe. • Ngauri vho vha sa ḡoḡi uri hu songo vha na ane a pfa e eḡhe hafha muḡani. • Ngauri vho vha vha tshi ḡoḡa u sumbedza muḡa wavho uri u tandulula thaidzo havho ho shuma u thusa uri vha pfe vha khwiḡe. • Ngauri vho vha tshi khou ḡoḡa uri miraḡo ya muḡa wavho vha lingedze u tandulula thaidzo nga nḡila ye vha vha tsivhudza ngayo.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḡasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambirimishumo Ḳa U vhala Ḳa 6.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kiḡasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kiḡasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

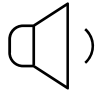
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Ethe.
 - Vhuludu.
 - Thusa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhonani! maṭo ndi vhuḷaiḷai; O tonola maṭo Daimane yo xela; Ndi tshiqumbumukwe; Tshikonela ho swaho; U shengedza vhana; Vhana vhaṭuku Shone! Mushengedzi!	<i>Kha vha sumbe maṭo a tshi kho sokou sedza. Vho a ruḍa. kha vha sumbedze muya sa tshiqumbumukwe nga u monisa munwe vho u imisela nṭha. Vha imise zwanḍa vho kotha minwe vha tshi ri shone! Zwo pfuvha.</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nṱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiṭori hetshi ...
Vhabvumbudzwa kha tshiṭori hetshi vha khou tambudzwa nga khunzi ngauri...
Thero ya tshiṭori hetshi ndi ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inṱwe na inṱwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nṱekane phindulo na vhaṱwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḲu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu tshi katelwa na thangi.

mphy	thy	kh
u	o	th
a	e	n
y	s	l

U MODELA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **mphy** / na / **thy** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa: /**thy**/-/**e**/-/**thy**/-/**e**/-/**n**/-/**y**/-/**e**/-/**a**/ = **thyethyenyeya**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **mphy** / **kana** / **thy** /
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /**l**/-/**a**/-/**l**/-/**a**/ = **lala**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **mphy, thy**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe **khompyutha, mphye, thyethyenyeya, sola, yelana, ṅoṅa, lala, khekhe, khulu, thatha, thola**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMEKANYA

NYITO YA ORAḲA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḁo amba nga zwine vha zwi takalela u bva tshiṭorini itshi: **Vho Timeo vha thusa muṭa wavho**
- 2 Vha ḁo dovha vha amba nga zwine vha zwi ḁivha vha zwi ṭumekanya na zwi bvaho tshiṭorini.
- 3 Kha vha shumise **u modela/u edzisela** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa na u ṭumekanya mafhungo ane **vha a takalela** tshiṭorini sa: **Ndo takadzwa** nga musii Timeo a tshi londa muṭa wa hawe. Musii Timeo a tshi vhudzisa uri Eva o ṭwa hani, **zwi nkhubudza musii** ndi tshi vhuya hayani khotsi anga vha tshi mbudzisa uri ndo ṭwa hani. Zwi ya ntakadza.
- 4 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bvelela.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **u ṭumekanya mafhungo** tshiṭorini itshi.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **ṭalutshedze-vho** kilasi yoṭhe mihumbulo yavho. **Kha vha thuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vhukhaxhi vhuṅwe na vhuṅwe ho ḁoweleaho vhuṅwe ha anzela u itwa kha vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-nga vhavhili / phathinara-vho vhaṅwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!*)

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 6.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭānu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho k̄lasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso th̄uthuwedzi dzine dza d̄o sumba nd̄ila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zw̄itori zwifhio zwe ra vhalala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zw̄itori zwe ra vhalala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wañu wo khwin̄ifhala nga nd̄ilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwin̄ifhala nga nd̄ilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na d̄ihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha d̄o zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha d̄ikhwin̄isa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u d̄iingamela na u d̄itola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 2

vhege ya

7

THERO:

Ri vha n̄wali

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzeda zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: zwishumiswa zwo fhambanaho zwa u nṱwala ngazwo (khirayoni, penisela, makha, nzw) na bugu dza notsi dzo fhambanaho na mabambiri (dayari, tshati, nzw.)
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: khunefomo ndi mini? Hirelogilafi ndi mini?
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada zwi tshi ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḍea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 54 na 55, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 56, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 57 na 58, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tshaṅu ni tshi khou nṱwala.

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

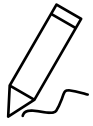
KHA VHA DIVHADZE THERO: U WANA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha dayari ya Mandu kha tshiṭori tsha Bugu Khulwane tsha: **Dayari ya Mandu ya tshipirini**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Ri vha ṅwali**
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha ṅwale dzina ĵa **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri ṅwala mini?
 - b Ri shumisa mini u ṅwala?
 - c Ri ṅwala kha mini?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Fogisi.
 - Lusevheḁi.
 - Dayari

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshikolo tsha hashu; Tsho naka hani? Hu ḁa na vha kule; Vho ḁamala bisi.	Kha vha sumbe tshikolo, vha sumbedze nga tshi nga tshifhaṭuwo tsho takala vho angaladza zwanḁa. vha tshi kapedzela u sumbedza u ḁa. vha sumbe u ngari vho fara tshiqiraivelo
Vha vuwa vhusiku; Nga yone pfunzo; Vha guda u ṅwala; Vha ṅwala zwidade	Kha vha sendamise vha tshi nga vho lala vha dovhe vha i vuse nga u ṭavhanya u sumbedza u vuwa.
Pfunzo ndi mahala; Ri ĵa na zwiĵiwa; Wo salelani? Riṅe ri ṅwali.	Vha ite u nga vha ṅwala vha sumbedze nga zwanḁa vho zwi vula zwi tshia matungo, vha edzisele u ngari vha khou ĵa. Vha dovhe vha sumbedzele u nga vha khou ṅwala.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u n̄walela vha n̄wale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha n̄wale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: Ndi takalela u ambara yunifomo yanga musi ndi tshi ya tshikoloni tshanga.
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2–5:
 - 1 N̄ne
 - 2 Riñe
 - 3 Inwi
 - 4 Ene
 - 5 Vhone
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale maipfi a thomaho nga masala o n̄ewaho afho n̄tha.
- 6 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, kha vha n̄wale maipfi nga n̄dila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha t̄alutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i n̄walwisa hani
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo la shanduka hone.
- 8 Kha vha talele phatheni, sa:
 - 1 N̄ne ndi takalela u ambara yunifomo yanga musi ndi tshi ya tshikoloni tshanga.
 - 2 Inwi ni takalela u ambara yunifomo yanu musi ni tshi ya tshikoloni tshanu.
 - 3 Ene u takalela u ambara yunifomo yawe musi a tshi ya tshikoloni tshawe.
 - 4 Vhone vha takalela u ambara yunifomo yavho musi vha tshi ya tshikoloni tshavho.
 - 5 Riñe ri takalela u ambara yunifomo yashu musi ri tshi ya tshikoloni tshashu.
- 9 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Dayari ya Mandu ya tshiphirini**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḁi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṁhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṁwala:

Minete ya 30

U dzudzanya

T̄HOHO: Kha vha nange tshitori tshine na ṁḁa u ṁwala ngatsho.

MUSHUMO: Kha vha ṁwale tsenguluso yo leluwaho nga ha bugu ye na nanga.

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA: Kha vha ite mutevhe.

KHA VHA DIVHADZE THERO NTSWA

- 1 Kha vha ṁalutshedze vhagudi uri u sengulusa bugu ndi mini: Ri tshi fhedza u ṁwala bugu ri tea u I sengulusa, ra ṁwala nga zwine ra vhona bugu i zwone. Ri nga ṁwala nga bugu ine ra i takalela uri na vhañwe vho vhathu vha kone u i vhalala kana ra ṁwala nga bugu ine ra sa i takalele u tsivhudza vho vhañwe vhathu uri vha songo ḁi fhedzela tshifhinga nga u i vhalala.
- 2 kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu ṁwala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo nga tsenguluso, sa: *Nṁe ndi khou nanga u ṁwala nga bugu ine nda i takalela. Tshitori tshe tsha ntakadzesa ndi tsha Ji Li Jie. Ndo funa thero ya tshitori itsho.*

U MODEḁA KANA U SUMBEDZA SITIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NNE NDI ITA...)

- 1 Kha vha ole tsukanyamuhumbulo kha luḁa luñwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani tsukanyamuhumbulo nga u fhindula mbudziso.

3 Kha vha fhedzise tsukanyamuhumbulo kha kha luḽa luḽwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.

Mbudziso dza u pulana	Pulane
1 Bugu kana tshiḽori tshine na ḽo n̄wala ngatsho ndi tshifhio?	1 Li Jie.
2 No takadzwa ngani kha tshiḽori itsho?	2 <i>Thero: ri songo vha na swili, na uri n̄dowendowe i a khwiḽisa.</i>
3 Ho vha na zwe na sa zwi takalele nga bugu iyo?	3 Hai.
4 Hu na zwe zwa vha zwi tshi nga vha zwo itwa uri bugu I khwiḽifhadzee?	4 Ndi tama ngavhe tshiḽori tsho vha tsho lapfa.
5 Ni vhone u nga bugu iyi i nga takalelwa nga vhonnyi?	5 Ndi humbula uri muḽwe na muḽwe a nga takalela hetshi tshiḽori. Ri guda zwithu zwiswa ḽuvha ḽiḽwe na ḽiḽwe vhutshiloni
6 Ndi ngani ni tshi themendela bugu iyi kana ni sa i themendeli?	6 <i>Ee - ngauri u guda ndi ha ndeme.</i>

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIḽIRATHEDZHI TSHA U PULANA (VHOIWE NI ITA)

- 1** Vha vha vhudze vhagudi vha bonye maḽo vha humbule nga bugu kana tshiḽori tshine vha ḽoḽa u tshi sengulusa.
- 2** Tshi tevhelaho, kha vha n̄eani vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, u kovhana mihumbulo.
- 3** Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulana kha bodo ya tshokho, vha vhudze vha shumise fureme iyo kha u pulanela zwine vha ḽo n̄wala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4** Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza n̄dowedzo.
- 5** Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u n̄wala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6** Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kiḽasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

1. twits nga Roald Dahl
2. Ndo takalela uri zwinoni zwo
fhenya Twits zwa u vhifha,
nahone zwo vha zwi tshikhoy
takadza nga maanda.
3. Hadi
4. Ho vha ho funda zwifanyiso zwo
vha zwa mihala.
5. Ndi humpula uri vhana vhothe
vha do takalela heyi bugu ngauri
i a seisa.
6. Ee! Ngauri i ri thusa u vha na
vhulendakana uri, zwithu zwo
vhifhaho zwi do pvelela kha iwe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo** la U vhala la 7.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuvhili

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha vusuludze mibvumo, u t̄anganya na u fhandekanya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **iu**
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshiulu**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: / **tsh/-/iu/-/l/-/u/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: / **tsh/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**iu/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**l/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa vhuṅa wa ipfi ilo: /**u/**
- 8 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi ilo: **iu**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u t̄anganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**tsh/-/iu/-/l/-/u/ = tshiulu**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dundo la u thoma la ipfi ilo: /**tshiu/**
- 11 Kha vha bule dundo la u thoma la ipfi ilo: /**lu/**
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a t̄anganya uri vha vhumbe ipfi: / **tshiu/-/lu/ = tshiulu**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **iu**
- 2 Kha vha bule ipfi: **miumo**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? / **m /**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**iu/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**m/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio? /**o/**
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /**m/-/iu/-/m/-/o/**
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **miumo**
- 9 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u t̄anganyisa mibvumo kha ipfi navho /**m/-/iu/-/m/-/o/= miumo**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dundo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: /**miu/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dundo la vhuvhili la ilo ipfi ndi lifhio?: /**mo/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha t̄anganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**miu/-/mo/ = miumo**

VHONE VHA A ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a iu.**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **tshiulu**
 - 2 **miumo**
 - 3 **miunga**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, a u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga nd̄ila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA.**

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

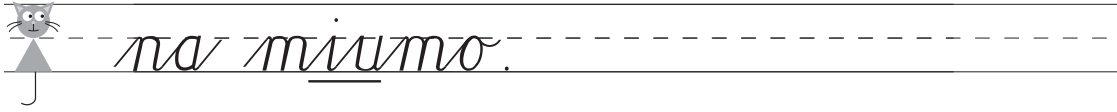
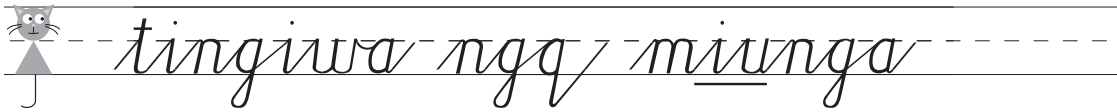
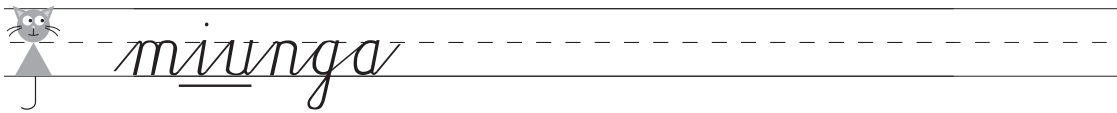
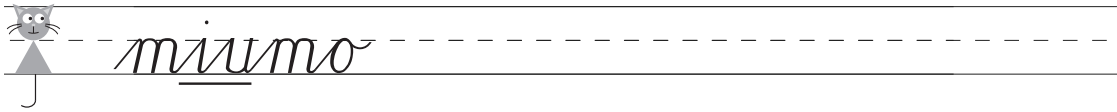
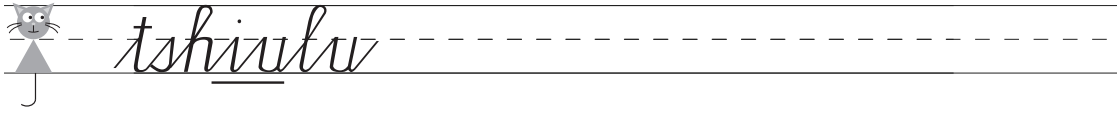
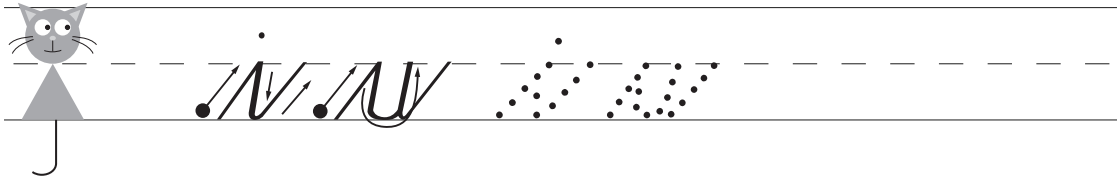
Maipfi: _____

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḽedere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽedere maṭuku na u pomba: **iu**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshaula vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬUMEKANYA

Ṭinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Dayari ya Mandu ya tshiphirini</u></p> <p>Mandu u funa u ṛwala. U funesa nga maanḁa u ṛwala kha dayari yawe. ḁuvha Ṭinwe na Ṭinwe, u ṛwala zwe a ita. U ita na u ṛwala zwiphiri zwawe khayo. U ṛwala zwi mu thusa u bvisa mutsiko ṭhohoni yawe. Zwi mu thusa uri a dzule o takala.</p>	
<p>Mandu o vha a sa funi vhathu vha tshi vhala zwiphiri zwawe, o zwi ḁivha uri u ṭoḁa fhethu hune a ḁo kona u dzumba dayari yawe. O sedza u mona na kamara yawe ya vhuḁelo a tshi khou humbula ho khudesaho hune a nga dzumba dayari yawe. A fhedzisela a tshi humbula u i dzumba fhasi ha mmbete wawe. 'Hai! muṛwe muthu a nga i wana hafha.' Ndi musi a tshi khou humbula.</p> <p>Nga maṛwe masiari, musi Mandu na khonani yawe Anna vha tshi khou bva tshikoloni, Mandu a wana dayari yawe yo vulea kamarani yawe ya u eḁela. A pfa tshifhaṭuwo tshawe tshi tshi fhasi. Mbilu yawe ya thoma u rwa nga luvhilo.</p>	<p>Arali muṛwe muthu o sedza zwithu zwanga a vhala dayari i re na zwiphiri zwanga, ndi ḁo pfa ndo shona nahone ndi ḁo sinyuwa, ndi zwine Mandu a ḁo tea u ḁipfisa zwone.</p>
<p>Oho! hai! Vhonani Anna! Muṛwe muthu o vha a tshi kho vhala dayari yanga! U ṭavha mukosi. Ri nga humbulela uri ndi nnyi. 'Anna u amba nga vhulenda. Ri ḁo vha mafogisi a dayari.'</p> <p>Mandu na Anna vha ḁo sengulusa dayari. 'Vhonani iyi minwe ya mashika, 'ndi Anna a tshi amba. Hezwi zwi a sumba nḁila! Ni humbula uri ndi nnyi a re na zwanḁa zwa mashika?' Ndi a ni anela ndi murathu wanga.' Ndi Mandu a tshi amba. Tshifhinga tshoṭhe Thabo u dzula e na zwanḁa zwa mashika nga murahu ha musi o tambela nḁa</p>	<p>Arali muṛwe muthu o sedza zwithu zwanga, ndi ḁo ṭoḁa u ḁivha uri ndi nnyi. Uri ndi mu vhudze mafhungo awe.</p>
<p>'Kha ri ṭuwe ri yo mu ṭoḁa, ri tea u mu vhudzisa mbudziso u vhone arali e ene.' Ndi Anna a tshi amba. Mandu u elekanya uri Thabo o vhala zwiphiri zwawe zwoṭhe. Fhedzi ha a dovha a zwi humbula uri murathu wawe o vha a tshi tou vha na miṛwaha miṭanu fhedzi. O vha a sa athu kona u vhala.</p> <p>'Imani! A nga si vhe e ene lini! Ha koni u vhala! Mandu u amba a tshi khou sea.</p>	<p>Hafha ndi nga ita vhuṭumanyi na mapholisa. Anna na Mandu vha khou ṭoḁa vhuṭala ha u tandulula thaidzo ya vhutshinyi sa mapholisa</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Kha ri sedze vhuṅwe vhuṭala,' Hu amba Anna. Mandu a thoma u sedzulusa siaṭari liṅwe na liṅwe la dayari.</p>	
<p>'Vhonani haya mavhudzi a buraweni nyana. Mandu u amba o takulela nṭha aḷa mavhudzi a buraweni. Hovhu ndi vhuṭala ha ndeme.'</p> <p>'Muṅwe muthu wa mavhudzi a buraweni o vhalo dayari yanga. Muṅwe na muṅwe ha hashu u na mavhudzi matswu. Zwino hu nga vha hu nnyi? Ndi nnyi ane nda mu ḡivha wa mavhudzi a buraweni? U a vhudzisa. U sedza mavhudzi a Anna a buraweni a tshi khou mu hambulela. Ho vhuya haya mavhudzi a buraweni ndi mapfufhi. Mavhudzi anga ndi malapfu.'</p> <p>'A si nṅe! Ndi khou ni fulufhedzisa!' Hu amba Anna.</p>	<p>Anna na Mandu vha khou kuvhanya vhuṭala uri vha kone u wana o vhalaho ḡayari. Sa mapholisa vha tshi kuvhanganya vhuṭali u tandulula vhutshinyi.</p>
<p>'Ri tou tea u tou rea uri ri ḡo kona u wana muvhali wa dayari.' Ndi Mandu a tshi amba. Mandu a a dovha a vheya dayari yawe fhasi ha mmbete. A kona u shasha fuḷauri fhasi tsini na mmbete. 'Arali muṅwe a ya tsini na dayari yanga, ri ḡo kona vhona makandelo kha fuḷauru. Hu ṭalutshedza Mandu.</p> <p>Vhasidzana vha dzumbama nga heneffho tsini vha lindela. Hu sa athu na u fhela zwiminetse zwingana, vha pfa phosho ya u pala l tshi bva thungo dza kamarani ya u eḡela.</p>	<p>A vha athu wana vhuṭala vhuno fusha uri vho wana muiwa wa hezwi zwithu. Zwino vha tea u ita ṭhoḡuluso nga nḡila dzo fhambanaho sa fogisi.</p>
<p>Vha gidimela murahu lufherani lwa Mandu. 'Ro u wana! Anna u ṭavha mukosi. Fhedzi ha vha hu si na muthu. A hu na we a vha o lavhelela mmbwa ya Mandu yo no pfi Zola. Fuḷauru yo vha yo fukedzwa nga makandelo a mmbwa. 'Zola a i pfi', ndi Mandu a no ralo.</p> <p>Mandu a thoma u sea. Hu fanela u vha hu mavhudzi a Zola haḷa a buraweni e a vha e kha dayari'. Zola a i pfi! Hu amba Anna. 'Ni tea u ṭoḡa huṅwe ha u dzumba ha khwiṅe.'</p> <p>'Ni khou amba ngoho!' Hu amba Mandu. 'Ndi ḡo wana huṅwe nga murahu.' Hu tea u vha ha tshi dzumbe tshoṭhe na kha inwi.'</p>	<p>ṭhoḡuluso yavho yo thusa. Vho wana o itaho vhutshinyi, sa mafogisi a vhukuma.</p>

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Anna na Mandu vho wana vhuḱala vhufhio?	Vho wana makandelo a mashika, vho wana mavhudzi a buraweni nga murahu vha wana makandelo a milenzhe ya mmbwa.
Ndi nnyi we a vha a tshi khou vhala dayari ya Mandu zwavhukuma	Yo vha i mmbwa yawe.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi ngani Mandu o humbelela uri ndi Anna a no khou vhala dayari yawe?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o wana mavhudzi a buraweni. • Ngauri muḱani wa ha Mandu ho vha hu si na wa mavhudzi a buraweni.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḱila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḱlasi yoṱhe, muḱwe na muḱwe e na **Bambirimishumo ḱa U vhala ḱa 7.**
- 2 Kha vha ṱalutshedze kḱlasi yoṱhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṱalutshedze kḱlasi yoṱhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḱadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṱalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

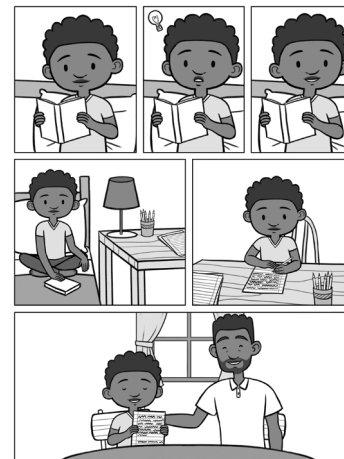
ḌIVHAMAIPFI YA THERO

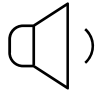
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Ṭoḍisisa.
 - Ṭhoḍisiso.
 - Humbulela.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshikolo tsha hashu; Tsho naka hani? Hu ḍa na vha kule; Vho ḡamala bisi.	Kha vha sumbe tshikolo, vha sumbedze nga tshi nga tshifhaṭuwo tsho takala vho angaladza zwanḍa. Vha tshi kapedzela u sumbedza u ḍa. vha sumbe u ngari vho fara tshidiraivelo
Vha vuwa vhusiku; Nga yone pfunzo; Vha guda u nwali; Vha nwali zwidade	Kha vha sendamise vha tshi nga vho lala vha dovhe vha i vuse nga u tḡavhanya u sumbedza u vuwa.
Pfunzo ndi mahala; Ri ḷa na zwiḷiwa; Wo salelani? Riḡe ri nwali.	Vha ite u nga vha nwali vha sumbedze nga zwanḍa vho zwi vula zwi tshia matungo, vha edzisele u ngari vha khou ḷa. Vha dovhe vha sumbedzele u nga vha khou nwali.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshelela tshṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḡwe ngavho zwiṭori zwavho.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u T̄anganya

N̄NE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ie**
- 2 Kha vha bule ipfi: **mielo**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /m/-/ie/-/l/-/o/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /m/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /ie/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo/o/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **mielo**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u t̄anganya mibvumo uri vha sike ipfi: /m/-/ie/-/l/-/o/= **mielo**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: /mie/
- 11 Kha vha bule dungo la u vhuvhili la ilo ipfi: /lo/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a t̄anganya uri a vhumbe ipfi: /mie/-/lo/= **mielo**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ie**
- 2 Kha vha bule ipfi: **swiela**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /sw/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /ie/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /l/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ilo /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? /sw/-/ie/-/l/-/a/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **swiela**
- 9 Vha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha t̄anganyise mibvumo u vhumba fhungo na vhone: /sw/-/ie/-/l/-/a/v=**swiela**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio? /swie/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /la/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi vha t̄anganyise madungo u vhumba fhungo: /swie/-/la/ = **swiela**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a ie**
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **mielo**
 - 2 **tshienge**
 - 3 **dzhiela**
 - 4 **swiela**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga nd̄ila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

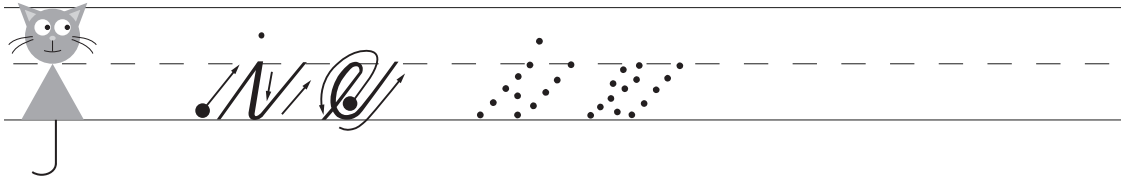

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḽeḽere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: **ie**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u kopa mubvumo/maipfi/mafhungo kha budu dza ndowedzo
- 7 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha maipfi/mafhungo o n̄walwaho.

 mielo

 tshienge

 dzhiela

 swiela

 Dzhiani tshienge tshi

 kha raga.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U n̄wala:

Minete ya 30

U pulana na mvetomveto

T̄HOHO: Kha vha nange tsh̄itori tshine vha t̄oda u n̄wala ngatsho.

MUSHUMO: Kha vha n̄wale tsenguluso yo leluwaho nga ha bugu ye na nanga.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA:

N̄anwaha ndo vhalala.....

Tsh̄itori tshi amba nga...

Ndo takalela...

A tho ngo takalela ...

Ndi humbula u nga tsh̄itori tshi nga khwinifhadzea arali...

Ndi humbula u nga....a nga takalela tsh̄itori itshi ngauri...

Ho katelwa, ...

NDUGISELO: Vha sa a thu thoma nyito ya u n̄wala, kha vha n̄wale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (N̄NE NDI A ITA)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulana na ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo n̄walwaho kha bodo ya tshoko kha luḽa luḽwe lurumbu lwa bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u n̄wala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

N̄anwaha ndo vhalala nga Li Jie, mupfuli makona wa musevhe. **Tsh̄itori hetshi tshi amba nga** mupfuli makone wa musevhe, fhedzi u na swili. **Ndo takalela** musi mukalaha vha tshi n̄ea Li Jie ngudo ya ndeme. Vho mu gudisa uri n̄dowendowe ndi yone i no ita uri vhathu vha beve kha ndivho dzavho. Vho mu funza uri a si zwavhuḽi u vha na swili. **Ndi humbula u nga tsh̄itori tshi nga khwinifhadzea arali** tsho vha tsho lapfa! **Ndi humbula u nga muḽwe na muḽwe anga takalela tsh̄itori itshi ngauri** mulaedza wa hone ndi wa ndeme kha nnyi na nnyi. **Ndo katela zwothe zwi re buguni** bugu iyi ndi a i themendela kha khonani dzanga.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI A ITA)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwala deithi na thoho: U **sengulusa ya bugu: Mvetomveto**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha nwala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u nwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha engedze mañwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7 Musi vhagudi vha tshi khou nwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

Nanwaha, Ndo vhalala Twits nga Roald Dahl.

Hetshi ndi tshitori tsha nga ha vho khotsi na vho me Twits vhe vha vha vhe vhatu vo itisaho zwinwevho. Vho vha vha tshi imeli vhatu vhothe na phukha dzothe.

Mathekeloni, ndo takalela uri zwinoni zwo fhenya vho khotsi na vho me twits nahone zwo vha zwi tshi khou seisa nga manda.

Ndo humpula uri tshitori tsho vha tshi tshi do vha khwine arali zwifanyiso zwo vha zwi zwa mihala.

Ndi humpula uri.

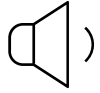

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U tshentsha maḷedere

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ṅdowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwiṅe.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **dzhiela, swiela**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **dzhiela, swiela**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: **/dzh/** na **/sw/**maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a khou fana!

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **miumo, miunga**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **miumo, miunga**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **mielo**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **dzhavhelo, muelo, khumbelo, dyelo**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **dzhiela**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **bvelela, bvela, zwela, wela, imela, lela**

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: KHUMBULELO

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Dayari ya Mandu ya tshiphirini</p> <p>Mandu u funa u nwali. U funesa nga maaṅṅa u nwali kha dayari yawe. Ḑuvha liṅwe na liṅwe, u nwali zwe a ita. U ita na u nwali zwiphiri zwawe khayi. U nwali zwi mu thusa u bvisa mutsiko ṭhohoni yawe. Zwi mu thusa uri a dzule o takala.</p>	<p>Ndi nga ṭumanya mafhungo anga na a Mandu, ngauri na nṅe ndi funa u nwali uri ndi bvisa mutsiko ṭhohoni yanga. Musi ndi na zwithu zwizhi zwine nda tea u ita na musu ndi na mutsiko, ndi nwalwa mutevhe wa zwithu zwine zwa nga nthusu u hangwa sa Mandu.</p>
<p>Mandu o vha a sa funi vhatu vha tshi vhala zwiphiri zwawe, o zwi ḑivha uri u ṭoḑa fhethu hune a ḑo kona u dzumba dayari yawe. O sedza u mona na kamara yawe ya vhuḑelo a tshi khou humbula ho khudesaho hune a nga dzumba dayari yawe. A fhedzisela a tshi humbula u i dzumba fhasi ha mmbete wawe. 'Hai! muṅwe muthu a nga i wana hafha.' Ndi musu a tshi khou humbula.</p> <p>Nga maṅwe masiari, musu Mandu na khonani yawe Anna vha tshi khou bva tshikoloni, Mandu a wana dayari yawe yo vulea kamarani yawe ya u eḑela. A pfa tshifhaṭuwo tshawe tshi tshi fhisa. Mbilu yawe ya thoma u rwa nga luvhilo.</p>	<p>Ndi nga ṭumanya mafhungo haya. Arali muthu a dzhia zwithu zwau a songo u humbela a zwi sedza, u pfa wo sinyuwa. Sa liṅṅa ḑuvha, mukomana wanga a tshi khou vhala emeiji kha khomphyutha yanga. Ndo pfa tshifhaṭuwo tshanga tshi tshi fhisa nda ṭavha mukosi, sa Mandu.</p>
<p>Ohoo! hai! Vhonani Anna! Muṅwe muthu o vha a tshi kho vhala dayari yanga! U ṭavha mukosi. Ri nga humbulela uri ndi nnyi. 'Anna u amba nga vhulenda. Ri ḑo vha mafogisi a dayari.'</p> <p>Mandu na Anna vha ḑo sengulusa dayari. 'Vhonani iyi minwe ya mashika, 'ndi Anna a tshi amba. Hezwi zwi a sumba ṅḑila! Ni humbula uri ndi nnyi a re na zwanḑa zwa mashika?' Ndi a ni anela ndi murathu wanga.' Ndi Mandu a tshi amba. Tshifhinga tshoṭhe Thabo u dzula e na zwanḑa zwa mashika nga murahu ha musu o tambela ṅḑa</p>	<p>Arali muṅwe muthu o vhala zwithu zwanga, Muthu wa u thoma u humbulela ndi kukaladzi kwanga. Hezwi zwi nkhumbudza Mandu, ngauri muthu we a thoma u mu humbulela ndi kurathu kwawe.</p>

Ḳiḡwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>‘Kha ri ḡuwe ri yo mu ḡoḡa, ri tea u mu vhudzisa mbudziso u vhona arali e ene.’ Ndi Anna a tshi amba. Mandu u elekanya uri Thabo o vhala zwiphiri zwawe zwoḡhe. Fhedzi ha a dovha a zwi hambula uri murathu wawe o vha a tshi tou vha na miḡwaha miḡanu fhedzi. O vha a sa athu kona u vhala.</p> <p>‘Imani! A nga si vhe e ene lini! Ha koni u vhala! Mandu u amba a tshi khou sea.</p> <p>‘Kha ri sedze vhuḡwe vhuḡala,’ Hu amba Anna. Mandu a thoma u sedzulusa siaḡari Ḳiḡwe na Ḳiḡwe Ḳa dayari.</p>	
<p>‘Vhonani haya mavhudzi a buraweni nyana. Mandu u amba o takulela nḡha aḲa mavhudzi a buraweni. Hovhu ndi vhuḡala ha ndeme.’</p> <p>‘Muḡwe muthu wa mavhudzi a buraweni o vhala dayari yanga. Muḡwe na muḡwe ha hashu u na mavhudzi matswu. Zwino hu nga vha hu nnyi? Ndi nnyi ane nda mu ḡivha wa mavhudzi a buraweni? U a vhudzisa. U sedza mavhudzi a Anna a buraweni a tshi khou mu hambulela. Ho vhuya haya mavhudzi a buraweni ndi mapfufhi. Mavhudzi anga ndi malapfu.’</p> <p>‘A si nḡe! Ndi khou ni fulufhedzisa!’ Hu amba Anna.</p>	<p>Ndi nga ita vhuḡumanyi – hetshi tshipiḡa tsha tshiḡori tshi nkhubudza muḡwe muvi we nda u vhona. Hafha kha muvi we nda u vhona ho vha hu na musidzana we a tswelwa vhulungu. Khonani yawe ya mu thusa u u ḡoḡa mutswi.</p>
<p>‘Ri tou tea u tou rea uri ri ḡo kona u wana muvhali wa dayari.’ Ndi Mandu a tshi amba. Mandu a a dovha a vheya dayari yawe fhasi ha mmbete. A kona u shasha fuḲauri fhasi tsini na mmbete. ‘Arali muḡwe a ya tsini na dayari yanga, ri ḡo kona vhona makandelo kha fuḲauru. Hu ḡalutshedza Mandu.</p> <p>Vhasidzana vha dzumbama nga heneḡho tsini vha lindela. Hu sa athu na u fhela zwiminetse zwingana, vha pfa phosho ya u pala l tshi bva thungo dza kamarani ya u eḡela.</p>	
<p>Vha gidimela murahu lufherani lwa Mandu. ‘Ro u wana! Anna u ḡavha mukosi. Fhedzi ha vha hu si na muthu. A hu na we a vha o lavhelela mmbwa ya Mandu yo no pfi Zola. FuḲauru yo vha yo fukedzwa nga makandelo a mmbwa. ‘Zola a i pfi’, ndi Mandu a no ralo.</p> <p>Mandu a thoma u sea. Hu fanela u vha hu mavhudzi a Zola haaḲa a buraweni e a vha e kha dayari’. Zola a i pfi! Hu amba Anna. ‘Ni tea u ḡoḡa huḡwe ha u dzumba ha khwiḡe.’</p>	<p>‘Hoo! Hetshi tshiḡori tsho vha tshi sa ngi muvi we nda u vhona. Hu amba Anna. Zwo vha zwi tshi nga mmbwa ya Mandu Zola. Zwi nkhubudza nḡe tshiḡwe tshifhinga ndi tshi hambula uri gwinya Ḳanga Ḳo Ḳiwa nga khaladzi anga, Fhedzi nda vhona Ḳi tshi khou Ḳiwa nga mmbwa yanga.’</p>

VHEGE YA 7

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
'Ni khou amba ngoho!' Hu amba Mandu. 'Ndi ḡo wana huṅwe nga murahu.' Hu tea u vha ha tshi dzumbe tshoṅhe na kha inwi.'	
Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nnyi we a vha a tshi khou humbulelwa nga Mandu?	O vha a tshi khou humbulela kurathu kwawe na Anna.
Mandu na Anna vho wanisa hani we a vha a tshi khou vhala dayari?	Vho ṅoḡa vhuṅala nga u tou rea.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Nd inga mini Mandu o ṅoḡa fhethu ha khwiṅe ha u dzumba dayari yawe?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri ndi tshithu tsha tshidzumbe. • Ngauri mmbwa yawe Zola a yo kondelwa u i wana. • Ngauri Anna o vha a tshi vho ḡivha hune ya dzumbiwa hone, zwino a hu tsha vha vhudzumbelo ha tshidzumbe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṅhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo ḡa U vhala ḡa 7.**
- 2 Kha vha ṅalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **ḡavhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṅalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 2** ya **ḡavhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṅalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Gandisa.
 - U pomba.
 - Mulaedza.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshikolo tsha hashu; Tsho naka hani? Hu ḡa na vha kule; Vho ḡamala bisi.	Kha vha sumbe tshikolo, vha sumbedze nga tshi nga tshifhatuwo tsho takala vho angaladza zwanḡa. Vha tshi kapedzela u sumbedza u ḡa. vha sumbe u ngari vho fara tshigiraivelo
Vha vuwa vhusiku; Nga yone pfunzo; Vha guda u ḡwala; Vha ḡwala zwidade	Kha vha sendamise vha tshi nga vho lala vha dovhe vha i vuse nga u tshanyanya u sumbedza u vuwa.
Pfunzo ndi mahala; Ri ḡa na zwiḡiwa; Wo salelani? Riḡe ri ḡwali.	Vha ite u nga vha ḡwala vha sumbedze nga zwanḡa vho zwi vula zwi tshia matungo, vha edzisele u ngari vha khou ḡa. Vha dovhe vha sumbedzele u nga vha khou ḡwala

THERISANO YA MAḡWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiḡori itshi tshi amba nga...
Ndo guda...
Zwe nda takalela kha tshiḡori itshi ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḡhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhanwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru. Hu katelwa na thangi.

iu	ie	tsh
m	o	l
ng	dzh	sw
u	a	e

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **iu** / na / **ie** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṯhe na themba dzo vanganaho (ṯhanganyiso) nga u i n̄wala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṽee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho n̄ṯha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa /**m**/-/**iu**/-/**m**/-/**o**/ = **miumo**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṽwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /**iu**/ or /**ie**/
- 6 Kha vha sumbedze vhana u vhumba maipfi, sa: /**m**/-/**e**/-/**m**/-/**a**/ = **mema**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza n̄dowedzo vha n̄wale ṯhohwana i no ri: **iu, ie**
- 2 Kha vha ṽee vhagudi ndaela ya uri vha thome u n̄wala.
- 3 Kha vha ṽee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṯa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṯele kwa maipfi aya (na maṽwe): **tshiulu, miumo, miunga, mielo, tshienge, dzhiela, swiela, mema, lela, muunga, tshee, tshea, dzhulu, swela**

PHUROGIREME YA U ṯHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

ZWITIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬALA MAṆWALWANI

NYITO YA ORALA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHITORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḍo amba nga zwine vha zwi takalela u bva tshitorini itshi: **Dayari ya Mandu ya tshiphiri.**
- 2 Vha ḍo dovha vha amba nga zwine vha zwi ḍivha vha zwi ṭumekanya na zwi bvaho tshitorini.
- 3 Kha vha shumise **u modela/u edzisela** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa na u ṭumekanya mafhungo ane **vha a takalela** tshitorini sa: **Ndo takadza** nga uri Mandu na Anna vho vha vha tshi nga mafogisi, ane a khou ṭoda lusevheḍi kana vhuṭala. Musi Mandu a tshi sinyuswa nga musu muthu a tshi khou vha dayari yawe, **zwi nkumbudza musu** murathu wanga a tshi khou shumisa khompyutha yanga dzi imeili dzo vulea, ndo pfa ndo sinyuwa ndi tshi humbula uri a nga vha o vhalala milaedza yanga ya tshiphiri.
- 4 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bevelela.
- 5 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **u ṭumekanya mafhungo** tshitorini itshi.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **ṭalutshedzevho** kilasi yoṭhe mihumbulo yavho. **Kha vha thuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vkhukhaki vhuṅwe na vhuṅwe ho ḍowealeho vhuṅwe ha anzela u itwa kha vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-nga vhavhili /phatinara-vho vhanwe ngavho (phatinara) **zwine vha elelwa** zwa tshitori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhanwe!*)

U vhalala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambirimishumo la U vhalala la 7.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**

- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhutanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwalla nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 3

THEMO YA 2

Vhege ya

8

THERO:

Ri vha n̄wali

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa tsumbo: zwifanyiso zwa maṅwalwa a kale, zwifanyiso zwa vhutsila ha matombo Afrika Tshipembe, zwifanyiso zwa zwishumiswa zwa u nṱala zwo shumiswaho nga vha kale.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: nḍila ye vhaḍivhi vha zwa anṱiropholodzhi vha wanulusa maṅwalwa a kale shangoni nga vhuphara, na nḍila ine a vhalwa ngayo.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza nḍowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 59, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 15, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 16, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Nṱwalani uri mutsho wa namusi u hani kha dayari.

Musumbuluwo

Nyito dza Orala

Minete ya 15

U DOVHOLOLA THERO: U WANA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso zwifanyiso zwa mañwalwa a kale kha tshiṭori tsha Bugu Khulwane: **Vhañwali vha u thoma kha lifhasi**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ntswa i no pfi: **Ri vha ñwali**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ntswa i no pfi:
- 4 Ndi ngani ri tshi ñwala?
- 5 U ñwala hu thusisa hani kha u ita matshilo ashu a vhe a khwiṇe nahone o leluwaho?
- 6 Ndivho khulwane ya u ñwala ndi ifhio?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tumbukisa.
 - Thumbuko.
 - Thekholodzhi.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshikolo tsha hashu; Tsho naka hani? Hu ḁa na vha kule; Vho ḁamala bisi.	Kha vha sumbe tshikolo, vha sumbedze nga tshi nga tshifhaṭuwo tsho takala vho angaladza zwanḁa. Vha tshi kapedzela u sumbedza u ḁa. vha sumbe u ngari vho fara tshiqiraivelo
Vha vuwa vhusiku; Nga yone pfunzo; Vha guda u ñwala; Vha ñwala zwidade	Kha vha sendamise vha tshi nga vho lala vha dovhe vha i vuse nga u ṭavhanya u sumbedza u vuwa.
Pfunzo ndi mahala; Ri ḁa na zwiliwa; Wo salelani? Riṇe ri ñwali.	Vha ite u nga vha ñwala vha sumbedze nga zwanḁa vho zwi vula zwi tshia matungo, vha edzisele u ngari vha khou ḁa. Vha dovhe vha sumbedzele u nga vha khou ñwala

VHEGE YA 8

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale deithi na ṭhoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.

- 3 Kha vha muvhidzelo wa mafhungo a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u n̄wala mafhungo tsini ha nomboro yo teaho:

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi

- 1 Tshikadzi.
 - 2 Mmbwa.
 - 3 Penisela.
 - 4 Luṭingothendeleki.
 - 5 Tshidulo.
- 4 Tshi tevhelaho, kha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄walulula mafhungo a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete mitanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha n̄wale maipfi nga n̄dila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ṭalutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i n̄walwisa hani
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ḽa shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi

- 1 Tshikadzi.
Zwikadzi.
 - 2 Mmbwa.
Dzimmbwa.
 - 3 Penisela.
Dzipenisela.
 - 4 Luṭingothendeleki.
Ṭhingothendeleki.
 - 5 Tshidulo.
Zwidulo.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhalala kana u n̄wala.
- 9 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhalala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Vhanwali vha u thoma kha lifhasi**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siafari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḏi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḏa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

U dzudzanya

T̄HOHO: Kha vha nange tshitori ro no tshi vhalaho nanwaha.

MUSHUMO: Kha vha ṅwale tsenguluso yo leluwaho nga ha bugu ye vha vhalala.

MUTEVHEMUṬOLI WA U NZUDZANYA:

- 1 Ndo shumisa tshifhinga tsha zwino u ṭalusa ṅwana wa mme anga?
- 2 Ndo shumisa tshifhinga tsho fhiraho u talutshedza nga zwo no bvelelaho?
- 3 Ndi na mafhungo a 8 o fheleaho?
- 4 Ndo peṭeta maipfi zwavhuḏi?
- 5 Ipfli linwe na linwe li thoma nga ḑederedanzi?
- 6 Mafheleloni ha fhungo linwe na linwe ri vhea tshithoma kana tshigagarukela?

U MODEḶA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (N̄NE NDI A ITA)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemuṭoli nṭha.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhalele vhagudi mvetomveto nṭha.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemuṭoli, vha vha vhone arali mvetomveto yavho i si na vhukhaxhi kana i tshi ṭoḏa u khakhululwa.
- 4 Nga u modeḶa kha vha sumbedze vhagudi nḑila ya u khakhululula.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNZANYO (VHOIWE NI A ITA)

- 1 Kha vha n̄ee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetomveto ya mushumo wa u n̄wala.
- 3 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemuṭoli wa nzudzanyo, vha khakhulule na u khwin̄isa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganoṭshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṭanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshin̄we na tshin̄we tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u n̄wala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho ḍowealeho vhuṅe ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou n̄wala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshese, kha vha n̄wale vhukhaki ho ḍowealeho vhuṅe ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaki havho.

N̄awaha, Ndo vhalo Twits nga Roald Dahl.

Hetshi ndi tshitoro tsha nga ha vho khotsi na vho ^mme Twits vhe vha vha vhe vhatu vo itisaho zwinwevho. Vho vha vha tshi imeli vhatu vhothe na phukha dzothe.

Matheleloni, ndo takalela uri zwinoni zwo fhenya vho khotsi na vho ^mme Twits nahone zwo vha zwi tshi khou seisa nga maanda.

Ndo humpula uri tshitoro tsho vha tshi tshi ḍo vha khwine arali zwifanyiso zwo vha zwi zwa ^vmihala.

Ndi humpula uri.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo ya mibvumo, u Fhandekanya na u Ḳanganya

NḲE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **oo**
- 2 Kha vha bule ipfi: **mboo!**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: **/mb/-/oo/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo: **/mb/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u vuvhili wa ipfi ḡo: **/oo/**
- 6 Kha vha n̄wale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **mboo!**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḡanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/mb/-/oo/= mboo!**
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo ḡa u thoma ḡa ipfi ḡo: **/mboo!/**
- 9 Kha vha modeḡe vha tshi sumba madungo na u a ḡanganya uri vha vhumbe ipfi: **/mboo/= mboo!**

RḲE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **oo**
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshoḡoo!**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi ufhio? **/tsh/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḡo ndi ufhio? **/o/**
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḡo ndi ufhio? **/ḡ/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi ufhio?? **/oo/**
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: **/tsh/-/o/-/ḡ/-/oo/**
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **tshoḡoo!**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḡanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/tsh/-/o/-/ḡ/-/oo/= tshoḡoo!**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḡa u thoma ḡa ḡo ipfi ndi ḡifhio?: **/tsho/**
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo ḡa vuvhili ḡa ḡo ipfi ndi ḡifhio?: **/ḡoo/**
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ḡanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **/tsho/-/ḡoo/ = tshoḡoo!**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza n̄dowedzo vha n̄wale deithi na ḡoho: maipfi a **oo**.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–2 kha lumeme lwa bugu.

3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:

1 **mboo!**

2 **tshotoo!**

4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.

5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oḁa i tshi gudwa.

6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.

7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

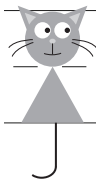

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḁedere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḁedere maṭuku na u pomba: **oo**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḁedere kwa vhagudi vha no shumisa tshand̄a tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshand̄a tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḁedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi kha vha talele mibvumo kha maipfi o nwalwaho.

mboo!

tshotoo!

Nwedzi wo tshena wo

tou mboo!

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: ṬALANI MAṆWALWANI

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhaṅwali vha u thoma kha Jifhasi</p> <p>Vhathu vho sika zwithu zwinzhi zwa tshakha dzo fhambanaho zwa thekinolodzhi. Ro sika dzigoloi, dzikhomphyutha na ṭhingothendeleki. Ro sika dziradio, dzirobotho na dzifiridzhi. Fhedzi tshithihi tsho ri tswaho muhumbulo kha thekinodzhi dza vhathu ndi tshine tsha vhonala tshi sa kondi: u n̄wala.</p>	<p>Hoo! Ndo guda hafha uri u n̄wala ndi thekinolodzhi. Ndo vha ndi sa nga vhuyi nda zwi humbula vhathu vha tshi sika u n̄wala.</p>
<p>Vhathu vho thoma u n̄wala kha miṅwaha ya 5,000 yo fhelaho. Huṅwe ha fhethu he ha tumbuliwa u n̄wala hu pfi Sumer. Sumer ndi huṅwe ha fhethu kha Jifhasi he vhathu vha thoma u dzula dziḡoroboni. U vha na vhathu vhanzhi fhethu huthihi zwi shandukisa n̄gila ye vhathu vha vha vha tshi tshila ngayo.</p>	<p>Ndo guda hafha uri miṅwaha ya 5,000 yo fhiraho vhathu vho vha vha sa ḡivhi uri hu n̄walwa hani. Ndi humbula uri vhutshilo hu nga vha ho vha ho fhambana nga hetsho tshifhinga.</p> <p>Ndi guda uri miṅwaha ya 5,000 yo fhiraho thembele dzo vha dzi tshi shumiswa kha u rabelela na thundu nnzhi dzo vha dzi tshi vhulungwa hone.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhathu vha Sumer vho fhaṭa thembele khulu nga ngomu ha mbondo dza ḡorobo yavho uri vha rabele midzimu yavho. Naho zwo ralo thembele dzo vha dzi sa shumiswi u rerela fhedzi. Thembele dzo dovha dza vha hune vha vhea thundu dzavho dzo fhambanaho. Vha ṅwaleli vha dzi thembele vho ita ṅḡila ine vha kona u tevhelela uri ndi mini zwo vhewaho afho thembeleni uri vha si hangwe. Ndi yone ṅḡila ye u ṅwala ha thomwa ngayo.</p>	
<p>Elelwani mafheloni a khalaṅwaha ya u kaṅa, vhafunzi vho vha vha tshi ṭoḡa u vhulunga mimanngi ya 10 ya goroi henengei thembeleni. Muṅwaleli o vha a tshi ola tshifanyiso tshiṭuku tsha Thanda ya goroi, a kona u ita thali nga vho 10 kha ḡaba Ḳa vumba</p>	<p>Ndi guda uri goroi zwo vha zwiṅwe zwa zwithu zwi vhulungwaho dzithembeleni. Ndi humbula uri ho vha ho vhulungwa thundu yo fhambanaho mafheloni a khaṅo</p>
<p>Zwino, ḡaba Ḳa vumba Ḳi ḡo omiswa ḡuvhani. Musi Ḳo no khwaṭha, Maḡaba a a vhewa sa rekhodo dza ḡo vhali maḡuvha, dzivhege kana miṅwaha iḡaho</p>	<p>Hoo! Ndi guda uri u ṅwala ha u thoma ho vha hu tshi itwa kha vumba. Ndi ḡivhudzisa uri bammberi Ḳo sikiwa lini?</p>
<p>Tshivhumbeo tsha u ṅwala tsho vha tsho fhambana na maḲedere a aḲifabete a tshi no tshifhinga. O vha o itiwa nga zwifanyiso zwiṭuku u sumbedza zwithu zwo fhambanaho</p>	<p>Ndi guda uri muṅwalo wa u thoma wo vha u zwifanyiso zwiṭuku hu si maḲedere</p>
<p>Naho zwo ralo, zwi tshi ya nga zwifhinga, musu thundu nanzhi i tshi khou ḡiswa thembeleni, zwifanyiso zwo bveledzwa u vha zwiga. Musu thundu nanzhi dzo fhamabanaho dzi tshi ḡiswa thembeleni dza ḡoroboni. Vhaṅwaleli vho tea u ṅwala nga u ṭavhanya. Vho vha vha si na tshifhinga tshinzhi tsha u ola nga vhuronwane, zwidodombedzwa zwa dzi thanda dza goroi na dziṅwe thundu.</p> <p>Ngauralo tshifanyiso tsha goroi tsho bveledzwa u vha zwiga ngauri thanda ya goroi i a leluwa u l ola. Hezwi zwiga zwo swika he zwa pfesesiwa uri zwi amba goroi, naho zwi si tsha vhonala sa nyolo ya thanda ya goroi.</p>	<p>Hoo! ndi guda uri zwi tshiya nga zwifhinga, zwifanyiso zwiṭuku zwi Shanduka zwa vha zwiga.</p>
<p>Vhafunzi na vhaṅwaleli vha a ṭoḡea uri vha kone u pfesesa hu si ni zwo vhulungwaho kha kha thembele dzavho, na uri ndi thunduḡe dzine vha vha nadzo dzo ṭangana dzoṭhe. Zwino vhaṅwaleli vho no bva thembeleni dzoṭhe dza Sumer vha tea u ṭangana vha dzhia tsheo u ita zwiga zwi fanaho zwine vhoṭhe vha ḡo shumisa. Haya maṅwalele a zwino a vhidzwa u pfi <i>cuneiform</i>.</p>	<p>Hafha ndi guda uri tshivhumbeo tsha u thoma tsha u ṅwala tshi pfi <i>cuneiform</i></p>

VHEGE YA 8

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Holu lushaka lwa maitete a fanaho ho bvelela kha mashango o bvelelaho o fhambanaho kha lifhasi loṭhe – Egypt, Peru, and China. Kuṅwalele kwa tshizwino kwo sikiwa kana u tevhela kuṅwalele kwa kale kwo fhambanaho.	
Nga u sikiwa ha u n̄wala vhathu vha nga kona u rekhoda mihumbulo na zwiṭori. Ri nga fhaṭa mabindu na lupfumo. Ri nga rumela milaedza fhethu ha kulekule. U tumbula u n̄wala zwo shandukisa tshoṭhe zwine vhathu vha nga kona.	Ndi guda uri u n̄wala hu thusa u rekhoda zwiṭori zwashu.
Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
U n̄wala ho tumbuliwa lwa u thoma ngafhi?	Sumer, na Iraq ntswa.
Vhathu vha Sumer vho vha vha tshi n̄walela kha mini?	Vho vha vha tshi n̄wala kha vumba.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi ngani u n̄wala ha u thoma ho tumbuliwa?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri thundu dzo vha dzi tshi vheva thembeleni, na vhathu vho dzulaho henefho vho ṭoḡa n̄dila ya u humbula zwe zwa vha zwi tshi khou vheva afho. • Ngauri vhaṅwaleli na vhafunzi vho vha vha tea ḡivha uri vha na thundu nngana dzo ṭangana

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa N̄dila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḡasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 8**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḡasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Laṅvuhhili**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḡasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Laṅvuhhili**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvharuru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

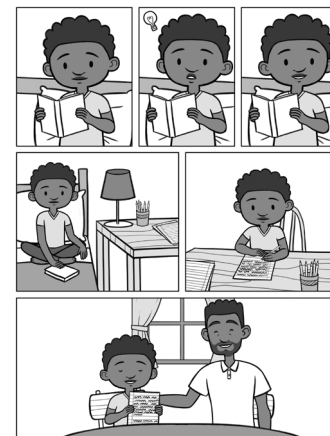
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Thembele.
 - Nduvho.
 - Nwala.
 - Rekhoda.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshikolo tsha hashu; Tsho naka hani? Hu ḡa na vha kule; Vho ḡamala bisi.	Kha vha sumbe tshikolo, vha sumbedze nga tshi nga tshifhaṭuwo tsho takala vho angaladza zwanḡa. Vha tshi kapedzela u sumbedza u ḡa. vha sumbe u ngari vho fara tshiqiraivelo
Vha vuwa vhusiku; Nga yone pfunzo; Vha guda u ṅwala; Vha ṅwala zwidade	Kha vha sendamise vha tshi nga vho lala vha dovhe vha i vuse nga u ṭavhanya u sumbedza u vuwa.
Pfunzo ndi mahala; Ri ḷa na zwijiwa; Wo salelani? Riṅe ri ṅwali.	Vha ite u nga vha ṅwala vha sumbedze nga zwanḡa vho zwi vula zwi tshia matungo, vha edzisele u ngari vha khou ḷa. Vha dovhe vha sumbedzele u nga vha khou ṅwala

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U t̃alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u t̃anganya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ee**
- 2 Kha vha bule ipfi: **vhee**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /**vh**/-/**ee**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /**vh**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**ee**/
- 6 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **vhee**
- 7 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u t̃anganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**vh**/-/**ee**/=**vhee**
- 8 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo ipfi: /**vhee**/
- 9 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a t̃anganya uri vha vhumbe ipfi: /**vhee**/=**vhee**

RINE RI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ee**
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshee**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /**tshh**/-/**ee**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**tsh**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**ee**/
- 6 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **tshee**
- 7 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha t̃anganyise mibvumo u vhumba fhungo na vhone: /**tsh**/-/**ee**/ = **tshee**
- 8 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: /**tshee**/
- 9 Kha vha vhudze vhagudi uri vha t̃anganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**tshee**/ = **tshee**

VHONE VHA A ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na thoho: maipfi a **ee**.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–5 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **vhee**
 - 2 **tshee**
 - 3 **see**
 - 4 **wee!**

- 4 Vhagudi vha tea u ñwala maipfi tsini na nomboro. vha talele mibvumo ine vha khou toḁa i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miḁanu yo salaho ya ngudo, kha vha ñwale mafhungo nga ndila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou toḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ḁalutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ḁalusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ḁHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

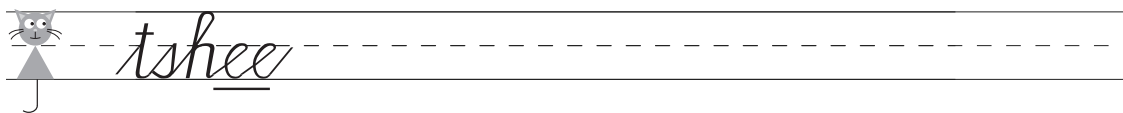
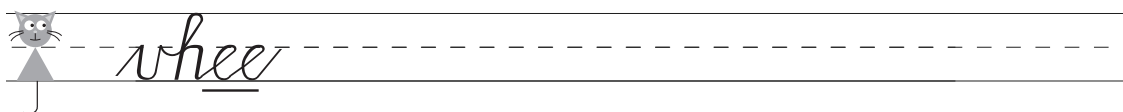
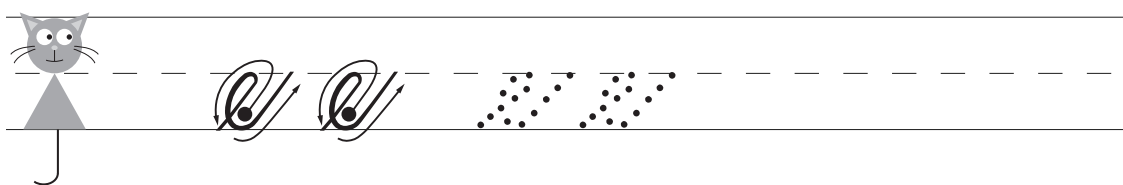

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḁedere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḁedere maḁuku na u pomba: **ee**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḁedere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḁa tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḁedere kha miḁana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḁedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḁedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u kopa mubvumo/maipfi/mafhungo kha budu dza ndowedzo
- 7 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha maipfi/mafhungo o ñwalwaho.

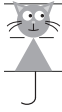
see

wee!

Kha whee bege yawe

a see.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U nwala:

Minete ya 30

U anqadza na makumedzwa

THOHO: THOHO: Kha vha nange tshiṭori ro no tshi vhalaho nañwaha.

MUSHUMO: Kha vha nṱwale tsenguluso yo leluwaho nga ha bugu ye vha vhalo.

FUREME/MUHANGA WA U NṂWALA:

Nañwaha ndo vhalo.....

Tshiṭori tshi amba nga...

Ndo takalela...

A tho ngo takalela ...

Ndi humbula u nga tshiṭori tshi nga khwiñifhadzea arali...

Ndi humbula u nga....a nga takalela tshiṭori itshi ngauri...

Ho katelwa, ...

NDUGISELO: Ni sa athu thoma nyito ya u nṱwala, nṱwalani pulane ye na ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA NZUDZANYO: (NNE NDI A...)

- 1 Kha vha hambudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemutoli u dzudzanya mvetomveto.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha hambudze vhagudi uri namusi ri do andadza na u nea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḁa tsha mañwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha ñwalulula hani tshipiḁa tsha mañwalwa avho, vha ñwale na thoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḁADZA (VHOIWE NI ITA)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u ñwala deithi na thoho: **tsenguluso ya...**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha ñwalulule zwavhuḁi tshipiḁa tsha u fhedzisa tsha mañwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u tavhanya.
- 5 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA NEA MAKUMEDZWA A MAÑWALWA AVHO

- 1 Kha minete miḁanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane mañwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḁe vha vhalele kilasi mañwalwa avho.
- 4 Kha vha tane mañwalwa a vhagudi vho a livhanya na levele ya maḁo avho, uri vha kone u vhalelana mañwalwa nga tshavho.

Naniwaha, Ndo vhalo Twits nga Roald Dahl.

Hetshi ndi tshitori tsha nga ha vho khotsi
na vho mme Twits vhe vha vha vhe vhatu
vo itisaho zwinwevho. Vho vha vha tshi
imeli vhatu vhothe na phukha dzothe.

Maheleloni, ndo takalela uri zwinoni zwo
fhenya vho khotsi na vho mme Twits nahone
zwo vha zwi tshi khou seisa nga maanda.

Ndo humbula uri tshitori tsho vha tshi tshi
do vha khwine arali zwifanyiso zwo vha
zwi zwa mivhala.

Ndi humbula uri.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvhararu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvhararu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U tshentsha maḷedere

NNE NDI...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḍo, ita ṅdowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwiṅe.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **wee!, see**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **wee!, see**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a khou fana! /w/ a /s/

RINE RI...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **mboo!, tshoṭoo!**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **mboo!, tshoṭoo!**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **tshee**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshentsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **tshutshudza, tshovha, tshena, tshikolo**

NNE NDI...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **vhee**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko:.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **dzhavhelo, nkhwivha, vhekanywa, wavho, vha**

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: ṬALANI MAṆWALWANI

Lṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhaṅwali vha u thoma kha lṅfhasi</p> <p>Vhathu vho sika zwithu zwinzhi zwa tshakha dzo fhambanaho zwa thekinolodzhi. Ro sika dzigoloi, dzikhomphyutha na ṭhingothendeleki. Ro sika dziradio, dzirobotho na dzifiridzhi. Fhedzi tshithihi tsho ri tswaho muhumbulo kha thekinodzhi dza vhathu ndi tshine tsha vhonala tshi sa konḡi: u ṅwala.</p>	<p>Ndo guda uri houḷa u ṅwala ndi tshithu tsha ndeme tsho sikiwaho nga vhathu.</p>
<p>Vhathu vho thoma u ṅwala kha miṅwaha ya 5,000 yo fhelaho. Huṅwe ha fhethu he ha tumbuliwa u ṅwala hu pfi Sumer. Sumer ndi huṅwe ha fhethu kha lṅfhasi he vhathu vha thoma u dzula dziḡoroboni. U vha na vhathu vhanzhi fhethu huthihi zwi shandukisa ṅḡila ye vhathu vha vha vha tshi tshila ngayo.</p> <p>Vhathu vha Sumer vho fhaṭa thembele khulu nga ngomu ha mbondo dza ḡorobo yavho uri vha rabele midzimu yavho. Naho zwo ralo thembele dzo vha dzi sa shumiswi u rerela fhedzi. Thembele dzo dovha dza vha hune vha vhea thundu dzavho dzo fhambanaho. Vha ṅwaleli vha dzi thembele vho ita ṅḡila ine vha kona u tevhelela uri ndi mini zwo vhwaho afho thembeleni uri vha si hangwe. Ndi yone ṅḡila ye u ṅwala ha thomwa ngayo.</p>	<p>Ndo guda uri Sumer ndi huṅwe ha fhethu ha u thoma u vha na ḡorobo. Ndi ḡivhudzisa uri ndi ṅḡila dziṅwe dzifhio dzi ḡorobo dzo shandukisa zwe vhathu vha vha vha tshi tshilisa zwone.</p> <p>Ndi guda kha tshifanyiso hafha uri thembeleni ho vha hu fhethu huhulu nga maṅḡa. Ndi ngazwo henengei ho vhwaha zwithu zwinzhi zwo fhambanaho.</p>
<p>Elelwani mafheloni a khalaṅwaha ya u kaṅa, vhafunzi vho vha vha tshi ṭoḡa u vhulunga mimanḡi ya 10 ya goroi henengei thembeleni. Muṅwaleli o vha a tshi ola tshifanyiso tshiṭuku tsha Thanda ya goroi, a kona u ita thali nga vho 10 kha ḡaba ḷa vumba</p>	<p>Hafha ndi guda uri mbalo dza thaḷi dzo vha dzi dza ndeme kha u ṅwala ha vhathu ha u thoma.</p>
<p>Zwino, ḡaba ḷa vumba ḷi ḡo omiswa ḡuvhani. Musi ḷo no khwaṭha, Maḡaba a a vhwaha sa rekhodo dza ḡo vhali maḡuvha, dzivhege kana miṅwaha iḡaho</p>	<p>Hoo! Ndi ḡivhudzisa uri bammbiri ḷo sikwa lini? Vho ṅwala kha vumba hu si bammbiri.</p>
<p>Tshivhumbeo tsha u ṅwala tsho vha tsho fhambana na maḷedere a aḷifabete a tshi no tshifhinga. O vha o itiwa nga zwifanyiso zwiṭuku u sumbedza zwithu zwo fhambanaho.</p>	<p>Elelwani musi arali ri tshi khou ṅwala ri tshi fhedza tshifhinga tsha u ola zwifanyiso zwiṭuku zwinzhi. Zwo vha zwi tshi ḡo dzhia tshifhinga tshilapfu u ṅwala fhungo.</p>

L̄inwalwa	U vhalala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Naho zwo ralo, zwi tshi ya nga zwifhinga, musi thundu nnzhi i tshi khou d̄iswa thembeleni, zwifanyiso zwo bveledzwa u vha zwiga. Musi thundu nnzhi dzo fhamabanaho dzi tshi d̄iswa thembeleni dza d̄oroboni. Vhañwaleli vho tea u n̄wala nga u t̄avhanya. Vho vha vha si na tshifhinga tshinzi tsha u ola nga vhuronwane, zwidombedzwa zwa dzi thanda dza goroi na dziñwe thundu.</p> <p>Ngauralo tshifanyiso tsha goroi tsho bveledzwa u vha zwiga ngauri thanda ya goroi i a leluwa u l ola. Hezwi zwiga zwo swika he zwa pfesesiwa uri zwi amba goroi, naho zwi si tsha vhone sa nyolo ya thanda ya goroi.</p>	<p>Hoo! Ndi guda uri zwo shanduka zwa vha zwiga zwo fhamabanaho ngauri zwifanyiso zwi dzhia tshifhinga tshilapfu u zwi n̄wala.</p>
<p>Vhafunzi na vhañwaleli vha a t̄oq̄ea uri vha kone u pfesesa hu si ni zwo vhulungwaho kha kha thembele dzavho, na uri ndi thunduq̄e dzine vha vha nadzo dzo t̄angana dzoq̄he. Zwino vhañwaleli vho no bva thembeleni dzoq̄he dza Sumer vha tea u t̄angana vha dzhia t̄sheo u ita zwiga zwi fanaho zwine vhoq̄he vha d̄o shumisa. Haya mañwalele a zwino a vhidzwa u pfi <i>cuneiform</i>.</p>	<p>Hafha ndi guda uri vhafunzi na vhañwaleli vho vha na muṭangano muhulu vhoq̄he wa u nanga n̄dila ntswa ya u n̄wala.</p>
<p>Holu lushaka lwa maitete a fanaho ho bvelela kha mashango o bvelelaho o fhamabanaho kha lifhasi loq̄he – Egypt, Peru, and China. Kuñwalele kwa tshizwino kwo sikiwa kana u tevhela kuñwalele kwa kale kwo fhamabanaho.</p>	<p>Ndi guda uri u n̄wala zwo sikiwa fhethu ho fhamabanaho – hu si fhethu huthihi fhedzi.</p>
<p>Nga u sikiwa ha u n̄wala vhatu vha nga kona u rekhoda mihumbulo na zwiṭori. Ri nga fhaṭa mabindu na lupfumo. Ri nga rumela milaedza fhethu ha kulekule. U tumbula u n̄wala zwo shandukisa tshoq̄he zwine vhatu vha nga kona.</p>	<p>Ndi divhudzisa uri lifhasi lo vha li tshi d̄o vha lo tou ita hani arali u n̄wala hu songo tumbuliwa.</p>

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
U tumbula u nwala zwo itea lini?	U nwala ho tumbuliwa minwaha yo fhiraho ya 5,000
U nwala zwo tumbuliwa ngafhi?	Ho tumbuliwa dzi thembeleni.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini u nwala ho shanduka u ya nga zwifhinga?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri zwifanyiso zwi dzhia tshifhinga tshilapfu u zwi ola, Vhanwaleli vho vha vha tshi toda u nwala nga u tsvhanya. • U nwala ho shanduka ngauri thundu nnzhi dzo vha dzi tshi khou diswa thembeleni. Vha nwaleli vha tea u nwala nga u tsvhanya. • Vhanwaleli vho no bva thembeleni dzo fhambanaho vho vha vha tshi tea u vhala zwo nwaliwaho nga muñwe, zwino vho dzula vhothe vha bveledza zwiga zwine vhothe vha do shumisa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

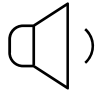
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Kwakwana.
 - Tombo.
 - Vumba.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Tshikolo tsha hashu; Tsho naka hani? Hu ḡa na vha kule; Vho ḡamala bisi.	Kha vha sumbe tshikolo, vha sumbedze nga tshi nga tshifhaṡuwo tsho takala vho angaladza zwanḡa. Vha tshi kapedzela u sumbedza u ḡa. vha sumbe u ngari vho fara tshidiraivelo
Vha vuwa vhusiku; Nga yone pfunzo; Vha guda u nwali; Vha nwali zwidade	Kha vha sendamise vha tshi nga vho lala vha dovhe vha i vuse nga u tḡavhanya u sumbedza u vuwa.
Pfunzo ndi mahala; Ri ḡa na zwilwa; Wo salelani? Riḡe ri nwali.	Vha ite u nga vha nwali vha sumbedze nga zwanḡa vho zwi vula zwi tshia matungo, vha edzisele u ngari vha khou ḡa. Vha dovhe vha sumbedzele u nga vha khou nwali.

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshitori itshi tshi amba nga....
Tshithu tshithihi tshe nda guda ndi...
Ndi takalela maḆwalwa a khumbulelwa ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṡhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhaḆwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḲu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru. Hu katelwa na thangi.

oo	ee	mb
tsh	o	ṭ
vh	s	w
i	l	a

U MODELA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: / **oo** / na / **ee** /
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumisa mubvumo wo tiwaho, sa: / **m** /-/**b**/-/**oo** / = **mboo!**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi / **oo** / **kana** / **ee** /
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /**l**/-/**a**/-/**l**/-/**a**/ = **lala**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **oo, ee**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe **mboo!**, **tshoṭoo!**, **vhee**, **tshee**, **see**, **wee!**, **lala**, **sola**, **vhala**, **mbalo**, **mbila**, **tshali**)

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/ṬALANI MAṆWALWANI

U ṆWALA THOLOKANYONDIVHO

- 1 Ngudo i sa a thu thoma, kha vha n̄wale ṭhoho dzi tevhelaho: mbudziso na zwisimafhungo kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi, ni dzi ṭalutshedze arali zwo tea.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane vha rere nga mbudziso na phathinara.
- 4 Vhagudi vha tea u vula bugu dzavho dza u n̄walela, vha n̄wala datumu na ṭhoho, vha dovhe vha n̄wale phindulo dza mbudziso.
- 5 Minete miṭanu ya u fhedzisela kha ngudo, kha vha sedze phindulo na vhagudi vha vha tendele u lulamisa mushumo wavho vhone vhaṅe.

VHAṆWALI VHA U THOMA KHA ṬIFHASI

- 1 Vhuṅwali ho tumbukwa lini?
Vhuṅwali ho tumbukwa
- 2 Vhuṅwali ha u thoma ho tumbukwa gai?
Vhuṅwali ha u thoma ho tumbukwa
- 3 Ndi ngani ri si tsha shumisa zwifanyiso zwiṭuku u n̄wala?
A ri tsha shumisa zwifanyiso zwiṭuku ngauri.....
- 4 Vhuṅwali ho tumbukwa lini?
Vhuṅwali ho tumbukwa minwahani yo fhiraho ya 5,000.
- 5 Vhuṅwali ha u thoma ho tumbukwa gai?
Vhuṅwali ha u thoma ho tumbukwa kale kale Suma.
- 6 Ndi ngani ri si tsha shumisa zwifanyiso zwiṭuku u n̄wala?
A ri tsha shumisa zwifanyiso zwiṭuku ngauri zwi dzhia tshifhinga tshilapfu u zwi n̄wala.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutaanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutaanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

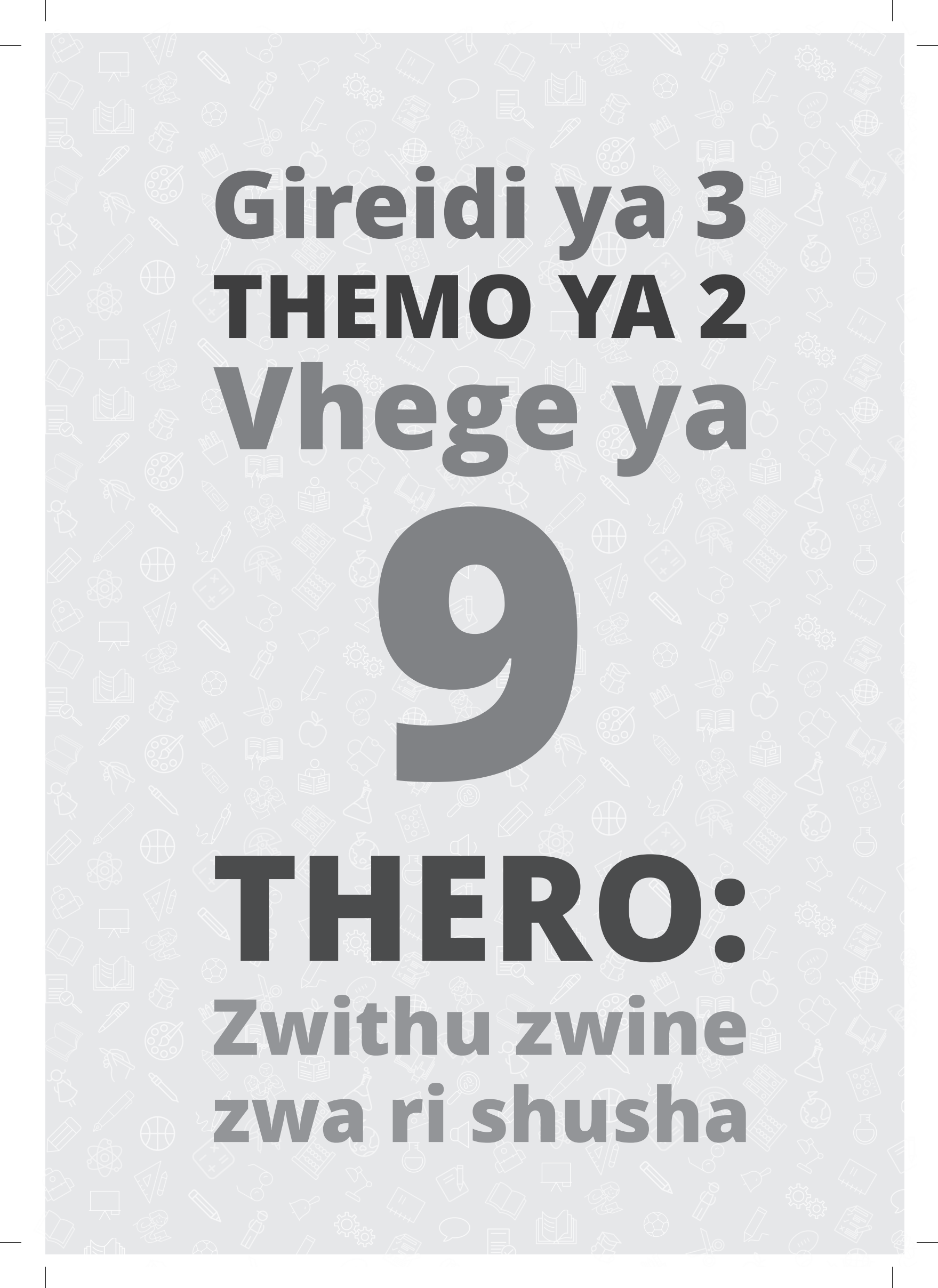

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwa nga mini ino vhege?
 - f Muwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (rulers, compasses, calculators), arts (pencils, paint palettes, books), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, gears).

Gireidi ya 3
THEMO YA 2
Vhege ya

9

THERO:

**Zwithu zwine
zwa ri shusha**

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na tshifhinga tshoṭhe ha zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: tswayo dzi shushaho, zwifanyiso zwa phukha dzi ofhisaho (buvhi, ṅowa, shaka na nzw.)
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: zwiṭori zwi shushaho shangoni nga vphuphara (zwi tea u vha zwo lugela vhana vha gireidi ya 3)
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ṅdowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhwewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.
- 8 Kha vha dzudzanye u vhala nga zwigwada u ya nga vhukoni /ndivho arali zwi tshi ṭoḍea
- 9 Kha vha pulane nyito dzavho dza vhege dza u linga hu si ha fomaḷa na ha fomaḷa.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 63, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 64, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari ḷa 66, Kha ri ṅwale

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha tshithu tshiṅwe na tshiṅwe tshi shushaho.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: UWANA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso **gwati la bugu** kha tshitori tsha Bugu Khulwane **Hu na guru kha khabodo yanga**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Zwithu zwine zwa ri shusha**
- 3 Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha n'wale dzina la **thero**.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoththuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwipuka zwifhio zwine zwa ni shusha?
 - b Ndi vhathu vhafhio vha no ri shusha?
 - c Hu itea mini musi ro tshuwa?

DIVHAMAIPIFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tshiiteo.
 - Muloro.
 - Muloro wa vhusiku u ofhisaho.
 - Dithu.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! Vhasidzana; Iḍani ngeno; Musi ni tshi ḍa; Ni sedze matungo.	<i>Hu vhe na zwigwada zwivhili. Tsha vhasidzana thungo na vhatukana thungo. Vhe kule na kule nyana. Muḥwe o ambara masiki wa ndau, musi vhatukana vha tshi vhidzelela vhasidzana; vhasidzana vha ḍo gidima. Buka ḷi re vhukati ḷi nge ḷi khou gidimedza muḥwe.</i>
Nga afho matungo; Hu na buka ḷihulu; Ndi madya ḥama; A ḷoḍa ḥama dza vhathu	
Ni sedzese; Ni sa ḍo zhotiwa; Shavhelani ngeno; Nga u gidima.	

Munwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u n̄walela vha n̄wale deithi na thoho **Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi**
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu, vha tshi pfukha mutaladzi vhukati.
- 3 Kha vha muvhidzelo wa mafhungo a re kha vhuthihi. Vhagudi vha tea u n̄wala mafhungo tsini ha nomboro yo teaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Tshikadzi tshi kho n̄anzwa n̄ala dzatsho.
 - 2 Mmbwa i khou huvha mun̄na.
 - 3 Ndo wisela penisela yanga fhasi.
 - 4 Luṅingothendeleki lwo vundeā.
 - 5 Zwidulo ndi zwiṭuku kha havha vhafumakadzi.
- 4 Tshi tevhelaho, kha n̄ee vhagudi ndaela ya u n̄walulula mafhungo a tshi bva kha vhuthihi a tshi ya kha vhunzhi kha mutaladzi u tevhelaho.
- 5 Kha minete miṭanu ya u fhedzisela, ya ngudo, kha vha n̄wale maipfi nga n̄dila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha ṭalutshedze munwalo wavho wa u pomba uri u i n̄walwiswa hani.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo ḽa shanduka hone.
- 7 Kha vha talele phatheni, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi
 - 1 Tshikadzi tshi kho n̄anzwa n̄ala dzatsho.
Zwikadzi zwi kho n̄anzwa n̄ala dzazwo.
 - 2 Mmbwa i khou huvha mun̄na.
Mmbwa dzi khou huvha mun̄na.
 - 3 Ndo wisela penisela yanga fhasi.
Ndo wisela dzipenisela dzanga fhasi.
 - 4 Luṅingothendeleki lwo vundeā.
Thingothendeleki dzo vundeā.
 - 5 Tshidulo ndi tshiṭuku kha havha mufumakadzi
Zwidulo ndi zwiṭuku kha havha vhafumakadzi.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga dziphatheni musi vha tshi khou vhala kana u n̄wala.
- 9 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalu (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA**

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Hu na guru kha khabodo yanga**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḁi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

U dzudzanya**T̄HOHO:** Kha vha ñwale nga musi we na vhuya na pfa no tshuwa.**MUSHUMO:** Kha vha ñwale phara mbili dzi re na mafhungo a 10.**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PULANA:** Kha vha ite mutevhe**KHA VHA DIVHADZE THERO YA U ÑWALA**

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa athu ñwala.**
- 2 Kha vha talutshedze vhagudi nga mihumbulo yavho nga ha tshitori, sa:
Tshinwe tshifhinga ndo vhuya nda pfa ndo tshuwa musi mudagasi u tshi tuwa ndo sala ndi ndothe hayani. A thi zwi funi u vha ndothe musi hu na swiswi.

U MODELA KANA U SUMBEDZA SIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA (NNE NDI A ITA)

- 1 Kha vha ole mepe wa muhumbulo kha luḽa luḽwe lurumbu lwa bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mepe wa muhumbulo nga u fhindula mbudziso.
- 3 Kha vha fhedzise pulane kha bodo ya tshoko kha luḽa luḽwe lurumbu lwa bodo.

<p>Mbudziso dza u pulana</p> <p>Pharagirafu ya 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 No vha no tshuwa mini? 2 Ho itea mini uri ni tshuwe? 3 No vha ni gai? 4 No vha ni na nnyi? 	<p>Pulane</p> <p>Pharagirafu ya 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 swiswi? 2 Muḽagasi wo mbo ḽi tuwa? Ndi si na khaḽela. 3 Ndo vha ndi hayani? 4 Ndi ndoṭhe?
<p>Pharagirafu ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 No ita mini musi ni tshi pfa no tshuwa? 2 Ndi mini tsho itaho uri ni vhe khwiḽe? 3 No guda mini kha tshenzhemo yaḽu? 	<p>Pharagirafu ya 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ndo vha ndo dzula nguvhoni ndo tshuwa? 2 Ndo shumisa luṭingothendeleki u founela mukomana wanga. Ndi tshi pfa ipfi ḽawe nda takala? 3 Ndi tea u dzula ndi na khaḽela tsini?

VHAGUDI VHA SHUMISA TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PULANA (VHOIWE NI A ITA)

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo vha humbule nga bugu kana tshiṭori tshine vha ṭoḽa u tshi sengulusa.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha ṽeani vhagudi ndaela ya uri vha **rembuluwe vha ambe** na phathinara, vha kovhane mihumbulo.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u pulana kha bodo ya tshokho, vha vhudze vha shumise fureme iyo vha tshi pulanela zwine vha ḽo ṽwala, sa zwe vhone vha itisa zwone.
- 4 Kha vha ṽnee vhagudi bugu dza ṽdowedzo.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha tea u ṽwala mihumbulo yavho – vha **songo** kopa pulane yavho.
- 6 Musi vhagudi vha tshi khou ṽwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho.

pulaneparagirafu 1

1. Nowa
2. Katukutuku ndo kanda nowa.
3. Dakani tsini na ndu yanga.
4. Mukomana wanga.

paragirafu 2

1. Ndo todo shahela kule.
2. Mukomana wanga ari kha ndi dzike.
3. Ni tea u sedze hu ne na kanda hone, ni si gidime musii ni tshi vhona nowa. Ni tea u dzika na tutshela kule nga u tou ongolowa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30**ZWIGWADA:** _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuvhili

U ɽalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U ɽanganya na u Fhandekanya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **tsh**
- 2 Kha vha bule ipfi **tshena**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /tsh/-/e/-/n/-a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: / **tsh** /
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**e**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**n**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi ilo: /**a**/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **tshena**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ɽanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /tsh/-/e/-/n/-/a/ = **tshena**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: /**tshe**/
- 11 Kha vha bule dungo la vhuvhili la ipfi ilo: /**na**/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ɽanganya uri a vhumbe ipfi ilo: /**tshe**/-/**na**/ = **tshena**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ndz**
- 2 Kha vha bule ipfi: **ndzemba**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /**ndz**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**e**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**mb**/
- 6 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio? /**a**/
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio? /**ndz**/-/**e**/-/**mb**/-/**a**/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **ndzemba**
- 9 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u ɽanganyisa mibvumo kha ipfi navho. /**ndz**/-/**e**/-/**mb**/-/**a**/ = **ndzemba**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: /**ndzem**/
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ilo ipfi ndi lifhio?: /**ba**/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ɽanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**ndzem**/-/**ba**/ = **ndzemba**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a tsh, ndz**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–7 kha mukombo wa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **tshikolo**
 - 2 **tshena**
 - 3 **tshovha**
 - 4 **tshutshudza**
 - 5 **tshali**
 - 6 **ndzumba**
 - 7 **ndzemba**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga nd̄ila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

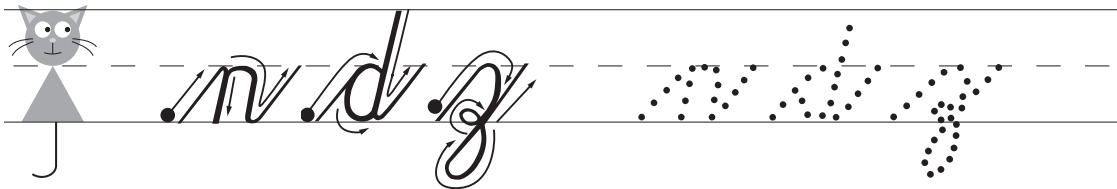
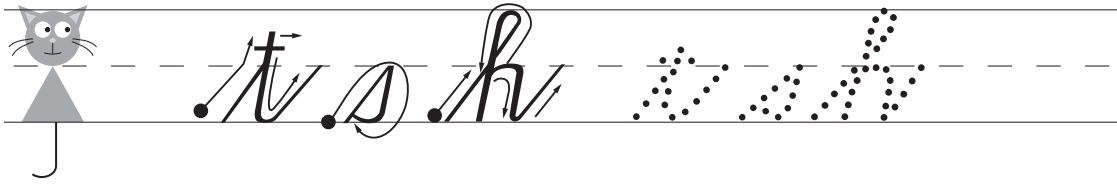
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḷeḷere) /maipfi/mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **tsh, ndz**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshand̄a tshauḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshand̄a tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi uri vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

tshikolo

tshena

tshovha

tshutshudza

tshali

ndzumba

ndzemba

Uhana who tshutshudzana

 u litsha tshikolo.

 O ndzumbela bugu

 yanga.

PHUROGIREME YA U ḲHAḲUKANYA MUḲWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIḲIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO/U DIVHUDZISA

Ḳinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Hu na guru kha khabodo yanga</p> <p>‘John na Robert’ Hu vhidzelela mme a John. ‘Vheani Nintendo kule ni ye u eḡela’</p> <p>Zwo luga! fhedzi ndi khou ḡoḡa u fhedzisa mutambo hoyu.’ John u a vhidzelela vho.</p> <p>‘Dzimani mutambo hoyo zwino!’ hu amba mme awe. Ni ḡo isa phanḡa na tamba matshelo.’</p> <p>‘Zwo luga!’ hu amba John, a tshi nga u khou dzima Nintendo.</p> <p>‘Ḳo kovhela! Ndi mme awe vho no ralo. Musi vha tshi khou dzima luvhone na u vala vothi.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John a tshi dzumba Nintendo fhasi ha malagani musu mme awe vha tshi khou mu vhudza uri vhusiku havhuḡi.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Mme awe vha tshi tou vala vothi, John a thoma hafhu u tamba.</p> <p>Robert o ḡieḡelela nga u ṭavhanya. John a isa phanḡa na u tamba u swika ḡi tshi vha vhusiku.</p>	<p>Ndi tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John a tshi khou tambela swiswini.</p> <p>O vha o tou fombe kha mutambo. Ha ngo vhuya a zwi vhona na uri Robert o fara khofhe.</p>
<p>John o isa phanḡa u swika a tshi pfa muungo u songo ḡowealeho.</p> <p>U veta! Baa! U veta! U Veta! 'Ndi mini itsho?' John u vhudzisa e na mazhuzhulu. Fhedzi Robert a si fhindle. O vha o fara khofhe.</p> <p>John a dzula kha mmbete. Maṭo awe a tshi khou livhalivha swiswini musi a tshi khou lingedza u vhona tshine tshe khou ita mibvumo u no ofhisa. A zwi pfa uri zwi khou bva khabodoni yawe.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John o vha o sedza kha mutambo wawe. A sedza u mona na lufhera lwawe u vhona uri u pfe hune mubvumo wa bva u hone. Lufherani ho vha hu na swiswi. Ndi humbulela uri mbilu ya John yo vha i tshi khou rwa nga u ṭavhanya!</p>
<p>Khabodo yo vha i tshi khou dzinginyea. Tshiṅwe tshithu tsho vha tshi tshi khou kuḡa kha vothi. U veta! U kuḡa! Veta! Veta!</p> <p>ḡithu! John u a hevhedza. Ndi nnyi a re afho? U a vhudzisa. Nga ipfi ḡi no khou tetemela.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John o sedza kha khabodo i no khou dzinginyea. Ndi nga ndi khou zwi pfa nga ṅḡila ine mbilu yawe ya khou rwa nga u ṭavhanya ngayo. Ndi khou pfa ipfi ḡi tshi khou tetemela. Ndi tshifanyiso tsha muhumbulo tsha tshifhaṭuwo tshawe, na mulomo wawe o u aṭama tshoṭhe a tshi khou bva na mabiko.</p>
<p>Vothi ḡa khabodo ḡa thoma u vulea. John a thamutshela ṅṅha nga u ofha a bamudza vothi musi a tshi ḡi vala. Mbilu I tshi tou divhitha, a sukumedzela tshidulo kha vothi ḡa khabodo.</p> <p>'Ndi fulufhela ndi nga humela u eḡela zwino.' U a humbula.</p> <p>Musi a kha ḡi tou bva u humela u eḡela mbeteni wawe, ha vha na huṅwe u kuḡa murahu ha vothi. Ho vha hu u kuḡa hu hure na muungo muhulu. U Veta! U kuḡa! Veta! U veta!</p> <p>Hai nandi! A tshi khou humbula, 'Ndi ḡo ita mini zwino?'</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi John a tshi khou gidimela khabodoni. O vha a tshi khou ofha, a tshi khou lingedza u ita hezwi nga luvhilo luhulu. Nyofho dzo vha dzi tshi khou hulela dzi tshi ya. A tshi khou humbulela guru ḡi ne ḡa ḡo bva kha khabodo, ḡa maḡala mahulu na maḡo mahulu, ḡa mu ḡa.</p>
<p>A tshe o fareledzwa nga nyofho, a mbo ḡi dzhia tsheo ya u vusa Robert. 'Robert!' 'Hu na tshithu kha khabodo!' Ndi khou humbula uri ndi guru. Kana buka ḡihulu!' a tshi tou hevhedza.</p> <p>'Ni nga no tou lora!' Robert o amba a tshe na khofhe. 'Ndo neta! nnditsheni ndi eḡele! O amba izwi a tshi khou rembuluwa.</p> <p>'Ho vha hu muloro!' hu na phosho yo no bva kha khabodo.' Vothi ḡo vulea!' Hu amba John. 'Ni songo ḡiita tshidahela, John.' Ni kho tou lora nga ha mutambo uḡa Nintendo!' Robert o amba tshi khou kumedza. 'Arali ni sa ofhi vulani vothi ha!' hu amba John.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John a tshi khou vusa Robert a tshi khou ri, 'Vuwani' nga u tou hevhedza ipfi ḡi tshi khou tetemela. Ndi nga ndi khou zwi vhona Robert a tshi khou thudzela kule tshanḡa tsha John.</p>

Linwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Robert a gungula a doba bege yawe. A phuphuledza u mona nayo a wana thotshi yawe. O tshimbilela khabodoni e na vhuqifulufheli. Fhedzi ha phosho khulu ya pfala i tshi bva khabodoni. U veta! U kuḁa! u veta! U veta!</p> <p>Robert a ima a rembuluwa. Mbilu ya Robert ya thoma u divhitha nga u ṭavhanya.</p> <p>“Ni khou zwi vhona!” hu amba John ‘Ndo ni vhudza!’</p> <p>‘Irimi ri vule khabodo ri ḽi vhone!’ Robert a tshi tou hevhedza. ‘ḽdani ri vhone!’ U vhidza John.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John musi a tshi pfa phosho. A tou kwatsha! A humela murahu o aṭama mulomo. A tshi vhonala o tshenuwa.</p>
<p>John na Robert vha khou tshimbilla nga zwikunwe vha tshi ya khabodoni. John a vula vothi zwiṭukuṭuku, musi Robert a tshi khou vhone tshela nga thotshi nga mutweni. Tshinwe tshithu tsho vha tshi tshi khou lingedza u sukumedza vothi uri ḽi vulee.</p> <p>Na zwenezwo thotshi yo dzumbulula maṭo madala mavhili a no penya.</p> <p>Vhatukana avha vhavhili vha fhufha nga nyofho.</p> <p>‘Hu nga vha hu mini?’ hu hevhedza Robert, a tshi khou sukumedza vothi a tshi ḽi vala.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha maṭo mavhili madala a no penya! Vhatukana vhuvhili havho vho vha tshi khou vhona guru ḽi no ofhisa ḽa mato madala ḽo no ḁo vha tshotshela hu si kale.</p>
<p>U kuḁa na u veta ho hulela. U veta! U kuḁa u veta veta! Robert a femela nṭha a kokodza vothi a tshi ḽi vula hafhu. Guru ḽa mbo ḁi fhufhela nṁḁa ḽa ṭavhanya u vha pfuka.</p> <p>‘Ndi mini tshiḽa?’ John o ṭavha mukosi.</p> <p>‘Tshimange tshanu!’ Robert u ṭavha mukosi.</p> <p>John na Robert vho sedzana, vhotṭhe vha vho thoma u sea.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha tshimange tshi tshi khou fhufha muyani.</p> <p>Ndi nga ndi a vhona John na Robert vha tshi khou ṭavha mukosi. Vha tshi khou humbula uri ndi guru. Fhedzi ha vha kona u zwi ḁivha uri ndi tshimange zwatsho. Ndi nga ndi khou vha vhona vha tshi dzungudza dziṭhoho, vho vala maṭo maṭo avho. Vha pfa vhe zwiḁahela nga u humbula uri ndi guru. Ndi nga ndi khou vhona u setshela havho nṭha!</p>

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
John o hambula uri tshi re kha khabodo ndi mini?	O vha a tshi khou hambula uri ndi guru Ji re kha khabodo.
Maṭo madala mavhili e avha e khabodoni ndi a nnyi?	Maṭo a u penya, madala ndi a tshimange tsha John.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini John o hambula uri hu na guru ngomu khabodoni?	<ul style="list-style-type: none"> • O pfa mubvumo u tshi bva khabodoni yawe. • Mutambo wo mu ita uri a ofhe. O hambula uri phosho i tea u vha Ji guru Ji re kha mutambo wawe. • Vothi Ja khabodo lo vha Ji tshi khou vulea. • Ho vha hu na u kuḁa na u veta zwi no bva kha khabodo • Ho vha hu na maṭo mavhili madala kha khabodo. • Ho vha hu na swiswi lufherani a tshi khou ofha. • Ho ngo kona u zwi ḁivha uri tshimange tshawe tshi nga vha tshi kha khabodo.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḁila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilaṣi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambirimishumo Ja U vhala Ja 9.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilaṣi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilaṣi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Ofha.
 - Dodela.
 - Kweta.
 - Handamedza.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! Vhasidzana; Iḡani ngeno; Musi ni tshi ḡa; Ni sedze matungo.	<i>Hu vhe na zwigwada zwivhili. Tsha vhasidzana thungo na vhatukana thungo. Vhe kule na kule nyana. Muḡwe o ambara masiki wa ndau, musi vhatukana vha tshi vhidzelela vhasidzana; vhasidzana vha ḡo gidima. Buka ḷi re vkhakati ḷi nge ḷi khou gidimedza muḡwe.</i>
Nga afho matungo; Hu na buka ḷihulu; Ndi madya ḡama; A tḡa ḡama dza vhathu	
Ni sedzese; Ni sa ḡo zhotiwa; Shavhelani ngeno; Nga u gidima.	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḲTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḲtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwiḲtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḲtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshelela tshiḲtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḲtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḲtori zwa vhaḡwe nga vhurongwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelela vho vhaḡwe ngavho zwiḲtori zwavho.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ðivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

NNE NDI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **khw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **khwali**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: **/khw/-/a/-/l/-/i/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: **/khw/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: **/a/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: **/l/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: **/i/**
- 8 Kha vha ñwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **khwali**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u t̄anganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/khw/-/a/-/l/-/i/= khwali**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: **/khwa/**
- 11 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la vhuvhili la ipfi ilo: **/li/**
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u t̄anganya uri a vhumbe ipfi ilo / **khwa/-/li/ = khwali**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **mmb**
- 2 Kha vha bule ipfi: **mmbengwa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio?/ **mmb/**
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? **/e/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: **/ng/**
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuña wa ipfi ilo ndi ufhio? **/w/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ilo? **/a/**
- 8 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? **/mmb/-/e/-/ng/-/w/-/a/**
- 9 Kha vha ñwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **mmbengwa**
- 10 Vha vha ñee vhagudi ndaela ya uri vha t̄anganyise mibvumo uri vha vhumbe fhungo khathihi na vhone: **/mmb/-/e/-/ng/-/w/-/a/= mmbengwa**
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio?: **/mmben/**
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: **/gwa/**
- 13 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuraru la ipfi ilo ndi lifhio?: **mmbengwa**
- 14 Kha vha vhudze vhagudi uri vha t̄anganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: **/mmben/-/gwa/ =mmbengwa**

VHOIWE NI ITA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na t̄hoho: **maipfi a khw, mmb**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–6 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **khwali**
 - 2 **khwevha**
 - 3 **mmbudza**
 - 4 **mmbangiseni**
 - 5 **mmboniseni**
 - 6 **mmbengwa**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro. Vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou t̄oda i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha t̄alutshedze vhagudi nga muñwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u t̄alusa muñwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

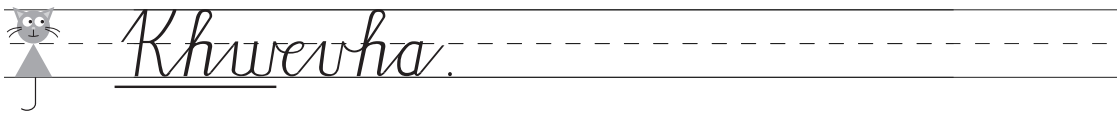
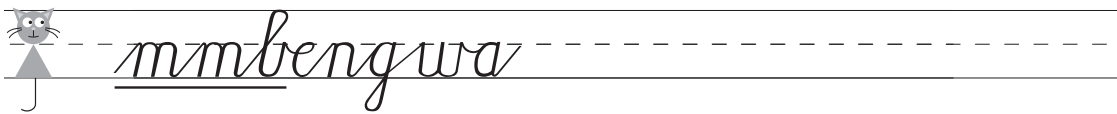
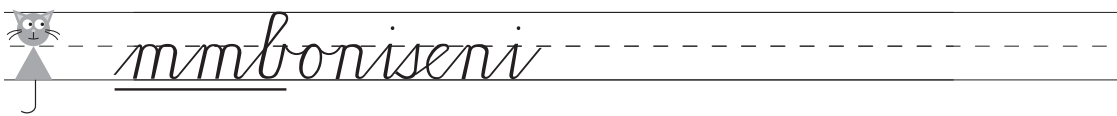
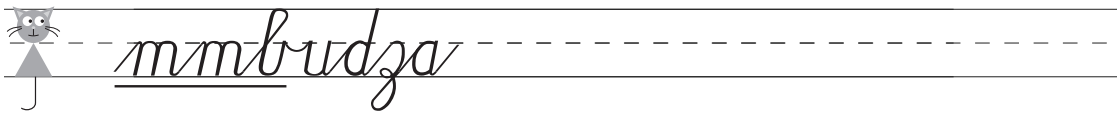
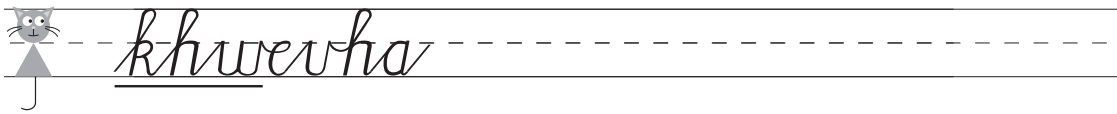
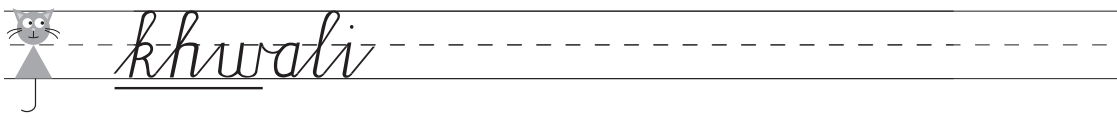
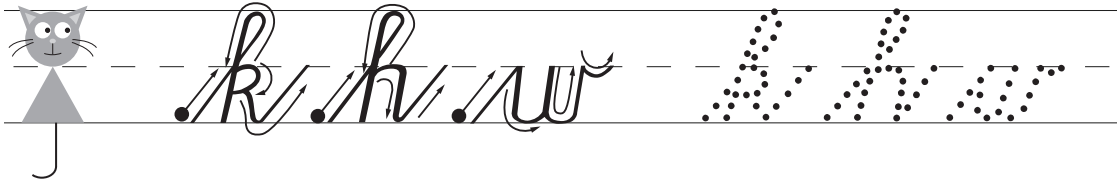
Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḽedere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa maḽedere maṭuku na u pomba: **khw, mmb**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshand̄a tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshand̄a tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.

6 Vhagudi vha tea u nwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 Mmbangiseni u langana na

 Mmboniseni u litsha tshikolo.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ñwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetomveto

THOHO: Kha vha ñwale nga musi we na vhuya na pfa no tshuwa.

MUSHUMO: Kha vha ñwale phara mbili dzi re na mafhungo a 10.

FUREME YA U ÑWALA

Ndo pfa ndo tshuwa musi....(talutshedzani zwo iteaho nga mitaladzi ya 4-5.)

Tsha u tou thoma tshe nda ita.....(talutshedzani zwo iteaho na uri no zwi tandululisa hani nga mitaladzi ya 4-5.)

NDUGISELO: Vha sa athu thoma nyito ya u ñwala, kha vha ñwale pulane ye vha ita nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA MVETOMVETO: (NÑE NDI A ITA...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi fureme ya u pulana na ye vha ita nga Musumbuluwo. Kha vha sumbedze vhagudi uri vha itisa hani mutevhe nga u fhindula mbudziso.
- 2 Kha vha vhale pulane yo ñwalwaho kha bodo ya tshoko kha luḽa luḽwe lurumbu lwa bodo.
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha vhale fureme ya u ñwala na vhagudi.
- 4 Nga u modela/sumbedza kha vha fhedzise fureme ya u ñwala vha tshi khou shumisa pulane yavho, sa:

Ndo pfa ndo tshuwa musi mudagasi u tshi tuwa maduvhani a si gathi o fhelaho. Nda todana na khandela ndi sa li wane. Ndo vha ndi ndothe hayani.

Tsha u tou thoma tshe nda ita ho vha u dzumbama kha sofa nga ndo fuka nguvho. Ndo mbo di founela mukomana wanga. Ndo pfa ndi khwiye musi ndi tshi pfa ipfi lawe. Nda vho pfa ndo tsiredzea. **Ndo guda uri**, ndi tea u vhona uri khandela li dzule li tsini.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA MVETOMVETO (VHOIWE NI A ITA...)

- 1** Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2** Kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwala deithi na thoho: **Ndaela: Mvetomveto**
- 3** Kha vha vhudze vhagudi vha wane pulane yavho ye vha nwala nga Musumbuluwo na uri vha de na mihumbulo yavho.
- 4** Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise fureme ya u nwala vha tshi khou shumisa pulane dzavho.
- 5** Kha vha vhudze vhagudi vha engedze manwe mafhungo arali vha na tshifhinga.
- 6** Kha vha humbudze vhagudi zwine vha nga shumisa u itela u vha thusa.
- 7** Musi vhagudi vha tshi khou nwala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

Ndo pfa ndi tshi khoy ofha musii katukutuku
ndo todo kanda nowa. Ndo vha ndi kho
tshimbila dakani na mukomana wanga.

Hatsi ho vha hu hu lapfu nahone ndi sa
khoy sedze hune nda khoy kanda hone.
Ndo pfa phosho kha hatsi, ndi tshi sedza
fhasi nda vhona nowa khulu ya buraweni.

Zwe zwa ndea nga tavhanya ndi u gidima
nga luvhilo luhulu. Mukomana wanga a
nnyimisa. A mpudza uri ndi dzike. O
mmpudza uri nga u ongolowa nga maanda
i bvani tsini nowa. O mmpudza uri arali
nda gidima, nowa i do ofha ya dovha ya
lingedza u nduma.

Ndo pfa ndi khwine musii ndi tshi kho
tutshela kule na nowa ngau ongolowa,
nowa ya mbo di ri mulindini fhelele!

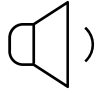

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U tshentsha maḷedere

NNE NDI ITA ...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi ri ḍo, ita ndowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḍo ri thusa u vha vhavhali vha khwiṅe.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **tshali, tshena**
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **tshali, tshena**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /**ali**/ na /**ena**/ ndi maḷedere o fhambanaho, fhedzi maḷedere ayo maṅwe oṭhe a a fana!

RIṅE RI ITA...

TSHITEṅWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **khwali, Khwevha**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḍe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **khwali, Khwevha**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITEṅWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **mmbangiseni**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi ḷedere ḷifhio ḷine na nga tshintsha kha fhungo ḷi na ita uri ipfi ḷi ḷi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine ḷa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa: **nkhweleleni**

NNE NDI ITA ...

- 1 kha vha ṅwale ipfi ḷi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **khwevha**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha ḷiṅwe ḷedere vha dzhenise ḷiṅwe. Vha dzhenise ḷedere ḷithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḍe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḷedere afhio. **thivha, dzuvha, mbevha**

PHUROGIREME YA U T̄HADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO/U DIVHUDZISA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Hu na guru kha khabodo yanga</p> <p>'John na Robert' Hu vhidzelela mme a John. 'Vheani Nintendo kule ni ye u eḡela'</p> <p>Zwo luga! fhedzi ndi khou ṭoḡa u fhedzisa mutambo hoyu.' John u a vhidzelela vho.</p> <p>'Dzimani mutambo hoyo zwino!' hu amba mme awe. Ni ḡo isa phanḡa na tamba matshele.'</p> <p>'Zwo luga!' hu amba John, a tshi nga u khou dzima Nintendo.</p> <p>'Ḳo kovhela! Ndi mme awe vho no ralo. Musi vha tshi khou dzima luvhone na u vala vothi.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri John o vha a tshi kho tou tamba mutambo ḡe? Ndi a ḡivhudzisa uri ndi dada ḡe kha mutambo une wa khou tamba nga John?</p>
<p>Mme awe vha tshi tou vala vothi, John a thoma hafhu u tamba.</p> <p>Robert o ḡiedelela nga u ṭavhanya. John a isa phanḡa na u tamba u swika Ḳi tshi vha vhusiku.</p>	
<p>John o isa phanḡa u swika a tshi pfa muungo u songo ḡowealeho.</p> <p>U veta! Baa! U veta! U Veta! 'Ndi mini itsho?' John u vhudzisa e na mazhuzhulu. Fhedzi Robert a si fhindle. O vha o fara khofhe.</p> <p>John a dzula kha mmbete. Maḡo awe a tshi khou livhalivha swiswini musa a tshi khou lingedza u vhone tshine tshe khou ita mibvumo u no ofhisa. A zwi pfa uri zwi khou bva khabodoni yawe.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John o zwondolola kha khabodo yawe. O vha a tshi khou tamba mitambo ya vidio. O vha a tshi khou tamba mitambo ya vidio a tshi dovha. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha zwithu zwino ofhisa kha mitambo ya vidio.</p> <p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John a tshi khou humbulela zwithu zwino ofhisa zwi re kha Nintendo uri ndi zwone zwi re khabodoni.</p>

Ḳinwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Khabodo yo vha i tshi khou dzinginyea. Tshiḡwe tshithu tsho vha tshi tshi khou kuḡa kha vothi. U veta! U kuḡa! Veta! Veta!</p> <p>Ḳithu! John u a hevhedza. Ndi nnyi a re afho? U a vhudzisa. Nga ipfi Ḳi no khou tetemela.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John o dzula e eḡhe swiswini. U fanela u vha a tshi khou humbula zwivhumbwa zwi re kha Nintendo yawe uri zwi ḡo bvela nḡa ha khabodo zwi tshi khou ḡa u mu tshoḡela.</p>
<p>Vothi Ḳa khabodo Ḳa thoma u vulea. John a thamutshela nḡa nga u ofha a bamudza vothi musi a tshi Ḳi vala. Mbilu I tshi tou divhitha, a sukumedzela tshidulo kha vothi Ḳa khabodo.</p> <p>‘Ndi fulufhela ndi nga humela u eḡela zwino.’ U a humbula.</p> <p>Musi a kha ḡi tou bva u humela u eḡela mbeteni wawe, ha vha na huḡwe u kuḡa murahu ha vothi. Ho vha hu u kuḡa hu hure na muungo muhulu. U Veta! U kuḡa! Veta! U veta!</p> <p>Hai nandi! A tshi khou humbula, ‘Ndi ḡo ita mini zwino?’</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha John a tshi gidimela kha khabodo. O tea u vha a tshi khou humbula uri Guru heḲo a nga si Ḳi litshe Ḳa bva khabodoni. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo a tshi khou thivha maḡo awe a tshi khou dzumbama nguvhoni a tshi khou thetshelesa phosho (U kuḡa! u veta!) hu tshi khou hulela hu tshi ya.</p>
<p>A tshe o fareledzwa nga nyofho, a mbo ḡi dzhia tsheo ya u vusa Robert. ‘Robert!’ ‘Hu na tshithu kha khabodo!’ Ndi khou humbula uri ndi guru. Kana buka Ḳihulu!’ a tshi tou hevhedza.</p> <p>‘Ni nga no tou lora!’ Robert o amba a tshe na khofhe. ‘Ndo neta! nnditsheni ndi eḡele! O amba izwi a tshi khou rembuluwa.</p> <p>‘Ho vha hu muloro!’ hu na phosho yo no bva kha khabodo.’ Vothi Ḳo vulea!’ Hu amba John. ‘Ni songo ḡiita tshiqahela, John.’ Ni kho tou lora nga ha mutambo uḲa Nintendo!’ Robert o amba tshi khou kumedza. ‘Arali ni sa ofhi vulani vothi ha!’ hu amba John.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Robert a tshi pfa zwi tshi khou mu sinyusa a tshi khou kumedza musi John a tshi khou dzinginyisa a tshi mu vusa.</p>
<p>Robert a gungula a doba bege yawe. A phuphuledza u mona nayo a wana thotshi yawe. O tshimbilela khabodoni e na vhuḡifulufheli. Fhedzi ha phosho khulu ya pfala i tshi bva khabodoni. U veta! U kuḡa! u veta! U veta!</p> <p>Robert a ima a rembuluwa. Mbilu ya Robert ya thoma u divhitha nga u ḡavhanya.</p> <p>“Ni khou zwi vhona!” hu amba John ‘Ndo ni vhudza!’</p> <p>‘Iri ri vule khabodo ri Ḳi vhone!’ Robert a tshi tou hevhedza. ‘Ḳani ri vhone!’ U vhidza John.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Robert nae u vhonala a tshi nga u khou vhona guru kha khabodo sa John. A vha ḡivhi uri ndi mini tshi re kha khabodo, fhedzi ndi vhona ungari vha khou vhona Ḳivhanda Ḳe vha Ḳi vhona kha mitambo ya Vidio lwa tshifninga tshilapfu.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>John na Robert vha khou tshimbila nga zwikunwe vha tshi ya khabodoni. John a vula vothi zwiṭukutuku, musi Robert a tshi khou vhonetshela nga thotshi nga mutweni. Tshirwe tshithu tsho vha tshi tshi khou lingedza u sukumedza vothi uri ḽi vulee.</p> <p>Na zwenezwo thotshi yo dzumbulula maṭo madala mavhili a no penya.</p> <p>Vhatukana avha vhavhili vha fhufha nga nyofho.</p>	
<p>'Hu nga vha hu mini?' hu hevhedza Robert, a tshi khou sukumedza vothi a tshi ḽi vala.</p>	
<p>U kuḽa na u veta ho hulela. U veta! U kuḽa u veta veta! Robert a femela nṭha a kokodza vothi a tshi ḽi vula hafhu. Guru ḽa mbo ḽi fhufhela nṅa ḽa ṭavhanya u vha pfuka.</p> <p>'Ndi mini tshiḽa?' John o ṭavha mukosi.</p> <p>'Tshimange tshaṅu!' Robert u ṭavha mukosi.</p> <p>John na Robert vho sedzana, vhoṭhe vha vho thoma u sea.</p>	<p>Hoo! zwino ndi vho zwi ḽivha uri vho vhona tshimange. Vho tea u vha vho vha na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha tshimange tsha vhathu tsho dziedzea ngomu ha khabodo, tshi tshi kuḽa tsha veta tshi tshi ṭoḽa u bvela nṅa! Ndi nga ndi khou zwi vhona vha tshi khou ḽisea uri vho vha vha tshi khou humbula uri guru Nintendo ḽi re khabodoni.</p>
Mbuziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
<p>John o pfa mini?</p>	<p>O pfa u kuḽa na u veta zwi tshi bva kha khabodo.</p>
<p>John o vha a tshi khou ita mini musi a tshi pfa u kuḽa na u veta?</p>	<p>O vha a tshi khou tamba Nintendo swiswini.</p>
Mbuziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi ngani John o pfa a tshi khou ofha?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri ho vha hu na mubvumo u no bva kha khabodo. • Ngauri o vha a tshi khou humbula uri mubvumo u no bva kha khabodo ndi wa guru. • Ngauri o vha a tshi khou humbula uri guru ḽi re kha vidio ḽi nga ngomu ha khabodo. • Ngauri o vha a sa ḽivhi tshi re ngo ha khabodo. Zwi a ofhisa u pfa tshithu hone ni sa ḽivhi uri ndi mini.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 9.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

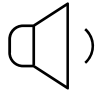
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tshuwa.
 - Huwelela.
 - Khathihi.
 - Nga khathihi.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! Vhasidzana; Iḡani ngeno; Musi ni tshi ḡa; Ni sedze matungo.	<i>Hu vhe na zwigwada zwivhili. Tsha vhasidzana thungo na vhatukana thungo. Vhe kule na kule nyana. Muḡwe o ambara masiki wa ndau, musī vhatukana vha tshi vhidzelela vhasidzana, vha ḡo gidima. Buka ḷi re vhukati ḷi nge ḷi khou gidimedza muḡwe.</i>
Nga afho matungo; Hu na buka ḷihulu; Ndi madya ḡama; A tḡḡa ḡama dza vhatu	
Ni sedzese; Ni sa ḡo zhotiwa; Shavhelani ngeno; Nga u gidima.	

THERISANO YA MAḡWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiḡori itshi ndi ...
Kha tshiḡori itshi ndi takalela musī...ngauri...
Ndi humbula uri thero ya tshiḡori hetshi tshi ri funza nga khumbulelo...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḡhe vha tea u seilelisana musī vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko ine ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

a	b	m
nyw	fhw	pfh
e	i	f
nkhw	nzw	dzh
m	g	o
khw	ndz	mmb
d	u	h
tsh	thy	mphy

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

ZWITIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LIŊWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha desike dzavho, na bugu dza ndowedzo na bammbiri li si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 **Nga u modela/u sumbedza kha vha vhudze vhagudi** uri vha do shumisa hani tshifanyiso tsha **muhumbulo kha u ola maŋwalwa**, sa: tshikadzi tsho mbo di bva khabodoni. Vhatukana vho vha vho mangala vha tshi humbula u nga ndi dithu!
- 3 Kha vha ole tshifanyiso tsha tshikadzi tshi tshi khou bva khabodoni, vhatukana vho mangala.
- 4 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise tshifanyiso tsha muhumbulo nga maŋwalwa a bvaho kha tshiŋori.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maŋo vha digede. Kha vha vhudzise uri vha humbula u nga ri Jack na mme awe vho vha vha tshi nga shumisa khuhu yavho ya manditi nga ndila de
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maŋo, vha ole zwine vha vha nazwo muhumbuloni.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha ambe nga nyolo yavho na phathinara.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muŋwe na muŋwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 9**.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

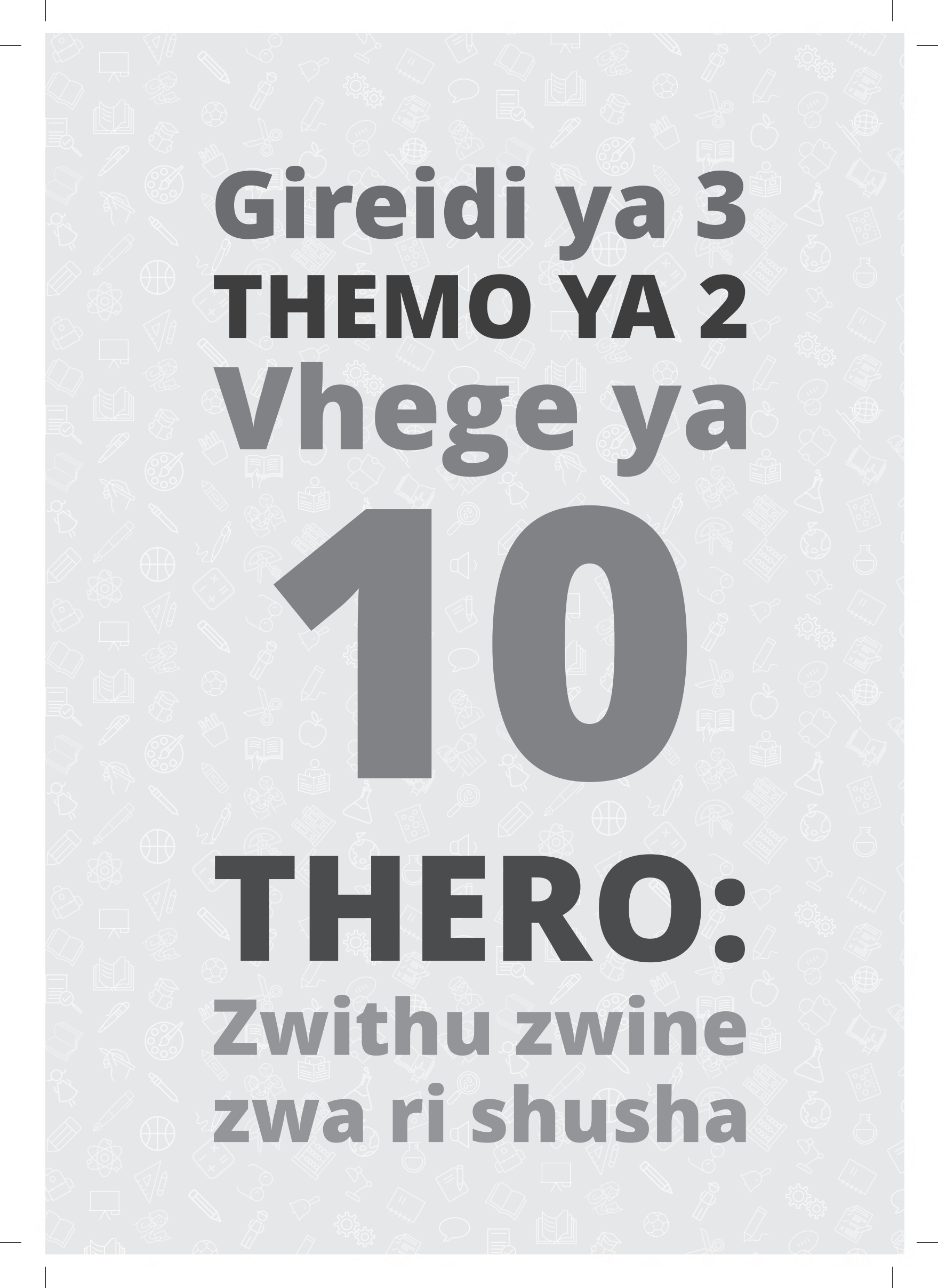

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (rulers, compasses, triangles, circles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 3
THEMO YA 2
Vhege ya

10

THERO:

**Zwithu zwine
zwa ri shusha**

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u u engedzedzwa tshifhinga tshoṭhe ha zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: Sa tsumbo: nowa ya puḷasitiki, zwikhokhonono zwa puḷasitiki zwi shushaho na nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhodiṣiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: ndila dzine ra nga shumisa u thathela kule nyofho dzashu, ndila dzine nyofho dza nga thusa ngayo kana dza sa thuse.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 70, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 71 na 72, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 73, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha tshithu tshe na vha ni tshi tshi ofha tshine a ni tsha tshi ofha (nyofho ye na i kunda.)

Musumbuluwo

Nyito dza Orala

Minete ya 15

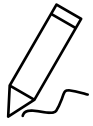
U DOVHOLOLA THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso shaka i tshi khou tshasela kha tshitori tsha Bugu Khulwane: **U thuswa ha khovhe ya vhimbi**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Zwithu zwine zwa ri shusha**. Kha vha ole tshidanga vhukati ha bodo ya tshoko vha n'wale dzina la **thero**.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 4 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 5 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudziso thuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwifhio zwithu zwine zwa ri shusha?
 - b Ri nga kunda hani nyofho dzashu?
 - c Zwi a konadzea u vha na nyofho ntswa?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tshasela.
 - Malofha.
 - Nzuruma.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! Vhasidzana; Iḡani ngeno; Musi ni tshi ḡa; Ni sedze matungo.	<i>Hu vhe na zwigwada zwivhili. Tsha vhasidzana thungo na vhatukana thungo. Vhe kule na kule nyana. Muḡwe o ombara masiki wa ndau, musi vhatukana vha tshi vhidzelela vhasidzana; vhasidzana vha ḡo gidima. Buka ḡi re vhukati ḡi nge ḡi khou gidimedza muḡwe.</i>
Nga afho matungo; Hu na buka ḡihulu; Ndi madya ḡama; A ḡoḡa ḡama dza vhathu	
Ni sedzese; Ni sa ḡo zhotiwa; Shavhelani ngeno; Nga u gidima.	

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale deithi.
- 2 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo lwa bugu.
- 3 Kha vha ñwale mafhungo a tevhelaho kha bodo ya tshoko nga thungo ha nomboro 1: O siya bugu dzawe hangei.
- 4 Tshi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha ñwale masala a tevhelaho nga thungo ha nomboro 2–5:
 - 1 Nñe
 - 2 Rñe
 - 3 Inwi
 - 4 Ene
 - 5 Vhone
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha ñwale maipfi a thomaho nga masala o ñewaho afho ntha.
- 6 Kha minete miñanu ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi nga ndila yo teaho kha bodo ya tshoko, vha ambe na mibvumo yao, vha dovhe vha talutshedze muñwalo wavho wa u pomba uri u i ñwalwisa hani.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha sumbe phatheni dzine vha dzi vhona, sa: hune fhungo la shanduka hone.
- 8 Kha vha talele phatheni, sa:
 - 1 Nñe ndo siya bugu dzawe hangei.
 - 2 Vhone vho siya bugu dzavho hangei.
 - 3 Ene o siya bugu dzanga hangei.
 - 4 Inwi no siya bugu dzanu hangei.
 - 5 Rñe ro siya bugu dzashu hangei.
- 9 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u khakhulula mushumo wavho nga penisela ya muvhala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **U thuswa ha khovhe ya vhimbi**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

U dzudzanya

T̄HOHO: Kha vha ṅwale nga musi we na vhuya na pfa no tshuwa.

MUSHUMO: Kha vha ṅwale phara mbili dzi re na mafhungo a 10.

NDUGISELO:

- Kha vha ṅwale mutevhemuṭoli wa u dzudzanya kha bodo ya tshokho vha sa athu thoma u ṅwala ngudo.
- Kha vha ṅwale mvetamveto yavho kha bodo ya tshokho ngudo i sa athu thoma, vha dzhenise na zwo khakheaho, tshithihi kana zwivhili.

MUTEVHEMUṬOLI WA U DZUDZANYA:

- 1 Ndo shumisa tshifhinga tsho fhiraho?
- 2 Ndo shumisa vhukonesi vhuhumbulelwa kha u sika fhethuvhupo hanga?
- 3 Tshiṭori tshanga tshi a sumbedza thaidzo i re hone?
- 4 Thaidzo i re tshiṭorini i a tandululwa
- 5 Ndo peḷeṭa maipfi zwavhuḍi?
- 6 Ipfi liṅwe na liṅwe li thoma nga leḍeredanzi?
- 7 Fhungo liṅwe na liṅwe li fhela nga ndogazwiga yo teaho?

U MODELA/U EDZISELA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (NNE NDI A ITA)

- 1 Kha vha vhalele vhagudi mutevhemutoli ntha.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha vhalele vhagudi mvetamveto ntha.
- 3 Kha vha sedzuluse mutevhemutoli, vha vha vhone arali mvetamveto yavho i si na vhukhaki kana i tshi toda u khakhululwa.
- 4 Nga u modela kha vha sumbedze vhagudi ndila ya u khakhula

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA NZUNDZANYO (VHOIWE NI A ITA)

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha wane mvetamveto ya mushumo wa u nwala.
- 3 Tshi tevhelaho, Kha vha vhudze vhagudi uri vha sedzuluse mutevhemutoli wa nzudzanyo, vha khakhulule na u khwinisa ho teaho.
- 4 Kha vha humbele vhagudi uri vha shume, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu** navho – kha vha vhe na vhuṭanzi ha uri vha shuma na tshigwada tshinwe na tshinwe tsha vhagudi kha ngudo ya mushumo muṅwe na muṅwe wa u nwala.
- 5 Kha vha sedzese vhukhaki ho dowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi musi vha tshi khou nwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha thetshelese, kha vha nwale vhukhaki ho dowealeho vhune ha anzela u itwa nga vhagudi kha bodo ya tshoko.
- 7 Kha vha sumbedze vhagudi kukhakhululele kwa vhukhaki havho.

Ndo pfa ndi tshi khoy ofha musu katukutuku
ndo todo^u kanda nowa. Ndo vha ndi kho^u
tshimbila dakani na mukomana wanga.

Hatsi ho vha hu hu lapfu nahone ndi sa
khoy sedze^a hune nda khoy kanda hone.
Ndo pfa phosho kha hatsi, ndi tshi sedza
fhasi nda vhona nowa khulu ya buraweni.

Zwe zwa ndea nga tsvhanya ndi u gidima
nga luvhilo luhulu. Mukomana wanga a
nnyimisa. A m^mbudza uri ndi dzike. O
mmbudza uri nga u ongolowa nga maanda
i bvani tsini nowa. O mmbudza uri arali
nda gidima, nowa i do ofha ya dovha ya
lingedza u nnduma.

Ndo pfa ndi khwine musu ndi tshi kho^u
tutshela kule na nowa nga u ongolowa,
nowa ya mpo di ri mulindini fhelele!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambirimishumo la U vhala la 10**.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvuhvili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Ndovhololo ya mibvumo, u fhandekanya na u ṭanganya

NNE NDI ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **dzh**
- 2 Kha vha bule ipfi: **dzhulu**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **dzh** /-/**u**/-/**l**/-/**u**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: / **dzh** /
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**u**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**l**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisa wa ipfi ilo: /**u**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **dzhulu**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **dzh** /-/**u**/-/**l**/-/**u**/ = **dzhulu**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ipfi ilo: / **dzhu**/
- 11 Kha vha bule dungo la u vhuvhili la ipfi ilo: /**lu**/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ilo: / **dzhu** /-/**lu**/ = **dzhulu**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **nkhw**
- 2 Kha vha bule ipfi: **nkhwesa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? / **nkhw**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**e**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**s**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio?? /**a**/
- 7 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: / **nkhw** /-/**e**/-/**s**/-/**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **nkhwesa**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: / **nkhw** /-/**e**/-/**s**/-/**a**/ = **nkhwesa**
- 10 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ilo ipfi ndi lifhio?: /**nkhwe**/
- 11 Vha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ilo ipfi ndi lifhio?: /**sa**/
- 12 Kha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganye madungo vha vhumbe ngao ipfi: /**nkhwe** /-/**sa**/ = **nkhwesa**

VHOIWE NI ITA ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bwise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na thoho: **maipfi a dzh, nkhw**
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha n̄wale nomboro 1–6 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **dzhulu**
 - 2 **dzhena**
 - 3 **dzhia**
 - 4 **nkhwala**
 - 5 **nkhwesa**
 - 6 **nkhweleleni**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga ndila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou toḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muṅwalo wa **U POMBA**.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

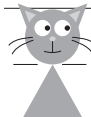
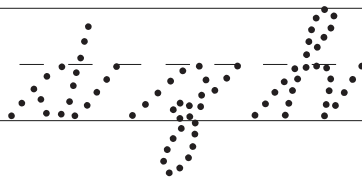
Muṅwalo:

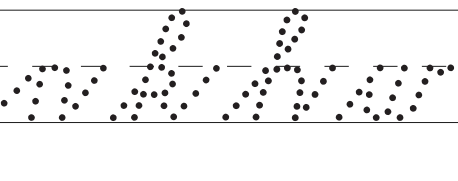
Minete ya 15

Kha vha n̄wale ma(ḁere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḁere maṭuku na u pomba: **dzh, nkhw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḁere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tshauḁa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḁere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḁere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḁere na maipfi kha bodo ya tshoko.

6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 d g h

 n r h w

 dzhulu

 dzhena

 dzhia

 dzhavhelo

 dzhiela

 nkhwala

 nkhwesa

 nkhweleleni

 nkhwiwisa

 Dzhanhelo la dzhulu ndi

 u dzhena mulindini.

 Nkhweteleni o nkhwesa

 khali.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Linwalwa	U vhalala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>U thuswa ha khovhe ya vhimbi</p> <p>Hetshi tshitori tsho qisendeka kha tshitori tsha vhukuma tsha mutshimbila maḡini wa phurofesheni ane a pfi Todd Endris. Tshitori tsho itea fhethu hu no pfi Monterey Bay, California nge Amerika.</p>	
<p>Nga iḡiḡwe ḡa matsheloni a khuli nga Ṭhangule, Todd o ya bitshini. O vha o mbo zipa sutu yawe yo ḡukalaho a dzhia bodo ya u sefa ngayo maḡini, sa zwi ne a dzulela u ita zwone nga matsheloni maḡwe na maḡwe. Musi a tshi tou dzhena maḡini, a vhona khovhe dza vhimbi dza dza rathi (6) dza u naka dzi tshi khou tamba kha magabelo. O humbula uri, 'Hezwi ndi zwithu zwi sa anzeli u vhonala!' o ima tshifhinganyana a tshi khou zwi takalela.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musu Todd a tshi khou mwemwela o sedza lwanzheni. U tea u funa lwanzhe na u pfa o dzudzanyea musu e henengei ngauri u ḡa a tshi sefa heneḡha matsheloni maḡwe na maḡwe</p>
<p>A mbo ḡi namela bodo ya u sefa ngayo maḡini a thoma u namela magabelo mahulu sa nga misu. Ḳo vha ḡuvha ḡavhudi ḡa u sefa, ndi Todd a tshi humbula. Ṭavhanyani! 'O vhidzelela khonani yawe Brian, we avha a tshi khou ambara sutu yawe ḡḡu yo nukalaho bitshini.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Todd o shuvhama kha bodo ya u sefa ngayo a tshi pfukekanya magabelo o lindela Brian khonani yawe Brian a tshi swika.</p>
<p>Todd o ḡilalela kha bodo ya u sefa yawe a tshi pfuka magabelo musu a lindela Brian.</p>	<p>Kha tshifanyiso tsha muhumbulo ndi vhona Todd o lavhelesa ḡḡha makoleni a tshi khou humbula nga ha ḡḡila ine a funa ngayo lwanzheni.</p>
<p>Nga khathihi fhedzi, tshiḡwe tshithu tsha mbo tshinyadza bodo ya u sefa ya Todd nga fhasi! Todd na bodo ya u sefa yawe vha mangala vha tshi fhufhela ḡḡha mithara ḡhanu muyani. Musu a tshi vhuya maḡini Todd a thoma u ofha. 'Hu tea u vha hu na shaka hafha tsini, 'ndi musu a tshi khou humbula. Mbilu yawe yo vha itshi khou divhitha, nga luvhilo.</p>	<p>Hezwi zwi a ofhisa ngauri zwo mangadza Todd. U ḡa u sefa matsheloni maḡwe na maḡwe. Hezwi a zwo ngo ḡowelea. Ndi humbula Todd o tshuwa musu a tshi posiwa muyani</p>
<p>Todd o hanganea a mbo kokodzela tshaini murahu khae ya bodo ya u sefa. A ḡamela tsha u sefa tshawe nga u ḡavhanya a tshi tshova a tshi ya khunzikhunzini, a tshi khou sedza dzi fini maḡini nga vhuronwane.</p>	<p>U lindela zwiḡwe na zwiḡwe zwo vhiḡhaho zwi tshi bvelela ri zwi vhidza uri nyimiso (suspense). Zwi ofhisa nga maḡḡa u vha kha Nyimiso. Todd u a zwi ḡivha uri hu na shaka fhedzi ha tsha i vhona. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha uri Todd o vha tshenuwa zwihulu musu a tshi khou sedza fini dza shaka.</p>

Liṅwalwa	U vhalha ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zwenezwo, Todd a mbo pfa a tshi rwiwa hafhu nga maanḁa mahulu. Musi Todd a tshi wela maḁini lwa vhuvhili, ḽishaka ḽihulu ḽi tshena ḽa dzhenisa maḁo muḁanani wawe. Maḁi a ḁala nga malofha.</p> <p>Shaka ya dzungudzela Todd phanḁa na murahu, nṅha na fhasi. A tshi wela fhasi kha maḁi, Todd a ṅavha mukosi a tshi vhidzelela. 'Thusani! Nthuseni!' Musi shaka i tshi dovha ya mu kokodzela hafhu murahu fhasi maḁini, Todd a rwa ṅingo ya shaka lunzhi lunzhi, a tshi khou lingedza nga nungo dzoṅhe uri I mu litshe.</p>	<p>Aaa! Hezwi zwi a ofhisa ngauri Todd u eṅhe hafha a tshi khou tshotelwa nga shaka ḽihulu. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Todd a tshi a tshi vhona malofha awe a tshi khou ḁadza maḁi.</p>
<p>Shaka ya mbo ḁi litshedza muḁana wa Todd, fhedzi lwa tshifhinga tshihuku. Shaka ya luma mulenzhe wa Todd-i tshi nga i khou mila mulenzhe woṅhe. Musi mulenzhe wa Todd u vhukati ha maḁo a shaka a no nga tshireza (luare) Todd a lingedza u shumisa muṅwe mulenzhe u raha shaka nga ṅungo dzoṅhe nga he a vha a tshi kona ngaho. Fhedzi shaka ya tou fara nga maanḁa.</p>	<p>Ndi tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Todd a tshi khou sudzuluwa a tshi lingedza u rahela kule shaka. U tea u pfa a tshi khou ofha uri shaka i ḁo dzhia mulenzhe wawe woṅhe.</p>
<p>Ho vha hu na muhashela munzhi zwe Todd a si vhone uri hu na khovhe ya vhimbi yo no khou tala u mona nae I tshi fhufha nga nṅha ha ṅohoho yawe. O tou pfa uri shaka yo mu litsha. Todd a lingedza u dzula o papamala. O pfa o tshuwela bodo ya u sefa ngayo musi o ḁitsireledza ngayo kha u luṅwa lwa vhuraru.</p>	<p>Hezwi zwi khou ofhisa ngauri zwi khou dzula zwo ri sia muyani. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Todd o sedza khunzikhunzi hune a nga kona u bvela khayo shaka i sa athu vhuya.</p>
<p>Musi Todd a kha ḁi ṅoḁulusa, uri a vhone khovhe dza vhimbi dza u naka dza rathi dzo mu tinga. Dzi tshi khou rwa maḁi nga mitshila yadzo, u tshuwisa shaka hei khulu tshena uri i ṅutshela kule. Todd o kwambatela bodo ya u sefa ngayo.</p>	<p>Ndi tshifanyiso tsha muhumbulo tsha u mangala ha Todd musi a tshi vhona o tingiwa nga khovhe dza vhimbi.</p>
<p>Todd a kona u pfa ipfi ḽa Brian. 'ṅavhanyani! ṅamelani bodo ya u sefa ngayo.' Brian u ṅavha mukosi. Maḁi o vha a tshe o ḁala nga malofha. Musi Brian a tshi khou thusa Todd nga u mu kokodzela khunzikhunzini, o mbo ḁi vhona dzi fini. 'Vhidzelelani uri ni thusiwe!' Brian o ṅavhela mukosi vhatu vha re khunzikhunzini</p>	
<p>Mafheleloni Todd a pfa bodo ya u sefa i tshi rwa muṅavha. O vhuya khunzikhunzini. 'Zwo luga! Ni ḁo wana thuso hu si kale, zwi ḁo luga!' Todd ha ngo zwi tenda uri khovhe dza vhimbi dze dza vha dzi tshi khou tamba dzo vhulunga vhutshilo hawe.</p>	<p>Ndi nga ndi a zwi vhona Todd a tshi femela nṅha musi a tshi pfa bodo ya u sefa yawe I tshi rwa muṅavha. U siiwa muyani ho fhela ngauri shaka I nga si tsha mu wana zwino.</p>

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Todd o lumiwa ngafhi nga shaka?	Shaka yo luma Todd kha kha muṭana na mulenzheni
Ndi nnyi o tshidzaho Todd kha shaka?	Khovhe dza vhimbi dzo tshidza Todd nga u shavhisa shaka.
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi ngani itshi tshiṭori tshi tshi tshuwisa?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri hu na shaka kha tshiṭori, shaka dzi a ofhisa. • Ngauri Todd o vha e eṭhe musi a tshi lumiwa. • Ngauri Todd o lumiwa nga shaka ha dovha ha vha na malofha kha maḍi. • Ngauri shaka yo mu luma fhethu hunzhi-shaka yo vha I tshi khou ṭolou mu vhuyela. • Ngauri ro vha ri sa ḍivhi arali Todd a tshi ḍo tshila kana arali o vha a tshi ḍo vhlulawa u swika mafheloni a tshiṭori.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bammbirimishumo** la U vhala la 10.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvuhvili**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvuhvili**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhvili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

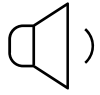
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Imisanyana.
 - Tangiwa.
 - Tshuwa.
 - Hanganea.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! Vhasidzana; Iḡani ngeno; Musi ni tshi ḡa; Ni sedze matungo.	Hu vhe na zwigwada zwivhili. Tsha vhasidzana thungo na vhatukana thungo. Vhe kule na kule nyana. Muḡwe o ambara masiki wa ndau, musi vhatukana vha tshi vhidzelela vhasidzana; vhasidzana vha ḡo gidima. Buka ḡi re vkhakati ḡi nge ḡi khou gidimedza muḡwe.
Nga afho matungo; Hu na buka ḡihulu; Ndi madya ḡama; A ḡoḡa ḡama dza vhatu	
Ni sedzese; Ni sa ḡo zhotiwa; Shavhelani ngeno; Nga u gidima.	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwitḡuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinḡwe na tshinḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwitḡori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshitḡori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshitḡori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwitḡori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwitḡori zwa vhanḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhanḡwe ngavho zwitḡori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ṭanganya

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **pfh**
- 2 Kha vha bule ipfi: **pfḥe**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe: /**pfh**/-/**e**/-/**ŋ**/-/**e**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /**pfh**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**e**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**ŋ**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /**e**/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **pfḥe**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**pfh**/-/**e**/-/**ŋ**/-/**e**/ = **pfḥe**
- 10 Tshi no tevhela, kha vha bule dungo la u thoma la ilo ipfi: /**pfhe**/
- 11 kha vha bule dungo la vhuvhili la ilo ipfi: /**ne**/
- 12 Kha vha modele vha tshi sumba madungo na u a ṭanganya uri a vhumbe ipfi ilo: /**pfhe**/-/**ne**/ = **pfḥe**

RINE RI...

- 1 Kha vha bule mubvumo: **ie**
- 2 Kha vha bule ipfi: **swiela**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /**sw**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**ie**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**l**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedzisela wa ipfi ilo /**a**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yothe? /**sw**/-/**ie**/-/**l**/-/**a**/
- 8 Kha vha n̄wale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **swiela**
- 9 Vha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha ṭanganyise mibvumo u vhumba fhungo na vhone: /**sw**/-/**ie**/-/**l**/-/**a**/v = **swiela**
- 10 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la u thoma la ipfi ilo ndi lifhio? /**swie**/
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Dungo la vhuvhili la ipfi ilo ndi lifhio?: /**la**/
- 12 Tell learners to blend the syllables to make a word: /**swie**/-/**la**/ = **swiela**

VHONE VHA...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha bvise bugu dza ndowedzo vha n̄wale deithi na ṭhoho: **maipfi a pfh, ie**

- 2 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha nwale nomboro 1–7 kha lumeme lwa bugu.
- 3 Kha vha vhidzelele maipfi a tevhelaho:
 - 1 **pfhene**
 - 2 **pfhala**
 - 3 **pfhene**
 - 4 **mielo**
 - 5 **tshienge**
 - 6 **dzhiela**
 - 7 **swiela**
- 4 Vhagudi vha tea u n̄wala maipfi tsini na nomboro, na u talela mibvumo ine vha khou guda
- 5 Kha minete miṭanu yo salaho ya ngudo, kha vha n̄wale mafhungo nga n̄dila kwayo kha bodo ya tshokho, vha talele mibvumo ine vha khou ṭoḁa i tshi gudwa.
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u dzhia penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga muṅwalo vha ite na u amba nga mibvumo na u ṭalusa muṅwalo wa **U POMBA**.

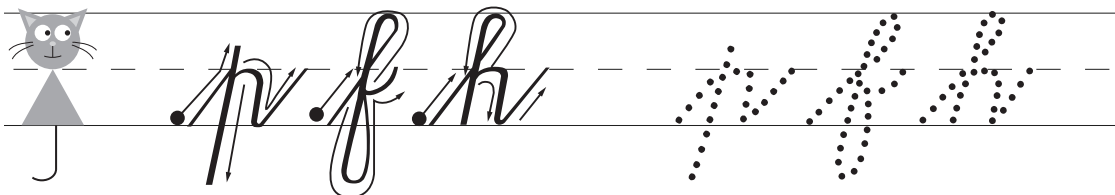

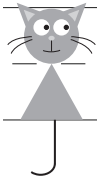
Muṅwalo:

Minete ya 15

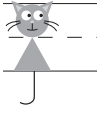
Kha vha n̄wale ma(ḽeḽere), maipfi/ mafhungo nga u pomba

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḽeḽere maṭuku na u pomba: **pfh, ie**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḽeḽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tshauḽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽeḽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḽeḽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u talela mafhungo buguni dzavho.

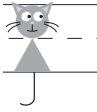

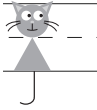
n *e*

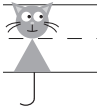
pfhene

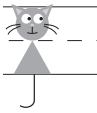
pfhala

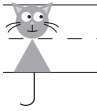
pfhiwa

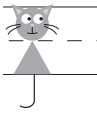
mielo

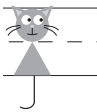
tshienge

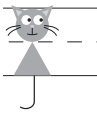
dzhiela

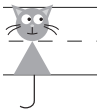
swiela

Pfhene li pfhala li nduni.

Dzhiani tshienge tshi

kha raga.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ñwala:

Minete ya 30

U anḁadza na makumedzwa

THOHO: Kha vha ñwale nga musi we na vhuya na pfa no tshuwa.

MUSHUMO: Kha vha ñwale phara mbili dzi re na mafhungo a 10.

FUREME YA U ÑWALA

Ndo pfa ndo tshuwa musi....(ṭalutshedzani zwo iteaho nga mitaladzi ya 4–5.)

Tsha u tou thoma tshe nda ita.....(ṭalutshedzani zwo iteaho na uri no zwi tandululisa hani nga mitaladzi ya 4–5.)

NDUGISELO: Ni sa a thu thoma nyito ya u ñwala, ñwalani mvetamveto ye na dzudzanya nga Musumbuluwo kha bodo ya tshoko.

U EDZISELA/U MODELA KUI TELE KWA NZUDZANYO: (NÑE NDI ...)

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo ro shumisa mutevhemuṭoli u dzudzanya mvetamveto.
- 2 Tshi tevhelaho, Kha vha humbudze vhagudi uri ñamusi ri ḁo anḁadza na u ñea makumedzwa a u fhedzisa a tshipiḁa tsha mañwalwa ashu.
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi uri vhone vha ñwalulula hani tshipiḁa tsha mañwalwa avho, vha ñwale na ṭhoho na deithi.

VHAGUDI VHA FHEDZISA KUI TELE KWA U ANḁADZA (VHA YA...)

- 1 Kha vha ñee vhagudi bugu dza ndowedzo.
- 2 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala deithi na ṭhoho: **musi we na vhuya na pfa no tshuwa**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha ñwalulule zwavhuḁi tshipiḁa tsha u fhedzisa tsha mañwalwa avho, hu si na u khakha.
- 4 Arali hu na tshifhinga vhagudi vha nga ola muolo nga u ṭavhanya.

- 5 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.

VHAGUDI VHA ANḐADZA MAḐWALWA AVHO

- 1 Kha minete miḑanu yo salaho ya ngundo, kha vha vhudze vhagudi vha vhee penisela fhasi.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha rumbuluwe vha ambe, vha vhalelane maḥwalwa avho na phathinara.
- 3 Musi vhagudi vho no fhedza nga izwo, kha vha vhidze mugudi muthihi kana vhagudi vhavhili vha ḑe vha vhalele kilasi maḥwalwa avho.
- 4 Kha vha kuvhanganye mushumo wa vhagudi vhoḑhe kilasini u ye kha bugu dza nḑowedzo. Kha vha ite uri mushumo uyo u ye kha khona ya u vhala uri vhagudi vha kone u vhala.

Ndo pfa ndi tshikhoy ofha musikakutuku
ndo todou kanda nowa. Ndo vha ndi khoy
tshimbila dakani na mukomana wanga.

Hatsi ho vha hu hu lapfu nahone ndi sa
khoy sedza hune nda khoy kanda hone.

Ndo pfa phosho kha hatsi, ndi tshi sedza
fhasi nda vhona nowa khulu ya buraweni.

Zwe zwa ndea nga tavhanya ndi u gidima
nga luvhilo luhulu. Mukomana wanga a
nnyimisa. A mmpudza uri ndi dzike. O
mmpudza uri nga u ongolowa nga maanda
i bvani tsini nowa. O mmpudza uri arali
nda gidima, nowa i do ofha ya dovha ya
lingedza u nnduma.

Ndo pfa ndi khwine musikakutuku
tutshela kule na nowa ngau ongolowa,
nowa ya mpo di ri mulindini fhelele!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 10**.
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvthuraru**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvthuraru**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U tshentsha maḲedere

NNE NDI A ITA...

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi ri ḡo, ita ṅdowedzo ro sedza kha phambano ṭhukhu dzi wanaho kha maipfi. Hezwi zwi ḡo ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi phambano idzo, sa: **nkhwala, nkhwesa**
- 3 Model finding the difference for learners, like: **nkhwala, nkhwesa**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano idzo, sa: /al/ and /es/ ndi maḲedere o fhambanaho, fhedzi maḲedere ayo maṅwe oṭhe a a fana!

RINE RI A ITA...

TSHITENWA TSHA 1

- 1 Kha vha ṅwale maipfi aya mavhili kha bodo ya tshoko: **pfhala, pfhene**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili?
- 3 Kha vha vhidze vhagudi vha ḡe vha talele phambano vhukati ha maipfi aya mavhili, sa: **pfhala, pfhene**
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi phambano vhukati ha maipfi aya mavhili.

TSHITENWA TSHA 2

- 1 Tshi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi Ḳi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **pfhala**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi Ḳedere Ḳifhio Ḳine na nga tshentsha kha fhungo Ḳi na ita uri ipfi Ḳi Ḳi ambe zwiṅwe zwo fhambanaho na zwine Ḳa amba zwone?
- 3 Kha vha ṅwale mutevhe wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya tshoko, sa **pala, kala, vhalala, ṅdala, vala, lala**

NNE NDI A ITA...

- 1 kha vha ṅwale ipfi Ḳi tevhelaho kha bodo ya tshoko: **nkhwala**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u vhumba maipfi a re na tshivhalo, vhudzuloni ha Ḳiṅwe Ḳedere vha dzhenise Ḳiṅwe. Vha dzhenise Ḳedere Ḳithihi fhedzi.
- 3 Khunyeleloni, kha vha vhidze vhagudi vha ḡe phanda vha ṅwale maipfi avho bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhale maipfi ayo, vha ṭalutshedze uri ho tshentshwa maḲedere afhio. **vhalala, ṅdala, vala, pala, kala**

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>U thuswa ha khovhe ya vhimbi</p> <p>Hetshi ṡshiṡori tsho ḡisendeka kha tshiṡori tsha vhukuma tsha mutshimbila maḡini wa phurofesheni ane a pfi Todd Endris. Tshiṡori tsho itea fhethu hu no pfi Monterey Bay, California nge Amerika.</p>	
<p>Nga Ḳinwe Ḳa matsheloni a khuli nga Ṳhangule, Todd o ya bitshini. O vha o mbo zipa sutu yawe yo ḡukalaho a dzhia bodo ya u sefa ngayo maḡini, sa zwi ne a dzulela u ita zwone nga matsheloni maḡwe na maḡwe. Musi a tshi tou dzhena maḡini, a vhona khovhe dza vhimbi dza dza rathi (6) dza u naka dzi tshi khou tamba kha magabelo. O humbula uri, 'Hezwi ndi zwithu zwi sa anzeli u vhonala!' o ima tshifhinganyana a tshi khou zwi takalela.</p>	
<p>A mbo ḡi namela bodo ya u sefa ngayo maḡini a thoma u namela magabelo mahulu sa nga misi. Ḳo vha ḡuvha Ḳavhudi Ḳa u sefa, ndi Todd a tshi humbula. Ṳavhanyani! 'O vhidzelela khonani yawe Brian, we avha a tshi khou ambara sutu yawe ḡu yo nukalaho bitshini.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Brian a tshi khou ḡilugisela nga u ṡavhanya' uri a yo sefa na khonani yawe.</p>
<p>Todd o ḡilalela kha bodo ya u sefa yawe a tshi pfuka magabelo musi a lindela Brian.</p>	
<p>Nga khathihi fhedzi, tshiḡwe tshithu tsha mbo tshinyadza bodo ya u sefa ya Todd nga fhasi! Todd na bodo ya u sefa yawe vha mangala vha tshi fhufhela ḡḡa mithara ṡhanu muyani. Musi a tshi vhuya maḡini Todd a thoma u ofha. 'Hu tea u vha hu na shaka hafha tsini,' ndi musi a tshi khou humbula. Mbilu yawe yo vha itshi khou divhitha, nga luvhilo.</p>	<p>Ndi nga ndi a mu vhona Brian o tsheḡuwa musi a tshi vhona Todd e muyani.</p>
<p>Todd o hanganea a mbo kokodzela tshaini murahu khae ya bodo ya u sefa. A ḡamela tsha u sefa tshawe nga u ṡavhanya a tshi tshova a tshi ya khunzikhunzini, a tshi khou sedza dzi fini maḡini nga vhuronwane.</p>	

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zwenezwo, Todd a mbo pfa a tshi rwiwa hafhu nga maanḁa mahulu. Musi Todd a tshi wela maḁini lwa vhuvhili, ḽishaka ḽihulu ḽi tshena ḽa dzhenisa maḁo muḁanani wawe. Maḁi a ḁala nga malofha.</p> <p>Shaka ya dzungudzela Todd phanḁa na murahu, nḁha na fhasi. A tshi wela fhasi kha maḁi, Todd a ḁavha mukosi a tshi vhidzelela. 'Thusani! Nthuseni!' Musi shaka i tshi dovha ya mu kokodzela hafhu murahu fhasi maḁini, Todd a rwa ḁingo ya shaka lunzhi lunzhi, a tshi khou lingedza nga nungo dzoḁhe uri I mu litshe.</p>	<p>Ndi a humbula nyofho dze dza vha dzi tshi vhone kha Todd musu a tshi vhone maḁi a tshi khou swifhala nga malofha.</p>
<p>Shaka ya mbo ḁi litshedza muḁana wa Todd, fhedzi lwa tshifhinga tshifhinga. Shaka ya luma mulenzhe wa Todd-i tshi nga i khou mila mulenzhe woḁhe. Musi mulenzhe wa Todd u vhukati ha maḁo a shaka a no nga tshireza (luare) Todd a lingedza u shumisa muḁwe mulenzhe u raha shaka nga ḁungo dzoḁhe nga he a vha a tshi kona ngaho. Fhedzi shaka ya tou fara nga maanḁa.</p>	<p>Arali ho vha hu ḁe Brian ndi bitshini, ndo vha ndi tshi ḁo vhofoholowa ndi siho maḁini na shaka, fhedzi nda dovha nda pfa ndi tshi khou ofhela khonani yanga. Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Brian a tshi khou ḁalela a tshi pfa a si na na ḁungo ngauri a hu na tshine a nga ita u lwa na ḽishaka ḽitshena heli ḽihuluhulu</p>
<p>Ho vha hu na muhashela munzhi zwe Todd a si vhone uri hu na khovhe ya vhimbi yo no khou tala u mona nae I tshi fhufha nga nḁha ha ḁoho yawe. O tou pfa uri shaka yo mu litsha. Todd a lingedza u dzula o papamala. O pfa o tshuwela bodo ya u sefa ngayo musu o ḁitsireledza ngayo kha u luḁwa lwa vhuraru.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Brian o ḁalela e kha maḁi maḁuku, a tshi pfa e na nyofho ngauri ha vhoni Todd kha heḽa mihashela woḁhe</p>
<p>Musi Todd a kha ḁi ḁoḁulusa, uri a vhone khovhe dza vhimbi dza u naka dza rathi dzo mu tinga. Dzi tshi khou rwa maḁi nga mitshila yadzo, u tshuwisa shaka hei khulu tshena uri i ḁutshile kule. Todd o kwambatela bodo ya u sefa ngayo.</p>	<p>Ndi tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Brian o mangala a tshi vhone Todd o tingiwa nga khovhe dza vhimbi.</p>
<p>Todd a kona u pfa ipfi ḽa Brian. 'ḁavhanyani! ḁamelani bodo ya u sefa ngayo.' Brian u ḁavha mukosi. Maḁi o vha a tsho o ḁala nga malofha. Musi Brian a tshi khou thusa Todd nga u mu kokodzela khunzikhunzini, o mbo ḁi vhone dzi fini. 'Vhidzelelani uri ni thusiwe!' Brian o ḁavhela mukosi vhatu vha re khunzikhunzini</p>	<p>Musi Brian a tshi tou vhone shaka yo ḁuwa, a mbo ḁi dzhenisa maḁini u thusa khonani yawe. Ndi tshifanyiso tsha muhumbulo tsha nyofho dzo mu faraho a tshi vhone mbonzhe dza malumelo a ḽishaka ḽihulu kha Todd. Ndi nga ndi khou zwi vhone a tshi ḁavha mukosi wa thuso.</p>
<p>Mafheleloni Todd a pfa bodo ya u sefa i tshi rwa muḁavha. O vhuya khunzikhunzini. 'Zwo luga! Ni ḁo wana thuso hu si kale, zwi ḁo luga!' Todd ha ngo zwi tenda uri khovhe dza vhimbi dze dza vha dzi tshi khou tamba dzo vhulunga vhutshilo hawe.</p>	<p>Ndi nga ndi khou vhone Brian a tshi femela nḁha hu u takalela uri khonani yawe Todd u kha ḁi tshila.</p>

Mbudziso thevheleli	Phindulo ndavhelelwa
Brian o ḡa u thusa Todd maḡini lini?	O ḡa u thusa Todd musi khovhe dza vhimbi dzo no tshuwisa shaka.
Humbulelani u tshoḡelwa nga shaka ho bvelelaho kha tshiḡori. Ni humbula uri tshifhinga tsho ofhisesaho ndi tshifhio?	<i>Ndi humbula tshifhinga tsha u ofhisesa ndi musi...</i>
Mbudziso ya ndi ngani/ndi nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi ngani Brian khonani ya Todd a songo ḡa u thusa.	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi khou humbula uri na a nga tshoḡelwa nga shaka. • Ngauri u tshoḡelwa zwo itea maḡini zwo vha zwi tshi konḡa u vhona zwi no khou itea. • Ngauri zwo vha zwi ḡo vha zwo konḡa u wana Todd maḡini a malofha. • Ngauri ḡishaka ḡi tshena ndi ḡihulu ḡo vha ḡi tshi nga kona u tshoḡela vhatu vhavhili nga tshifhinga tshithihi. • ḡhamusi ngauri Brian o vha o tshuwesa u dzhena maḡini musi o no vhona shaka.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḡasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bammbirimishumo ḡa U vhala ḡa 10.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kiḡasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kiḡasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

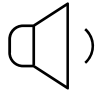
ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Fhasi.
 - Akhamala.
 - Femuluwa.
 - Femuluwa ngauri wo rulea.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee! Vhasidzana; Iḡani ngeno; Musi ni tshi ḡa; Ni sedze matungo.	<i>Hu vhe na zwigwada zwivhili. Tsha vhasidzana thungo na vhatukanana thungo. Vhe kule na kule nyana. Muḡwe o ambara masiki -wa ndau, musu vhatukana vha tshi vhidzelela vhasidzana; vhasidzana vha ḡo gidima. Buka ḡi re vhukati ḡi nge ḡi khou gidimedza muḡwe.</i>
Nga afho matungo; Hu na buka ḡihulu; Ndi madya ḡama; A ḡoḡa ḡama dza vhathu	
Ni sedzese; Ni sa ḡo zhotiwa; Shavhelani ngeno; Nga u gidima.	

THERISANO YA MAḡWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiḡori itshi...
Ndi humbula u nga hu tshuwisesa ...
Tshiḡori hetshi tshi a tshuwisa ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḡhe vha tea u seilelisana musu vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḡasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha n̄wale thebuḽu kha bodo a tshoko ine ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

a	b	m
nyw	fhw	pfh
e	i	f
nkhw	nzw	dzh
m	g	o
khw	ndz	mmb
d	u	h
tsh	thy	mphy

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṯhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho n̄ṯa.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza n̄dowedzo.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha thome u n̄wala.
- 3 Kha vha n̄ee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṯa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhan̄we maipfi e vha a fhaṯa, vha a n̄wale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṯHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

ZWITIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LIŊWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha desike dzavho, na bugu dza ndowedzo na bammbiri li si na tshithu, penisela na khirayoni.
- 2 Nga u modela/u edzisela kha vhasumbedze vhagudi uri vha do shumisa hani tshifanyiso tsha **muhumbulo na u ola zwi bvaho mañwalwani**, sa: ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha malofha a tshi tswukadza mađi nga malofha, murahu ha musi shaka yo luma muřana wa Todd.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso tsha mutshila wa shaka na mađi o tswukalaho.
- 4 Tshi tevhelaho, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise tshifanyiso tsha muhumbulo nga mañwalwa a bvaho kha tshiřori.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye mařo vha đigede. Kha vha dovhe hafhu u vha vhalela mañwalwa.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole mařo, vha ole zwine vha vha nazwo muhumbuloni.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha **rembuluwe vha ambe**, vha ambe nga nyolo yavho na phathinara.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nđila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yořhe, muñwe na muñwe e na **Bammbirimishumo la U vhala la 10**.
- 2 Kha vha řalutshedze kilasi yořhe **Nyito ya 1** ya **řavhuřanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya U lindela-u-Vhala**.
- 6 Kha vha řalutshedze kilasi yořhe **Nyito ya 2** ya **řavhuřanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha đadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha řalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u guḁiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wañu wo khwiñifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwiñifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwiñisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

